Lei 4,30

TIGRI ȘI CAIMANI

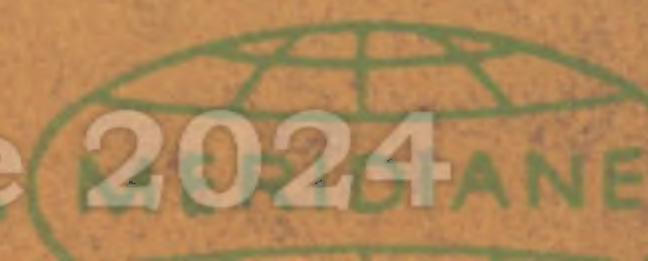
DORA ALONSO

DORA ALONSO

TIGRI ȘI CAIMANI

DORA ALONSO

TIGRI ŞI CAIMANI

în romîneşte de
Oana Busuioceanu

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ
Bucureşti • 1962

Coperta de *C. Guluţă*

Dora Alonso
TIERRA INERME
Casa de Las Américas
La Habana, Cuba, 1961

1. Prezenta traducere s-a făcut după volumul *Dora Alonso, Tierra inerme, Premio de novela; segundo concorso literario hispanoamericano, Casa de Las Américas, La Habana, Cuba, 1961 (Dora Alonso, Pămînt fără arme. Premiul pentru roman la cel de al doilea concurs literar hispano-american, Casa de Las Américas, Havana, Cuba, 1961).*

2. Autoarea romanului, Dora Alonso, s-a născut în anul 1910, într-o mică localitate (Máximo Gómez) din provincia Matanzas. Tatăl ei, de origine spaniolă, este păstor, iar mama ţărancă. Autoarea a absolvit numai cursurile şcolii elementare.

S-a afirmat în cîmpul literar printr-o activitate multilaterală (publicistică, dramaturgie, nuvelistică etc.) şi mai cu seamă prin premiile şi menţiunile obţinute la diverse concursuri literare.

La vîrsta de 20 de ani începe să colaboreze la publicaţia *Presa liberă (Prensa libre)* apărută în oraşul Cárdenas.

Debutul literar propriu-zis însă este marcat de publicarea primei sale povestiri *Umilinţă (Humildad)*, protest vehement împotriva discriminării rasiale. Povestirea obţine premiul întîi la un concurs literar, autoarea devine o colaboratoare frecventă a majorităţii revistelor din Cuba şi a unor publicaţii continentale.

Datorită activităţii sale politice ilegale este urmărită de autorităţi şi nevoită, după cîţiva ani, să plece la Havana

unde continuă să scrie şi să publice cîteva lucrări mici, prezentate la concursurile literare „Hernández Catá" (unul dintre cei mai cunoscuţi scriitori progresişti contemporani cubani) şi care-i aduc cîteva menţiuni şi un Premiu Naţional.

În 1957, la un concurs de dramaturgie, i se acordă „Menţiune specială" pentru piesa *Ceasul cînd trebuie să fii orb (La Hora de Estar Ciegos)*, un alt protest împotriva rasismului.

Pentru comedia *Casa viselor (La casa de los sueños)* în 1959 primeşte Premiul Naţional de Teatru.

Pentru romanul *Tierra inerme* cu titlul romînesc *Tigri şi caimani* (în care sînt denunţate exploatarea, mizeria şi ignoranţa în care erau siliţi să trăiască ţăranii din Cuba înaintea revoluţiei) i s-a conferit autoarei Premiul întîi pentru roman al celui de al doilea concurs literar hispano-american.

3. Notele de subsol aparţin redacţiei.

EDITURA

Partea întîi

OAMENII DIN ARBOLEDA

CAPITOLUL I

1

PICIORUL ATÎRNA ADORMIT PESTE MARGINEA HAMACULUI. Un picior mare, ca de lemn tocit sau de om care umblă desculţ pe pămîntul altora. De aceea talpa era bătătorită, lată şi gălbuie, cu degete răşchirate. Cele cinci unghii, tivite cu negru. Vinele umflate şi îngroşate. Muşchii pulpei păreau noduri în carne. Stăpînul pulpei şi al tălpii era Andrés Perez, muncitor agricol.

Soarele era puternic, dar acum, după amiază, începea să se înnoreze ; omul însă nu băga de seamă. Se întinsese în hamacul său din sac de iută, trăgîndu-şi pălăria peste faţa bărboasă şi dormea sforăind, într-o totală destindere. Deasupra lui, umbra unui *aguacate* [1] se despletea în vîntul care începea să bată.

În apropiere păştea iarbă calul *peon* [2]-ului, încă înşeuat, cu o şa care era numai sfori, o zdreanţă de piele veche, aşezată pe spinarea plină de răni. Loviturile cozii erau ca nişte lovituri de mărăcini, şi ochiul mare al animalului era plin de urdori ca perlele, pe care umblau gîngănii, făcîndu-l să clipească într-una. O iapă neagră, blîndă. Flămînzeala şi urma pintenului se vădeau pe şalele costelive, însemnate cu zgaibe vechi.

[1] *Aguacate :* Arbore fructifer cultivat în America de Sud, al cărui fruct — asemănător cu o pară mare — este foarte gustos.

[2] *Peon :* În America Latină, muncitor zilier de pe plantaţii.

Dacă s-ar fi uitat cineva în pupila rotundă a animalului istovit, ar fi văzut oglindindu-se livada de portocali, drumul plin de soare. Şi, mai măruntă şi mai în fund, silueta unei femei care venea pe sub pomii plini de rod.

Ea trecu prin spatele calului fără teamă de copitele lui blajine şi se apropie de omul care dormea în hamac. Îl scutură cu putere strigîndu-l :

— Andrés, Andrés ! hei, Andrés !

Trupul mare şi pîrjolit de soare se răsuci puţin şi o mînă bătătorită de sapă şi plug, sau de grapă, împinse pălăria de rafie atît cît să descopere un ochi somnoros, o barbă de zece zile, un căscat care da la iveală dinţi, măsele şi salivă. Închizînd gura, se uită la femeie scărpinîndu-se prin părul des şi umezit de sudoare.

— Ţi-ajunge ! Scoală-te, haide... Spune-mi dacă azi n-a fost ceva pentru mine la poşta din sat.

Luptîndu-se cu lumina care-i intra cu scăpărări printre pleoapele strînse, omul se săltă lăsînd să-i atîrne picioarele, îşi încrucişă braţele pe după capul ciufulit, întinzîndu-se şi răsucindu-se.

— Parc-ai fi un vierme !

Sărind jos, în timp ce hamacul continua să se legene singur într-un uşor du-te-vino, zise că nu. Că nu era nici o scrisoare. Că fusese în sat, dar că nici astăzi...

Rămase vlăguită. Mai şi rîdeau de ea :

— Du-te să aprinzi altă lumînare, că asta e gata să se stingă.

Cînd ea se depărtă, micşorîndu-se din nou în pupila iepei priponite, Andrés încălecă şi înfigîndu-şi călcîiele în burta animalului, porni în trap pe sub portocali.

Ernestina mergea pe poteca plină de frunze uscate care i se lipeau de tălpi. Umbla rumegîndu-şi parcă amărăciunea repetată a dezamăgirii. În apropiere, palmierii regali [1] îşi mişcau în vînt degetele verzi, picurînd fructe coapte, iar norii plumburii se îngrămădeau treptat. Se apropia de casă. Casă de gospodar, văruită şi plină de mobile vechi. Bogată într-adevăr, faţă de colibele dărăpănate şi mîncate de ploi ale lucrătorilor zilieri, risipite prin împrejurimi.

Se învîrtea fără rost în tăcerea acelui ceas şi a locuinţei pustii. Oprindu-se lîngă poliţă, îşi turnă apă într-un pahar din ulciorul jilav de umbră şi picături. Bău fără să-i fie sete, numai aşa, ca să facă ceva. Curînd începu să se lase seara şi ea-şi depănă treburile mărunte aşteptînd în neştire ceva în fiecare din clipele care treceau pline de viaţa din jur : *sinsontes* [2], fructe coapte, livada, lătrături, voci sonore de pe poteci şi haturi.

Cînd se duse soarele, pompă lampa cu carbid şi lumina ca de metal clipi şi şuieră prin găurile arzătorului. În pîlpîitul acelor fulgere pitice sosi unchiul ei. Apoi veniră şi verii. Se făcu zgomot de scaune cînd se aşezară la masă. Şi în timpul mesei, bătrînul îi spuse :

— Ernestina, pînă nu vine altcineva cu vestea...

Pe loc, bîjbîind în sinea ei, se izbi de ceva care deodată tresări şi străfulgeră. Sufletul i se chircea în faţa adevărului ameninţător şi carnea i se încrîn-

[1] *Palma reale :* specie de palmier care abundă în Cuba, cu trunchiul foarte gros şi frunzele de cca 4—5 m. lungime.

[2] *Sinsonte :* pasăre cîntătoare din America de Sud, asemănătoare mierlei.

cenă într-un reflex : i se încovoie trupul, îi tremurară mîinile. Şi le strînse una într-alta pe faţa de masă cu pătrate roşii şi albe pe care se vedeau mici pete de grăsime, aţintindu-şi privirea în paharul plin din faţa ei, în care vedea, mărită prin refracţie, iniţiala ei gravată pe fundul gros de sticlă ieftină. „E"-ul se alungea, creştea, risipindu-se apoi în cercuri strălucitoare care-i făceau rău la ochi.

— ...am aflat-o azi după masă, în sat ; Enrique s-a însurat.

Scoase anevoie un răspuns, trăgînd de durerea ei ca de un hăţ, cu îndîrjire, opintindu-se :

— Da ? Era de aşteptat, unchiule Clemente.

Spuse asta şi numaidecît se uită la verii ei, cu teamă, aşteptînd să le surprindă vreo mişcare. Dar, Carmelo şi José păreau de asemeni că privesc pătratele feţei de masă. Îşi făceau de lucru cu tacîmurile şi farfuriile.

Ridicîndu-se de pe taburetul de piele albicită de uzură, măr i lumina lămpii învîrtind cheia arzătorului. Flacăra albastră ţîşni, împrăştiind un miros pătrunzător ; un sforăit de foc care sperie umbra liniştită şi familiară a cîinelui. Animalul clipi din ochii lui galbeni, înălţînd puţin capul, scîncind uşor şi se încolăci la loc.

Ea ştia prea bine că îi simţeau suferinţa şi căută să se apere de compătimiri sau de priviri, printr-o sforţare pe care o simţea zadarnică, vorbind şi vorbind, învîrtindu-se de colo pînă colo şi iar vorbind...

Îi veniră în ajutor urletele cîinelui de pază. În timp ce bărbaţii căutau puşca, pregătindu-se să vadă de vite, Ernestina se duse în odaie şi se azvîrli în pat. Se azvîrli în el, toată, ca într-o apă.

2

LUMINA SE ZBATE SĂ CREASCĂ, DESPICÎND ŞI ÎNAINTÎND ca în prima zi a lumii. Tremurul ei abia născut se tîrăşte cu puterea de vis asupra pămîntului. O lume verde cu sute de nuanţe verzi, în care palmierii îşi împreunează ramurile prin ceaţa fumegîndă, ce se împrăştie destrămată, risipită...

Clemente Muñoz a ieşit în întîmpinarea soarelui. Îl întîmpina în fiecare dimineaţă de tot atîţia ani cîte zbîrcituri are pe faţă. Singurul lui ochi de bătrîn chior se umezeşte vesel la fiecare răsărit al soarelui pe pămîntul lui. Bucăţica lui de pămînt. A lui, cu rădăcini, animale şi păsări. De la sudoarea sărată cu care l-a stropit şi pînă la sămînţa care s-a înălţat în rod sau s-a irosit într-o strădanie zadarnică.

Clemente Muñoz, insular din moşi strămoşi. Născut şi crescut aici, în Arboleda, ca şi tatăl lui, ca şi bunicul lui.

În copilărie, cînd avea încă ochii zdraveni, mai înainte ca o împunsătură de corn să i-l fi scos pe cel stîng, a privit cu ambii ochi acelaşi acoperiş de olane şi frunze de palmier pe care apoi a continuat să-l privească cu ochiul rămas stingher. Casa, înconjurată de portocali, palmieri, platani, cu partale de porumb şi *yuca* [1] şi curpenii vineţi de *boniato* [2] tîrîtor. Mai încolo, un eleşteu mărginit de *guayabós* [3].

[1] *Yuca :* plantă cultivată în America tropicală, din rădăcina căreia se scoate un fel de făină.

[2] *Boniato* sau *buniato :* specie de cartof, cultivat în America de Sud.

[3] *Guayabo :* arbore cu fructul comestibil, asemănător unei pere, cultivat în ţinuturile calde.

O pășune. O geană de pădure. Toată proprietatea avea vreo zece *caballerías* [1].

Un străbunic, de fel din insulele Canare, le-o lăsase moștenire. Un trecut de trudă care împletise brațe și rădăcini într-o prezență neobosită. Fiecare bulgăre de pămînt și fiecare tulpină din Arboleda ar fi putut istorisi viața atîtor generații întipărită în acel pumn de țărînă roșcată. Clemente, ultimul bărbat din familie, rămăsese singur de tînăr, avînd și grija unei surori mai mici.

Brígida crescu răsfățată de el. Cînd se mărită cu mecanicul Domínguez, Felo Domínguez, care o luă cu el la Havana, Clemente își găsi o fată și se însură și el. Se însură cu Panchita Torres, care se dovedi femeie în stare să îndure cu seninătate toate greutățile alături de un soț harnic. Panchita era veselă și docilă în totala ei lipsă de personalitate, care o scutea de aproape orice răspundere. Toate le lăsa în grija brațelor vrednice ale bărbatului, răsplătindu-l în schimb cu vorbăria și cu rîsetele ei, cu trupul ei tînăr și pietros, cu părul mirosind a ananas și a iasomie.

La un an după căsătorie îl născu pe José. O naștere ușoară, cu cîntec de cocoși, supă de găină, oaspeți și daruri pentru noul prunc al satului. Bărbatul își spori truda pe brazdă, sculîndu-se o dată cu soarele, dăruindu-se cu nădejde muncilor istovitoare, în vreme ce mama întindea în fiecare săptămînă noi scutece la uscat. Amîndoi zîmbeau, se

[1] *Caballería :* unitate de măsură folosită în agricultură și care în Cuba este echivalentă cu 1,343 ari.

iubeau, munceau. Și sus, cînd soare, cînd stele. Zi de zi. An după an, zi de zi.

Totuși, în sînul pașnicei lor fericiri, era și un punct negru : socrii. Dacă stăpînul Arboledei avea și el o meteahnă, asta era lipsa de răbdare. Atît *doña* Gloria, o grăsană de fel din insulele Canare, care nu scăpa nici o clipă fără a se jelui în auzul fiicei ei simțitoare și era mereu gata să pretindă cu sila o găzduire sub pretextul lunilor de sarcină, cît și *don* Ramón, un trîntor fără pereche, care se lăsa în nădejdea nevestei, nu știură să socotească bine unde era hotarul dintre cumpătarea și bunătatea ginerelui, care nu era bogat, dar se număra printre cei cu pămînt propriu în zona companiei americane. Îngrijit și vegheat, copac cu copac, piatră cu piatră, pămîntul acesta producea destul cît să atragă rudele care se îmbulzeau nesățioase la stupul familiei. Dacă n-ar fi fost Panchita... ! Dar ea vărsa șiroaie de lacrimi cînd Clemente, sătul pînă-n gît, izbucnea :

— Trebuie să se isprăvească odată ! Dacă vor vacă, să-și cumpere. Și dacă n-au bani, să muncească ; nici mie nu-mi pică din cer.

Ea umbla cîteva zile supărată, lăcrimînd. Sau, uneori, propunînd soluții care, în egoismul ei filial, îi păreau potrivite :

— Dac-ai vrea să-i lași să stea la noi... Cum să trăiesc eu liniștită cînd știu cîte lipsuri îndură ?

Pe vremea aceea, Brígida povestea în scrisori despre lehuzia ei. Născuse o fetiță, Ernestina, „leită tată-său ; de la noi a luat numai ochii negri și genele întoarse".

Clemente fu tot atît de mișcat ca și la nașterea lui José. Își vedea sora numai la răstimpuri mari. Călă-

toria era lungă şi complicată. Munca lui de agricultor legat de brazdă şi de nori, într-o veşnică trudă, precum şi condiţia lui modestă de om de la ţară, pe care capitala îl cam înfricoşa cu traficul şi mulţimea ei de oameni, făceau ca întîlnirile să le fie foarte rare. Iar de cealaltă parte, mecanicul Domínguez o scotea prea greu la capăt cu gospodăria lui de om sărac, dintr-un salariu de muncitor, pentru a se mai putea gîndi la călătorii costisitoare. Numai de sărbătorile Paştelui şi ale Crăciunului aveau loc multaşteptatele întîlniri între cei doi fraţi. Şi atunci — cum dragostea îmbracă întotdeauna cu haină nouă lucrurile obişnuite, Arboleda părea că se împodobeşte anume cu fiecare palmier regal şi cu prospeţimea fiecărei mlădiţe. Pînă şi freneticul concert capricios şi triumfător al păsărilor *sinsontes* răsuna mai puternic în lumina asfinţitului.

Clemente şi Brígida, iarăşi laolaltă pentru scurtă vreme, se bucurau de toate emoţiile revederii. Ea se uita cu drag la fiecare tulpină, la fiecare colţişor de pădure, la ţărmul jilav al heleşteului din care răsăreau carapacele moarte ale puilor de broască ţestoasă, ca nişte pietricele şlefuite. Se uita la toate cu privirea întoarsă totodată înspre trecut, rechemînd fiecare amănunt, fiecare lucru aşa cum îi rămăsese în amintire.

Străbăteau toate potecile, şi nu se mai săturau de vorbă. Clemente umbla toată ziua cu zîmbetul pe buze. Şi cînd venea clipa despărţirii, ochii Brigidei erau întotdeauna plini de lacrimi.

Timp de cîteva zile, Panchita Torres nu izbutea să alunge cu lumina sărutărilor ei ceaţa uşoară care împînzea privirile soţului.

3

CÎND SE NĂSCU CARMELO, MAMA ÎI TRECU O MARE PARTE din sănătatea ei. Băieţelul acela, vesel ca ea, vioi şi drăgălaş ca ea, îi răpi toată strălucirea ei de femeie, ofilind-o. Rămase bolnavă de pe urma naşterii ; dar văzîndu-l cum creşte voios din flacăra vieţii ei, din sîngele ei, simţi că trăieşte prin el şi din multele laude pe care toată lumea i le aducea :

— Ce copil drăgălaş !... Leit maică-sa.

Panchita îl iubea pe mezin cu o dragoste egoistă şi exclusivă, care-l durea pe José în nevinovăţia celor opt ani ai lui. Dar José semăna cu tatăl, aşa cum Carmelo semăna cu mama. De aceea nu era un copil care să se plîngă sau să pretindă. Se lipi însă de Clemente, încercînd să-şi uşureze prin asta temerile, geloziile şi oropsirea. Se înţelegeau fără vorbă. Mîna aspră, cu palma bătătorită, mîngîia căpşorul umilit, iar ochii nevinovaţi, mari şi umezi, se întorceau spre el, preţuind mîngîierea. Copilul se liniştea şi mîna-şi continua mişcarea, care-i netezea părul şi gîndurile.

Acesta fu al doilea nor ce se abătu asupra casei ; Clemente Muñoz văzu limpede cum stau lucrurile şi înţelese că îndepărtarea mamei de fiul ei mai mare era involuntară, dar nu găsea nici un mijloc de a îndrepta lucrurile. Atunci încolţi între ei un grăunte mărunt şi zgîndăritor de neghină, preferinţele fiecăruia se întăriră, înstrăinîndu-i întrucîtva unul de altul.

Dragostea părinţilor iscă privilegii. Şi toate acestea, adînc tăinuite, suferite şi răbdate, îi despărţiră în cele din urmă şi pe cei doi fraţi.

2—2269

4

UMBRELE CÎINELUI ŞI A FETEI O IAU MEREU ÎNAINTE, turtite pe poteca mărginită de pintenaşi, care-şi întind florile de aur, tari şi jilave spre pulpele cafenii. Dimineaţa miroase a rădăcini şi a flori de salcîm.

Doi sîni săltăreţi se aţintesc asupra dimineţii ca două fructe, cu un tremur mărunt şi pietros. Şaisprezece ani îi susţin, cu zîmbet şi sînge viguros, de mlădiţă. Ea îi ridică din culcuşul prăpădit unde se strivesc în fiecare noapte, cînd doarme cu faţa în jos, cu un gest încă de copil. Amîndoi se bombează, elastici, cînd se întinde şi cască, scărpinîndu-se prin părul mătăsos şi asudat. Şi apoi, cînd bîjbîie spre pardoseala de pămînt a încăperii, dibuind pe nevăzute căuşul vechi şi prăpădit al încălţărilor pline de noroi. Asta în casa ei, în cătunul murdar al *peon*-ilor. În preajma tatălui ei, care sforăie şi scuipă, şi pare un mort gălbejit în adîncitura hamacului soios. Îi vede mereu coastele scheletice şi tufele pubiene, ivindu-se pe apucate printre zdrenţele care descoperă părţile ruşinoase ale bătrînului.

O cheamă Chacha[1] Vera de cînd se ştie ; încă de pe cînd începuse să măture, cu un tîrn de frunze de palmier mai mare decît ea, bătătura prăfoasă dimprejurul cocinii în care scurmau porcii de rasă băştinaşă, numai piele şi os, cu rît lung şi tremurător. Fetiţa Andreei, nevasta lui Venancio, privea pe sub laţele murdare, căzute pe frunte, cu nişte ochi mari şi umezi în care păreau că plutesc domol fluturi de mirare.

Chacha creştea în mijlocul mizeriei, al ocărilor şi al vecinilor care, ca şi ei, îşi tîrau zilele pe pămîntul

[1] *Chacha*, citit *Ceacea* (diftong).

altora, întinzînd coarda înfometării tot mai tare, ca o funie care apropia moartea de fiecare din acele cocioabe joase, acoperite cu frunze de palmier, de fiecare vietate.

Pentru ea, tată-său însemna înjurături şi lovituri. Una după alta. De cînd o purta încă în braţe maică-sa care, bolnavă şi resemnată, îndura ghionţii bărbatului încercînd să ferească trupul fetiţei.

Veşnic muşte care se lipeau, nesuferite şi îndărătnice, pe ochişorii cu trahomă[1] şi puroi, în vreme ce prin preajmă se împreunau dobitoace şi mureau şi se năşteau animale şi oameni. Cătunul Santa Rita. Asta se petrecea în cătunul Santa Rita. Şi acum trăia tot acolo.

Cum Andrea o învăţase singura cale de a-şi potoli foamea, se ducea zilnic în casă la Clemente Muñoz, unde muncea ca slujnică. Bătea mereu cărările spre casa proprietarului.

Mama era bucătăreasă şi spălătoreasă, iar fata freca cu perie şi săpun scaunele şi scotea apă din puţul adînc, trăgînd de frînghia legată de o găleată grea, care ieşea şiroind din apă. Braţele plăpînde se încordau de efort ; pieptul parcă sta să-i plesnească. Apoi obişnuinţa o învăţă cu toate.

Fetiţa sprintenă, voioasă şi slăbuţă, cu pulpele pline de vînătăi şi de murdărie, deşi se mai ţinea încă de poala strîmtă a Andreei, îşi cîştiga de pe atunci mîncarea pe care o primea la Arboleda. Panchita Torres o îmbrăca cu tot ce prisosea sau se învechea, iar Chacha învăţa să fie recunoscătoare copiind ploconelile umile şi supuse ale maică-si.

[1] *Trahomă :* conjunctivită granuloasă.

Şi-o amintea printre munţi de rufe murdare, rufe bărbăteşti grosolane, scorţoşite de noroi care trebuia frecat cu mîna şi cu peria într-o căldură înăbuşitoare. Erau cămăşi albastre, pantaloni de dril, straie de lucru de toate zilele, căzînd pe rînd, ca într-o moarte simulată de pantaloni desfăcuţi şi mîneci spînzurate, peste grămada gălbejită, cu miros acru de sudoare care sporea necontenit : cearceafuri, feţe de pernă, iar cearceafuri...

A crescut în mijlocul acestor nevoi. Îi răsăriră, rotunzi, sînişorii. Trecu prin sperietura primului period cu hohote de plîns, de care mama făcu haz, neputîndu-i explica, în ignoranţa ei, nimic mai mult decît că aşa era întotdeauna şi că nu trebuie să plîngă.

Drumul Arboledei i se prinse Chachei de picioare ca o încălţăminte de toate zilele, legînd-o cu cîrceii nevoilor şi ai obişnuinţei. Muri Panchita ; ea plînse, dar în ziua următoare făcu iarăşi drumul, ştergîndu-şi lacrimile care i se zvîntau la soare. Apoi muri Andrea şi fata plînse iarăşi, dar nu lăsă nici poteca, nici treburile. Bătrînului proprietar îi zicea „Naşule". Îi îngrijea casa, socotind-o copilăreşte oarecum a ei, cu dragoste, cu respect. Fără să-şi dea seama.

— Bună ziua, Naşule.

— Bună, Chacha.

Bătrînul o vede intrînd în bucătărie şi ştie că o să deschidă ochiul de geam, înfigînd cu braţele ei tari pana de lemn, ca o lance, în rama stricată.

Zgomotele casei nu s-au trezit încă. José abia se aude cînd umblă, cînd se mişcă. E lîngă ea şi nu-l simte.

— Cafea, Chacha. Du-i şi Ernestinei.

În schimb, Carmelo se aude de departe şi îi iese înainte cu paşi pe care ea îi recunoaşte întotdeauna :

— Dă-mi cafeaua, fată...

Ea rîde, ferindu-şi trupul. Apoi, ridicînd vălul unei apărători de ţînţari, se face şi ea auzită :

— Hai, Ernestina, trezeşte-te !

Ochii se ascund sub pleoapele umflate, fără taine şi fără mărturisiri.

— Ai păţit ceva ? Ai plîns ?

— Nu ; eu, nu.

— De, aşa mi s-a părut.

— Ţi s-a părut prost. Ţine ceaşca. Vreau să mă scol.

Şi coborî din pat tîrînd parcă un cadavru.

5

AFARĂ ÎNCEPEAU SĂ SOSEASCĂ, DINSPRE CĂTUNUL SANTA Rita, oamenii care lucrau pămîntul. Veneau la muncă pe jos, cu tălpi de noroi, ori săreau zdrenţăroşi de pe spinările gloabelor, uscate ca mărăcinii şi tropăind din copite. Arătări nemaivăzute, profilîndu-şi mizeria pe opulenţa naturii. Cu straiele lor care atîrnă ca nişte steaguri fără vînt, hărtănite şi îmbîcsite de sudoarea multor luni. Sudoarea reabsorbită mereu de pielea păroasă, de subsuoara mustindă şi udă leoarcă. Gălbejiţi, cu o culoare între galben şi pămîntiu, ca de hîrcă pe jumătate putrezită. Bolnăvicioşi, îmbătrîniţi, cu bărbi fioroase ca nişte tunuri, cu zbîrcituri în jurul ochilor obosiţi de soare. Veneau pe poteci, punctuali, rostindu-şi salutul identic şi maşinal :

— Bună ziua... Bună ziua.

Se adună, se răzleţesc, cîţiva paşi încoace, încolo. Sînt ca şi nimic în ziua care începe. S-au născut din

pămînt, rădăcini despre care nimeni nu pomenește și care abia de se-nalță din sămînță, ca o spuză de bălării. Desculți sau ca și desculți, cu ghetele lor vechi și scîlciate ; rîzînd obosit, fără vlagă. Chirciți ca niște grămezi de mizerie sprijinindu-se în cozile sapelor ; încrețind ochii în orbitele murdare și strîmbînd la vorbă gura știrbită sau plină de dinți stricați.

Justo Zaldívar, care are stomacul ulcerat și buzunarele pline cu praf de magneziu din care înghite cu nemiluita pe brazda unde-și încovoaie spinarea costelivă. Justo, care o s-o ducă așa cu ulcerele lui chinuitoare, tot mai întinse, într-o înflorire ascunsă prin care i se scurge viața.

Și Emilio López, care, stingînd un incendiu de pe plantațiile de trestie-de-zahăr, s-a ales cu un ochi ars. I-a rămas o rană lăcrămoasă, ca un strop de foc. În urma lui Emilio vin copiii, doi sau trei ; cei mijlocii. Slabi și murdari, deșirați ca niște joarde, adulmecînd pămîntul livezilor ca să se înfrupte la rînd cu găinile și porcii din fructele putrede. Cu o traistă goală de milog pe umăr, cu pălăria de rafie căzută peste ochii neliniștiți, gîtul ca un tub de culoarea rumegușului, degetele agere și lacome și coastele ieșite deasupra unei scorburi făcute de foame, încinsă cu sfoara care ține o părere de pantaloni rupți. Uneori, băieții lui Emilio fură cuiburi de găinușe sălbatice. Sau cîte un ciorchine de banane. Pentru că-și folosesc dinții drept cuțit, au la colțurile gurii crăpături dureroase și usturătoare pe care se așază țînțarii.

Mai este și Luís Medina ; un trup pe care mișună păduchii. Medina rîde mereu. Din orice. Nu mai are decît un dinte, pe care-l mîngîie necontenit cu limba, lingîndu-l agale. Și Floro, căruțașul, fiul unor insulari din Canare. Un taur. Un ticălos. Trei neveste a avut.

Le-a omorît fie trudindu-le la pat și la vatră, fie făcîndu-le cîte zece copii.

De-a valma ; amestecați, purtînd urmele și semnele a ceea ce vor fi mai tîrziu, cei tineri, cei care mai au cîte ceva de arătat sau de așteptat, care se agită, vorbesc și gesticulează, fălindu-se cu dinții lor sănătoși, cu pulpele mușchiuloase, cu spetele tari și bronzate, de culoarea scorțișoarei. Scorțișoară pe care arșița le-a prăjit-o în piele și care se ivește prin găurile cămășii : Félix, Toribio, Cheo, Jesús...

Sosește și Andrés. Ca și ceilalți, desculț. Și cu capul înfundat în pălăria de rafie, care a căpătat nenumărate forme din cauza nenumăratelor ploi pe care le-a înfruntat. Printre ceilalți oameni, Andrés se deosebește cu veselia și rîsul lui. Unii îl privesc apropiindu-se, cu acel simțămînt de teamă și invidie pe care sfioșii îl încearcă față de nepăsarea oarecum provocătoare a cutezătorilor și a inconștienților.

Andrés Pérez, care s-a născut în preajma proprietății bătrînului Muñoz, care a crescut în Arboleda, muncind, a cam ajuns acel soi aparte și îndoielnic de prieten fără parale care și-a schimbat viața punîndu-se bine cu stăpînii muncii. Lui Andrés ăsta i se îngăduiau purtări și vorbe pe care nimeni altul nu se-ncumeta să le rostească decît cu voce scăzută și cu un rîs ușor.

Era mărișor pe vremea cînd nepoata bătrînului Muñoz, încă mică, venea să se plimbe la cîmp. S-au învățat unul cu altul. Nimeni nu știa, ca Andrés, să-i spună povești năstrușnice și minunate. Povești cu bufnițe care vorbesc ; istorioare cu sălbăticiuni de munte, cu stafii. Ori s-o învețe păcatul ispititor de a fura cuiburi de graur, pentru a putea privi în voie la micile păsărele care ciuguleau, căscînd ciocul de

parcă era despicat în două, arătîndu-şi gîtlejul subţire unde trimiteau dintr-o dată cocoloaşele de făină cu ou pregătite de ea cu încuviinţarea îngăduitoare a lui *don* Clemente.

În fiecare an, la cererea unchiului plin de dragoste — „dacă tu nu poţi veni, trimite-mi-o pe Ernestina să se bucure de aer şi soare ; în Havana voastră copiii cresc iziniţi", — Brígida pregătea cele cîteva lucruşoare ale fetiţei care ţopăia de bucurie, fericită că se întoarce iarăşi la traiul liber de la Arboleda, scăpînd de viaţa ei de copil sărac de la oraş, nevoit să se înăbuşe în funingine şi în mizeria adunată între pereţii locuinţei lor.

La fiecare din aceste călătorii îl regăsea pe Andrés. Se înţelegeau de minune. Incult şi îndatoritor, şugubăţ şi sănătos, Andrés nu se sinchisea de existenţa lui. Bea, mînca, mereu voios şi, mai mult decît voios, inconştient. Muncea ca un bou, fără să-şi piardă vioiciunea, veşnicul neastîmpăr, vorba gălăgioasă şi îndrăzneala. Toată familia i-au fost două surori : Eugenia şi Rufina.

Eugenia, o biată femeie proastă, superstiţioasă şi neglijentă în aşa hal, încît lăsa lucruşoarele copiilor să putrezească în albie. O nenorocită. Nu i-a simţit nimeni lipsa cînd s-a prăpădit, nici chiar bărbatul ei sau cei trei-patru copilaşi. Nimeni nu-şi aducea măcar aminte de ce boală murise. Unii îşi ziceau că ar fi fost vreun cheag care i-a otrăvit sîngele vlăguit. În orice caz, moartă sau vie, era totuna pentru toţi. Aşa că biata de ea n-a însemnat mare lucru pe lume. Cealaltă : Rufina — Nena — dar aşa nu i-au zis decît cei doi curtezani pe care i-a avut. Primul, un mecanic al trenului de persoane care făcea ruta între

Cárdenas[1] şi Colón[2] trecînd prin Recreo. Nena locuia în acel tîrg unde slujea în casă la nişte neamuri. Cum casa era chiar lîngă linia ferată, ieşind mereu în poartă cînd trecea trenul şi tot făcîndu-i ochi dulci mecanicului, Nena îşi găsi un curtezan. Şi cum nu ştia să scrie, se ruga de fetele familiei la care muncea, să-i scrie scrisorile de dragoste. Scrisori în care adolescentele dădeau frîu liber maimuţărelilor fandosite ale primelor lor încercări epistolare. În cele din urmă, neputînd pune mîna pe mecanicul trenului de la patru şi jumătate, Nena se mulţumi cu frînarul unui tren de marfă, care se numea Pascual Pérez. Un om cumsecade, puţin cam şchiop, dar tînăr şi voinic şi chiar cu o figură plăcută. Scrisorile frînarului le făceau să se tăvălească de rîs chiar şi pe adolescente — care continuau să-i servească Nenei drept secretari — căci în încheierea înflăcărată, pe care omul o socotea de bună seamă foarte drăgăstoasă, îşi termina scrisorile iscălindu-se în chip de totală dăruire : „Pascual Pérez al Nenei Pérez".

Pascual Pérez, drept dovadă de iubire, îi ceru Nenei să fie a lui. Ea primi. Se culcă o singură dată cu el şi din asta rămase însărcinată. Frînarul îşi făcu datoria însurîndu-se cu ea şi făcîndu-i o droaie de copii.

Întocmai ca anonima Eugenia, mai puţin anonima Nena muri şi ea şi din aceeaşi cauză : de mizerie. Andrés, care între timp se însurase, luă nepoţii la el, împărtăşind foamea lui nepotolită, pe aceea a nevestei şi a celor opt copii ai săi, cu foamea mai măruntă a orfanilor rămaşi de pe urma soră-si.

[1], [2] *Cárdenas, Colón :* localităţi din provincia Matanzas, situată în nordul Cubei.

Vlăjganul acesta generos şi necioplit a rămas mereu prietenul apropiat al nepoatei lui Clemente Muñoz. Era răbdător şi plin de îngăduinţă cu ea. Pe atunci era încă un flăcău burlac de optsprezece ani şi nu ducea încă pe umeri povara de mai tîrziu a atîtor copii, aşa că avea vreme să stea de vorbă cu fetiţa slăbuţă şi isteaţă care venea din Havana aceea mare şi necunoscută, care lui i se părea ceva cu neputinţă de închipuit. Nu văzuse niciodată o îngrămădire mai mare de case decît tîrgul Recreo şi, odată, într-un scurt popas de cîteva ceasuri, oraşul Cárdenas. De-aceea nu se mai sătura întrebînd-o sumedenie de lucruri despre îndepărtata capitală. Ernestina uneori îi spunea adevărul, dar alteori, cînd nu ştia, născocea, aţîţînd şi mai mult încrezătoarea şi naiva curiozitate a lui Andrés.

Pentru ea, pentru fetiţa venită din oraşul acela mare, scornea nenumărate giumbuşlucuri şi poveşti năzdrăvane şi hazlii, care o făceau să rîdă înveselită şi să-i păstreze aceeaşi afecţiune.

Timpul nu le-a schimbat cu nimic sentimentele. Ea se făcu mare. Iar Andrés, văzînd-o femeie acum, îi arăta aceeaşi încredere sinceră şi primitivă.

— Pentru mine, eşti tot fetiţa slăbuţă care făcea pe ea de frică, pe hat, cînd îi povesteam despre stafii... ţi-aduci aminte? Dar acum să nu-mi mai ceri poveşti că n-am vreme. Cu opt copii care-mi mănîncă urechile...

— Vai, sălbaticule! Ar trebui să-ţi fie ruşine. În sărăcia asta e o crimă să aduci copii pe lume. Nu te-a făcut nimeni să înţelegi asta pînă acum?

Andrés se uita la ea glumeţ şi cu o viclenie ţărănească. N-o putea înţelege. Nici el şi nici nimeni dintre bărbaţii şi femeile care împărtăşeau aceeaşi soartă, înmulţindu-se în neştire, orbeşte, în toată ţara.

De aceea Andrés ridica din umeri a batjocură şi nepăsare, luînd cuvintele prietenei lui numai drept prilej de glume ieftine:

— Nu fi proastă, fetiţo!... Ce ştii tu ce e bun? Cînd o să ţi-i toarne şi ţie, o să vezi...!

María, nevasta lui Andrés, o pinareñă [1] cu pometii ieşiţi şi cu ochi căprui, mari şi blînzi, nu era nici ea în stare să rezolve singură problema complicată a copiilor prea numeroşi. Cine n-ar fi ştiut cum stau lucrurile la ţară ar fi putut crede că ani de-a rîndul e însărcinată cu acelaşi copil, căci nu stătea niciodată degeaba sărmanul pîntece în care sămînţa bărbatului încolţea în recolte necontenite. Era ceva cu totul obişnuit să o vezi cu un sugaci izinit şi mucos în braţe, înfăşat în scutece tot aşa de murdare ca şi el, în vreme ce alţi doi-trei popîndoci desculţi şi cu burţile umflate, unsuroşi şi în pielea goală, i se agăţau de fusta mai ridicată în faţă, peste pîntecul care vestea o nouă sarcină.

María nu rîdea ca Andrés, cînd o asculta pe nepoata lui *don* Clemente. Pe ea, şi ca femeie, şi ca mamă, o durea mai mult soarta familiei. Îi dădea dreptate. Toată dreptatea, aprobînd-o cu umilinţă:

— Asta-i drept; şi eu îmi zic uneori aşa. La sărăcia noastră nu ne-ar mai trebui şi alţi copii... (şi, oftînd, adăuga, privind lung la droaia de plozi înfometaţi care i se îngrămădeau în fuste). Da ce pot să fac, dacă Andrés nu înţelege? Nu vezi că-i pasă doar de-ale lui?

Ernestina, în faţa acelei supuneri resemnate pe care n-o înţelegea, se revolta înciudată:

[1] *Pinareñă:* locuitoare din provincia Pinar del Río, situată în extremitatea nord-vestică a Cubei.

— Şi tu eşti de vină. Nu te lăsa. Să aibă puţină grijă... Să te ferească de sarcină. Ajunge cu atîţia copii lihniţi de foame. Nu-ţi dai seama ? Într-o bună zi o să mori la o naştere. Şi pe urmă ce-or să se facă nenorociţii ăştia ?

Femeia o privea cu oarecare teamă şi umilinţă în ochii ei mari şi adînci. O privire care venea din străfundurile ignoranţei şi neputinţei.

— Nu mă încumet să-l resping... înţelegi ? Andrés nu vrea altfel... Nu-i place. Dacă i-aş cere una ca asta, şi-ar căuta altă femeie. Mai bine, tot aşa, cît o vrea Dumnezeu...

— Dar încearcă măcar.

Femeia o privea din nou, clătinînd din cap, înconjurată de odraslele ei care, ca un cîrd de păsări împiciorongate, ascultau fără să priceapă : Nu mai vreau ; am încercat odată... şi ce-a ieşit ? Mai rău. A ieşit doar cel mai rahitic dintre copii. Oare ştia ea, Ernestina, de ce Ramoncito s-a născut aşa prăpădit, aşa mititel şi la şapte luni ? Păi de-aia : că abia fusese o picătură... Una singură... Pentru că ea şi Andrés, ascultînd de povaţa unei prietene din sat, se păziseră. Şi bietul Ramoncito a plătit vina că-l făcuseră din prea puţin aluat... Nu, nu : mai bine ca pînă acum. Aşa măcar, mulţumită lui Dumnezeu, îi ieşiseră sănătoşi şi voinici.

De aceea, la fiecare nouă luni se mai adăuga un copil la pomelnicul fiinţelor neajutorate, veşnic flămînde şi ignorante, ca şi părinţii lor. Verigi vii din nesfîrşitul lanţ al ţărănimii sărace.

Era de pomină prin împrejurimi formula cu care se înfăţişa Andrés cînd îndeplinea datina de a-l prezenta prietenilor pe noul vlăstar :

— Cumetre, ai la mine acasă o gură mai mult, pentru ceea ce te lasă inima să dai.

CAPITOLUL II

1

PAŞII RĂMÎNEAU ÎNTIPĂRIŢI ÎN PRAF, CA UN DRUM pardosit cu urme. Picioarele treceau pe potecă lăsîndu-şi conturul, striveau ierburi în care cîte un greier se speria, curmîndu-şi brusc cîntarea. Era cald şi lumina părea că vibrează. La răstimpuri, cîte-o pasăre începea un piuit, dar toropită de zăduful amiezii amuţea. Atunci, deodată, totul părea că începe să asculte sau să aştepte ceva.

Pe geana pădurii e şi mai cald şi mai linişte. Totuşi, acolo, pentru urechea fetei care se apropie şi cercetează, sînt întotdeauna nenumărate zgomote mărunte şi vii care şuşotesc pentru ea, ca şi cum ar aştepta-o. Este viaţa gîzelor şi a frunzelor. Şi puterea ascunsă a rădăcinilor care se luptă şi se opintesc în adîncuri într-o aprigă viaţă tăinuită care străbate un pămînt nevăzut de nimeni.

Picioarele Ernestinei calcă acum pe un covor de frunze moarte. Ele se lipesc în semn de caldă primire de paşii aceia care par să îndrăgească ascunsa viaţă vegetală a pădurii. Îi recunosc, îi aşteaptă. Însăşi seva din fiecare trunchi, din fiecare creangă pare că freamătă mai intens şi că-şi grăbeşte cursul prin sinuoasele poteci vii ale copacilor.

Zi de zi în ultimele trei luni s-a silit să-şi alunge frămîntările, căutînd să se scufunde în roboteala zilnică a gospodăriei din Arboleda. A costat-o voinţă şi multe lacrimi înghiţite. Dar acum se văd roadele.

își simte inima împăcată. O inimă liniștită, cu un strop de amărăciune în adînc, care-i dă o ușoară tristețe...

Astăzi, după atîtea zile, parcă zîmbește cu adevărat și parcă e cu adevărat bucuroasă să primească soarele pe mîinile întinse într-un gest revelator, de om care speră. Se recunoaște în fiecare trunchi care și-a destins scoarța crăpată, dînd la iveală proaspăta cămașă verde a reînnoirii. Și ea la fel. Da, și ea.

Ochii ei îngîndurați privesc dincolo de anul petrecut aici, pe pămîntul acesta în care nevăzutele ei rădăcini țărănești, printr-o tainică ereditate, s-au prins din plin, liniștind-o... Vai, ziua aceea lîngă mama ei moartă, în locuința lor sărăcăcioasă pe care ea căuta zadarnic s-o dichisească cu cele cîteva lucrușoare ale lor ! Ungherul lipsit de bucurie, unde cărțile ei de școlăriță păreau o ciudățenie alături de mobilele prăpădite și vorba neșlefuită și blîndă a bietei Brígida !

Cu cîtă înduioșată recunoștință își amintea acum de sacrificiile făcute pentru a-i plăti studiile superioare ! O vede și acum aplecată la mașina de cusut, lucrînd de zor la rufăria ieftină și prost plătită. Cu atîta răbdare, atîta nădejde, atîta mulțumire că singurul ei copil va ajunge să știe multă carte. Să învețe tot ce ar fi vrut ea să știe de-a lungul unei vieți de lipsuri și strîmtorări.

— Pentru că, of, fata mea ! nu e lucru mai rău pe lume decît să fii o femeie proastă ca mine ! Și dacă pe deasupra mai ai și nenorocul să te măriți cu un om muieratic...

Fata știa că prin gura mamei vorbea cu sfială paraponul ei de soție. Domínguez o lăsa mai tot timpul singură. Fără s-o părăsească de-a binelea, petrecea

săptămîni întregi departe de colțișorul în care Brígida și fetița îl așteptau zadarnic. Și cînd apărea, cu pretextul absurd al unor munci suplimentare la atelier sau al unor călătorii născocite pentru a-și ascunde infidelitățile, nenorocita nu îndrăznea să-și arate nemulțumirea, mărginindu-se să-l asculte tristă, serioasă, tăcută, fără a răspunde la glumele lui silite. Dar Ernestina avea alte simțăminte ; ajunse să-l urască din pricina suferinței ascunse care o mistuia pe maică-sa. Din pricina ochilor ei înroșiți, din pricina încercărilor ei zadarnice de a ține piept trăncănelilor prostești sau răutăcioase ale vecinelor. De aceea, în ziua cînd veni înștiințarea despre accidentul care punea capăt pentru totdeauna aventurilor mecanicului, femeia izbucni în hohote de plîns, dar ea nu : ea rămase serioasă, neclintită, cu ochii uscați, mîngîind capul îndurerat al văduvei tatălui ei.

Din acea clipă, Brígida începu și ea să se stingă, ca și cum bărbatul i-ar fi luat cu el dorința ei de a trăi. Degeaba încerca să se apere de tristețea care o rodea ca un cancer topind-o și slăbindu-i puterile, istovindu-i orice dorință în afară de aceea de a plînge. Și degeaba se străduia fata să învețe tot mai bine, îngrămădind note strălucite pe marginea mașínii de cusut, în dorința ei fierbinte de a o vedea mai puțin abătută. Mama zîmbea obosit, o săruta... și după cinci minute cădea iarăși în starea aceea pe care Ernestina, cu nepăsarea ei față de tatăl mort, nu izbutea s-o înțeleagă.

— Bine, dar pînă cînd o s-o duci așa ? Gîndește-te puțin și la tine. Fă-ți inimă, ieși din casă. La urma urmelor, el nu s-a purtat prea bine cu noi. Ai suferit destul cît timp l-ai răbdat !

A fost singura dată cînd a văzut-o pe maică-sa înfuriată. Privind-o în față, palidă de mînie, s-a sculat cu mîna ridicată ca și cum ar fi vrut s-o lovească ; s-a apropiat vorbind repezit și trîntind pe jos rufele la care cosea :

— Asta să fie ultima oară, auzi tu ? Să fie ultima oară cînd nu respecți amintirea tatălui tău ! Bun sau rău, e treaba mea să-l judec : dar a ta, nu ! Tu n-ai nici un drept să judeci ce-a fost și ce n-a fost ! Și dacă tu...

Glasul i se frînse într-un hohot de plîns. Dar de data aceea nu-i îngădui s-o mîngîie. Fugi din cameră, jignită. De atunci, fata o lăsă în voia mîhnirii ei.

În lunile acelea l-a cunoscut pe Enrique Méndez. Un medic care-și luase de curînd diploma și care părea să fie foarte îndrăgostit de ea. Fata răspunse cu o iubire sinceră și o încredere totală la afecțiunea stăruitoare a acestui bărbat care o măgulea întrucîtva cu titlul lui proaspăt și răsunător și cu politețea firească cu care se purta în casa ei umilă.

Biata Brígida se simțea liniștită pentru soarta fiică-si.

— Acum pot să mor împăcată, căci știu că rămîi pe mîini bune. Nu încape îndoială că te iubește. I-o citesc în ochi. Mama ta nu se înșală în privința asta.

Ernestina zîmbește acum amintindu-și de naivitatea bietei femei care se înșela mereu în dragoste. Și într-a ei și într-a altora. Sînt pe lume și astfel de oameni, care se nasc orbi pentru asemenea lucruri. Care apără tocmai ce e rău. Care se dăruiesc o dată pentru totdeauna, fără să vadă și fără să vrea să vadă nimic mai mult.

La urma urmelor — își zicea ea, părîndu-i rău pentru maică-sa — mai bine că n-a apucat să vadă că și Enrique e la fel ca tata.

Căci pînă în ultima ei clipă de suferință, el a îngrijit-o, venind mereu în cuibul sărăcăcios al iubitei lui. Tocmai purtarea asta a convins-o și pe ea — de asemeni naivă — că o iubea cu adevărat. Se văzu plîngînd-o pe Brígida sprijinindu-se de brațul ocrotitor al doctorașului. În mijlocul zumzetului stingheritor al vecinelor limbute, dornice de a se afla în treabă, ca făcînd parte din familie, persoane de încredere ale moartei care se lăsa liniștită în voia lor, între cearceafurile ușor îngălbenite, suportînd, fără să simtă, strînsoarea obligatorie a batistei care-i susținea bărbia și se înnoda în creștetul capului printre șuvițele cărunte. În jurul trupului ei, cumătra care-și luase sarcina de a îngriji de moartă ca pentru a-și dobîndi mîntuirea, își tot făcea de lucru : „așa n-o să-i cadă falca. Altfel, fata mea, pare tare urîtă"... și ridica vocea cu o autoritate de cioclu de clasa întîi, pentru a da porunci pe care celelalte muieri se grăbeau să le aducă la îndeplinire, grozav de mulțumite că au și ele un rol în toată povestea aceea.

Fata ieși brusc din odaie. Nu putea să mai vadă spectacolul acela : casa ei, moarta ei, aranjate de mîini străine, care scormoneau ca niște clești de rac în intimitatea clipei și a căminului. Fără tact dar și fără răutate, totuși, fără îndoială, cu o firească pornire de a-i răpi moartei o parte din impresionanta ei importanță pentru a-și împodobi viețile lor neînsemnate.

Apoi, tot ce a urmat pînă au dus-o la dric :

Veghea, zumzetul vocilor, clinchetul ceștilor de cafea care umplea cu mirosul ei odăița închisă. Exclamațiile : „uf, ce căldură ! simți că te-năbuși"... și vorbele care, de fiecare dată, o zgîriau parcă pe fată în coșul pieptului :

— Condoleanţele mele... Sărmana, şi ce femeie bună era.

— Drept să spun: n-avea picătură de fiere în ea, săraca. Asta o spun eu, care i-am fost doisprezece ani vecină. N-o să mă credeţi, dar eu o vedeam cum se stinge, că, vezi, de cînd a rămas văduvă...

Şi acum îi făcea rău. Mereu o să-i facă rău. Îi furaseră liniştea şi respectul faţă de durerea ei mare şi simplă. Ea ar fi vrut să fie singură ca să se poată cufunda în voie în jalea acelei pierderi, să se mistuie, să se destrame în ea. Poate, doar cu mîna lui Enrique peste a ei. Poate, doar cu prezenţa bătrînului ei unchi, care venise să-şi ia rămas bun de la soră-sa cu ochii uscaţi şi cu un tremur puternic al mîinilor lui bătătorite, unde păreau să crească toate semănăturile din Arboleda.

După cîteva zile, înduplecată de cuvintele înţelepte ale bătrînului, părăsi cu el locuinţa modestă şi se mută în colţişorul acela de la ţară, de unde se trăgea tot ce avea mai bun în sîngele ei

— O să vin curînd după tine. Nu plînge, Ernestina. O să fie scurtă despărţirea asta. Aşteaptă-mă, îi spusese Enrique.

Începu să-l aştepte cu dor de îndrăgostită încrezătoare. La început împiedicîndu-se de toate: de obiceiuri, de atmosfera rustică din jur, de micile incomodităţi ale casei. Totuşi, fără ştire, simţi încolţindu-i din nou vechile legături cu pămîntul. Începu să îndrăgească oamenii şi lucrurile. Se simţi la Arboleda ca la ea acasă. Întocmai ca verii ei. ca unchiul Clemente. Ca şi Chacha.

Dar visa mereu la iubitul ei din Havana. Visa şi nădăjduia. După vizitele dese de la început, Enrique se arăta tot mai rar. În cele din urmă nu mai veneau

decît scrisori, pe care ea le citea în lumina verde de cristal a pădurii, ascunzîndu-se pentru a se bucura în linişte de jurămintele mincinoase pe care le cuprindeau, de sărutările trimise. Apoi, cu trei luni în urmă, adevărul simplu, neted şi dur ca o piatră. Adevărul care o doborîse. Care o făcuse să plîngă în fiecare noapte pînă ce un somn agitat îi închidea ochii. Apoi n-a vrut să se mai gîndească. Dîrză, hotărîtă, refuza să-şi mai amintească ceva. Se apropie de pămînt, de păsări, de copaci, de vînt. Şi au vindecat-o. Acum era vindecată. Puţin tristă, dar numai în adîncul sufletului. Numai pentru ea. Mai bine zis, era sentimentul nevoii ei de a iubi. De a se dărui.

Se întindea cu nesaţ peste bătrînele rădăcini seculare. Sub bolta verde şi vie a pădurii. Lîngă urechea ei, freamătul sever, iar în dreptul ochilor, răsar furnici, împiedicîndu-se în zgrunţurii de pămînt care or fi părînd munţi pentru ele, mişcîndu-se harnice, cu neliniştea unei lumi îndepărtate, necunoscute.

Şi pe lîngă furnici, albinele, fluturii galbeni şi stăruitori care tremurau vibrînd cu miile peste hăţiş sau acoperind putregaiul de frunze cu mîngîierea mătăsoasă a aripilor lor. Şi acei *sinsontes*. Cîntarea lor în mireasma, în plinătatea densă şi fremătîndă a priveliştii.

Ernestina stătea nemişcată, de la ultima fibră şi pînă la lacrimi, încordată şi ca de cristal, ascultînd trilul care era văzduh şi zvîcnetul păsării care săgeta cerul într-un strigăt muzical şi strălucitor. Apoi, bună echilibristă, pe o crenguţă neclintită deasupra boltei verzi, îşi umfla pieptul vibrînd; cioc căscat şi o cutie cu muzicuţă vie; cu pene. Caierul cenuşiu cu urme alburii spre aripi dezvăluia în trilul său amurguri

şi amiezi tropicale ; recolte de trestie şi foame, şi durerea celor săraci care cîntă şi ei în sunetul corzilor de ghitară strămoşească.

Pasărea sinsonte care cîntă în martie şi aprilie şi în mai. Chiar şi în iunie cîntă pentru mica lui soaţă. Ornic îndrăgostit, pierde socoteala timpului, confundînd apele lunii cu revărsarea zorilor. Şi-şi dăruie cîntarea înflăcărată pînă în miez de noapte.

Cu ochii închişi, fata lăsa să-i pătrundă în piept cîntarea, sorbindu-i viaţa gingaşă şi duioşia.

În văzduh, deasupra pădurii, fulgere de soare răneau frunzişul...

2

FURTUNUL ERA NEGRU, ELASTIC, PĂTAT DE NOROI, CA UN şarpe mort sau ghiftuit care nu mai poate mişca sub umbra portocalilor tineri. Un furtun uriaş, lung de mulţi metri. Intestin cu apă limpede care semăna vlăstari.

Venancio se apropia cu pasul lui greoi, cu înjurăturile lui, cu părul lui blond care începea să încărunţească. Venancio ridică cu amîndouă mîinile capul adormit al şarpelui de cauciuc şi îl luă în spate, pe umăr. Mergea aplecat, înfigîndu-şi călcîiele murdare în pămîntul reavăn, amestecat cu frunze moarte, ierburi, insecte, puf de prin cuiburi. Înainta ducînd în spinare furtunul care se tîra lăsînd o potecă pe poteca pe care mergeau. Era greu. Venea de foarte departe, doldora de cristale şi de strălucire şi trebuia tîrît, mereu tîrît, ceasuri de-a rîndul, plimbat şi oprit la fiecare portocal care zămislea fructe ca o nălucă a belşugului.

Şuvoiul de apă îşi arunca trupul fărîmiţat asupra zbîrciturilor scoarţei, şiroind şi scurgîndu-se pe ramurile plecate care se îndoiau sub greutatea fructelor. Rămînea aşa un timp, pînă ce şuviţele de apă luceau ca şerpii pe ţărînă, descriind un cerc mare de umezeală în jurul trunchiului.

Omul simţea şiroindu-i sudoarea iute şi sărată pe frunte şi printre perii trupului său înalt, stacojiu şi pistruiat, de roşcovan. Dar îşi vedea de treabă, se opintea, ţintea cu arma de apă tot ce era verde şi vedea fără să se uite perdeaua aceea lichidă şi mirosea fără să-şi dea seama mirosul acela de pămînt umezit care-i trezea în amintire cercuri din ce în ce mai largi, inele, inele...

Apoi imaginea se transforma treptat. Vedea pata umedă şi caldă pornind chiar de la picioarele nesigure ale copilului său anormal. Copilul urina clătinîndu-se pe picioarele lui firave şi întindea braţele, căutîndu-l cu privirea lui pierdută, cu acel zîmbet rătăcit care pe tată-său îl bucura fără să ştie de ce, trezindu-i dorinţa de a sta cu el.

Se născuse cel dintîi. Înaintea Chachei. Din acelaşi pîntec vlăguit al Andreei, care n-a ştiut pînă tîrziu, după multe luni, că băieţelul nu era ca toţi ceilalţi din cătunul Santa Rita. În ziua naşterii, cînd tatăl se apropie de lehuză ca să-şi vadă odrasla, zîmbi după ce umblase cu mîna lui aspră printre scutece :

— E băiat... E băiat !

Plecă rîzînd mulţumit, în timp ce Andrea zîmbea şi ea, cu toate că el aproape că nu o privise. Venancio simţea o mîndrie simplă, masculină văzîndu-se reprodus în propriul lui sex. Cel tare. Cel mai bun. Andrea îndrăgi tot mai mult hamacul şi ţarcul în care

copilul începea să crească şi să zîmbească, în timp ce muncea din greu, cu obrajii aprinşi de dogoarea sufocantă a bucăţilor de tablă aşezate în chip de plită pe vatra cu lemne ; din cînd în cînd, punea la sînul ei plin gura lacomă a copilaşului, care părea mereu voios, cu rîsul lui, mînuţele care se vînturau în aer parcă ar fi vrut să prindă muşte...

Abia după un an, bătrînul Valladares, cel ciungit de secure, văzu cum stau lucrurile şi le-o spuse :

— Copilul ăsta e slab de minte.

L-au privit mai bine, au cumpănit cîteva zile şi cu ajutorul vecinilor s-au dumirit. Apoi, toate au mers mai mult sau mai puţin ca înainte. Venancio era mulţumit că îl are şi bucuros de rîsul cu care-l întîmpina întotdeauna şi de paşii nesiguri care-l urmăreau peste tot. Băieţelul creştea şi nu era bun decît să sperie găinile şi porcii. Creştea stingher, căci ceilalţi copii se plictiseau de încetineala şi de stîngăcia lui. Nătîngul se juca singur toată ziua, în timp ce mama muncea în casa din Arboleda : se juca de dimineaţă pînă seara, morfolind cine ştie ce cuvinte, vorbind cu animalele sau cu ceea ce vedea prin aer cînd rămînea locului, bălos, ciucit în spatele vreunui copac, cu capul bocciu ridicat spre cer unde pluteau ulii.

Seara, cînd Venancio se întorcea frînt de oboseală şi căldură, copilul căsca gura, îşi vîntura mîinile în jurul capului dînd puţin ochii peste cap, înnebunit de bucurie, în timp ce omul, rîzînd de plăcere pentru acea dragoste nezdruncinată, se scotocea prin buzunare căutînd o bucată de turtă sau vreo *guayaba*[1] pîrguită, cîte ceva păstrat anume pentru el. Cînd se culca, bălosul se ghemuia lîngă trupul lui vînjos,

[1] *Guayaba :* fructul arborelui *guayabo.*

cu miros acru de sudoare, frecîndu-se de el cum văzuse că fac porcii.

Inima omului se mlădie treptat după biata fiinţă neajutorată şi pocită care i se cuibărea tot mai adînc în ea. De aceea, cînd se născu Chacha, mai că ar fi dorit să fie şi ea aşa, ca să nu fie păgubit nătîngul. Dar fata se născu sănătoasă şi la fel cu ceilalţi copii. Vorbea. Venancio nu se putea împăca cu asta şi o lovea şi pe ea şi pe mamă-sa din te miri ce. Chacha crescu temîndu-l şi urîndu-l. Şi geloasă pe fratele ei anormal. Geloasă pînă într-atît, încît îi imita mişcările împleticite, saliva care-i curgea pe bărbie, strigătele guturale... Venancio credea că o face în bătaie de joc şi o snopea în bătăi, cu frînghia, cu cureaua, cu lovituri de gheată.

Nătîngul creştea pe lîngă tată-său. Acum căra apă, risipind-o pe drum, şi azvîrlea cu pietre care nu-şi nimereau niciodată ţinta. Şi scotea ţipete prelungi de cîte ori auzea vreo maşină trecînd prin cătunul prăpădit, în alai de lătrături şi vîrtejuri de praf roşcat. Părea să simtă şi el acea întărîtare ciudată a cîinilor la vederea maşinilor care treceau claxonînd cu sunet puternic, poruncitor.

Sărea, da fuga înainte şi înapoi, gîfîind, cu limba scoasă şi ochii strălucitori, împiedicîndu-se de cîinii care se luau la întrecere cu el. Şoferii îl ştiau şi aveau grijă de el trecînd prin Santa Rita. Cînd maşinile nu mai erau decît un zgomot pierdut prin haturi, cîinii pricepeau şi se înapoiau potoliţi să se culce covrig la umbră; dar el nu. Striga mai departe, făcînd semne cu braţul întins... În cele din urmă, istovit, rămînea nemişcat, pleoştit, bălos ca un melc.

Moartea îl ajunse în noiembrie : o lună haină pentru oamenii de la cîmp. Vijelii de la nord suflau

aprig şi se lăsa un frig subţire care se întețea în trupurile flămînde. Fiecare se încălzea cum putea : cu traiste şi saci, cu pături rupte şi cîrpăcite, cu hîrtii. Sau mormane de frunze de palmier uscate, sub care se ghemuiau copiii, ca nişte mici lighioane zbîrlite, murdare şi zgribulite, în duhoare de excremente.

Noiembrie răvăşea culturile de trestie-de-zahăr care încingeau cătunul ca un inel verde şi unduitor. Deasupra trestiilor înalte, vîntul rece. Ca un gol între două anotimpuri, luna aceasta maşteră nu dădea nimic de lucru braţelor celor ce munceau pămîntul. Turnul Centralei de prelucrare a zahărului se profila ca un deget arătînd spre cer. Acolo, în închisoarea zahărului, se găsea de mîncare ; dar aici, nu. Deocamdată nu ; numai cînd avea să înceapă prelucrarea trestiei, cu mirosul ei de sirop, de spumă de melasă şi de sînge băştinaş care se irosea între maşinile de oţel ale americanilor.

În Santa Rita se vorbea despre cartierul fabricii ca despre o lume avută şi îndepărtată, unde oamenii erau fericiţi, mîncînd carne cînd pofteau, luminîndu-şi locuinţele cu lumină electrică, cumpărîndu-şi încălţăminte în fiecare an. Era ceva deosebit, inaccesibil. Trebuia să fii cel puţin colon[1] ca să poţi tîrgui la prăvălia doldora de lucruri, unde un yankeu roşcovan oferea diferite minunăţii ambalate în cutii cu etichete străine pe ele.

Uneori venea cîte cineva pînă la adunătura lor de cocioabe, în mare taină, cu ochii-n patru, împărţind foi tipărite în care era vorba despre conştiinţa de clasă, despre sindicat, despre solidaritatea muncito-

[1] *Colon : Colóno* sau *arrendatario :* în America de Sud, cel care ia în arendă o bucată de pămînt pe care locuieşte şi o lucrează, trăind de pe urma ei.

rească. În timpul celor cîtorva ceasuri sau zile pe care le petrecea în mijlocul mizeriei ţăranilor, omul era o noutate ; dar cum ei nu ştiau să citească, după plecarea oaspetelui, foile acelea nutreau focurile sărăcăcioase sau se pierdeau printre zdrenţele culcuşurilor putrede de umezeală. Cei care pricepeau cîte ceva din lumina aceea călăuzitoare pînă la urmă aveau de furcă cu jandarmii, învinuiţi de incendierea culturilor de trestie sau de conspiraţii împotriva liniştii Republicii şi a companiilor industriale ale zahărului, cu nume englezeşti.

Vijeliile din acel an aduseră nenorociri şi mai mari. Noiembrie, luna foametei, deveni totodată şi luna morţii cînd, într-o bună zi, focul — nimeni nu ştia care foc, nici de unde, nici din ce pricină — îşi înălţă ţipătul de flăcări pe înserat, cînd se trezeşte vîntul.

La început fu o dîră uşoară, ca de şarpe, printre tulpinile uscate ale unui partal de trestie. Flacăra făcea pff... pffff... pe înfundate. Dar era un vicleşug, ca să nu fie tulburată. Apoi crescu. Înălţă braţe de fum, aripi şi izbucni în răbufniri repetate cu burniţă de scîntei, cu valuri de vîlvătăi necruţătoare : o vîlvă înspăimîntătoare.

Vîntul aduse de departe mirosul fumului. Văzduhul picură gîngănii negre de scrum. Santa Rita se zvîrcoli, agitată, îngrozită, temîndu-se de încercuirea flăcărilor şi de claia de frunze uscate care acoperea cocioabele înghesuite.

— Arde, arde... !

Strigătul năvăli în toate părţile, trecu peste haturi înăbuşindu-se, înecîndu-se, ducînd vestea rea spre aşezările vecine :

— Arde !

Femeile își luau în brațe copiii mai mici și ieșeau să privească cu ochi de spaimă cum bărbații lor, cu *machetes* [1] în mîini, alergau către lumea care ardea...

De pretutindeni veneau *machetes* și brațe.

În zgomotul ca de puhoi sau de stup care vuia în depărtări, răsunau împușcături care vesteau incendiul cerînd ajutor. Cîinii lătrau speriați, urlau, săreau, adulmecînd mirosul de pîrlit, de ars. Și fiorosul noiembrie nu-și domoli suflarea, care împrăștia valul șuierător, nimicitor, într-o mare de flăcări și scîntei. Zadarnic țopăiau sute de paiațe cu *machetes* în fața lui, tăind drumuri pentru a-i opri înaintarea. Focul sărea peste ele batjocoritor, și șuierul lui izbucnea mai departe, pe zece, pe o sută de partale deodată.

Atunci începură să sune telefoanele legate de fabrică și să repete, fiecare, nume de *colonii* [2], voind să vorbească toate deodată, într-o larmă de manivele :

— Vorbește Algorta, Algorta !... Anunțați pompierii : arde spre Capitolio !

Și din diferite locuri, paznicii, cocoțați în turnulețele de lemn care pluteau la mare înălțime deasupra mării verzi a zahărului, văzură fumul în zare...

— Arde... !

Mașinile pompierilor veneau hurducîndu-se și șuierînd pe toate drumurile, pentru a apăra lanurile verzi și dulci ale Centralei. Totul pentru Centrală.

Treceau ca o vijelie, stîrnind vîrtejuri de aer în jurul lor.

Nătîngul era înnebunit de bucurie. Aștepta la marginea șoselei principale, laolaltă cu cîinii, apropierea

[1] *Machete :* un fel de cuțit mare, care servește la tăiatul trestiei-de-zahăr.
[2] *Colonii :* pămînturi lucrate și locuite de coloni.

acelor drăcovenii care străbăteau cătunul duruind și urlînd...

Șoferii îl vedeau și frînau, ori îl ocoleau.

— E nătîngul !

Și nătîngul striga, rămînînd în urmă din ce în ce mai mic.

Dar acum venea, orbitoare în strălucirea ei luxoasă, în viteza și forța ei neînduplecată, mașina administratorului fabricii. La volan *mister* Higgins ; cu gîndul la trestia lui pîrjolită, trestia lui care în curînd nu va mai fi dulce, ci scorțoșită, menită să ajungă floare de mucegai, pierdută pentru companie.

Idiotul fu orbit de lumină ca un animal, deschise gura rîzînd și o întîmpină cu cîinii, în culmea fericirii. De rîndul ăsta, mașina nu frînă. Nici măcar cînd se simți că ceea ce fusese frunte, dinți, păr, limbă și aproape creier, și brațe și picioare se zdrobise de fierăria nichelată, de o sută de cai putere. O sută de cai ai morții. O sută de morți pentru o moarte. *Mister* Higgins își continuă drumul, orb cu desăvîrșire, către chemarea trestiei, a zahărului, a aurului, a prăzii lor de pe insulă, care se pierdea.

Nătîngul din Santa Rita adună repede sumedenie de țipete în jurul lui : o mare parte din cătun, pe unde zăceau bucăți însîngerate din zîmbetul lui rătăcit, din picioarele lui slabe, din oasele lui sfărîmate... Fiecare aduse cîte un crîmpei ca să-l adune la un loc. Ca să-l vegheze în mijlocul muștelor și al tăcerii, în pîlpîit de lumînări de seu.

Nimeni nu s-a interesat dacă s-a făcut plîngere pentru cele întîmplate.

Nici măcar judecătorul.

Venancio tîrăşte din nou furtunul şi-şi ia ochii de la cercurile de umezeală de pe pămîntul pe care nu se mai află copilul lui. Venancio nu-l poate uita pentru că de-atunci n-a mai avut pe nimeni care să-l aştepte cu acelaşi zîmbet veşnic, care să se lipească de pielea lui tăbăcită, de sudoarea lui, de sufletul şi carnea lui din care ieşise acel copil slab de minte.

Nimeni, în afară de acea jucărie pe care o stricase americanul cu maşina lui nu-l iubise atît de mult şi nu izbutise să răscolească atîta bruma de duioşie care-i zăcea în adîncul sufletului.

Chacha şi Andrea rămaseră singure. Venancio de asemenea. Om simplu, slab şi întristat, se dădu la băutură.

Sub o grămăjoară de frunze uscate se află sticla de rachiu. Acolo se duce acum, lăsînd jos şarpele pe care-l poartă în spate tîrîndu-l prin nesfîrşita livadă de portocali. Duce gîtul sticlei la gură şi bea cîteva înghiţituri zdravene. Îşi suge buzele, o astupă şi o pune bine.

— Venancio !

Se uită pieziş la el, cu priviri duşmănoase. Lepe Mosquito era un copil şi îl ajuta la stropit, dar nu era copilul lui. Acum venea spre el şi nu arăta nici teamă, nici mirare faţă de primirea lui urîcioasă. Mai că rîdea cînd apucă furtunul şi înălţă răpăiala apei asupra mlădiţelor, începînd să fluiere, prins încă de distracţii copilăreşti : strălucirea apei şi gîngăniile care fugeau de inundaţie...

Venancio se sprijini de un trunchi putred, privind cum lucrează copilul. Apoi începu să spună lucruri pe care acesta nu le lua în seamă. Vorbe şi amintiri care se adunau treptat ca nişte grămezi de frunze

desprinse de pe aceeaşi creangă ; că băieţelul lui era aşa şi chiar mai bun. Sau că americanul ăla...

Dar Lepe era foarte departe de toată acea poveste de care se plictisise tot auzind-o mereu. Lepe era el însuşi un amestec caraghios şi trist totodată, oricum l-ai fi privit.

3

„LEPE" VENEA DE LA NUMELE LUI, GUADALUPE. „MOSQUITO"[1] de la înfăţişarea caraghioasă, deşirată şi de la veşnicul zumzet al fluieratului său.

Natura îl făcuse cum trebuie. Restul era efectul mizeriei : nişte beţe de picioare cu genunchi cucuiaţi : tălpile plate şi bătătorite, învăţate cu pietrele şi noroaiele. Spinarea osoasă cu pielea goală, pîrjolită în cuptorul arşiţei.

Avea unsprezece ani dar părea mai mic, pentru că era păduchios şi înfometat. O foame care-i chircise oasele, îi măcinase dinţii şi-i îngălbenise ochii ca la cîini. Numai că asta nu se prea băga de seamă pentru că şi ceilalţi copii aveau aceeaşi înfăţişare sub aceleaşi veştminte mîncate de umezeală şi de lighioanele din cocioabe. Pentru că pe acel pămînt năpăstuit ei se năşteau — ei, copiii ! — se năşteau din pîntece mîncate de limbrici, din sînge anemic, din istoveala sărăcimii. Din traiul celor daţi uitării.

Ah ! ce-ar mai fi rîs, dacă le-ar fi spus cineva mamelor că se pregătesc clinici şi medicamente şi plaje şi şcoli şi vaccinuri pentru sănătatea copiilor de la

[1] *Mosquito* : ţînţar.

țară ! De mult, de pe vremea bunicii, se mai păstra amintirea imaginii sănătoase, robuste și rîzătoare a copiilor de țărani. Puternici. Tari. Cu dinți despre care oricine zicea că sînt albi ca miezul nucii de cocos sau al trestiei. Dar unde pieriseră timpurile acelea atît de îndepărtate ? Acuma, Lepe Mosquito era imaginea statornică a realității, cu capul lui mare și ciufulit, purtat de un gît de rață, cărămiziu. Cu bieții lui ochi îngălbeniți de prea multe suferințe. Cu veșnica lui flămînzeală. Cu amara lui resemnare, de făptură care se adaptează vitregiei mediului, ca singur mijloc de a mai putea respira.

Era fiul lui Miguel Gómez, și el uscățiv și pricăjit. Nevasta îl părăsise lăsîndu-i cinci plozi care se tîrau care cum puteau pe pămîntul bătătorit al locuinței. Omul se lupta amarnic cu viața încercînd s-o scoată la capăt cu progeniturile lui. Dar de fapt, nu izbutea mare lucru. Era lucrător agricol. Dintre cei mai buni. Cu *machete*-le în mînă intra în lanul de trestie-de-zahăr aproape o dată cu zorile și soarele-i asfințea pe *machete* fără ca el să se dea bătut. Iar cu săpăliga, făcea cît un om și jumătate. Picioarele lui călcau neobosite în urma plugului, peste brazdele spintecate ca niște măruntaie, pe care ciuguleau găinile stăpînului moșiei.

Dar, la urma urmelor, ce putea face bietul om cu toată bunăvoința lui, dacă salariul era de mizerie și mîncarea așa de scumpă ? Totuși, cei cinci copii trăiau. Și asta nu era puțin. Alții și-i vedeau pierind ca bananele prea coapte ; pe deasupra, se mai și înglodau în datorii ca să cumpere cîte o lădiță căptușită cu pînză și cu alămuri sclipitoare, cerînd cu împrumut un cal ca să-i poarte în față, pe greabăn, sub brațele care nu le fuseseră de nici un folos, pentru a-i lepăda

în pămînt, undeva pe aproape, de parcă ar fi semănat în vînt.

Tatăl lui Lepe Mosquito nutrea însă o mîndrie tragică. De aceea, de cîte ori se ivea prilejul, arăta o trufie aproape zîmbitoare :

— Ăștia — și atingea primul cap ciufulit care-i venea la-ndemînă — ăștia au crescut ca rațele de baltă : sălbateci și singuri, cum a dat Dumnezeu. Dar îmi trăiesc toți !

Iar dacă un glas, de bună seamă al vreunui străin, încerca să spună că copiii nu trebuiesc crescuți în chipul ăsta, aproape ca niște animale, omul își prefăcea zîmbetul într-o strîmbătură umilă care căuta să îmblînzească realitatea crudă.

— Și ce puteam să fac, cumetre ? De crescut, puteau să crească singuri, și mai pot și acum, dar fără făină și cartofi, nu mi-ar mai fi rămas nici unul ! Și astea nu le găsești cu una cu două... Că, pesemne, încă nu ne-a bătut ceasul și nouă, pălmașilor.

4

CÎND *DON* RAMÓN, TATĂL LUI CLEMENTE, SĂDISE PRIMELE răsaduri de portocali dulci pe pămîntul de la Arboleda, nu știa că sădește totodată o sămînță de independență economică, de libertate pentru fiul său.

Aveau să vină zile de doliu pentru insulă, căci focul ceresc, sub formă de ploaie de aur, avea să se abată asupra măruntaielor mănoase ale pămîntului vîndut și concesionat. Mări de trestie-de-zahăr, ca niște mări de sulițe, verzi, înaintară amenințătoare, atrase de ispita aurului care curgea gîrlă. Peste tot

unde mai înainte se așezase cîte un proprietar băștinaș și adusese binecuvîntarea unor recolte variate și îmbelșugate, se lăfăia acum forța necruțătoare a monoculturii, îngropînd nădejdile viitorului. Întreaga insulă ajunse un fel de uriașă rădăcină dulce, un tîrg de brațe robite tulpinilor, o moșie a zahărului, o pacoste a băștinașilor. Năvalnica pătrundere a aurului viclean se întinse fără ca vreo lege sau vreo stavilă s-o abată din drum. Fu jertfit întreg pămîntul, învăluit în lințoliul verde sub care trăgea să moară, în umbra unor fastuoase funeralii de falsă bogăție.

Arboleda își păstră însă culturile ei variate, pepinierele, plantațiile de portocali, sporite și îngrijite în vreme ce totul în jur era numai zahăr, trestie-de-zahăr, moarte de zahăr.

Cu o sîrguință de bun gospodar, tatăl lui Clemente semănase și îngrijise o mare parte din pămîntul lui așa încît să se acopere cu flori de portocal ca o mireasă și să dăruiască din plin răcorosul suc galben. Mult, din ce în ce mai mult. Și cînd vocile care cumpărau moșiile proprietarilor din împrejurimi veniră să-i vorbească, și mîinile se întinseră pline cu aur căutînd să-l ispitească, răzeșul le respinse gestul și nu vru să asculte nici o ofertă și nici o încercare de a-l convinge să înlocuiască puieții lui de portocali cu pămătufurile înnebunite ale trestiei. Dîrz, se zicea că în mai multe rînduri luase la goană pe cei care-l împresurau, hrăpăreți.

Clemente era pe vremea aceea un băiețandru ursuz și muncitor, dar încă de pe atunci brațele lui de țăran aveau mușchi de bărbat.

Tată-său îi ținea adevărate predici în fiecare zi în timpul cînd, împreună, începuseră bătălia pentru cultura portocalilor :

— Aș vrea să văd ce vor face în ziua cînd s-o isprăvi cu nebunia asta a zahărului, căci are să se isprăvească, așa cum mă cheamă pe mine Ramón !

Și într-o bună zi s-a isprăvit. Atunci, cei care veneau înainte să-și bată joc de greșeala lui, acuma întindeau mîna spre el, căutînd o mînă prietenă și un sprijin. Și în acea prăbușire economică totală [1], potentații se ruinaseră, iar mireasma dulce și otrăvitoare a monoculturii se preschimbă în putregai de fermenți ai morții.

Clemente ținuse minte amănuntele de necrezut ale acelei catastrofe. Datorii uriașe. Foamete uriașă. Bogații ajunși săraci. Săracii se înmulțeau cu miile tîrînd după ei mizeria și o delăsare totală a pămînturilor. Oamenii își vindeau brațele pentru cîțiva pumni de sare și un blid de făină. Fiecare ajunsese sclavul cuiva. Iar sub fîșia lungă de pămînt mănos, învăluită de coama verde a lanurilor de trestie domnea tăcerea și amărăciunea...

La Arboleda, tatăl și fiul însămînțau mai departe răsaduri, desfăcînd flori de portocal și culegeau cu totul alte roade. Cu puterea brațelor și cu stăruință luptau împotriva secetei. Semănîndu-și pașii și sudoarea pe un pămînt uscat ca tovalul, se duceau cu gălețile noaptea, pe lună sau pe întuneric, să ude fiecare trunchi care, drept mulțumire, răspîndea un abur călduț cînd îl ajungea apa. Așa au dus-o ani de-a rîndul. Apoi a fost mai ușor. Începuseră să aibă destui bani, să se mai poată odihni. Țevi de apă se

[1] În anul 1931 a început în Cuba o criză economică foarte puternică, resimțită violent mai ales pe plantațiile de trestie-de-zahăr și în fabricile de zahăr, deoarece una din măsurile luate de guvernul Machado (Gerard Machado, președinte al Cubei între anii 1925 și 1933) a fost interzicerea fabricării zahărului.

împleteau acum ca nişte vine de fier pe sub copacii înverziţi. Iar motorul tuşea şi scuipa ceasuri întregi, pompînd răcoarea în rezervoarele pline ochi...

Clemente Muñoz închise ochii tatălui său dar nu se despărţi de Arboleda. Se însură, veniră pe lume José şi Carmelo. Îşi legară şi ei viaţa de altoaie şi răsaduri, de irigarea plantaţiei de portocali care, acuma, acoperea aproape toată proprietatea.

În fiecare an, casa prindea mai multă viaţă de sărbătoarea culesului. Recolta de fructe isca un du-te-vino neobişnuit înspre moşioara bătrînului Muñoz. Era o forfotă de camioane, de cai şi coşuri, de căruţe încărcate cu aur sănătos, care, în strigătele căruţaşilor şi mersul nepăsător al atelajelor, se îndrepta spre macazul căii ferate pentru a fi încărcate şi trimise către pieţele din regiune.

Se culegea cît era ziua de lungă. Pe sub copăcei se roteau scările lungi şi sacii pîntecoşi umpluţi cu pănuşe uscate de porumb, pe care cădea grindina necontenită a fructelor. Portocalele coapte alcătuiau cupole înalte sub umbra verde. Aici veneau cărucioarele şi începea numărătoarea : de fiecare mînă, trei portocale ; de fiecare mînă, trei... de fiecare mînă... Tot aşa pînă ţi se ura, în vreme ce numerele creşteau, iar degetele slăbeau şi cîrceii începeau să zgîrcească braţele.

În săptămînile cît ţinea culesul, casa se însufleţea. Ernestina avea cu ce să-şi umple timpul, iar Chacha îşi încerca farmecul ochilor ei oblici în privirea pofticioasă a bărbaţilor. Dar o umbră de poruncă ascunsă în accentul hotărît al lui Carmelo o făcea să fugă la bucătărie, unde el o urma cerîndu-i nenumărate cafele, de care ea nu ţinea seama. Uneori,

glasul ei se aprindea într-o împotrivire surdă pe care dulapul vechi şi vatra o auziseră adesea :

— O să te spun naşului !... Să ştii că am să te spun !

Era singura frînă pentru dorinţa lui stăruitoare şi atunci el nu mai îndrăznea să-i atingă decît cu privirea sînii care săltau sub bluză. Faţă de tatăl lui îşi ascundea pornirile trupeşti pentru fata lui Venancio. De cînd era mic cunoştea severitatea lui aspră cînd era vorba de el.

Zece ani trecuseră de la moartea Panchitei Torres, totuşi amintirea ei mai răscolea încă acest sentiment în Clemente Muñoz. Ea murise fără să fi renunţat la preferinţa ei pentru mezin.

Cu tot respectul aproape copilăros pe care i-l trezea necontenit soţul ei, îşi impusese slaba ei voinţă pentru a-şi creşte copilul preferat cu o dragoste pătimaşă. Cei doi fraţi suferiseră şi ei înrîurirea nesănătoasă a iubirii părtinitoare. Învăţaseră să se teamă unul de altul. Şi cînd ea n-a mai fost, dezechilibrul lovise în Carmelo, cu toate că tatăl se străduia din răsputeri să echilibreze balanţa, mînat de un sentiment al datoriei care însă dădu greş din prima clipă.

Văduvului i-a venit foarte greu la început. Se simţea parcă străin în casă. Şi apoi nici nu mai era aceeaşi. Ordinea pe care răposata ştiuse s-o păstreze — fiecare lucru la locul lui — dispăruse o dată cu ea. Singura prezenţă feminină care să-i ţină locul era Andrea, mama Chachei. Dar biata femeie, cu veşnica ei cataplasmă din frunze de salvie la tîmple, mereu gemînd şi tîrîndu-se din pricina sănătăţii ei şubrede, nu prididea să vadă şi de bucătărie şi de casă. De altfel, curînd muri şi Andrea, scîrbită, într-o bună zi, de viaţă şi de bestialitatea lui Venancio.

Mai rămînea negresa Faustina, o altă cumătră de-a Panchitei, care botezase sumedenie de copii, poate pentru a-şi măguli vanitatea prin aerul protector cu care împărţea daruri mărunte, mult trîmbiţate. Cînd venea, Faustina umplea întreaga casă de parcă ar fi pus totul în mişcare cu făptura ei masivă, pe care şi-o purta încoace şi încolo ; mătura, scutura şi cîrpea, rînduind tot ce putea fi de folos, şi adunînd în treacăt tot ce nu mai trebuia, cu exclamaţii pe care cumătrul i le ştia de multă vreme dar le trecea cu vederea, de hatîrul ataşamentului neprefăcut pe care li-l purta negresa.

Don Clemente închidea ochii, nevrînd să arate că observă strămutările de obiecte pe care îndatoritoarea cumătră le săvîrşea de la casa lui înspre tablaua lui Bejuco, negustorul ambulant. Un mulatru cu ochi oblici, slab, deşirat şi moale ca o cîrpă, pe care ea îl adusese pe lume în urmă cu aproape douăzeci de ani.

În timpul veşnicului du-te-vino al voluminoasei femei, vorbăria ei necontenită şi zgomotoasă umplea liniştea posacă a zilelor monotone, înviorîndu-l pe văduv.

— Încă de cînd era Carmelito mititel, mai ţineţi minte, *don* Clemente ? De atunci sînt eu prietena casei şi a dumneavoastră. Eu îl născusem de curînd pe Bejuco şi răposata a trimis să mă cheme ca să-i alăptez copilaşul, căci ei îi secase laptele dintr-o ceartă pe care a avut-o cu *doña* Gloria, mama dumneaei, care nu era femeie rea, dar cam cicălitoare. Pînă cînd într-o zi, mai ţineţi minte, *don* Clemente ? n-aţi mai avut încotro şi a trebuit s-o daţi afară din casă. Şi cum mai plîngea biata cumătră, Maică Precistă !...

Trăgîndu-şi sufletul într-o scurtă pauză pe care o folosea ca să ridice un taburet în albie — unde-l freca cu peria şi cu braţul ei negricios şi zdravăn, opărindu-l cu leşie — prindea din nou puteri :

— De atunci s-a pornit duşmănia asta de cîine turbat pe care v-o poartă cumnatul dumneavoastră, *don* Severino, aşa e ? Şi omul a fost atît de haín încît i-a trecut-o în sînge şi lui fiu-său, Bernardo, ăl de s-a făcut sergent de jandarmi ca să-l prigonească acum pe cumătru-meu Clemente.

Cînd ajungea aici, Faustina izbucnea în invocaţii mînioase către toţi sfinţii. Nu putea să ierte ura pe care cele două rude i-o purtau bătrînului ei prieten şi cumătru. Mînuind cu furie şomoiogul de cînepă sau peria, stropind cu apă şi leşie tot ce se afla prin preajmă, striga şi se jura că ăia erau cei mai haíni oameni din lume. Iar sergentul, un fricos, o curcă plouată, care se lega de oamenii cumsecade bizuindu-se pe gradul şi uniforma lui, dar în schimb nu îndrăznea să facă nimic care să-i supere cîtuşi de puţin pe cei doi Juani : pe Juanii ăia nelegiuiţi şi fără frica lui Dumnezeu, pe care toată lumea îi cunoştea cu prisosinţă. Ah ! pe ăştia adevărat că ar fi trebuit să-i prindă şi să-i dea pe faţă. Dar cine nu ştia că Juanii ocheau ca bandiţii şi că aveau un cuget mai negru decît o noapte fără lună ?

Dar îndată ce băga de seamă că cumătrul încrunta sprînceana în semn că nu mai voia să audă vorbe despre vechea vrajbă de familie, cu o întorsătură grabnică şi dibace, negresa trecea la un alt subiect, care era întotdeauna binevenit. N-avea decît să depene amintiri despre Panchita şi despre anii luminoşi care trecuseră o dată cu ea.

— Trece timpul ca fulgerul, nu *señor*? După ce am început să-l alăptez pe Carmelito, răposata şi cu mine ne-am împrietenit. Vă aduceţi aminte cînd l-am tras la tălpi cu frunze de *almácigo*[1] ca să i se strîngă buricul? Că dacă nu era negresa Faustina, mititelul meu alb ar fi rămas cu un nod tare urît pe burtă. Şi cum îmi mai mulţumea cumătra Panchita, draga de ea! Că femei ca ea nu sînt multe pe lume, aşa să ştiţi.

Cînd omul se sătura s-o tot asculte şi pleca, ea turuia înainte vorbind cu găinile, cu albia, cu umbra ei obeză şi agitată, pînă ce, zărindu-l pe undeva pe Carmelo, se năpustea asupra lui cu braţele deschise, strivindu-l de globurile sînilor ei uriaşi, cu strigăte drăgăstoase. Că dacă era vorba de asta, Sfîntă Fecioară, n-o întrecea nimeni!

Venirea Ernestinei tulbură cu totul bunul mers al dezordinei atotstăpînitoare. Fata venea copleşită de durere şi se dărui cu totul noului cămin, dornică să-şi găsească o ocupaţie în singurătatea ei. Apucă frînele, înlăturînd-o pe limbuta cumătră. Faustina îşi încheie socotelile, mai adună tot ce putu şi lăsă locul timpurilor noi.

5

FERMIN CAROL, UN NEGRU ŞCHIOP, UN NEGRU BUN, CAM smintit şi poet, care a murit de colţii unui cîine turbat. Dar acesta a fost sfîrşitul...

Dacă-l vedeai, trupul lui uriaş, ochii saşii care se luptau îndîrjit unul cu altul într-o ciocnire enervantă,

[1] E vorba de o practică empirică locală. *Almácigo*: arbust din care se scoate o substanţă medicinală.

toate prevesteau o voce ca mugetul vîntului, dar cînd deschidea gura ieşeau porumbei.

Picase la Arboleda purtat de drumul brazdelor şi al boilor. Sosise într-o zi plină de poezie vădită în aripile păsărilor cîntătoare, în pasul animalelor care-l ajută pe om la muncă, în rădăcinile tuturor ierburilor de pădure care vindecă şi alină...

Şi-a durat deasupra şurii o colibă din frunze de palmier, răsunînd sub ploaie de parcă i-ar fi cîntat ceva pentru el, pentru Fermín, care înţelegea şi acele glasuri îndeobşte puţin înţelese.

Sub acoperişul acela avea un hamac, o ghitară şi mai multe săculeţe de cîrpă pline de felurite seminţe uscate care, la timpul potrivit, aveau să ajungă în pămînt pentru a se deschide apoi în flori şi fructe, sau în umbrar verde, fremătător. Dacă cineva dorea să afle de ce locuia tocmai acolo, sus, trebuie să se ştie că el răspundea: pentru a învăţa graiul vîntului.

Animalelor le trezea o stăruitoare şi tulbure voinţă de a-l înţelege. Nu era lighioană sau pasăre care să nu priceapă limba negrului smintit. Chiar şi pămîntul asculta de mîinile lui răbdătoare de semănător.

Fermín era şi argat şi mulgător şi meşter de juguri şi uluce.

La umbra unui *caimito*[1], lîngă ceaunul uriaş de fier care slujea drept adăpătoare pentru dobitoace, petrecea ore întregi pisînd sfărîmături de boabe de cafea sau orez. Ţinînd maiul cu amîndouă mîinile, rămînea uneori nemişcat, dus undeva, departe, cu gîndurile lui tainice, uitîndu-se cruciş într-un punct misterios cunoscut doar de zburătoarele care dădeau

[1] *Caimito*: arbore originar din insulele Antile, cu fructul comestibil, asemănător unei portocale.

tîrcoale, atrase de adăpătoare şi care, întinzînd gîturile subţiri şi pufoase, ridicau capul şi-l priveau în extaz, aşteptînd reîntoarcerea lui pe pămînt.

Don Clemente zicea :

— Fermín nu e chiar în toate minţile, dar e un om de ispravă.

— E un negru de treabă, spuneau de obicei tovarăşii lui de lucru, care, fără răutate, foloseau astfel cuvinte de discriminare rasială moştenite de la antecesorii lor, vătafi de sclavi negri.

Înfăţişarea lui era deopotrivă cu mintea, anapoda ca şi ochii şi urechea lui surdă. În orice anotimp al anului purta aceeaşi giubea neagră, atîrnînd de-o parte şi de alta a trupului, îngreuiată de seminţele pe care le aduna şi le păstra prin buzunare. Paşii domoli, călcînd pe tălpi de glod mereu îngroşat de ploi ; pulpele înfăşurate în obiele de piele crăpată, la brîu o custură cu mîner de corn. Pe cap purta o pălărie cu boruri largi, pleoştită în părţi ca şi pulpanele hainei, împovărată de ani şi de murdărie. Floarea uimirii sta mereu gata să-i răsară pe fruntea netedă, pe care nici o cută nu se încumeta s-o brăzdeze.

Adeseori, noaptea, în coliba lui de pe şură, care mai că atingea încremenirea mută a frunzişului roşcat de *mamey*[1], la lumina pîlpîitoare a opaiţului care tremura ca un suflet chinuit, poetul se tînguia pe ghitara uzată, mlădiind viersul popular în melodii născocite de el. Cîntarea corzilor şi a glasului se revărsa în valuri triste şi molcome peste somnul Arboledei. Între o strofă şi alta, în care era vorba de stele, de

[1] *Mamey :* copac din America de Sud, care dă fructe rotunde, cu miezul roşu, dulce şi parfumat.

cîmpii, de cîntece indiene despre papură şi *baría*[1], un fluierat dulce înflorea melodia. Totul în jur părea că ascultă cu urechea nevăzută a văzduhului. Fermín se oprea numai cînd tăişul lunii despica zorile.

Lepe Mosquito pălăvrăgea, mai crezînd, mai îndoindu-se de ceea ce spunea :

— Fermín e ţicnit. Stătea de vorbă cu boii. Pe urmă, cu tufa de trandafiri galbeni. L-am văzut eu, dar cînd m-am apropiat să văd dacă-i răspund a tăcut.

Viclenia lui Andrés se amesteca şi ea în păreri :

— Negrul ăsta ştie mai multe decît crede lumea. *Don* Clemente zice că e smintit, dar eu zic că e neruşinat. Ehei, aşa blajin cum îl vedeţi, Fermín e înţeles cu ăia din mlaştină. Negrul se duce acolo unde nici cei mai cutezători nu pătrund, şi e mai bine să nici nu pomeneşti de asemenea lucruri.

Atunci Cheo, sau Miguel Gómez, sau bătrînul Valladares, un fel de arătare cu faţa lui zbîrcită şi cu mîna ciuntită de *machete* — pe care doctorul municipal i-a nenorocit-o, lăsîndu-i tendoanele necusute ca să nu întîrzie la o partidă de pocher la clubul din sat — protestau :

— Ce tot spui ? Fermín, înţeles cu oamenii Juanilor ? Fugi de-acolo !

— Ba chiar aşa, întărea Andrés. Că dacă nu, mă rog, de unde a ieşit negrul ăsta sucit ? A răsărit din pămînt. Numai eu l-am văzut de cel puţin patru ori suindu-se în luntre la podul lui Daniel şi vîslind în sus pe Canal... încotro, mă rog ? Las' că ştim noi !

[1] *Baría :* arbore originar din Cuba. Seva lui foloseşte la rafinarea zahărului.

Dar ceilalţi veneau şi ei cu argumente împotriva acestor ponegriri :

— Negrul e om de treabă.

— Nu supără pe nimeni.

— Negrul e zănatec şi atîta tot.

Andrés trebuia să se dea bătut în faţa numărului şi a dîrzeniei apărătorilor. Dar în sinea lui îşi păstra bănuielile.

Don Clemente nu ştia nimic despre vorbele oamenilor.

6

ERNESTINA COBORA PE COSTIŞĂ CÎND I SE PĂRU CĂ zăreşte făptura sprintenă a Chachei strecurîndu-se pe un hat. Apoi se întîlni cu Carmelo care părea că se duce după ea. Căzu pe gînduri, bănuitoare.

Se nelinişti, căci prevedea că Chacha nu avea putere să reziste.

Se îndreptă spre casă, preocupată. Încerca să găsească o ieşire pentru ceea ce începea cu teamă să întrevadă. Trecu pe sub umbra portocalilor, pe drumul cunoscut şi, la capătul lui, dădu cu ochii de Fermín, aşezat pe colacul puţului.

Poetului îi plăcea locşorul acela de unde, printre pietrele care acopereau marginea umedă o puţului, se iveau şopîrle mici cu guşă roşie, care o luau la goană la cel mai mic zgomot. Sau pielea netedă şi rece a broaştelor, cu ochişorii lor de iezătură şi cu cîntecul lor care aducea a pămînt jilav.

Mîinile lui mari dezghiocau domol un ştiulete îndesat de porumb. Pe umerii lui, pe braţele vînjoase, la picioare, se zburătăceau porumbeii, ciugulind.

Ea se apropie agale, îngîndurată. Fermín nu se mişcă, dar ceva, ca o lumină blîndă, sclipi în ochii lui saşii în chip de salut.

— Îmi pare rău că-ţi sperii porumbeii, Fermín...

— N-au să plece.

Şi nu plecară. Se îndepărtară cu salturi şi fîlfîiri mărunte, lăsînd-o să treacă, apoi se întoarseră din nou lîngă poet, la dărnicia lui.

— Fermín...

— Mai tare. Sînt cam fudul de o ureche...

— Fermín, şi se aşeză lîngă el.

— Poftiţi.

Ea smulgea o buruiană care creştea pe marginea puţului ca spuma verde a şopîrlelor. Şi vorbea fără să-l privească.

— Fermín, încotro a plecat Chacha mai adineauri ? În casă nu e. Şi la ora asta are o mulţime de treburi.

— Chacha ? Nu ştiu ! Dar dacă vreţi să aflaţi de Carmelito, de Carmelito pot să vă spun.

Aşadar, şi Fermín ştia ? Sau nu ştia ? Şi ce-o fi ştiind ? Se sperie şi mai tare. Îl privi, îi atinse mîna, stîrnind zborul unui porumbel, care însă se înapoie îndată aşezîndu-se mai sus, pe braţul noduros. Gheruţele lui roşii se înfigeau în pielea neagră lăsînd dungulițe cenuşii ca nişte vinişoare de şoarece.

— Tu ce ştii ? Ai băgat cumva de seamă că se ţine după ea, o necăjeşte, se leagă de ea ? Uneori o face chiar să plîngă cu obrăzniciile lui.

Dar el afirma altceva, liniştit, sigur :

— Chacha plînge ca să nu rîdă. Cînd cocoşelul se fuduleşte, puicuţa se burzuluieşte îndemnîndu-l parcă să se ţină după ea. Şi Carmelito e ca un rege al cocoşilor.

— Dar ai văzut ceva... ceva care să te facă să crezi că ei au şi... ?

Omul învăluit de porumbei făcu semn că nu cu capul şi cu mîinile. Totuşi, cine ştie...

Aşa e viaţa. Acum e iarbă proaspătă şi luna ca oglinda. Pe deal porumbiţa sălbatecă plînge făcînd uhu, de cum se face ziuă. Galán, taurul, mugea azi noapte şi în zori Mariposa a sărit pîrleazul.

A priceput. Acum nu se mai îndoieşte. Dar o sperie gîndul că adevărul poate izbucni în casă ca un trăsnet. Îşi aminteşte de orgoliul bătrînului, neînduplecat în apucăturile lui ordonate, în seriozitatea vieţii lui de familie : „Aici n-au ce căuta nici fuste sprinţare, nici nădragi unde nu le e locul". Om aşezat şi la tinereţe şi la bătrîneţe ; credincios ogorului şi nevestei ; departe întotdeauna de desfrîu şi aventuri, n-ar fi putut privi decît cu scîrbă cea mai mică alunecare petrecută sub acoperişul lui. Iar dacă greşeala venea de la Carmelo, cu atît mai mult.

Apoi, mai e şi Chacha. Biata Chacha, simplă şi neştiutoare. Fără altă călăuză decît instinctul, proastă călăuză dacă era vorba s-o apere de trupul pofticios al lui Carmelo Muñoz. Odraslă a pămîntului năpăstuit era Chacha. Iar pămîntul acesta era blestemat şi nu năştea decît orfani.

Se lăsase o tăcere în care mai stăruiau doar gînguritul şi fîlfîitul porumbeilor. Evantaiele de pene se jucau de-a dragostea. Un porumbel albastru îşi începea asediul. Înainta cu plecăciuni solemne, înclinînd ciocul roşu cu umilinţă, dar ochiul era aprins şi ager. Porumbelul lucid se juca păşind cu piciorușul subţire ritmic şi ţanţoş, iar din ciocul plecat, chemarea dulce...

Fermín spuse, atotştiutor :

— Acuma porumbiţa o să se înalţe în zbor. Zbor prefăcut, fără întindere şi fără putere.

Mica victimă îşi desfăcu aripile într-un zîmbet de pene, ridicîndu-se pe marginea streşinii. Pe marginea streşinii o călcă porumbelul.

CAPITOLUL III

1

CUM SOARELE ERA CA O RANĂ PICURÎND FOC PE SPINAREA ţăranilor, Venancio blestema arşiţa Sfîntului Ioan[1]. Îndoind braţul, îşi ştergea sudoarea cu mîneca zdrenţuită a cămăşii ; vorbea cu păcat dar, acuma, era îndreptăţit de căldură, de muncă.

— Mai bine să crăpi pe loc ! Mori ca un cîine, şi gata ! Spurcatul ăsta de îmblătit pe asemenea arşiţă nu e treabă de creştin. Cîţi ani or fi de cînd tot dau cu maiul rupîndu-mi mîinile pe sacii plini pînă se desfac boabele din păstăi, de rămîn goale goluţe ? Mai bine de zece ? Nu, să tot fie chiar mai bine de douăzeci. Şi acum te pune iar la treabă.

De vină era Clemente care orînduise munca la un timp nepotrivit.

— De Sfîntul Ioan trebuie îmblătită fasolea şi băgată în saci.

Aşa zisese. Şi treaba se făcea.

Oamenii veneau tîrînd sacii mari şi plini. Sub ploaia de lovituri, se turteau cu încetul dezumflîndu-se sub tăria izbiturilor. Apoi, din vîrful unei căruţe, boabele de fasole azvîrlite cu găleata cădeau ca o grindină întunecată pe pînzeturile întinse pe jos,

[1] *San Juan* (Sfîntul Ioan) : sărbătoare religioasă, în luna ianuarie ; datorită aşezării ei geografice, în Cuba în ianuarie este vară.

în timp ce briza după-amiezii fura rămăşiţele de paie care porneau învîrtindu-se în văzduh.

Aşa cum Venancio cîrtea împotriva părţii lui de muncă, Lepe Mosquito bodogănea şi el pentru a lui, care venea după aceea.

Lîngă aceeaşi căruţă care-şi proţăpea oiştea în sus ca un gît de girafă cătînd spre cer, băiatul, cu o curea în mînă, păzea să nu vină găinile să scurme pe pînzeturile acoperite cu boabe.

Dar găinile veneau mereu să încerce. Veneau urmate de puii care se legănau în urma cloştii. Cea de acum era pestriţă. O găină bătrînă, grasă, cu guşa umflată doldora de grăunţe din jgheabul lui Fermín Carol ; totuşi, dornică măcar să risipească fasolea cu ghearele ei pricepute.

În ograda cu pămînt roşcat, bătătorit ca o pardoseală netedă şi tare, pe pînzele prăfuite strălucea recolta, ca o recoltă de ochi de prepeliţă.

Din pricina căldurii, cloşca umblă cu ciocul căscat şi cu aripile desfăcute. Lepe asudă şi el, o sudoare acră care-i curge şiroaie pe trupul murdar şi costeliv, şi neputinţa lui de a se apăra de pacostea soarelui îl face ţîfnos, morocănos, gata să strige şi să dea :

— Găină, lua-te-ar dracu !

Jart ! răsună lovitura de curea pe pămînt, stîrnind un norişor de praf. Găina cotcodăci şi o luă la goană cu o spaimă cumplită, întinzînd gîtul ca ieşită din minţi. Puii după ea, imitînd-o.

Veni şi cîinele să se uite, lătrînd aţîţat.

Rîsetele oamenilor parcă încinseră soarele şi mai tare, căci băiatul simţi cum i se aprind obrajii, ca urzicaţi.

— Crăpar-aţi pe loc !

Rîsul hohoteşte şi mai tare, acoperindu-l ca o spumă de val. Iar el se îneacă. Înghite şi înghite, încercînd să scape, dar se îneacă. I se taie răsuflarea într-un sughiţ. Un plîns năvalnic îl sugrumă, chinuindu-l, dar copilul dă să se apere ca un bărbat.

— Mama voastră de ţapi !

Iar ei de colo :

— Păzea că te calcă cocoşul... !

Şi el, mai tare, furios, ca un copil ce e, un biet copil :

— Trăsni-v-ar Dumnezeu să vă trăsnească !

Dar simte că-l podideşte plînsul. Şi pleacă, tîrînd după el cureaua. Înfrînt.

2

CHACHA ŞTIA CĂ ÎN ZIUA DE SFÎNTUL IOAN APA PRINDE puteri miraculoase. Dimineaţa, devreme, de cum ajunse la Arboleda, umplu un lighean şi sparse un ou în el, murmurîndu-şi ruga :

— Doamne, tu cu puterea ta cea mare, fă să mi se arate chipul ursitului meu.

Apoi aşteptă nerăbdătoare să se facă ceasul douăsprezece, pentru că atunci, la amiază, soarele descîntă apa vrăjind-o, ca să poată prevesti viitorul.

De atîtea ori alergă Chacha la lighean, ba de la bucătărie, ba din casă, ba de la poartă pe unde mătura gropile bătăturii, încît Ernestina o întrebă bănuitoare :

— Ce-i astăzi cu tine ? Ce e pe-aici pe afară de tot intri şi ieşi din casă la fiecare două minute ?

— Vino şi vezi, vino !

Îi spuse taina şi o duse în spatele bucătăriei, pe sub streaşină, unde pusese ligheanul. Dar în apa liniştită nu se vedea nimic.

— Nu mai rîde aşa. Nu fi rea. Aşteaptă să bată douăsprezece şi ai să vezi dacă se vede sau nu.

— Nu fi proastă, Chacha : nu se vede.

Glasul şi mersul şchiopătînd al lui Fermín răsunară în acelaşi timp cu lămuririle lui de om priceput :

— Oul nu spune cum spune puţul.

— Du-mă la puţ atunci ! Hai, du-mă la puţ !

Fîntîna căptuşită cu piatră şi şopîrle era pe aproape, aşteptînd cu broaştele ei reci. Se duseră toţi trei, înconjurînd ghizdul. În adînc, oglinda apei se unduia uşor cu cele trei capete asupra ei.

Şoaptele de descîntec ale stăpînului apei încep să curgă, vrăjind fiecare piatră, muşchiul, căpşoarele paşnice ale broaştelor aţipite şi, în cele din urmă, aştern pe apa din adînc o pojghiţă de duioşie. Sînt rugăciuni simple, implorări blajine, rugi de fiinţă umilă şi cuminte care crede în miracolul că e de ajuns să doreşti un lucru pentru a-l obţine.

Apoi Fermín le îndeamnă :

— Acum apa aşteaptă. Apa e milostivă în ziua de Sfîntul Ioan. Cereţi fiecare să vă vedeţi alesul inimii.

Cele şase pupile — şase puţuri răsturnate — privesc în jos, neclintite. Jos, unde dulcea taină se vălureşte, scapără. Trei măşti turtite plutesc nelămurit. Şi sus, lîngă ghizd, vocea Chachei tremură uşor cînd coboară în adîncuri ducînd povara dorinţei ei ascunse :

— Puţule, arată-mi chipul ursitului meu...

Tăcere şi mai mare acum. În deznădejdea ei, fata geme uşor şi suspină :

— Fermín, nu văd nimic...
Poetul smintit cheamă :
— Mamă a apei, răspunde-i fiului tău Fermín Carol. Chacha vrea să-şi vadă iubitul ; arată-i-l, puţule, căci îţi poruncesc eu !
Şi atunci, ca şi cum toate crucile de cenuşe care se fac pentru a alunga norii, şi zăngănitul de cleşti şi de *machetes* care se izbesc pentru a opri vîntul cel rău, şi rugile către morţi, toate la un loc, s-ar fi unit într-o singură putere, apa vie răspunse chemării : o nouă mască se iveşte pe oglinda rotundă. Cine e ? Ei bine, cine ? Chacha scoate un strigăt :
— Carmelo !
Urmează un plesnet, stîrnit parcă de diavol sau de îngerul apei ; de îngerul ei păzitor care vine s-o apere de răpitorii tainei. Cele patru măşti se fac ţăndări în plescăitul stropilor care împroaşcă pînă sus speriind broaştele.
Hohotele lui Carmelo pun capăt întîmplării. Înfipt înapoia Chachei moartă de frică, strigoiul în carne şi oase rîde cu neruşinare de spaima lor pentru pietricica pe care o aruncase. Arătîndu-şi dinţii de-o albeaţă care-ţi ia ochii, o întreabă :
— Ce-ai cerut, Chacha ? Vreau să ştiu.
Şi cum ea nu răspunde pentru că nu poate vorbi de spaimă, răspunde cealaltă :
— A cerut să-l vadă pe Aghiuţă, Carmelo. Şi l-a văzut !

3

SEARA SFÎNTULUI IOAN ADUSE OASPEŢI. CANEY LĂTRA, şi o ureche bună putea desluşi că lătra la oameni cunoscuţi. De aceea cînd apăru Wenceslav cu burta

lui măreaţă care împungea prin surtucul de culoare deschisă, cu soţia lui, îmbrăcată în verde şi cu un pieptene sclipitor înfipt în coc, Clemente le ieşi în întîmpinare iar Ernestina pregăti în grabă scaunele.
Lumina lămpii cu carbid clipea, proaspăt pompată, iar cîinele intră o dată cu oaspeţii şi se întinse leneş lîngă picioarele unui taburet, frecînd cu blana lui galbenă şi stufoasă lemnul spălat cu peria de Faustina.
Gazda îi strigă poruncitor :
— Caney, afară !
Se lăsă rugat, pentru că era de-ai casei şi ştia să stăruie pentru comoditatea lui ; totuşi, în cele din urmă, întinzîndu-se şi căscînd cu mare paradă de colţi, limbă şi bale, ieşi din nou să latre la ecou, răspunzînd celorlalţi cîini de prin împrejurimi.
În casă, bătrînul burduhănos, cu ochi albaştri şi vioi care întotdeauna vorbeau mai repede decît cuvintele rostite agale şi cu „r"-urile tărăgănate, se simţea mulţumit ; asta pentru că-i plăcea grozav să aducă veşti care stîrneau senzaţie printre ascultători, şi astăzi avea ce spune. De aceea, după ce-şi aprinse primul trabuc şi scuipă, îi dădu drumul :
— Se aude că Juanii nu se mai au chiar aşa de bine cu Pancho Capote.
În pauza pe care o făcu, cîntări efectul produs şi continuă, tacticos şi satisfăcut, apăsînd pe fiecare cuvînt :
— O ştiu din sursă sigură : se pare că Juanii i-au pretins ciubuc mai mare galicianului [1] şi că acesta ar fi refuzat net.

[1] *Galician :* locuitor din vechiul ţinut Galicia, situat în nord-vestul Peninsulei Iberice şi care cuprinde astăzi provinciile spaniole Coruña, Pontevedra, Lugo şi Orense.

Don Clemente :

— Atunci, în curînd o să se îngroaşe gluma.

Bătrînelul cu ochi albaştri zîmbea încuviinţînd, tuşind printre vorbele tărăgănate :

— A şi început. Astă noapte chiar. Juanii i-au umflat galicianului o cireadă frumuşică de juncani, mînînd-o spre tîrlele de la Sabanas Nuevas. Şi ce e mai frumos, e că nimeni nu li s-a pus în cale. Şi doar Pancho Capote nu e un mieluşel şi ţine la Capotera o droaie de feciori zdraveni pe spinarea cărora trăia.

Femeia în verde şi cu pieptăn în coc socoti că trebuia să spună ceva ca să-şi sprijine soţul :

— O să vedeţi că pînă la urmă cad ei la învoială. Pentru douăzeci de vite, tartorul de la Capotera n-o să renunţe la asemenea vulpoi.

Don Clemente se întărîtă, plesnindu-se peste picior :

— Ştiţi pentru ce e toată neruşinarea asta, tot banditismul ăsta ? Pentru că n-avem un şef de post ca lumea. Feciorul lui cumnatu-meu Severino e un bandit ca şi ei. Trăieşte jecmănindu-i pe coloni şi pe toţi creştinii lui Dumnezeu. Dacă cei din Garda rurală[1] ar avea un pic de ruşine, nici Juanii, nici Pancho Capote nu s-ar mai ţine de blestemăţii.

Femeia în verde se porni, cu toate motoarele arzînd din plin, să vorbească despre acei haidamaci vestiţi şi temuţi, simţind o dorinţă perversă de a se crede parcă femeia vreunuia dintre ei.

— Ei da, halal bărbaţi, Juanii ăştia ! Zdraveni, trufaşi, puternici şi afurisiţi ca dracu' gol. Îndrăznesc

[1] *Gardă rurală,* în original *Guardia rural :* corp de armată însărcinat cu paza şi menţinerea ordinei la sate în special. Este corespondentul a ceea ce a fost la noi în trecut jandarmeria.

să şi spînzure oamenii. Cu capul în jos cică l-ar fi atîrnat pe un pîndar din pădure. Ce mai vorbă, cum trăiesc tocmai pe unde şi-a înţărcat dracul copiii şi cum îi ţin pe toţi la respect cu bărbăţia lor, nimeni nu îndrăzneşte să se arate pe acolo.

Pe burtos începu să-l zgîndăre anonimatul lui, şi, totodată, simţi o împunsătură de gelozie. Îşi găsea nevasta schimbată, de parcă ar fi şi fost ibovnica Juanilor. Furios, începu iar să vorbească :

— Aşa, cine nu poate să facă pe grozavul ! Dacă Pancho Capote, care porunceşte în sat şi la alegeri, nu i-ar ocroti ca să facă afaceri bune cu ei, Juanii ar fi fost de mult la ocnă ! Dar, vezi bine, pe ei îi acoperă stăpînul de la Capotera, iar pe acesta, primarul şi judecătorul şi guvernatorul şi comandantul militar al provinciei. Căci Pancho are multe labe cu care-şi ţese urzeala ! N-o ţese el singur, asta nici vorbă !

— Pe biet pămîntul nostru, jocul şi urzeala asta îşi fac veacul de cînd generalii[1] în loc să-şi vadă de războaie, s-au apucat de politică... Încă de cînd eram eu tînăr treaba asta începuse să prindă rădăcini. Şi de aia ne merge aşa ! oftă Clemente Muñoz. Şi aşa o s-o ducem dacă nu s-o îndura Dumnezeu de noi.

[1] În urma războiului naţional de independenţă (1868—1878 şi 1895—1898) dus de patrioţii cubani împotriva dominaţiei spaniole, prin tratatul de la Paris (1898) Cuba şi-a dobîndit neatîrnarea. S.U.A., sub pretext că acordă ajutor Cubei, au ocupat insula (în 1899) instaurînd un guvern militar, condus de generalul american John R. Broocke (1899—1900).

Aici, aluzie la generalii americani John R. Broocke şi Leonardo Wood (1900—1902), şefii guvernelor militare impuse de americani, precum şi la o serie de preşedinţi ai guvernelor reacţionare din Cuba, care proveneau din rîndurile armatei. Cel mai reacţionar dintre ei a fost general Fulgencio Batista (v. n. 1. p. 194).

Desluşeau nelegiuirile politicienilor ca pe nişte cărţi măsluite. Şi le desluşeau mai mult pentru că erau ţărani decît pentru că s-ar fi priceput la politică. Toţi cunoşteau poveşti oarecum asemănătoare din perioada electorală. Le cunoşteau ca nişte figuranţi terorizaţi ce erau, cărora mîna abuzivă a Gărzii rurale li-l impunea pe candidat, împilînd familiile de ţărani cu autoritatea şi samavolniciile lor. Totuşi nu se plîngeau decît între ei. Lipsiţi de apărare, sfioşi, sătui totodată de veşnicele făgăduieli mincinoase de trai mai bun. Şi temători ; pentru că gloanţele soldaţilor îşi atingeau întotdeauna ţinta cu acelaşi rezultat: un ţăran mai puţin şi-o avansare mai mult.

Ernestina, tăcută, urmărea cu interes toate poveştile lor. Adevărul înfiorător al vieţii de la sate nu ajungea niciodată pînă la Havana. Acum cunoştea mizeria şi întunericul în care trăiau pentru că le avea în faţa ochilor, dar aspectul acesta era nou pentru ea. Cine erau Juanii de la Sabanas Nuevas ? Voia s-o afle. Juanii, fabuloşii Juani de care tot pomenea Andrés !

— Povestiţi-mi ceva despre oamenii ăştia. Ia spune, Wenceslav.

Dar bătrînul burduhănos căsca acum întocmai ca dulăul : cu toţi dinţii şi gîtlejul la vedere, de-i trosneau fălcile. Şi nevastă-sa se ridică la semnalul neîndoielnic al somnului obişnuit, care îi arăta că trebuie să se grăbească şi s-o ia înainte, aşa cum e legea căsniciei : înaintea bărbatului, ca să primească porunci.

— La revedere şi multă sănătate.

Fata ieşi cu ei însoţindu-i pînă în pridvorul întunecat. Pe drumul luminat de lună, Caney lătra de zor la ecoul altor cîini.

4

ACUM APA ÎŞI PIERDUSE PUTERILE. SFÎNTUL IOAN TRECUSE o dată cu miezul nopţii. Roua părea o sudoare a lunii. O lună pîntecoasă, gata să nască, parcă rotundă, leneşă, trasă-n jos de propria-i greutate, cernîndu-se asupra oamenilor adormiţi.

Şi asupra Chachei, care stă trează sub acoperişul de paie unde mişună şoarecii. Şi asupra culcuşului răvăşit pe care e întins trupul ei frumos, încă neprihănit. E asudată şi părul i se lipeşte în şuviţe calde pe frunte şi după urechea atentă la sforăielile tatălui care doarme la cîţiva paşi în hamacul murdar.

Într-o singură încăpere. Într-o gaură. Într-o carceră. Într-o cuşcă. Din cînd în cînd, somiera de fier scîrţîie cînd ea se răsuceşte. Iar Chacha se sperie pentru că i se pare că Venancio s-a trezit şi că s-a ridicat în hamac, lăsînd să-i atîrne picioarele cu unghii încovoiate şi vine îngroşate.

Priveşte strălucirea nopţii prin găurile acoperişului unde aleargă şoarecii şi parcă vede cîmpul liniştit şi răcoros, ţiuind de greieri şi răspîndind mirosul pămîntului în noaptea cu mireasmă de iarbă cosită. Noaptea — îşi zicea ea — pe drum, pămîntul răsună ca o tobă dacă trece un cal. Şi deasupra ei, frînturile de cer înstelat îi par un desiş plin de păsări care fîlfîie din aripi. De păsări ? Ce fel de păsări ? Colibri sau sticleţi ? Păsări micuţe care nu stau nici o clipă locului.

— Chh... a... pff !

Venancio îşi limpezeşte gîtlejul trezindu-se pentru o clipă şi sperie stelele Chachei care se îmbulzesc să iasă pe unde au intrat. Cu flegma în gît, vorbeşte pe jumătate adormit.

— Ce lumină. Parcă ar fi ziuă...

Horcăie tare şi adoarme la loc. Iar ea ştie că e culcat pe o parte, cu braţul căpătîi şi cu gura deschisă. Piciorul îi iese afară din hamac, gol şi mare şi murdar, ca o mînă gata s-o înhaţe în orice clipă. Ei i se pare o mînă.

Totuşi, după cîteva minute se hotărăşte şi cu frica în spate, ca un cadavru de înecat care i s-ar lăsa greu pe fiecare muşchi, se scoală ; patul scîrţîie cu un ţipăt ascuţit, făcînd-o să tremure.

Apoi se strînge toată şi se strecoară pe uşiţa întredeschisă fără s-o atingă, zvîcnind în noaptea speriată de lumină. Uşa casei o vede ieşind cu ochii de pisică ai găurilor ei ; pierzîndu-se printre ierburile înnebunite de greieri, străbătînd apa lunii cu pasul ei furişat. Şi nu e chiar sigură dacă într-adevăr vede un bărbat care o aşteaptă pe Chacha.

De-aproape se înalţă un glas în întîmpinarea fetei :

— Ce mult ai întîrziat, dragostea mea !

— Mi-era teamă, Carmelo ; şi acum mi-e...

— Vino !...

5

CU FUNIA TIRIŞ, SCROAFA SCURMA ÎN CÎMPUL DE *BONIATO* încurcîndu-şi rîtul negru printre florile viorii de volbură. Copita despicată i se îndîrji asupra primului *boniato* care se ivi prin pămîntul roşcat şi, tot încîrligîndu-şi coada ca o rîmă călcată, plescăia din fălci a mare praznic matinal.

Reuşise să scape după multe ceasuri de strădanii de peste noapte şi, cam buimacă dar sprintenă, umplînd

potecile cu guiţături suave, nimerise pe ogorul înrourat tocmai cînd soarele începea să strălucească pe frunzele din vîrful palmierilor. Lepe Mosquito azvîrli după ea prima piatră din ziua aceea.

Scroafa o auzi căzînd pe aproape, se sperie, scoase un grohăit şi o rupse la fugă ; dar rîvnind după pradă, la cîţiva paşi începu iar să scurme cu rîtul pămîntul afînat al stratului.

— Stai că-ţi arăt eu ţie, blestemato !

Încurcîndu-şi picioarele goale printre vrejuri, căzînd şi ridicîndu-se, copilul o urmăreşte îndîrjit, furios, învinuind-o pe nedrept de toate necazurile care-l acresc, făcîndu-i viaţa nesuferită. În cele din urmă izbuteşte să înhaţe cu amîndouă mîinile frînghia pe care animalul o tîrăşte ca pe o lighioană vie şi răutăcioasă şi zmunciturile pornesc din amîndouă părţile. Uneori scroafa pare să se dea bătută. Alteori copilul se pomeneşte tîrît şi se poticneşte blestemînd, cu ocări care-l uşurează :

— Scroafa dracului, mama ta de tîrfă ! Parşivo !

Animalul cedează cel dintîi. Grohăind şi bombănind, scroafa cuminţită tropoteşte înaintea lui Lepe Mosquito care, pentru că a biruit, îşi uită necazul şi începe să fluiere mergînd după ea.

În jurul lui, dimineaţa se aprinde şi cîntă. Băiatul, cu funia în mînă şi animalul în faţă, ajunge sub *caimito*. Scroafa se năpusteşte asupra albiei de lemn. Izbeşte în ea ca o apucată cu rîtul ei tare şi guiţă, guiţă...

— Neeeaa ! Îi arde o frînghie pe spinare şi ea protestează cu un ţipăt ascuţit.

— Acuma zbieri, jigodie ? şi-i mai arde una.

De undeva, o poruncă hotărîtă :

— Lepe, nu-l mai chinui pe bietul dobitoc — un răstimp. Vino încoace !

Firul chemării îl duce înspre casă. Spre Ernestina, care nu-l slăbeşte.

— Dă-mi o mînă de ajutor. Rîşneşte cafeaua. Chacha n-a venit astăzi.

— N-a venit ? E bolnavă ?

— Nu ştiu. O să aflăm noi. Hai, rîşneşte cafeaua pînă aprind eu focul.

Manivela începe să se învîrtească ca o burniţă cernită. Printre trosniturile ei se aude zgomotul întretăiat şi sec de acadea, al aşchiilor de pin potrivite în vatră. Apoi răsună cu dangăt de clopot cana de tinichea izbită de ulciorul cu apă. O tuse înecată şi fum acru şi suflarea prelungă asupra surcelelor, pentru a aprinde flacăra.

Rîşniţa sforăie într-una, pe-ndelete. Pe afară mugeşte o vacă.

— Caney ăsta mi se pare că a început să fure ouă. Cuiburile peste care am dat zilele trecute sînt goale.

— Nu există hoţ de ouă mai dibaci decît Venancio. Dar Carmelo nu mă lasă să-l spun lui *don* Clemente. Nu ştiu de ce îl tot apără.

— Da, bineînţeles...

Pe faţa îngrijorată i se sapă o cută între sprîncenele ei pensate, de fată de la oraş. Ascunsă în cută stă teama pentru Chacha.

În dimineaţa abia împlinită răsună pasul unui cal. Pornind glonţ, cîinele se grozăveşte făcînd o larmă caraghioasă. Ernestina aruncă o privire spre drum.

Prost călăreţ e învăţătoarea. Pe căluţul molîu pe care-l îndeamnă cu o vărguţă desfrunzită culeasă din drum — o crenguţă de soc care nu e bună de nimic, care se jupoaie, se frînge, e lipicioasă — făptura ei firavă, hrănită cu ajunări de om sărac într-o casă oarecare dintr-un orăşel oarecare, se hurducă în şa, cu trupul încovoiat şi picioarele în scări, apărată numai de basmaua înflorată de pe cap.

Trecea în fiecare luni dimineaţa, devreme. Vinerea trecea pe înserate. Lunea înspre şcoală. Vinerea spre casă : uşurarea ei, refugiul ei, protestul ei. Acuma îşi amintea de ea văzînd-o cum trece în tropotul măsurat al dobitocului răpănos şi istovit, care nici nu simţea şfichiul moale al vărguţei de soc pe coastele lui supte şi amorţite.

Asta se întîmplase curînd după ce venise la Arboleda. Dintr-un avînt de a se dărui altora şi din nevoia ei de a se ocupa cu ceva. Lepe trebuia să meargă la şcoală. Şi o dată cu Lepe, toţi ceilalţi copii de prin cătune. Vorbi cu unchiul ei. *Don* Clemente ridică din umeri, înţelegînd-o dar răspunzîndu-i cu adevăruri crude :

— Uite ce e, fata mea : copiii ăştia sînt lihniţi de foame : n-au nici haine, nici ghete. Şi pe deasupra, de cum li se usucă buricul, sînt puşi la treabă. Afară de asta, le piere pofta curînd pentru că învăţătoarea îşi face veacul mai mult prin concedii. Într-un an întreg, cu chiu cu vai se ţin cîteva zile de şcoală.

Cum ea venea de la oraş, unde lucrurile mergeau ceva mai bine decît ceea ce auzea acum, îl bănui pe bătrîn de egoism sau nepăsare. Şi într-o zi îl chemă pe Lepe, îi cumpără ghete şi haine ; îl dăscăli, trimiţîndu-l la şcoală. Lepe se duse bombănind, dar mai mult dintr-o sfială trecătoare ; de fapt, se simţea mîndru că era primul din cătunul lui, din cocioaba lui şi din familia lui, care avea să înveţe carte.

Isprava asta nu ţinu mult şi trebui să se dea bătută. După o săptămînă copilul apăru iarăşi descult, plimbîndu-şi în bătaia soarelui şi a vîntului spinarea slăbănoagă şi vechile lui apucături. Din nou copil de pălmaşi. Copil-mizerie.

Ernestina protestă, cercetă ; era jignită. Dar Lepe se mulţumea să-şi plece capul ciufulit şi să învîrtească în mîini pălăria de paie ciuruită, privindu-şi grav picioarele.

— De ce nu te duci la şcoală ? Trebuie să te duci.

Dar el spuse că nu mai vrea. Că trebuia să ducă hîrtie, creioane şi chiar pe ce să şadă. Că la şcoală nu se putea învăţa nimic.

Ea nu-l crezu. Trimise după taică-său. Miguel Gómez se înfăţişă îndată să se dezvinovăţească. El preţuia osteneala ei de a-l scoate din prostime pe băiat care merita grija asta pentru că era ager la minte şi pentru că, sigur, viaţa e întotdeauna mai puţin grea dacă ştii să scrii şi să citeşti. Primul din familie care şi-ar fi aşternut numele întreg pe hîrtie ! Asta ar fi fost mare lucru ; dar nici cu sfatul nici cu bătaia n-o puteai scoate la capăt cu Lepe. Lepe nu mai voia să meargă la şcoală.

— Cu parşivul ăsta — şi-şi cerea iertare pentru vorba urîtă care de atîta folosinţă îşi pierduse şi ascuţimea şi necuviinţa — n-ai cum scoate căruţa din şanţ. Dar dacă dumneavoastră vreţi să-l daţi pe brazdă, eu vi-l las pe seamă. Cum veţi hotărî, aşa să fie.

Mai spuse că ghetele şi straiele cele noi le pusese bine în coşul lui de paie, spre invidia şi jindul celorlalţi patru copii, care începuseră să se uite cu respect la fratele lor cel mare pentru norocul pe care-l avea.

Nu stătu mult la gînduri. A doua zi, mînată de dorinţa de a scoate adevărul la lumină, se duse să stea de vorbă cu învăţătoarea în timpul orelor.

Găsi şcoala, mulţumită drapelului mic şi decolorat care flutura în vîrful unei prăjini de bambus, lîngă portiţă. Sărăcăcioasă şi dărăpănată, şcoala nu se deosebea de fel de celelalte cocioabe. După ce intră, stătu de vorbă cu femeia care trecea călare lunea şi vinerea. Se numea Rosa María. Era din Matanzas. Rosa María purta ochelari pentru miopie şi zîmbea strîmb şi obosit, cu buzele ei frumos conturate.

— Copii, în picioare, avem oaspeţi.

Se sculară cu zgomot înfundat.

— Staţi jos.

Se trîntiră pe băncile şchioape, cocoţaţi care pe lăzi, care pe taburete, care pe scăunaşe de mulgător, în faţa tablei mari şi negre şi a hărţii care reprezenta în culori violente o mortăciune de caiman [1].

Erau mulţi Lepe, mai bine zis, aşa cum erau toţi trecuţi în catalog cu numele întreg, — Guadalupe Gómez. Numele, atît aveau şi ei necîrpăcit şi teafăr. Prudencio López sau Félix Rodríguez sau Everencio Martínez sau Eustaquia Pérez şi Caridad şi Florentina şi Angelina şi Coralina.

Ochii lor curioşi şi nevinovaţi o priveau cu uimire. Careva spuse, totuşi, şi spusa lui se întinse ca un balsam liniştitor :

— Eu o cunosc : stă la moşie la Arboleda.

— Tăcere, copii !

[1] *Caiman :* specie de crocodil care trăieşte în apele Americii. Aici, aluzie la forma geografică a insulei Cuba pe care autoarea o asemuieşte cu un caiman.

Tăcere. Absolută. În aşteptare. Şi atmosfera şi privirile lor încărcate de întrebări. Ernestina, tulburată, nu se simţea la largul ei.

Într-un colţ era o găleată murdară de noroi. O găleată pe jumătate plină cu apă. Lîngă ea, o ulcică de tinichea. Deasupra un aviz : „Apă de băut". Iar mai jos, cu litere cursive : „Nu băgaţi mîinile".

Señorita Rosa María era foarte încîntată de atenţia Ernestinei de a o vizita la şcoala ei rurală şi se cam zăpăcise puţin, deşi încerca s-o ascundă pentru prestigiul titlului ei pe care de altfel nimeni nu i-l contesta.

— Nu prea e rînduială pe la noi, cum vedeţi şi dumneavoastră. Consiliul de educaţie mi-a făgăduit îmbunătăţiri pentru anul viitor. Ştiţi, copiii strică tot. Iată, vedeţi ?

Îi arătă cărţi ferfeniţite care păreau scăpate dintr-o explozie ; călimări sparte, apă neagră în loc de cerneală. Într-un colţ, un bust al lui José Martí [1]. Jalnic, din ghips, lipsit de orice viaţă. Drept omagiu şi despăgubire, nişte flori de cîmp într-o ulcică.

— Nu pot face mai mult — acuma glasul îi slăbea într-un suspin. Trăiesc şi eu — şi se întinse puţin — ca mai toţi colegii mei, în casa unui biet pălmaş. Cu pămînt pe jos, cu oala de noapte în casă (şi aici îşi ceru iertare printr-un zîmbet oarecum încurcat). Fără igienă, fără confort, fără nici un stimulent.

Îi povesti despre drumurile pe care le făcea prin noroaie şi singurătăţi, călărind ceasuri întregi pe un cal şontorog care o îmbolnăvea ; plină de teamă la început şi încă şi acuma !

— Cînd nu eşti învăţat cu viaţa de la ţară, vă puteţi închipui...

Ernestina se interesa :

— Dar aşa sînt toate şcolile rurale ?

Ea îi dădu lămuriri : erau şi altele, dar acelea se aflau pe lîngă şosele. Erau puţine. Şi *señorita* Rosa María nu avea relaţii la ministerul de resort pentru a ajunge la una din acele şcoli nou-nouţe, de propagandă.

Coborî glasul, şovăind puţin către sfîrşit :

— Cum numirile nu se fac după tabel...

O tuse măruntă. Rîsete copilăreşti şi nevinovate. Se frămîntau copiii ca o undă de apă ce clipoceşte. Învăţătoarea se simţi ofensată :

— Ce-i asta? Linişte ! Lino, în picioare lîngă tablă. Şi tu, Lionel.

Ordinea se restabili ca un nod bine strîns. Un nod zdravăn. Mişcările mărunte, picioarele mici şi gloduroase rămaseră nemişcate.

La plecare o însoţi pînă afară. *Señorita* Rosa María îşi ştergea ochelarii cu o batistă colorată, clipind des din ochi în lumina crudă, minunata lumină care scălda totul.

— Veniţi mai des pe aici. V-aş fi recunoscătoare. Am prea rar prilejul să stau de vorbă cu oameni care să-mi înţeleagă strădaniile. Cînd vine ziua de vineri, parcă scap dintr-o carceră.

Plecă de-acolo cu o impresie nelămurită de înfrîngere. I se părea că fusese luată în rîs.

În urma ei rămînea drapelul decolorat, spînzurat de prăjina lui de bambus, salutînd-o.

[1] *José Martí* (1853—1895) : cunoscut publicist şi poet revoluţionar cuban, unul dintre cei mai de seamă militanţi pentru eliberarea Cubei de sub jugul spaniol.

La început, o plesnitură scurtă şi halucinantă care spintecă cerul ca o vînă de foc. Apoi tunetul se rostogoli înfricoşător, slobozindu-şi mugetul. Şi în urma lui, picăturile. Picături mari şi rare, care cădeau din ce în ce mai repezi, aşternînd pe pămînt o pînză roşiatică.

Apa cădea cu furie şi forţă, de parcă norii ar fi apăsat spre pămînt ploaia îndesată şi compactă.

Cîinele, hipnotizat, făcut ghem pe duşumele, o privea cum cade ca o perdea. Păsările, ude leoarcă şi pleoştite, întinzînd gîturi şi picioare, se repezeau sub tindă sau pe sub crengile plecate ale plantelor.

În casă, la Arboleda, uşi şi ferestre se închid cu zgomot, aducînd o înserare părelnică. Şi un zvon plăcut, care pătrunde în sînge şi-l toropeşte încălzindu-l, vine de pe acoperişul spălat de puhoiul prăvălit în milioane de picături, de şuvoaie, de povară lichidă. Gîlgîitul, horcăitul, vomitatul de spume şi transparenţe din faţa butoiului ce se revarsă şiroind vine de la canal care răsună ca o muzică a apei.

Acum scapără un fulger. Şi încă unul. Apoi tună, înspăimîntător. Tună şi mai tare. Totul se cutremură şi ascultă.

— Isuse Cristoase! Sfîntă Bárbara preacuvioasă!

Chacha se ghemuieşte îngrozită într-un colţ al sufrageriei. La fiecare nou ţipăt al luminii pe cer, tresare şi se închină, înălţînd rugi. E un murmur tremurat şi monoton ca şi puhoiul. Ca puhoaiele, miile de puhoaie care înmoaie pămîntul şi-l îmbibă, înecînd şi prăpădind totul.

Ochiul stingher al bătrînului se întristează de urgia asta: luna august se arată vrăjmaşă. Cu braţele încrucişate, lîngă uşă, se uită cum plouă. Carmelo şi José stau, fără să lege vorbă, lîngă masă. Verişoara doarme sau visează în camera de alături.

Lumina verzuie, verde-albă, fugară, a fulgerelor, dă la iveală cînd şi cînd lăcomia din privirea amantului Chachei, care o caută, îmbrăţişînd-o prin toropeala zgomotului şi mirosul ploii. Şi după fiecare bubuitură şi spaimă, ea răspunde privirii şi se dăruieşte.

José pîndeşte şi surprinde ochii care se caută — miez lipicios al sărutărilor care se rotunjesc pe îndelete, ca băşicile, şi se îndură cu o dulce suferienţă. Virilitatea îi e zgîndărită de înfruntarea de patimi din preajmă. Vălmăşagul simţurilor ajunge la dinţi, la saliva care îl îneacă... Şi atunci îşi caută scăparea în vorbă, oftează cu glas tare, revenindu-şi :

— Păcătoasă vreme, bătrîne. O să ne strice multe semănături.

— Păcătoasă, băiete, da. Dea Domnul să nu se prăpădească decît o parte din recoltă. Pămînturile joase sînt sub apă. Şi mă tem că nici cele mai ridicate n-au să mai scape mult.

Canalul e înfundat cu păpuriş şi ierburi de baltă de la Carolina pînă la podul lui Daniel ; Fermín l-a văzut zilele astea şi zice că apa stă să-şi iasă din albie.

Bruuuummmm ! — tunetul duruie rostogolindu-se şi sloboade o lumină înfricoşată.

Clemente clipeşte şi se încăpăţînează să privească afară, de parcă ar fi şi început să vadă cum creşte apa înroşită de pămînt, rostogolindu-se şi înaintînd ca o lavă necruţătoare. Şi ţipetele copiilor speriaţi şi paşii vitelor făcînd pleosc-pleosc prin apă şi vocile înfundate ale celor ce vesteau inundaţia.

6—2269

Bruuuummmm ! Tunetul acesta pare să-l fi vomitat pe Venancio. Prin pîcla puhoiului, omul venea împleticindu-se şi cu capul plecat. Ud leoarcă.

— Vezi că vine tată-tău ca un cîine bătut.

Pătrunde în casă bombănind, cu apa scurgîndu-se de pe el ca un sînge de rachiu. Fata se sfieşte, privind în altă parte. Dar o ajunge o poruncă :

— Adu o cafea tare, Chacha !

O dată cu plînsul, vine şi un răspuns mînios :

— De-ar crăpa o dată de beţie, naşule ! De nimic nu mi-e mai ruşine.

Întunecat, Venancio, scuipînd şi înghiţind, izbucneşte şi el, trîntindu-i :

— Ţap bătrîn, să-i spui lui fiu-tău Carmelo că dacă a stricat-o, să mi-o plătească. Dă-mi rachiu ori o fac să-ţi lepede nepotul !

Partea a doua

LUMEA JUANILOR

CAPITOLUL IV

1

NOAPTEA ÎŞI ÎNDESEA UMBRELE PE CÎND BOTUL LUNTRII o asalta zdrelind-o, sfîşiind-o, împinsă numai cu forţa braţului şi a muşchilor. Canalul, în noapte, era un tremur lichid împroşcat cu cîte un strop de stea. De-o parte şi de alta a luntrii, malurile prindeau zgomotul vîslelor şi se pierdeau printre arbuştii cu rădăcini lacome care înnegreau întunericul.

În luntre, Fermín se opintea la vîsle împotriva curentului, făcîndu-l să simtă dorinţa lui de a înainta ; iar apa luneca pe sub chilă lingînd-o lung şi tăios. La răstimpuri, vîslaşul încerca să vadă cu ochii lui saşii trupul omului întins pe fundul bărcii, sau chipul femeii care se ghicea lîngă el într-o încordare neclintită. Cerul tăcut şi întunecat îi acoperea cu bolta lui.

Mlaştina şi fumul se întreţeseau în jur, aşteptîndu-i. Şi pe nisipul murdar de cărbune, cocioaba cîrpăcită. Felinarul plîngea parcă lumină sîngerie, legănîndu-se în pragul uşii deschise.

Ca o dîră fosforescentă în tăcerea întunecată, glasul Ernestinei se înălţă :

— Mai e mult, Fermín ? Mi se pare un veac de cînd am pornit.

— Nu, nu mai e mult.

— Crezi că o să ne primească ?

— *Mallorcanul*[1] mi-e ca un frate. Dar doctorul nu știu dacă o să vină pînă aici, cu atîta drum, atîta apă și țînțărime.

— Doctorul o să vină. Te duci să-l iei de la pod, în zori. O să-l găsești acolo.

Vîslașul încuviință din cap. Prinsese puteri noi în brațele odihnite, și se năpusti din nou asupra nopții.

Ernestina, închizînd o clipă ochii, își închipui că visează toată acea fantasmagorie; mirosul fumului de turbă, orăcăitul furios și necurmat al broaștelor care sfredeleau taina nopții, uriașa forță amenințătoare a Canalului ce-și căuta năvalnic ieșirea la mare. Și peste toate vîrtejurile care o purtau aiurea de cîteva ceasuri, se desprindea țipătul Chachei, plîngînd cu sughițuri, înspăimîntată și năucită, năruită la pieptul ei, agățîndu-i-se de umeri:

— Cred că l-au omorît! Jandarmii au fost!

2

TRĂSNETUL SLOBOZIT DE VENANCIO ALUNGASE LINIȘTEA casei. Poate că Clemente Muñoz a profitat de acea ocazie pentru a da frîu liber acelei vechi și totale înstrăinări față de fiul său mai mic; sau poate a fost numai revolta firii lui răspicate, fără ocolișuri și plină de prejudecăți — nimeni nu a putut desluși adevărul pînă-n miezul lui. Nici măcar bătrînul. Dar din gura lui ieșise porunca:

— Ia-o și pleacă! Pleacă chiar acum!

Nimeni nu se amestecă. Rămaseră încremeniți. O clipă de nemișcare; apoi Chacha, într-o pornire oarbă, se năpustise afară petrecută de lătrăturile cîinelui; o fugă de sine în zăpăceala tulburării ei. Ploaia îi boteza rușinea proaspătă. Carmelo, fără o vorbă, ieși apoi și el. Își ajunse femeia. Plecară pe drumul care-i lipsea de adăpostul familiei lui.

Pentru cei rămași, urmă o perioadă tulbure. Faustina apăru din nou cu cărnurile ei uriașe și mereu agitate care umpleau mica bucătărie, încercînd în zadar să-și țină gura cînd se arăta bătrînul. Cîrîiala cumetrei, voioasă pînă și la întristare, era singurul lucru în stare să mai stîrnească glumele lui Andrés sau dojana mută a lui Fermín care se minuna de limbuția ei torențială.

Despre cei doi amanți veneau numai vești triste care stîrnea șușoteli; că el, Carmelo, se tocmise la muncă în parte la un arendaș din Las Piedras[1], lîngă San Anton de la Anegada; că Chacha își ducea greu sarcina. Că Venancio trăia cu ei împărtășindu-le mizeria care nu era lucru de mirare, stîrnind scandaluri pe care ginerele nu întîrzia să le ințețească prin nervozitatea provocată de situația lui.

Adeseori, pitite în buzunarul lui Bejuco, ajungeau în mîinile verișoarei apeluri disperate. Și, prin înțelegere cu mijlocitori tăinuiți, porneau mereu mici ajutoare purtate prin soare de pasul domol al calului.

Multe erau de asemeni prilejurile cînd negresa cea grasă făcea focul în vatră și încălzea apă în care jumulea pui cu nemiluita, pregătind apoi pe ascuns legături înfășurate în frunze proaspete de platan. Toate îi erau încredințate mulatrului deșirat și molîu, cu sumedenie de sfaturi din partea ei, pe care

[1] *Mallorcan:* originar din Mallorca, insulă din arhipelagul Balearelor, situat la est de Spania. Se citește Maliorcan.

[1] Las Piedras: localitate din provincia Las Villas, situată în centrul Cubei.

Bejuco, obişnuit cu asemenea predici nesfîrşite, nici nu le asculta.

— Să fie cu mare băgare de seamă Carmelito, aşa să-i spui. Şi să nădăjduiască în milostenia Sfintei Fecioare căreia i-am făgăduit un galben ca să se termine totul cu bine şi să-i treacă cumătrului arţagul.

În sfîrşit, gloaba pornea încărcată cu de toate şi cu lunganul de mulatru pe deasupra, iar negresa se ţinea după ei, sumeţindu-şi poalele şi clătinîndu-şi cărnurile enorme, cu veşnice poveţe şi leacuri pentru gravidă şi cu blesteme de tot felul pentru Venancio. Şi cînd îi ieşea sufletul de atîta alergătură care o purta pînă la hotarul moşiei, se înapoia cu faţa întristată, continuînd să-şi verse focul de una singură în bocănelile pisălogului izbit de piuliţă şi în sfîrîieli de grăsime încinsă.

Timpul trecea tîrîndu-şi trena lui de ore, şlefuind amintiri. După ploi veni seceta. Orice vegetaţie devenea un schelet de rădăcini chircite şi de crengi vlăguite care atîrnau de-a lungul trunchiurilor istovite de sete.

Sub acoperişurile uscate iască ale colibelor, ceva, ca un strigăt, pîlpîia necontenit în ochii mamelor nevoiaşe.

Moartea măruntă umbla din cătun în cătun, întinzînd botul ei de cîine hămesit pentru a adulmeca inima lipsită de apărare a copiilor. Uneori, ca o căţea turbată, muşca, deschizînd drumul morţii celei mari. Ea era cea care urla, urla în timpul lunilor de sete şi de pămînt secătuit, chemînd molimele de pe cărările uitate din adîncul pădurilor.

Cînd se întîmpla aşa ceva, cînd copiii, ca nişte ciorchini tropicali, începeau să pice pe culcuşurile lipsite de înveliş sau acoperite cu frunze uscate de

palmier, hîrtii, saci de iută ori traiste mirosind a sudoare de cal, deasupra lor îşi legăna aripile liliacul milenar al medicinei vracilor : acei ce invocau duhurile morţilor şi, o dată cu descîntecele lor, dădeau tot felul de băuturi şi fierturi ; acei ce recurgeau la ierburi şi rugăciuni, cu ştiinţa lor simplă, deprinsă în pădure.

Şi aceia numeroşi care, din cine ştie ce adîncuri întunecate de superstiţii, simboluri sau deducţii primitive, încercau cele mai fanatice şi mai nenorocite leacuri : inima de animale rîioase şi de *garrapatero*[1] vindeca astma. Carnea de şobolan, tusea măgărească. Coşenilele vii, lipsa de poftă de mîncare. Larvele de molie, abcesele. Iar cataplasma cu piele uscată, de broască rîioasă — erizipelul.

Şi apoi, baliga vacii, care opreşte chelirea. Murdăria de porc, care vindecă pneumonia. Cea de raţă, care uşurează astma.

Iar pentru că greierul sare, picioarele lui tămăduiesc reumatismul şi durerea de rinichi.

Iar alături de înfricoşătoarea listă a leacurilor ştiute pe de rost, rugile şi descîntecele cu crenguţe verzi de busuioc sfinţit şi mai ales puterea alinătoare a paharului cu apă.

Suferinţa şi viaţa, lipsite de orice apărare, erau la cheremul ignoranţei.

Cerşind îndurarea sfîntului Luis Beltrán, ţăranii se mulţumeau să-şi păzească copiii de deochi — cauza tuturor relelor — în lipsă de medici. În lipsa de grijă a celor de la conducere, care nu-şi aminteau

[1] *Garrapatero* : pasăre care se hrăneşte cu căpuşele şi insectele de pe pielea vitelor.

de ei decît pentru a le exploata munca, recoltele, sudoarea și votul.

Fiecare spital era fie prea mic pentru atîtea beteșuguri, fie rezervat pentru protejații politicienilor.

Fiecare portiță de ieșire din mizerie era zăvorîtă cu șapte lacăte de depărtări și de piedici. Între palma bătătorită a țăranilor nevoiași și cheia izbăvitoare, străjuia un aviz : „Trecerea oprită". Și nu puteau trece.

Și totodată, n-aveau drumuri. Călare — dacă aveau pe ce — ori pe jos, prin pulbere sau glod, adăpostiți de umbra săracă, furată copacilor, se duceau la oraș tîrîndu-și zdrențele și pașii istoviți, pentru a cerși ca o favoare de la medicul municipal — pe care-l plăteau din dările lor — o rețetă scrisă ca să-și readucă la viață copiii, cînd îi vedeau ajunși cu un picior în groapă.

Și medicul de fapt, adeseori, prescria medicamentele cele mai scumpe și mai puțin cerute din laboratoare, conform unei înțelegeri care-l îmbogățea treptat din sîngele subțiat al clienților de la țară.

Și farmacistul se îmbuiba în același chip și din același sînge.

Într-o asemenea perioadă de moarte măruntă, cu vîrtejuri de vînt uscat, Lepe căzu bolnav. Tatăl lui veni cu mîna întinsă la Clemente Muñoz care-i ascultă văicărelile și lămuririle încîlcite cu privire la boala copilului. Drept răspuns îi dădu cîțiva *pesos* [1]. Dar trecură trei zile și lui Lepe nu-i era mai bine.

Fermín Carol descălecă de pe Juaniquita, iapa șargă. Cu pălăria în mînă o căută pe Ernestina :

[1] *Peso :* monedă de nichel, constituind unitatea monetară în diferite țări latino-americane.

— Lepe nu se mai vindecă. Medicul nu vine. Bătrîna Tata Cumba nu e doftoroaie bună.

Alarmată, îl descusu :

— Ce e cu el ? Ce-l doare ?

Avea grețuri, vărsături, dureri de burtă. Nu se putea ține pe picioare. Îl mistuia o febră îndărătnică și păcătoasă.

— Cine vede de el ?

O cumătră din vecini. Sau frățiorii, cît e tatăl dus la lucru.

O chemă pe Faustina ca să-i spună că pleacă :

— Mă duc să-l văd pe Lepe.

Culcat printre zdrențele murdare din pat, copilul se bucură de venirea ei.

O încurcătură de sîrme — mațe de fier împletit — atîrna de sub somiera metalică, atingînd aproape pardoseala de pămînt bătătorit pe care petele umede de urină, de curînd făcute de frații mai mici, descriau rotocoale mai întunecate.

Șapte arătări mărunte se înghesuiau în jurul bolnavului, atrase de noutatea vizitei. Toți desculți, toți nemîncați, toți curioși, mînjiți de muci pe mutrișoarele slinoase ca de ceară negricioasă ; scobindu-se într-una în năsucurile cîrne ; cu omoplații ieșiți ca niște cioturi de aripi de curînd căzute. Burta umflată ca un balon tare, din pricina viermilor intestinali. Iar balonul se sprijinea pe două bețigașe arse de soare, înfipte parcă în podea.

Lumina aproape că lipsea din încăperea în care nu pătrundea decît un suflu de aer încins și un crîmpei din ziua de afară.

Pipăindu-i mîinile și fruntea bombată sub care se deschideau doi ochi căprui și strălucitori ca mierea pămîntului, îl întrebă :

— Ce ai ? Unde te doare ?

Lepe era împăcat cu gîndul că nu știe. Și dădea din umeri ca și cum nici nu i-ar fi păsat prea mult.

— Ce știu eu ? Mă doare tot...

Pe piept, legată de gît cu o sforicică jegoasă, atîrna o cheie. Și cei șapte frați se îmbulzeau, luîndu-și vorba din gură, ca să-i explice : asta era ca să nu mai aibă Lepe spasme care-l făceau să se încordeze ca un arc, năucit, cu toate încheieturile înțepenite ; cu brațele și picioarele ca de lemn...

— Dar cine a făcut asta ? Cine spune că cheia...?

Baba Tata Cumba. Ea i-o atîrnase, după ce-l frecase cu untdelemn fiert cu coșenile albe. Pentru că doftoroaia, baba Tata...

— Iacă-mă-s la poruncă, fata babei ! și baba intră cu uscăciunea ei de piei tăbăcite de-a lungul anilor, scuturată de accese de tuse hîrîită care păreau că o înăbușă ; cu straiele asudate curgînd în zdrențe de pe ea, cu părul numai lațe și ochii mici cît butonierele, bănuitori. Doftoroaia zîmbea cu oarecare îngrijorare și prudență, totuși foarte dornică să-și apere știința. Se așeză la picioarele patului, de parcă ar fi fost chemată pentru o consultație. Simțea că de față era cineva care n-avea încredere în priceperea ei. Îl atingea pe bolnav cu mîna ei osoasă și ușoară, pe trup, pe gîtul aprins de febră, dîndu-i la o parte părul ce-i cădea în ochi ca un ciucure ud.

— Sărăcuțul de el. L-a prins o boală tare rea...

Îi pipăia burta umflată și întinsă ca o tobă ; și vorbea despre o boală închipuită, născocită pe la țară : o gîlcă neagră, crescută din fermenți și fire de păr, care se lipea de intestin și trebuia desprinsă neapărat, prin masaje care întindeau în chip barbar pielea de pe spate, aproape atîrnîndu-l pe bolnav de mîinile încleștate, ca niște gheare de pisică furioasă ori de uliu.

Și unsoarea aceea rîncedă, făcută din untdelemn și grăsime de șarpe ori seu de berbec, care dădea trupului gălbejit un lustru de pînză ceruită.

Sugîndu-și țigara morfolită între buze, hîrîind răgușită, Tata Cumba dădea cu prudență lămuriri despre tratamentele și știința ei rudimentară. Nimeni ca ea, să se priceapă la beteșuguri. Nu că s-ar fi lăudat, dar să întrebe Ernestina, că pe ea n-o s-o înșele nimeni, cine nu știa pe-acolo de binefacerile ei. Și-i tot înșira la formule Ernestinei care o asculta uluită, neștiind dacă să rîdă sau să se indigneze ; să se indigneze sau s-o plîngă. Toate astea îi păreau negări ale epocii, ale secolului, ale civilizației : ea, doftoroaie, era în stare să vindece mușcătura de „năpîrcuță“ cu nimic altceva decît scriind cu mîna ei, limpede și cîteț, pe locul atins de unde se răspîndea periculoasa infecție, cele trei nume sfinte : Isus, Maria, Iosif.

— Acolo unde le scriu eu, răul nu se mai încumetă să pătrundă.

Frații lui Lepe ieșiseră din cocioabă unul cîte unul. Își potoliseră curiozitatea de a privi de-aproape la oaspetele neașteptat și se săturaseră de penumbra și mirosul greu din încăpere și de gemetele bolnavului. De afară se auzeau acum rîsetele și țipetele lor, alergăturile și înjurăturile ; într-un vîrtej de țărînă răscolită pe care ei o sorbeau prin gura deschisă, prin nările mucoase, prin piele, prin tălpi...

Curînd îi urmă și bătrîna, făgăduind să se întoarcă mai tîrziu cu un leac bun pentru cazurile rebele. Un leac care nu da greș niciodată. O să vadă Ernestina. Ieși, lăsînd în urmă o dîră de miros greu, de femeie care nu se spală niciodată. Glasul ei, înecat

de răgușeală, se auzi de afară întîmpinîndu-l pe tatăl bolnavului :

— Lepe are oaspeți ; o tuse și un scuipat : ...Intră, intră...

Cînd omul intră în odaie încrețindu-și pleoapele ca să zărească ceva, rămase puțin surprins văzînd-o ; se zăpăci și mai tare în fața întrebărilor ei răspicate care-l încolțeau, intimidîndu-l : De ce nu chemase medicul ? Nu i se dăduseră bani pentru asta ?

Răspunse că da, că așa era. Banii îi mai avea și acum, dar medicul cerea mai mult ca să vină așa departe.

— Și primăria nu trimite un medic în asemenea cazuri ?

Acela — lămuri el — făcea politică. I se plătea cu voturi. Și alegerile trecuseră. Pînă o veni iarăși perioada electorală, n-o să se ostenească vizitîndu-i pe nevoiașii de la cîmp, decît dacă i se plătea foarte bine.

Mai era unul, medicul cel nou, dar el cerea și mașină pe lîngă banii pentru consultație. Fără a mai pune la socoteală și rețeta, care avea să coste o groază de bani. Se zbătuse destul Miguel Gómez, dar nu se încumetase să cheme pe altcineva decît tot pe doftoroaie.

Dar ea se împotrivi cu tărie :

— Bătrîna asta nenorocită habar n-are de boala băiatului. O să ți-l omoare. Mai du-te o dată în sat. Spune-i medicului celui nou că i se va plăti cît o fi, numai să vină.

Atunci el îndrăzni o rugăminte : ar fi bine să-i scrie ea cîteva rînduri. Așa era mai sigur. Medicul părea un om neîncrezător.

Lepe auzea că vorbesc despre boala lui și se simțea plin de importanță ; atenția pe care i-o arătau vorbind, ocupîndu-se de el, pomenindu-l, privindu-l, îi trecu peste față ca o boare plăcută... Începea să prindă gust de cîrpele călduțe, de boală, și zîmbea.

Vîrînd mîna fierbinte pe sub sîrmele patului, le dădu creionul lui de fost școlar : singurul pe care-l văzuse coliba. Dintr-unul din caietele lui, păzite ca ochii din cap de curiozitatea apucătoare a fraților, rupse cu grijă o filă și i-o întinse Ernestinei.

După ce Ernestina scrise biletul pe masa de brad cu scînduri inegale și grosolane care se îndoiau sub gunoaie și vase ciobite, Miguel Gómez îl luă în primire cu grabă. Plecă îndată în căutarea unui cal de împrumut.

Atunci, cu un oftat de milă sau de scîrbă, sau de amîndouă, ea se lăsă pe o rămășiță de scaun, pregătindu-se să aștepte. Într-un tîrziu, se auzi glasul lui Lepe. Cerea apă.

— Luați opaițul. E întuneric.

Feștila, picurînd lumină strălucitoare, se aprinse într-o bolboroseală de scîntei și fum gros, urît mirositor, lingînd o clipă peretele de scoarță de palmier.

— Unde e apa, Lepe ?

— În spatele casei, în butoiul proptit pe grapă. E și ulcica tot acolo.

Călcînd cu grijă pe pardoseala inegală, ieși afară în noaptea proaspăt așternută, purtînd în mînă licărirea de lumină a lămpii primitive. Dădu cu ochii de butoiul culcat și sprijinit pe rustica putere a grapei ; vrana din burta lui umflată se astupa cu un petec de sac îmbibat de apă și aproape putred. Apa, o aduceau de la rîu. Un ulcior și o căniță veche, cu buza ciobită, erau de ajuns pentru copii și tatăl lor. Acuma

şi pentru ea. Se întoarse înăuntru şi-i dădu să bea din apa aceea stătută, tulbure şi plină de gunoaie.

— Mai daţi-mi... mi-e tare sete.

— Nu, destul acuma. Culcă-te la loc. Se aşeză şi ea ca să-şi continue aşteptarea. Lepe, şi fraţii tăi ? Nu le mai aud gura.

— Pe-aici, prin vecini. Vin ei mai încolo, cînd s-o înnopta de-a binelea.

Se înnoptă de-a binelea şi atunci se auzi zgomotul unei maşini.

— A venit doctorul, Lepe. Acum o să te faci bine. Se sculă uşurată. Un cîine lătră departe. Curînd maşina se opri. Urmă un răstimp în care se ghiceau paşi ; apoi o tuse de bărbat.

— Pe aici, domnule doctor, intraţi.

Lumina pîlpîindă a feştilei fumegînde căzu din plin pe figura omului bine îmbrăcat. Şi Ernestina simţi că-i fuge din obraji tot sîngele, dar medicul îi şi întinse mîna, zîmbind.

— Ce este ? Ce faci ? De îndată ce am văzut că era vorba de tine, m-am pregătit de plecare. Numai ca să-ţi fiu pe plac ; drumurile astea sînt îngrozitoare.

Enrique Méndez. De bună seamă, el era. Sta în faţa ei, privind-o, vorbindu-i. Şi ea stătea încă uluită de o surprindere care o făcea să pară speriată. O trezi mîndria.

— Ai venit singur ?

— Singur. Trimisul tău n-a vrut să mă însoţească în maşină. M-a urmat călare şi bănuiesc că o să mai întîrzie cîtva...

— Nu ştiam că tu eşti medicul cel nou ; dar îţi mulţumesc că ai venit. Aş vrea să te ocupi de bolnavul acesta. Mă interesează mult.

Se uită la ea apăsat, stăruitor. Îşi întoarse privirea şi arătă spre copil, care aştepta fără să înţeleagă.

Apoi curînd, după ce-l palpă şi-l examină, medicul ieşi în noapte şi ea îl însoţi. Enrique începu o conversaţie intimă, pe care ea se grăbi s-o curme :

— Vorbeşte-mi despre bolnav. E singurul lucru care mă interesează.

Cînd se întoarse în odaie, faţa suptă a lui Lepe Mosquito era ca o pată galbenă, umezită de sudoare. În lumina pîlpîitoare şi afumată, lucea ca o mască tristă de lac.

3

UN ZGOMOT DEPĂRTAT DE LĂTRĂTURI ADUS DE BOAREA nopţii — cu miros de apă, de frunze putrede, de *mangle*[1] şi de raci — sclipea lumina unui felinar ca un strigăt de bun venit.

La fiecare sosire, barcagiul dădea glas, ca să trezească maghernița din apropiere, ca să atragă cîinii care veneau arătîndu-şi gîtlejul negru, plin de mîrîieli, vîrîndu-se printre stîlpii de pe ponton şi poticnindu-se de graba întîmpinărilor năvalnice. Dar în noaptea asta, nu se întîmplă aşa. Dintr-o singură împinsătură, luntrea se înfipse în moliciunea mîlului, se clătină şi se linişti, dormitînd de oboseala apei şi a curentului.

Pe ţărm se ivi o făptură omenească zdravănă, a cărei prezenţă însemna un avertisment :

— Cine-i acolo ? Ce vreţi ?

— Fermín Carol !

[1] *Mangle :* arbore cu crengile pletoase care creşte în regiunile tropicale, pe malul apelor.

7—2269

— Stai că vin.

Fără întrebări, în grabă, îi ajută femeii să sară din barcă, sprijinind-o cu o mînă păroasă, aspră, enormă, care o ridică aproape pe sus. Apoi, la semnul tăcut al negrului, se aplecă asupra întunericului, mistuindu-și brațele în pîntecul luntrii. Scoaseră împreună trupul lui Carmelo, care gemea. Îl ridicară. Îl duseră.

Pașii bărbaților se înfundau în nisipul moale ; Ernestina îi urma. Sub ochiul aprins al felinarului atîrnat în pragul ușii strîmbe, Mallorcanul, ca unul care ia ceva în primire, se uită la ea. Apoi, cu o mișcare îi făcu semn să intre. În timp ce-l duceau pe rănit într-o încăpere alăturată, rosti o lămurire :

— Cecilia, avem oaspeți.

Cecilia era ca o tulpină înaltă și subțire. Și negrul din Arboleda, după ce-l lăsară pe Carmelo pe o laviță, se înapoie cu salutul și zîmbetul lui obișnuit și cu pălăria în mînă.

— *Doña* Cecilia, aibă-vă Domnul în pază. Vin să vă cer un cóltișor pentru un bolnav ; un colțișor pentru el și vară-sa, care a venit să-l îngrijească.

De pe buzele subțiri, de pe fața prelungă ca și trupul, ca și părul împletit și brațele, porni răspunsul binevoitor :

— Folosiți-vă cît vreți de sărăcia mea. Dumnezeu o să aibă grijă de noi — și clipi des peste globii albi ai ochilor ei orbi.

Pe nisipul moale, casa era înfiripată din cîteva scînduri ; cu cîrpeli de tablă, cu pari și resturi luate de la cîte o luntre, un *mangle,* un palmier.

Mulțimea de țînțari era aceeași pretutindeni, roind și înțepînd, căpcăuni vii, permanentă realitate a mlaștinii.

Înăuntru, o încăpere cu două-trei bănci vechi de lemn și o masă acoperită cu o mușama înflorată de pe care abia mai zîmbeau niște trandafiri ofiliți, acum numai o urmă de culori șterse. De tavanul strîmb și prost încheiat, atîrna o cușcă în care cîrîia un pui de vultur, ca să pună racii pe goană.

În dreapta, ungherul unde gemea Carmelo. În stînga, un alt ungher cu o vatră, străchini ciobite. O oală fără capac. Ulcioare.

Carmelo începu să geamă mai tare, mai des. Ernestina porni spre el speriată. Dar Mallorcanul o prinse de braț dînd-o la o parte.

— La asta, eu și nevastă-mea ne pricepem mai bine. Dumneavoastră să stați aici în sală pînă vă chemăm.

Cu o mînă sigură întorcea trupul, sfîșiind pînza de pe rană și descoperind o gaură sîngerîndă.

N-a mai stat să se uite. Dar de sub puiul de vultur care ciugulea ceva de pe fundul cuștii, asculta.

— Au tras cu un revolver de calibru mare și glonțul a rămas în carne. Aici e nevoie de doctor.

Fata spuse cu glas tare :

— O să-l aducă Fermín.

Și din nou vîslele supuseră curentul. Broaștele amuțeau la trecerea luntrii.

4

CANALUL ROQUE TAIE ÎN DOUĂ CÎMPIA COLÓN DIN regiunea Matanzas. O străbate pentru a aduna și a purta pe drumuri virgine rîsul larg al apelor ascunse, drenînd terenurile joase. Canalul Roque, căuș al no-

rilor, îşi mînă apele din iunie pînă în octombrie, tăuindu-se apoi în bălţi şi în mlaştină sau în lespezi de glod, care-şi întind pielea de pachiderm pe aproape toată întinderea albiei lui.

Mai de mult, în primul deceniu al secolului, în tîrgul Recreo a avut loc o mare serbare populară. Trombonistul Isidro, mulatrul care cîntă neobosit la orice ocazie veselă sau tristă, toboşarul Teófilo şi unul Estebita, cu clarinetul lui piţigăiat, au executat „Deşteptarea" *mambises*-ilor [1], imnul naţional şi marşul lui San Ignacio de Loyola [2].

Tîrgul întreg era în fierbere de clocotul fetişcanelor şi de freamătul sonor al palmierilor.

Preotul organiză o procesiune în frunte cu congregaţia Doamnelor-Apostolatului-Preasfintei-inimi-a-lui-Isus, cu prapuri, clopote, făclii aprinse şi cîntări cu iz de tămîie şi de miracol.

„Armonia", Societate de instrucţiune şi recreaţie — asociaţie şi recreaţie pentru localnici şi străini de rasa presupusă albă — şi „Fenix", societate care-i întrunea pe cei din tabăra opusă, rasişti aproape prin constrîngere, se împăunaseră cu ghirlande, lanţuri de hîrtie colorată şi baluri însufleţite.

Pe străzi, prin hanuri, plăcinte lăudate : „buneeee, caldee !... ; zornăit de gologani şi miros de pocnitori şi artificii.

Fiecare a simţit importanţa evenimentului. Acea zi adusese în tîrg vizita Generalului-preşedinte care

[1] *Mambises :* astfel erau numiţi de către spanioli insurgenţii cubani care au luptat în secolul trecut împotriva dominaţiei spaniole, pentru independenţa insulei.

[2] *San Ignacio de Loyola* (1491—1556), întemeietorul ordinului iezuiţilor (1534).

era la putere, cu zîmbetul lui demagogic, cu mustaţa lui şi, peste burtă, cu un lanţ gros de ceas, de care atîrna stropul unui briliant. Generalul venea să inaugureze lucrările pentru Canalul Roque. Toţi cascăgură îl ascultară. Canalul avea să pună capăt temutelor inundaţii care în fiecare an acopereau cu un metru de apă ţinutul înecat. Canalul, care avea să străbată partea centrală a zonei, urma să se verse pe coasta de nord, prin mlaştina de la Majaguillal.

Imediat după discurs şi banchet, printre urale şi artificii, trenul porni cu Generalul îmbrăcat în dril alb, care zîmbea de pe platformă, salutînd cu pălăria cu boruri întoarse poporul pe care-l vedea din ce în ce mai mic, tot mai departe, mai departe...

În vara următoare se făcu proba canalului. Funcţiona bine. Dar ploile cădeau an de an. Începu să crească la fund o pădure de plante acvatice care treptat îl înghiţiră, îl astupară, zădărnicindu-i rostul cu lăstărişul lor verde.

După cîţiva ani, un alt General-preşedinte, în perioada electorală, vorbi despre dragă. Despre dragare. Veniră ingineri, se porniră numiri de funcţionari speciali, toţi recomandaţi de domnul Guvernator sau de domnul Prefect, sau de Primar sau de un Consilier al provinciei. Lumea necăjită se amăgea, nu se vorbea decît despre fiecare piesă instalată. Se duceau mereu să privească în dorinţa de a-şi vedea nădejdea împlinită.

În sfîrşit, pontoanele ridicară draga, aşezînd-o la loc potrivit : lîngă vechiul pod Carolina. Acum aveau să vadă ce minunăţie era acea maşinărie impunătoare cu lopeţile ei enorme, care aveau să lase limpede şi curgător uriaşul drum de apă înăbuşit. Dar

nu se văzu nimic. Draga fusese numai un pretext pentru angajări : ba paznici, ba controlori, ba maiştri, ba electricieni. Pînă la urmă o făcură într-o zi să parcurgă doi-trei kilometri. Dar se terminară creditele. Începînd de atunci, douăzeci şi mai bine de ani, n-a mai funcţionat de loc ; dar numirile rămîneau valabile şi n-au fost puţini politicienii care şi-au crescut copiii şi s-au plimbat prin Europa pe seama acelei metehne a dihaniei adormite. Maşinăria clocea cu răbdare noi credite care nu se foloseau pentru scopul indicat. Iar murdăria, care creştea tot mai mult în gîtlejul Canalului, făcea fericirea păsărilor şi a florilor de baltă ca nişte potire de zăpadă şi aur.

Anunţate în cor de orăcăiala brotacilor, a buhailor şi a broscoilor acrobaţi, inundaţiile începură iarăşi să semene în fiecare an moartea peste sudoarea făpturilor uitate pe acel pămînt dinăuntrul insulei. Din nou latrinele se revărsară şi linseră cu limba lor murdară podelele locuinţelor din partea locului şi din tîrgul Recreo, semănînd epidemii. Copiii se jucară de-a înotul în acea sărbătoare a morţii. Mulţi ani aveau să se mai joace astfel. Iar la fiecare inundaţie, corespondentul ziarelor din capitală trimitea telegrame şi fotografii, vorbind despre Veneţia de la Recreo, pitorească şi amuzantă.

Dar acolo pe unde se varsă rîul Sant Antón, prin cele din urmă ape care se risipesc pe coastă, acolo unde nu-şi pierd niciodată adîncimea care creşte şi descreşte în ritmul lunii, se plămădi o viaţă fecundă de faună şi floră şi de oameni ai brazdei care se făcură oameni ai mării.

Alături de scoarţa pămîntului bolnav, în mlaştina Majaguillal, străbătută de galerii carbonifere întortocheate, împînzită de *corasí* [1], *jagüey* [2] şi *jején* [3], înecată în fumul provenit din arderea arborilor *patabán* [4], *júcaro* [5] şi *yana* [6], delta Tres Bocas trăieşte prin acei oameni deprinşi cu moartea şi cuţitul, la marginea buzei de cristal a apelor, care dezvăluie inima întunecatelor păduri de *mangles*.

[1], [2], [3] *Corasí, jagüey, jején* : specii de ţînţari care abundă pe coastele insulei Cuba şi în regiunile mlăştinoase. Înţepăturile lor sînt nocive şi foarte dureroase.

[4] *Patabán* : arbore frecvent întîlnit în regiunile mlăştinoase ale Americii Tropicale. Lemnul său, foarte dur, este folosit mai cu seamă în construcţii şi la fabricarea cărbunilor.

[5], [6] *Júcaro, yana* : arbori cu trunchiul gros şi foarte înalt (cca 12 m înălţime), cu lemnul dur, utilizat de asemeni la fabricarea cărbunilor.

CAPITOLUL V

1

CU PULPELE MUŞCHIULOASE BINE STRÎNSE ÎN CARÎMBI, cu picioarele înfipte în scări, dominînd călare coama dîmbului, cu puşca la oblînc, Pablo Juan Montero, cel mai mic dintre Juani, scruta zările cu privirea sa ageră.

Era un bărbat zdravăn şi ars de soare, cu bărbie puternică şi gură zîmbitoare în care sclipeau dinţii îmbrăcaţi în aur. Aur curat. Măsele, dinţi şi canini. Afară de limbă, totul în gură scăpăra cînd vorbea, căsca sau rîdea. Borul pălăriei, un bor lat şi moale de rafie, îi umbrea fruntea adînc brăzdată şi mereu muncită de cîte o idee fixă. Acum, de gîndul apropiatei întrevederi cu Pancho Capote.

De sub copitele calului — un animal ager şi de soi — terenul se prăvălea în pantă pînă îşi molcomea coborîşul şi se odihnea în cîmpia deschisă unde palmierii îşi înălţau pămătufurile unduioase. Peste tot, numai păşune cît vedeai cu ochii. Păşunile de la Sabanas Nuevas. Dincolo de hotarul lor, răzleţite prin savana întinsă se afla mlaştina Majaguillal, bătrîna proprietate Vista Hermosa, cea de la Amistad, San Antón de la Anegada şi pămînturile mănoase şi neaşteptat de bune de la Cayo Carajal.

De cealaltă parte a dîmbului scund pe care calul şi călăreţul se profilau statuar, se afla locuinţa în stil colonial, înconjurată de migdali seculari. Era şi

un *jagüey* [1] cu lianele lui ca nişte şerpi vegetali care-şi întindeau braţele aproape pînă în veranda casei. O verandă umbrită de streaşina din lemn trainic, sprijinită pe coloanele lui rotunde. Alături, ţarcuri cu cîte un butuc zdravăn, înfipt la mijloc [2].

Dacă treceai de clădirea care cu un veac în urmă fusese probabil locuinţa unor traficanţi de negri — ziduri groase cu pete verzi acolo unde prinsese muşchiul, lespezi de piatră, drugi şi zăvoare la uşa ghintuită — pe aproape, la cîţiva paşi, în spatele grajdurilor, şerpuia rîul aruncînd suliţi de lumină.

Toate acestea erau domeniul fraţilor Pablo Juan şi Juan Pablo Montero. Domeniul Juanilor.

Locuitorii unei jumătăţi din provincie aveau prilejul să-i pomenească. Şi de fiecare dată nu găseau decît o singură pricină care să-i facă să zîmbească cu simpatie: Juanii îl duceau de nas pe Pancho Capote. Nimeni nu ştia prin ce farmece şi vrăjitorii o făceau, dar fapt este că îl aveau la mînă pe bătrîn. Ştiau să-l sîcîie cu toanele lor spunîndu-i în gura mare, de la obraz, tot felul de obrăznicii, ridicînd din umerii lor zdraveni, pe care hainele păreau nişte pînze de corabie, de mari şi de largi ce erau. Ca nişte caimani bătrîni, cu pielea încercată de gloanţe şi primejdii. Cu toate astea, cînd celălalt se întindea în hamacul împletit adus tocmai de la Mérida, îşi îngăduia să facă puţin haz, însă numai puţin şi numai pentru el, de pretinsa lui teamă de gemenii de la Sabanas Nuevas.

[1] *Jagüey*: plantă lemnoasă, agăţătoare, care creşte împletindu-şi lianele pe crengile diferiţilor copaci din Cuba.

[2] Un stîlp solid din lemn, de care se leagă vitele pentru a fi potcovite, ucise sau domesticite.

De fapt, Juanii ştiau că Pancho Capote era rău ca un tigru. Fără discuţie. Şi între caimani şi fiara vărgată, soluţia a fost un pact. Exista un pact.

Se deosebeau numai prin felul cum ataca şi muşca fiecare. Juanii înfulecau bucata dintr-o dată, întreagă şi nemestecată. Dintr-o singură îmbucătură. Făceau : hap !, înghiţeau, şi îşi vedeau de treabă. Pancho, nu : lui Pancho îi plăcea să se ascundă în plasa capcanei în care îi cădeau victimele. Le înăbuşea cu laba lui vătuită, sugrumîndu-i puţin cîte puţin, pînă ce vedea ţîşnind sîngele din ochii rugători. Duşmanii lui nu-i erau multă vreme duşmani. După ce-l cunoşteau, se înspăimîntau şi erau slugarnici cu el. Aproape toată lumea se arăta puţin slugarnică. Măcar în aparenţă. Căci Pancho era stăpînul banilor, al oamenilor şi al votului lor, lucru care-l făcea să-şi asigure alegerea unui candidat subjugat prin dependenţă electorală. În felul acesta, jafurile satrapului căpătau impunătoarea pecete de legalitate a oficialităţilor politice pe care el le ajuta să fie înţelegătoare şi să se menţină.

Născut în Galicia, dar crescut pe insulă de la vîrsta de cinci ani, ajunsese în decursul timpului petrecut aici să-şi nuanţeze cu accente autohtone vorbirea, în care doar arareori, sub influenţa părinţilor, se auzeau „z"-urile[1] răzbătînd din strămoşescul lui sînge peninsular.

Nu încăpea îndoială că Pancho se găsea la limita dintre mintea sănătoasă şi nebunie. Se spunea că e excentric şi pe bună dreptate. Dar adevărul era unul singur : atît în comportament cît şi pe dinăuntru se

[1] Majoritatea latinoamericanilor nu fac deosebirea dintre sunetele „s" şi „z" (rostit interdental), distincte în spaniola literară şi în unele graiuri din Spania.

dovedea a fi o fiinţă dezechilibrată care ar fi făcut cinste în aceeaşi măsură şi puşcăriei şi balamucului.

Mic de statură, subţire la trup, cu părul des şi alb, se îmbrăca numai cu haine foarte ajustate şi bălţate, în felurite culori — fiecare culoare o emoţie, o stare sufletească, asortată cu stofa. La gîtul scurt şi mereu în mişcare, ca de viperă veninoasă — nota veselă a unor lavaliere de poet mari şi umflate. Dar cu tot costumul lui ridicol de carnaval, pe un cal îndărătnic şi focos, mîna era ca de oţel bine călit, strunind animalul nărăvaş. Întotdeauna zîmbitor, vorbea cu o voce înceată, fără să-şi piardă cumpătul, foarte nervos dar stăpînit. Din argoul borfaşilor îşi lua pe „şefule !" cînd voia să se arate prietenos.

— Hei, şefule ! şi îşi bătea interlocutorul pe umăr.

Ăsta era Pancho Capote ; dar nu numai atît. Mai era şi pumnalul lui. Nelipsit de la brîu, între cingătoare şi piele, cu mînerul de corn la vedere, se ştia că lama lui cunoscuse multe întîmplări sîngeroase.

Pancho Capote era totuna cu Francisco Sampayo. Acesta din urmă era cel adevărat. Dar nimeni nu ştia adevărul în privinţa bătrînului. Sampayo şi Francisco fuseseră daţi uitării, rătăciţi printre cele o mie şi una de răspîntii ale vieţii lui.

Acum nu mai era decît Pancho Capote[1]. Şi nici el singur nu-şi mai amintea de unde îi venise numele ăsta, dar se învăţase cu el, ba chiar ajunsese să fie alt om din cap pînă în picioare. Pentru el şi pentru toată lumea Pancho Capote era Pancho Capote.

[1] *Capote :* manta ; mai are şi sens de ocult. Probabil că fusese poreclit astfel pentru că, se spunea, avea mantaua „căptuşită" cu bani ; de aici şi numele moşiei sale, Capotera.

Fusese întotdeauna un afemeiat şi chiar şi acum, sîngele lui obosit se încălzea şi clocotea cînd se apropia de el vreo femeie.

Adusese mulţi copii pe lume. Îşi risipise sămînţa în pîntecele femeilor de orice clasă şi rasă şi, pe toate vlăstarele lui, pecetea poreclei sale pusese ştampilă ca un nume legal. Fiii lui erau toţi Capote, aşa cum Capotera era sălaşul unde, înconjurat de flăcăi mulatri şi albi, de prin sat şi de aiurea, legitimi şi nelegitimi, îşi exercita autoritatea ducînd o viaţă revoltătoare de despot, de satrap politic şi de sultan bătrîn şi îngîmfat.

În viaţa asta multipară şi hrăpăreaţă îşi făcură loc Juanii. Şi ceea ce ar fi putut începe prin ceartă, se sfîrşi printr-o înţelegere nemărturisită.

Şeful politic avea nevoie de oameni căliţi şi hotărîţi, care să-l apere din umbră şi să-i acopere nelegiuirile tăinuite, sporite de cele publice.

Contrabandă şi geambaşlîc, abuzuri făţişe sau şantaj — ei, Juanii. Dar porunca venea de la Pancho. Bătrînul tigru plătea cu aur scrupulele lui ca anumite lucruri să nu devină publice deşi ele nu mai erau pentru nimeni un secret. Iar din asta trăgeau foloase vlăjganii de la Sabanas Nuevas ; pe lîngă faptul că mai aveau şi propriile lor surse de cîştig de care nimeni nu îndrăznea să se lege. Şi dacă în vreo împrejurare tulbure o autoritate oarecare avea pretenţia să descurce iţele, se izbea de opreliştea satrapului politic — care alerga imediat la naşii lui, mari şi tari în guvern — sau devenea oarbă căci îi luau ochii banii sunători ai galicianului atotputernic.

Punctul vulnerabil al lui Pancho Capote era zgîrcenia lui nemaipomenită. Îşi iubea punga mîrşavă şi

plină, mai presus de orice ; fără nici o excepţie. Banul scos devenea dobîndă de camătă cu toate formele şi consecinţele. Şi simţea o durere fizică, de parcă o dată cu banul dat din interes, i s-ar fi smuls şi mîna, braţul, inima ticăloasă.

Blocul celor doi gemeni creoli — Juanii — avea şi el o fisură : jocul de cărţi şi luptele de cocoşi. Aventurieri, risipitori, nu şovăiau să încredinţeze norocului roadele isprăvilor lor primejdioase.

Popularitatea vindicativo-admirativă şi laşă de care se bucurau toţi trei se răsfrînse într-un cîntec anonim, care-i zugrăvi cu penelul nimănui şi al tuturor :

Pancho Capote nu mestecă
Să nu-şi strice dinţii cumva.
Juanii n-au nici o măsea
Dar mestecă.

2

PE VERANDA CASEI DE LA SABANAS NUEVAS, FRATELE geamăn al bărbatului care din vîrful dealului cerceta cîmpia, cel mai voinic dintre Juani, fuma o ţigară de foi de bună calitate. Să fi avut amîndoi către 40 de ani. Erau aidoma, de la piciorul care suna din pinteni pînă la pumnul puternic şi ochiul de şoim. Amîndoi, clădiţi ca nişte stîlpi şi purtînd surtuc de pînză. Acelaşi rîs, numai aur, aceeaşi vorbă domoală, liniştită, care înfricoşa prin siguranţa ei nezdruncinată.

Juan Pablo îşi înălţă privirea la zgomotul a două rînduri de copite care se apropiau, sculîndu-se de pe

taburetul solid de lemn de *caoba*[1] și piele păroasă, și crescu în ușa verandei cu toată mușchiulatura lui zdravănă și cei doi metri de bărbăție vînjoasă. Se pregăti să-i întîmpine.

Salutul fu prietenos. Pancho Capote sări din șa ca-o paiață de oțel și sfori, în ciuda celor aproape șaizeci de ani ai lui. Și se grăbi să întindă mîna, în vreme ce celălalt Juan lega cu nod larg hățurile cailor de o creangă de *jagüey*.

— Poftiți, *don* Pancho ! Pe legea mea, ce mai bărbat și ce bine vă țineți !

— Ce mai nou, Juan Pablo, mereu voios, hai ? Asta-i bine.

Dar deși zîmbea, își vedea neîncrederea îmbrățișînd casa și pe cei doi cu o privire ageră înainte de a primi să se așeze. Își scoase pălăria de rafie — cu bor îngust, fund înalt și panglică neagră — și începu să-și facă vînt cu ea.

Apoi, trăgîndu-și taburetul lîngă peretele vechi de zid, rămase în așteptare.

Pablo Juan se îndreptă spre ușa casei :

— Micaela, cafea ! Apoi se întoarse la ei. O aduce numaidecît.

Rămase în picioare lîngă una din coloanele rotunde, în stil colonial. Observînd. Fuma.

Era lucru știut că bătrînul nu vorbea niciodată deschis de la început. Între povești de tot felul care — așa cum se învîrte *lazo*[1]-ul asupra animalului fugărit — dădeau tîrcoale subiectului ținut în gușă,

[1] *Caoba :* arbore care crește în America și al cărui lemn este foarte apreciat pentru fabricarea mobilelor de calitate superioară.

[2] *Lazo :* nod larg la capătul unei frînghii, întocmit în așa fel încît să se poată strînge în jurul unei ținte (animal, pasăre etc.).

slobozea cîte un hohot de rîs ca să pară la largul lui și să inspire încredere. Dar cum cei doi îi cunoșteau șiretlicurile dibace, îl lăsară în voia lui fără să-l întrerupă sau să-i deschidă vreo portiță spre adevăratul scop al vizitei, rîzînd deschis, cu tot aurul care le scăpăra în gură. Și servindu-l cu cafea, rom și țigări, imperturbabili și gata de glumă.

Pînă cînd, în sfîrșit, cu o ultimă tîrcoală, le dezvălui ceea ce îl aducea :

— Garda rurală mi-a trimis înștiințare despre cineva pe care Mallorcanul îl ține ascuns la Tres Bocas. Am venit să aflu despre ce este vorba. N-am idee de toată povestea asta.

Juanii rîdeau fără grabă.

— Apoi, nici noi nu prea știm multe. Cică ar fi vorba de feciorul unui proprietar de pe aici... Se pare că sergentul Bernardo Torres l-a rănit pe cînd îl urmărea, ochind prost, și cu o umbră de batjocură : se întîmplă și asta uneori.

Pancho strînse ușor din ochi pentru a sublinia intenția cuvintelor :

— Ei, atunci, nu-i mare lucru. Și eu care mă frămîntam pentru o poveste tare urîtă. Nu știu cine mi-a vorbit despre un furt de vite ; de o cireadă furată înspre cătunul Las Piedras...

Gemenii clătinau grav din cap în semn de negație. Dacă era așa, ei n-aveau nici un amestec. În schimb, știau despre o veche rîcă între sergentul Torres și rănit.

De altfel, după ei, cel mai bun lucru ar fi să lase lucrurile așa cum sînt și să nu se amestece în chestiuni de familie.

— Desigur că dumneavoastră, *don* Pancho, știți cum să curmați obrăznicia celor de la Garda rurală.

Sări în sus, atins unde-l durea.

— Nu pricep ce vreţi să spuneţi. Lucrul e limpede: autoritatea, jandarmii îmi cer, într-un fel foarte neplăcut pentru noi, să fie lăsaţi să meargă la Tres Bocas şi să aresteze pe fiul proprietarului Clemente Muñoz. Şi cum asta e o treabă care nu mă interesează, să vă duceţi să-i spuneţi Mallorcanului să-l ducă pe om pînă la podul Daniel şi să-l predea.

Urmă un răstimp plin de trîmbiţări de cocoşi şi de jocurile de umbre şi lumină pe care crengile de *jagüey* le aruncau asupra tăcerii. Un păun ţipă la umbra unui cireş, cocoţat pe ulucile zăplazului.

Cei doi fraţi răspunseră pe rînd, fără să-şi schimbe felul de vorbă jumătate blajin, jumătate şugubăţ:

— Vorba e că Mallorcanul îşi are şi el făgăduiala dată.

— Şi noi înţelegem s-o respectăm. Să lăsăm lucrurile aşa cum sînt.

Bătrînul îşi pierdu răbdarea şi dintr-o smucitură desfăcu nodul legăturii pe care o purta la gît în chip de lavalieră de poet.

— Vreţi să mă băgaţi la apă! Într-o noapte vă pomeniţi cu jandarmii pe Canal vîrîndu-şi nasul la Tres Bocas fără veste. Atunci, pînă şi Mallorcanul poate să dea de belea. Sau dumneavoastră, care sînteţi prietenii mei.

Pablo Juan făcu cîţiva paşi prin verandă, întinzîndu-se cît era de mare.

Îşi turnă rom. Îl sorbi dintr-o înghiţitură.

— Să n-aveţi nici o teamă. O să vedeţi că n-o să se întîmple nimic. Şi de data asta ca şi în alte rînduri, apă de ploaie. Dar dacă ar îndrăzni una ca asta...

Şeful politic îl privi drept în faţă, stăruitor.

— Să zicem că ar îndrăzni, Pablo Juan. Şi?

— Atunci, să poftească; dar nici aşa n-au să-l poată lua pe flăcăul rănit — şi întorcîndu-se puţin căută privirea fratelui său care fuma nepăsător uitîndu-se aiurea, ca şi cum ar fi fost cu totul străin de dispută. Este sau nu este aşa, Juan Pablo?

— Este!

Atunci bătrînul dădu înapoi, însă nu de tot:

— Dar eu nu pot face nimic dacă nu sînteţi oameni de înţeles!

Într-un rîs care lumină toată veranda, Pablo Juan îşi arătă dinţii:

— Haide, *don* Pancho, cu noi n-are rost să vă prefaceţi că nu înţelegeţi, că doar şi dumneavoastră şi noi ştim prea bine cum poate fi făcut sergentul Torres s-o lase mai domol.

— Eu n-am bani pentru aşa ceva; n-am mai de loc bani. Lumea vorbeşte dar lucrurile nu stau aşa cum se spune pe-aici.

— Atunci căutaţi-i, *don* Pancho; căutaţi-i şi să vedeţi cum daţi de ei.

Juan Pablo îşi aruncă trabucul printre crengile de *jagüey* cu un bobîrnac îndemînatic şi îşi termină fraza cu o înţepătură:

— Cercetaţi-vă mantaua[1] şi o să vedeţi. Gurile rele zic că e căptuşită cu hîrtii de o mie...

Omuleţul-viperă părăsi hotărît ameninţările inutile şi intră de-a binelea în jocul lor obişnuit de buni aliaţi. Cel puţin, să-i explice şi lui înţelegerea sau legămîntul care-i făcea să-şi dea atîta osteneală pentru fiul proprietarului Muñoz. Să vorbească limpede

[1] Vezi nota 1 de la pag. 107.

8—2269

ca să ajungă la o învoială, ca întotdeauna. Atunci, Juanii îi răspunseră la fel de deschis :

— Asta e o treabă a Mallorcanului, dar e ca şi a noastră, pentru că îi sîntem îndatoraţi pe viaţă. Aşa stau lucrurile, *don* Pancho.

În vreme ce se îndrepta spre calul lui, Pancho Capote nu spuse nici o vorbă. Urcat în şa, le întinse mîna pe rînd, făgăduindu-le :

— Dacă ţineţi atîta, o să fac tot ce se poate.

Cînd silueta lui începu să se micşoreze treptat în depărtare, peste savanele de ierburi înalte, cei doi vlăjgani intrară în casă, călcînd apăsat şi rîzînd în gura mare.

3

ŞAPCA NEAGRĂ DE PE CAPUL MALLORCANULUI SE LĂSA, se ridica, se lăsa iar. Cu braţele întinse pe greblă, aplecîndu-şi spatele puternic, împrăştia cărbunele pe nisip — prundiş ciuruit de găuri de raci ; prundiş afînat, clocitoare de ţînţari. Plin de cărbune şi muşchiulos, gol pînă la brîu, cu picioarele în sandale, întrunea parcă toate trăsăturile muncii din mai toate timpurile. Deasupra, un soare crîncen, nemilos, privindu-l cum trudeşte.

În spatele lui, soţia oarbă, sub streaşina calică a colibei, simţea cîinele întins la picioarele ei cu blana şi cu scuturăturile lui şi cu clămpănitul din fălci după muşte. Cecilia avea pe genunchi un ghemotoc de sfori care se deznodau pe îndelete sub răbdătoarea siguranţă a mîinilor ei uscate. În acelaşi timp cînta încetişor, tărăgănînd puţin melodiile ; dar la răstim-

puri se oprea, înălţînd atent capul lipsit de lumina ochilor, ca şi cum ar fi vrut să audă ce se putea petrece în casă. Cu cîţiva metri mai jos, Canalul scînteia şi alerga spre mare.

Două săptămîni trecuseră din noaptea în care Fermín Carol venise pe vîrtejul apei, aducînd un rănit şi o fată. Pe la începutul aceleiaşi nopţi, Chacha venise la Arboleda să ceară ajutor.

Bătînd cu pumnii în uşă, îi trezise pe toţi. Buimăcit de somn, ieşise Clemente Muñoz şi, deschizîndu-i, primi vestea ca o lovitură de pumnal : Carmelo fusese rănit de un glonte de Colt [1] reglementar tras de mîna jandarmilor. Venancio, cu mîinile legate la spate şi bătut cu latul săbiei, o pornise la drum lung, în faţa soldaţilor care-l duceau prins.

— Dar ce s-a întîmplat, Chacha ? Cum a fost ?

Şi ea, înăbuşindu-se, cu pîntecul ei plin, spuse o poveste simplă şi de multe ori auzită, dar care acuma, bătrînului de la Arboleda i se părea de necrezut : împreună cu alţi oameni săraci, cu Venancio, cu un oarecare Chino din Las Piedras, Carmelo pornise după vitele altora, pe o păşune din apropiere, în căutare de carne cu care să-şi potolească cu toţii foamea. Dar o dată cu carnea venise şi glonţul celor care-i pîndeau. Carmelo izbutise să fugă, sîngerînd şi gemînd. Şi ea venea acuma, tăind de-a curmezişul peste cîmpuri, să întindă mîinile după ajutor.

Văicărelile negresei celei grase se împleteau cu hohotele Chachei, cu tremurul Ernestinei, cu glasul lui José care-şi zorea tatăl :

[1] *Colt* : marcă americană de pistol.

— Trebuie să facem ceva! Cine ştie dacă nu e pe moarte!

Clemente Muñoz înghiţea în sec, ca şi cum ruşinea şi durerea l-ar fi strîns de gît.

— Du-te de-l cheamă pe Fermín.

— Pe Fermín? se miră José.

Făcu semn că da, cu capul cărunt, cu pleoapa moartă, cu gura închisă. Apoi se uită la Chacha, pocită de prima ei sarcină.

— Tu ai să rămîi aici. În starea asta nu se poate să umbli singură, să mai şi cazi.

Plîngînd, se lăsă dusă de Faustina spre camera ei, printre exclamaţii, sărutări şi invocări către toţi sfinţii. Îndată după aceea intră Fermín Carol, şchiopătînd zorit şi ferindu-se de gudurările cîinelui înnebunit, urmat de nerăbdarea lui José.

— Fermín... Ţi-a spus?

— Da.

Şi pentru prima oară se află că bătrînul ştia despre şuşotelile lucrătorilor lui şi despre glumele lui Andrés Pérez. Ca unul care descoperă un cadavru ascuns cu muşamale şi pînze sau cu pămînt, cerceta şi ancheta, încolţindu-l pe negru care asculta cu capul plecat, cu pălăria în mînă, cu haina atîrnînd grea de seminţe...

— Unii spun pe-aici că tu eşti înţeles cu Juanii de la Sabanas Nuevas. E adevărat sau ba?

Negrul îşi ridică privirea saşie, încercînd să şi-o potrivească pe figura uscată a bătrînului. Răspunsul blajin veni fără întîrziere:

— Adevărat pe jumătate, *don* Clemente. Cu Juanii n-am de-a face. Eu am de-a face cu Mallorcanul care e cărbunar la Tres Bocas.

Bătrînul păru că se tulbură, că se supără, de parcă i s-ar fi tăiat drumul.

— Ce mi-s Juanii, ce mi-e Mallorcanul? Dacă pătrunzi acolo, dacă ai treburi pe acolo, acolo toate sînt ale Juanilor şi nimeni nu se apropie fără voia lor.

— Eu de Juani nu ştiu! Eu ştiu de prietenul meu! — şi era parcă ceva anume în deosebirea făcută de poet, ceva care-l convinse şi pe *don* Clemente, căci nu mai stărui.

— Feciorul meu, Carmelo, a fost rănit de un glonte şi nu vreau să cadă în mîinile sergentului de la postul de jandarmi. Bernardo pîndeşte de mult prilejul ăsta şi nu e bine să i-l dăm.

— Atunci, porunciţi. Dacă pot să vă slujesc cu ceva, o s-o fac cu dragă inimă.

În silă şi cu mare greutate, tatăl îşi încheie poruncile:

— Dacă poţi, du-l în bîrlogul Juanilor. La cărbunăriile Canalului, în Ciénaga, dar să nu-l vîndă. Dacă mi-o muri băiatul, măcar să nu moară după gratii!

Nu s-a putut împotrivi cînd Ernestina li se alătură la plecare. Voia să-şi aibă şi ea partea la suferinţele familiei. S-o lase să meargă.

José rămase cu Chacha şi cu negresa, ţinîndu-le tovărăşie. Ceilalţi o luară prin noaptea haturilor şi a drumurilor care duceau spre rănit.

În faţa trupului lui Carmelo care gemea cu ochii întredeschişi, mîna bătrînului tremură cînd îi atinse fruntea.

— Băiatule, ascultă-mă: Fermín are să te ajute. Du-te liniştit căci o să am eu grijă de Chacha.

Şi cum vedea sînge, vaiete, întuneric, se îngrijoră :
— Fermín, cine ar putea să mi-l îngrijească acolo ?
Ernestina spuse atunci că se va duce ea să-l îngrijească. Să-i trimită ceva haine şi ce-o mai trebui pe urmă. Şi să trimită după medic. Asta, în primul rînd.

Cu glas înecat bătrînul îi răspunse că s-ar putea să nu vrea nimeni să îngrijească un om urmărit de jandarmi. Şi cu atît mai puţin să se vîre în lumea Juanilor.

— Trimite-i vorbă lui Enrique Méndez. Să vină la pod şi să aştepte întoarcerea lui Fermín. Pomeneşte-i de numele meu ; sînt sigură că o să vină.

Îmbrăţişînd-o mişcat, o ajută să se urce în luntre după ce-l aşezaseră mai întîi pe Carmelo şi-i dăduse lui Fermín sfaturi pentru drum. Cu dragostea lui de tată, tulburat de mustrări de cuget, dădu luntrii un brînci care o desprinse de mal împingînd-o cu povara ei în strîmtoarea învolburată a Canalului Roque care alerga spre nord, înspre ocean.

O dată cu zorile, cînd apa începuse să-şi mijească ochii limpezi, veni medicul. Roiurile de ţînţari zumzăiau şi pîlpîiau în negura lor de furie neclintită, învăluind lumea îndepărtată de la Tres Bocas. Zăbranic de văduvă, giulgiu, ciliciu, era norul de *jején* în zori. Peste stufoşii arbori *mangles* şi peste apa azurie, pînă şi peste conurile fumegînde ale hornurilor de la cuptoarele de cărbuni care se înălţau pe nisipul moale ca nişte păreri de clopotniţe. Peste tot tăcere. Şi pustiu, cu maghernița joasă, strîmbă, oarbă şi singuratecă, printre năvoade rupte şi vîsle vechi. Şi luntrile decolorate, liniştite, pe cristalul apei, oglindindu-se... Şi zgura, şi dinţii reci ai greblelor şi

lopeţile. Şi parapetul în mîlul moale pe care piuia şi ţopăia un pescăruş, lăsînd o dîră de gheruţe...

Enrique răspunse la chemare cu o pornire ascunsă de cuceritor. Femeia îl ispitea, dar pe lîngă dorinţă mai încerca şi un sentiment nelămurit de milă şi de măgulire pentru amintirea mereu vie pe care bănuia că o lăsase în viaţa fostei lui iubite. În adîncul meschinăriei lui — adînc de apă stătută în care luceafărul cade şi se stinge — creştea doar un hăţiş de pofte, de vanităţi.

De aceea îngriji de rănit şi făgădui să nu spună nimic. Şi că o să mai vină pentru a-şi continua îngrijirile.

— Am să fac tot ce s-o putea, Ernestina. Mi-e de ajuns că mi-o ceri tu.

Îi strîngea mîinile cînd pleca. Voia să profite de avantajele situaţiei de dependenţă în care o adusese întîmplarea, folosind fiecare clipă pentru a încerca să-i trezească din nou sentimentul de iubire ; după plecarea lui ea rămînea pe gînduri, nemişcată, cercetîndu-şi adîncul sufletului pentru a-şi da seama de adevăratul ecou pe care i-l trezea prezenţa lui.

Nopţile păreau nesfîrşite din pricina îngrijirilor de care avea nevoie văru-său. Îl veghea singură la început, căutînd să-şi supere cît mai puţin noii prieteni, amăgindu-şi somnul de-a lungul orelor monotone, obositoare, zăgăzuite în încăperea plină de fum negru de *mangle,* pentru alungarea roiului de ţînţari lipicioşi, cu picioare lungi şi subţiri, aproape invizibile ; ascultînd cum gemea şi vorbea rănitul în somnul lui agitat.

Apoi însă, Cecilia o sili să primească tovărăşia ei inimoasă şi grijulie. Cu paşi de nălucă umbla prin casă în timp ce toţi dormeau ; sau veghea lîngă la-

viță, liniștind aiurelile rănitului cu mîini blajine care se pricepeau să potrivească perna și să schimbe bandajele.

Cînd lumina zilei începea să se cearnă prin găurile acoperișului, aprindea focul în vatră și pîlpîirea primelor flăcări așternea o viață părelnică pe fața uscățivă și pe globii alburii ai ochilor ei fără lumină.

Ca o arătare prelungă pe care se legănau straiele peticite, ieșea afară, mîngîind cei doi cîini care îi lingeau mîinile și o urmau de-a lungul Canalului luminat de trandafiriul zorilor, pînă la țarcul curat unde se aflau căprițele priponite de trunchiuri de *mangle*. Cînd o vedeau apropiindu-se, cele două animale începeau să behăie, ridicînd ochii lor mari, umezi și liniștiți, și desfăcînd picioarele dinapoi peste ugerul plin, brăzdat de dîra groasă a arterelor. Cecilia se ghemuia lîngă ele vorbindu-le, și mîna ei se întindea înspre țîțele lungi ca niște degete de mănușă ; cu mișcări ritmice, slobozea șuvoiul călduț și dulce care curgînd umplea găleata cu horbote de bășicuțe.

Pe înserat, în timp ce Carmelo, mai liniștit, dormita, după zilele de îngrijorare pe care li le hărăzise, cele două femei și Mallorcanul se adunau în jurul ligheanului cu tăciuni. Începeau taifasurile. Crîmpeie de viață nevoiașă, îngropată în mlaștină. Povestiri naive cu năluci și minuni pe care le zămisleau superstiția și pustiul. Și despre felul cum, pe vremuri, Cecilia, călăuzită de o lumină verde care se aprinsese deodată în ea ca o chemare, întocmai ca aceea pe care-și amintea că o văzuse în copilărie fulgerînd din felinarele trenurilor, dăduse de urma soțului, gata să fie înghițit de adîncurile viclene ale mlaștinii.

Mallorcanul încuviința din cap cu tărie și deschidea mai larg pînzele povestirilor nevestei, vorbind

despre primejdiile pe care le înfruntau cărbunarii. Amănunte care zugrăveau tabloul întunecat și jalnic al galeriilor putrede și scunde, cu atmosfera lor lipsită de aer, umedă și lipicioasă ca părul unui înecat. Liniștea aceea lividă de lințoliu, împînzită de duhoare, în care se foiau racii, îngrămădindu-se cu zgomot de oase sfărîmate.

Erau niște lighioane respingătoare, cu carapace fumurie și picioare păroase și iuți, cu clești puternici. Dădeau o fiertură neagră și tare. Țăranii veneau de departe, cu sacul pe umăr și cu cîte un felinar, vîrîndu-se în pămîntul găunos ca să-i prindă. Îndesați în saci, racii se mișcau ca o nălucire caraghioasă și înfricoșătoare de viață tainică. Sau mușcau crupa calului ostenit cînd desagii erau aruncați pe spinarea lui.

Omul vorbea de pustietatea mlaștinii, sfredelită numai de orăcăitul gălăgios și îndepărtat al broaștelor, după care de asemeni umblau și țăranii noaptea, orbindu-le cu felinarul și prinzîndu-le de-a lungul Canalului, ca să le smulgă picioarele grase dinapoi, pe care luau preț bun în piață. Țăranilor le era scîrbă să mănînce lighioanele acelea negre și gălăgioase care se strîngeau și se umflau rotindu-și ochii bulbucați și strălucitori, sau care săreau greoaie și reci : pleosc ! Mai bucuros mîncau fiertura neagră de raci sau terciul sărăcăcios de făină, ori rotocoalele de țipari, cînd se întîmpla să le pice vreunul în plasă.

Pe lîngă orăcăitul și larma îndepărtată a broaștelor, se auzeau plesnetele neliniștite și răzlețe, pornite de la hergheliile de cai înfometați, cu somnul speriat de împunsătura tăunilor. Cu gîturile mari și lungi, încovoiate, măturînd pămîntul cu buzele lor groase și plesnind zadarnic din smocurile cozilor.

— Întocmai ca gloabele, aşa pătimim şi noi creştinii. De cum se crapă de ziuă începem cu tăiatul copacilor.

Povestea cum o dată cu prima geană de lumină, în zori, cărbunarii intrau cu securea şi *machete*-le în apa tulbure ca ochiul de mort şi petreceau acolo zece ceasuri în şir.

— Zece ceasuri, ziua, cu roiurile de ţînţari pe spinare sugîndu-ne sîngele, pînă ce pielea se face ca spinarea de caiman. Cu timpul, te înveţi, dar pînă atunci înţepăturile de *corasí* şi *jején* te fac să înnebuneşti. Şi apoi, malaria. Cine înşală frigurile îl înşală şi pe dracul. Cînd îţi intră malaria în trup ajungi o zdreanţă.

Te ia cu frig şi dîrdîi de-ţi plesnesc fălcile, apoi o febră de 40° care se topeşte în sudori ca balele de muribund şi pe care trebuie să le înduri ghemuit în mocirlă, acoperit cu sacii înnegriţi de cărbune.

Rămîi fleşcăit, galben, ca frînt, împleticindu-te prin nămol ; toporul îţi cade din mîna vlăguită. Cu gura amară de chinină. Cu înfăţişarea atît de obişnuită prin părţile acelea mlăştinoase.

Uneori, lucrînd la umbra veninoasă a vreunui *guao* [1], se alegeau cu ulceraţii şi peste aceste răni de nevindecat năpădea mulţimea hămesită de ţînţari muşcînd fără încetare.

Glasul Ceciliei, plutind obosit, îi curma vorba cu un oftat :

— Dacă n-ar fi Dumnezeu cel mare, am muri de atîtea necazuri şi nevoi. Şi pustietatea asta care e soră bună cu ochii mei orbi...

[1] *Guao* : o specie de terebinit foarte veninos care creşte în Cuba şi Ecuador. Se spune că este nocivă chiar şi umbra lui.

Se înclina ca un snop de oase firave asupra ligheanului care sfîrîia de crengi pîrjolite, înteţind fumul înecăcios în timp ce bărbatul, pus pe poveşti, vorbea acum despre truda cu care se taie pe fundul mlaştinii lemnul de *júcaro* care apoi se prefăcea în cărbune, arzînd în jerbe de scîntei. Şi totodată, despre lucruri cufundate în mister, în legendă, născocite din nevoia de a crede în miracol :

— Că lemnul are înăuntrul lui ceva neştiut de om, pot s-o jur. Ascultaţi : uneori, cînd toporul se înfige din plin, sînt trunchiuri care ţipă şi trunchiuri care luptă şi se apără, ca un om. Şi alteori, se aude sub tăiş ceva întocmai ca un gîlgîit de sînge. Ca un horcăit de om înjunghiat. Şi cînd un trunchi din ăsta, jumătate fiinţă, jumătate copac, cade peste un cuptor, îl face praf nimicind o muncă de douăzeci de zile. Ernestina îl întrerupea înţeleaptă, oferindu-i o explicaţie logică :

— N-or fi broaşte sau raci, sau alte jivine din mlaştină care or fi făcînd zgomotul ăsta ? Sau poate că vi se pare doar...

— Iacă — mîna rotunjită şi ea ca un trunchi îi cădea pe braţ, faţa lui bărboasă şi ochii plini de încredinţare o priveau — eu nici nu cred în stafii, nici nu mă tem de necuratul, dar aşa cum îmi zice mie Mallorcanul, trunchiurile simt şi mor ca şi noi. Numai că omul e mai tare şi le doboară. Dumneavoastră credeţi că pîrjolul se iscă din nimic, aşa ? Cine ştie dacă nu e duhul lor, pe care nu-l cunoaşte încă nimeni...

Hei, cărbunele, mlaştina, Canalul : lucruri care erau nimica toată văzute şi cunoscute dintr-un anumit unghi, dar care dintr-altul, erau lumi ascunse, pline de taină !

Bărbatul şi nevasta, mai căscînd, mai tăcînd, desfăşurau mai departe pînza ţesută din mizerii pe care se zugrăvea tabloul acelei vieţi aspre : cînd terminau cu munca barbară de despădurire a mlaştinii încărcau recolta de trunchiuri — *patabán, yana, mangle* — pe animalele de povară care, plescăind prin mocirlă cu copita nesigură, o duceau la barcazurile de lîngă mal. Acolo, încărcătura era strămutată şi pătrundea în sfîrşit pe gura Canalului, urcînd înspre prundişurile ţărmului de la Tres Bocas, unde trăiau cărbunarii. Sau umblînd multe leghe pe pămîntul spongios, mînînd animalele încărcate cu povara de lemne, pînă la locul unde se înălţau cuptoarele, lîngă apa cea repede care înlesnea transportul spre pieţele din Cárdenas.

Cuptoarele se înălţau pe marginea apei ca nişte piramide mărunte, acoperite cu pămînt ; ardeau mocnit şi aici începea veghea fără răgaz, zi şi noapte, fără pic de odihnă.

Poama neagră, adunată în sacii îndesaţi de plesneau, legaţi la gură cu frunze de palmier şi cu paie, pornea din nou cu barcazurile pe Canal, lăsînd aceeaşi foame celor flămînzi şi aducînd aceleaşi cîştiguri de totdeauna speculanţilor de tot felul care se îmbogăţeau din sudoarea cărbunarilor.

Iar copiii, care aveau parte numai de funingine, ţînţari şi malarie, mîncau mai departe melci şi raci în cocioabele putrede din Majaguillal. Şi femeile năşteau mai departe copii sortiţi să hrănească rînza neagră şi puturoasă a mlaştinii. Mistuindu-se cu toţii, laolaltă cu trunchiurile, în cuptoarele vieţii lor uitate.

Sub cioc-cioc-ul ciugulelilor puiului de vultur pe care discuţiile îl treziseră în cuşca lui, Cecilia îşi împletea coadele spunînd cu resemnare :

— Cine zice cărbune, zice şi moarte... Dar dacă aşa vrea Dumnezeu !

Uneori, în timpul ceasurilor de veghe, Ernestina ar fi vrut să întrebe cîte ceva despre viaţa Juanilor. Despre nenumăratele legende ale isprăvilor lor, înflorite de nenumăratele guri ale lumii. Să afle despre drumurile şi legăturile pe care le-ar fi avînd cu ei prin mlaştină sau la Tres Bocas. Dar se temea că-i vor răspunde în doi peri sau vor tăcea. Nu uitase că într-una din primele vizite la colibă ale lui Enrique Méndez, la întrebările lui asupra vlăjganilor de la Sabanas Nuevas, Mallorcanul i-o tăiase scurt :

— Uite ce, doctore ; despre cărbune, dacă mă întrebaţi, vă răspund. Restul nu e treaba mea şi nici a dumneavoastră.

Rănit în amorul lui propriu de vorba brutală a cărbunarului, se întorsese atunci spre oarbă. Dar, cu blîndeţe ocoli şi ea răspunsul :

— Aşa se zice, că ar umbla prin părţile astea... dar pe aici n-au trecut niciodată.

Cînd a încercat s-o privească în ochi, n-a văzut decît două pupile oarbe, nepăsătoare.

4

— TU N-AVEAI OBICEIUL SĂ ŢII SUPĂRAREA. IARTĂ-MĂ...

— Dar n-am nimic de iertat. Zău. Ce-a fost, a trecut. Tu ai întîlnit altă iubire iar eu am lăsat să mi se stingă dragostea fără noroc. Asta-i tot.

5

— NU-MI PLACE GLASUL OMULUI ĂSTUIA. E LIPICIOS CA laptele cucului.

— Păi cred şi eu dacă se ţine seară de seară după fată. Şi ea nu pare să se dea în lături.

— La ce ţi-or mai folosi ochii ăştia sănătoşi, omul lui Dumnezeu? Eu văd mai bine decît tine!

6

— ŞI CHACHA ÎŢI TRIMITE VORBĂ SĂ-ŢI PORŢI DE GRIJĂ. Cu mila lui Dumnezeu, sarcina ei pare să meargă bine.

— Dar bătrînul, Fermín? Ce spune bătrînul despre mine?

— Nu ştiu, Carmelito; *don* Clemente îşi trage întotdeauna pălăria pe ochi cînd nu vrea să-l vadă soarele la faţă.

7

ÎNŞEUASE ANIMALUL BLÎND, ÎNVĂŢAT CU FRÎUL, CU MERS domol de iapă băştinaşă. Şaua scîrţîia la fiecare tropot de copită, pirotind distanţa de la moşie pînă în sat. Pe sus, norii începeau să se adune, chemaţi de adierile înaltului, şi din cînd în cînd acopereau soarele, aruncînd o umbră plăcută peste zăduful drumului.

Clemente se ducea la postul de jandarmi. Era o ispăşire această înfrîngere a mîndriei lui. O soluţie

pentru remuşcările lui părinteşti. Vina nu era numai a lui Carmelo. Recunoştea asta. Petrecuse nopţi întregi discutînd în gînd şi explicîndu-i răposatei care-i cerea socoteală; auzind de alături plînsul înăbuşit al Chachei şi consolările nesfîrşite ale Faustinei; ascultîndu-şi propria conştiinţă.

— Tu, porc bătrîn, n-auzi, ori faci pe surdul?

Îl năpădeau amintirile, tîrîndu-l către vremurile de demult cînd era tînăr însurăţel. Către pielea cu iz de scorţişoară a nevestei. Către sărut. Către plăcerile dragostei. Şi înainte de a ajunge cu gîndul la primul copil, la leagănul lui, îi şi ieşeau înainte socrii, aţinîndu-i calea, copleşindu-l cu cereri, întinzînd o mînă de milog cu gheară apucătoare. Dintr-asta, cearta în familie. Soacra în faţa fiicei plînse:

— Nici moartă nu mai calc în casa asta! Dar-ar Dumnezeu să simtă Clemente Muñoz pe pielea lui răul pe care mi-l face!

După aceea, fiecare la casa lui. Dar fata, nu; ea se ducea să-i vadă pe cei învrăjbiţi, la început singură; apoi îl lua şi pe José care da cu pietre în păsările de pe garduri, în timp ce mama, ferindu-se de soare cu o umbrelă, îşi vedea de drum peste hîrtoapele pîrjolite.

În casa socrilor, pornirile duşmănoase n-au încetat niciodată să-şi arate colţii şi tăria. Zi de zi mai prosteşti şi mai oarbe. Îşi împrăştiară sămînţa în tot sîngele neamului. Trecu mai întîi de la femeia aprigă la soţul ei răbdător şi trîndav. Dacă putea mînca fără să muncească, tot ce făcea ea era bine făcut. Bine a fost, după el, şi ca nevasta, tot pisîndu-l pe fiu-său Severino, să-i bage în cap ura împotriva lui Clemente.

De la Severino, cu timpul — chiar după ce dușmăniile bătrînei ajunseseră oase de cimitir — sămînța vrajbei trecu la Bernardo Torres. Bunica își rînjea dinții de hîrcă în osuarul satului numai pentru că murise cu gîndul că acest nepot începuse și el să-și strîmbe gura cînd auzea de stăpînul Arboledei. Sau cînd îl întîlnea pe undeva :

— Bunicuță, bunicuță ! venea în goană cu tuleie de adolescent și cu ciorapii rupți — bunicuță, măgarul ăla a trecut călare pe aici, prin fața fierăriei lui Castán ! S-a uitat la mine de parcă ar fi vrut să mă mănînce și eu i-am strigat : țărănoi cu labe galbene !...

Clemente nici nu știa cine era băiatul acela, nu se sinchisea nici de socri, nici de Severino, nici de nimeni în afară de ai lui de la Arboleda. Dar cînd tuleiele se făcură mustăți și nepotul bătrînei *doña* Gloria deveni bărbat în toată firea, îmbrăcă uniforma de culoare kaki fără trese pe mînecă.

După ce a măturat dușumelele ca ordonanță a locotenentului, a nevestei locotenentului, a copiilor locotenentului, s-a putut fuduli cu două trese de caporal, apoi cu trei. Atunci uită de șorțul de bucătărie, de cartofi și dereticatul din casa șefului și ajunse el însuși șef. Și deodată privi totul cu alți ochi, acum că venise ceasul să arate cine era.

Cu o armă de calibru interzis la centiron, înconjurat de paiațe galbene care ieșeau perechi în pas alergător, cu sabia scoasă din teacă pentru a lovi cu latul tot ce s-ar fi mișcat pe cîmp, călărind la trap pe un cal din aceia mari, trimiși de americanii din Kentucky[1] — semn al unui nou pas în dominația

[1] *Kentucky :* unul dintre statele nord-americane.

asupra insulei[1] — fiul lui Severino ajunse ceva. Cineva. Din țîncul cu haine peticite care mînca pîine uscată și se milogea după alimente pe datorie la băcănia unde tată-său nu mai avea nici un credit, ajunse să fie omul de încredere al satrapului politic al regiunii.

Pancho Capote îl ochi cu privirea lui de cunoscător, pentru a-l folosi în angrenajul lui. Prin mijlocirea candidatului care urma să fie ales, obținu să fie numit sergentul recomandat de el și-l făcu șef de post.

Începînd de atunci, obținînd și un judecător și un medic comunal așa cum îi trebuiau, stăpînul de la Capotera și Término legă zdravăn toate interesele de mîna lui : voturile, jocurile de noroc, prostituția, constrîngerea politică, învîrtelile Consiliului comunal cu primarul, care era și el omul lui : începînd cu manevrarea creditelor și pînă la obținerea scutirilor de taxe sau a arestării adversarilor, în rarele cazuri cînd îndrăzneau să-l înfrunte.

Așa că, pe de-o parte cu oficialitatea, pe de alta cu Juanii, Pancho era necontestat și necontestabil. O forță. În ciuda aspectului lui de zănatec, a potlogăriilor, a trecutului murdar, a vieții lui destrăbălate și hrăpărețe.

[1] După ocuparea insulei (1899) de către S.U.A., în 1906 patrioții cubani s-au răsculat împotriva ocupanților. Armata nord-americană a înăbușit răscoala și S.U.A. a guvernat în mod oficial insula pînă în 1909 cînd, în mod cu totul formal, i-a acordat independență politică. S.U.A. și-a păstrat însă dreptul absolut de intervenție militară în caz de războiu, de control asupra finanțelor, asupra relațiilor cu celelalte țări, extinzîndu-și și întărindu-și în felul acesta dominația asupra Cubei.

9—2269

Sergentul Bernardo Torres, în biroul lui de la post, se simţea tare. Armata era un angrenaj puternic care îl împingea şi îl susţinea. Fiecare ţeavă de armă, de Colt 45, fiecare bandă de mitralieră şi fiecare drapel nou impus de militari peste acela pe care îl cîntase copil în şcoala primară nr. 6 îi sporeau acea autoritate prin care simpla prezenţă a uniformei lui temute făcea limbile să amuţească şi gîtlejurile să se usuce.

Dacă a mai ascultat vreodată şi de altcineva decît de Pancho şi de Căpitănie, glasul acela a venit fără îndoială din partea Administraţiei trustului zahărului. De la o vilă izolată de cătunele muncitorilor băştinaşi. O vilă cu pistă de aterizare proprie, cu avion particular, cu teren de sport şi piscină proprii, şi cinematograf prezentînd aceleaşi avantaje ; unde trăiau numai oameni blonzi care vorbeau o limbă străină şi care beau rom întocmai ca cel mai invederat beţivan creol. Dulăii care noaptea, lăsaţi liberi, păzeau frumoasele grădini îngrijite de mîini de ţărani băştinaşi — cum erau de altfel şi mîinile care pregăteau mîncare şi frecau pardoselile — lătrau pe englezeşte la tot ce nu lătra la ei.

Nepotul *doñei* Gloria nu uitase ura de familie cu care bunica lui — pe care o adorase din pricina dragostei neclintite ce-i purtase încă de la naştere — îl hrănise, dăscălindu-l într-una cu vorbe şi poveşti şi exagerări pe care, de mult ce le rumegase, ajunsese ea însăşi să le creadă. Din pricina asta nu-l slăbea de loc pe Clemente Muñoz cu privirea lui iscoditoare şi vigilentă. Voia să-l prindă asupra faptului la prima ocazie cînd ar fi încălcat legea. Îl pîndi de aproape şi de la distanţă. Dar n-a putut niciodată să facă mai mult decît să bată cu latul săbiei muncitori de-ai

bătrînului, care îndurară loviturile lamei scoase din teacă, fără altă apărare decît plînsul copiilor şi al femeilor. Duşmanul ducea o viaţă dreaptă şi netedă ca un ac. N-avea ce-i face. Dar acum avea. Carmelo Muñoz întinsese singur mîinile iar el era marele stăpîn al cătuşelor. Numai că Juanii şi Pancho Capote... !

Trap-trap, trap-trap... răsunau copitele pe uliţele satului: pe strada clubului, a poştei, a cinematografului... Mai era una şi apoi urma strada pe care se afla Garda rurală.

Soldatul care era de planton la poarta clădirii militare nu ştia cine era ţăranul acela de vreo şaizeci de ani, chior, îmbrăcat cu o haină de culoarea nisipului, bine călcată de mîinile cumetrei negrese. Iapa cuminte se apropia la pas, strunită de frîu şi de mîna bătrînului de la Arboleda. Inima îi era acum un nod strîns şi numai zvîcnet.

— Stai !

Animalul se opri locului cu omul în şa. În faţă stăteau sentinela şi puşca, ameninţîndu-l.

Nici un muşchi, nici o cută nu se clinti pe faţa bătrînului.

— Vreau să-l văd pe şeful de post.

— Numele ?

— Clemente Muñoz. Spune că e Clemente Muñoz.

Auzindu-l, cel dinăuntru plesnea de uimire, de bucurie, de ură, de nerăbdare...

— Am pus gheara pe tine, ţap bătrîn !, dar se auzi doar : Să intre. Şi să nu mai laşi pe nimeni.

— Am înţeles, să trăiţi !

Uniforma şi cele trei trese de pe mîneca vestonului părură că se amplifică la nesfîrşit umplînd toată încăperea, toată clădirea ; apoi ieşiră pe ferestre şi

întreaga lume nu mai fu decît o revărsare de galben-kaki ; galben, káki, galben...

— Am venit la tine, Bernardo, pentru că...

Nu avea bici, dar lovi cu vorba. Îl plesni peste faţă, peste pleoapa căzută. O şfichiuire care făcu fşşşt ! lăsînd urme roşii şi negre, negrul-roşu al laşităţii.

— Da, ştiu că îl ţii pe Carmelo ascuns în mlaştină ; dar ori mi-l aduci aici pe pungaşul ăsta, ori o să trebuiască să mă duc eu după el şi atunci o să fie mai rău !

Nu-l lăsa să vorbească. De altfel nici bătrînul nu ştia ce să spună. Cuvintele nu-i mai erau decît o amestecătură vîscoasă. Iar omul din faţa lui era ca un pluton la execuţie care ridicase arma şi trăgea la ţintă.

— Să n-aud o vorbă ! Îţi spun doar atît : îi dau zece zile de gîndire. Dacă nu se prezintă pînă atunci, am să vin să te ridic cu José cu tot şi cu ţăranca aia care stă să nască şi care trăieşte cu Carmelo. Între jandarmi am să vă aduc la post, arestaţi, drept complici.

„Ţi-e frică, fecior de tîrfă, asta e ! Frică de vlăjganii de la Sabanas Nuevas ! De aia nu te duci după el în mlaştină. Dar nici eu n-am să ţi-l aduc şi n-am să ies din casa mea, decît mort, bestie ce eşti !"

Asta vroia să spună. Asta era ceea ce ar fi vrut să spună. N-a spus-o însă. Şi-a înghiţit vorbele pentru că era de-atîta amar de ani ţăran. Ani de ucenicie în legea pe care o aplicau ăştia. Îi era vie în minte strălucirea armelor scoase din toc, a trăgacelor pregătite ; a sute şi sute de vergele intrînd şi ieşind într-o frenezie de curăţenie prin ţevile mult folosite şi docile. Şi atîtea şi-atîtea mîini de soldaţi ridicînd

arma : cu ochiul la înălţător, gata să tragă. Şi o cămaşă, apoi alta, o spinare, apoi alta, frînte, însîngerate. Cu sabia şi cu glonţul.

Nu spuse nimic. Făcu înapoi cele trei leghe care-l despărţeau de casă. Cînd cobora de pe cal sub *caimito*, lîngă jgheabul adăpătoarei, veni Faustina strigînd :

— Grăbiţi-vă, *don*, grăbiţi-vă ! Vă vine pe lume nepotul !

CAPITOLUL VI

1

VITELE PĂŞTEAU LINIŞTITE PE PĂŞUNILE DE LA SABANAS Nuevas. Erau vite *cebú*[1], cam slăbănoage, căci nutreţul, deşi din belşug, nu era prea bun : viţelar sălbatec şi diferite bălării în cea mai mare parte. Dobitoacele îşi vîrau capul printre ierburi, nepăsătoare, semănînd pete alburii pe uriaşa întindere a savanei.

Pe coapsele vitelor se vedea înfierat semnul geambaşilor care-şi aveau pecetea înscrisă în registrul şepteiurilor, cu neruşinarea îndreptăţită de legăturile lor cu satrapul politic. Dar erau şi destui *cebú* înfieraţi cu marca lui Pancho care se folosea la rîndul lui, fără sfială, de păşunile complicilor săi. De altfel, în toată regiunea nu se găsea nici un om care să cîrtească dacă Juanii arătau un bilet de liberă trecere sau un act de vînzare-cumpărare plin de ştampile şi peceţi, dar care nu corespundea de fel cu semnul purtat de vitele pe care le mînau ei din urmă, călare pe cai. Sau care să refuze să-l înscrie în registrele voluminoase în care se consemnau cumpărările de vite.

Umblau poveşti de necrezut, despre întîmplări care dovedeau sîngele rece şi îndrăzneala cu care cei doi fraţi îşi aruncau *lazo*-ul asupra vitelor altora. Nimeni nu ştia de unde-şi luaseră acea putere de a înfrunta soarta şi de a o supune poftelor lor cu sila. Pretutindeni ajungeau zvonuri despre viaţa lor bîntuită de vînturile largi ale aventurilor şi fiecare ştia cîte o poveste : că odată, tocmai cînd Pablo Juan ducea cu *lazo*-ul, mînîndu-l de pe cal, un taur de rasă, dădu piept chiar cu stăpînul vitei. Omul îndrăzni, apropiindu-se :

— Taurul ăsta e al meu !

— Sigur că da ! şi se spune că nici glasul nu i se schimbase, nici dinţii nu-i scăpăraseră sub borul pălăriei. Îi dădu o lămurire nemaipomenită : Sigur că da, prietene ; cam duc lipsă de animale de montă şi vacile mele se plictisesc. Aşa că...

— Dar...

— Dar şterge-o de aici. O să mi-l sperii şi mi-a dat destul de furcă pînă l-am prins. Haide, prietene, şterge-o că mi-l sperii.

Omul văzu pe lîngă zîmbet şi puşca la oblînc şi îşi aminti că drumurile acelea se pierdeau în depărtări şi se înecau în umbre o dată cu geana asfinţitului. Se feri la o parte. Pablo Juan tot mai zîmbea cînd o porni pe lîngă el atingîndu-l în treacăt cu clinchetul mărunt al pintenilor...

Se zicea că erau de fel de prin cîmpiile din Camagüey[1], din acele ţinuturi ferite unde vitele neîmblînzite se adunau grămadă în drumul vînătorilor. Crescuţi la voia întîmplării, neştiind nici de frică, nici de respect, cutezători şi vînjoşi. Intraseră în adolescenţă îmblînzind noateni şi învăţînd vacile sălbatece cu mulsul, slujind ca *peoni* prin fermele dosnice, unde însă nu rămîneau niciodată multă vreme

[1] *Cebú :* specie de rumegător avînd o cocoaşă adipoasă în spinare.

[1] *Camagüey :* provincie cuprinzînd o parte din centrul şi sudul Cubei.

din pricina sîngelui lor vijelios care-i purta spre aventuri.

Tinerețea le ascuți îndrăzneala, îndepărtîndu-i de căile legii. Își făcuseră un sistem frățesc de delicte fără vărsare de sînge; pînă la urmă au ajuns și la asta.

Curajul nestăvilit și faima de cutezători și neînfricați legănară și adormiră treptat măsura limitelor îngăduite. Luptele de cocoși și jocul de cărți, bărbăția aspră, mai presus de sentimente, cocoșii de luptă și roata nesfîrșită a pășunilor erau mărturia firii lor sălbatice și risipitoare.

Aveau douăzeci de ani cînd au ajuns la sînge și omor. Pe atunci, cel mai mare dintre frați sedusese o mulatră aducînd-o să trăiască cu el. Și se mai domoli din pricina iubirii aprinse pe care i-o purta. Cel mic, Pablo Juan, rămase cu cocoșii și jocul de cărți. Totuși, într-o zi, după ce legătura amanților părea să fi devenit mai trainică prin nașterea unui copil care pe atunci mergea pe doi ani și care se simțea tot mai legat de asprul său părinte, cumnatul avu bănuiala unei înșelăciuni și dovedi trădarea.

Pablo Juan, fără să-l înștiințeze măcar pe soțul înșelat, intră în casă, scoase nepotul în curte și intrînd din nou, își descărcă revolverul în trupul femeii.

Juan Pablo, cînd află de cele petrecute, spuse doar:

— Bine ai făcut. Dar mi-ai luat-o înainte.

— Vrei să știi cine e bărbatul care trăia cu ea?

Întunecat și brutal puse capăt întîmplării:

— Nu, fiindcă după cît se pare, n-a fost nevoie s-o siluiască.

Sîngele vărsat îi mînă departe, la adăpost de urmărirea pe care timpul avea s-o stingă, cu ajutorul aurului cîștigat prin mijloacele lor personale și împărțit cu mînă largă autorităților.

Coborînd din susul insulei, se lăsară spre centru, pe înălțimile de la Sierra Morena [1], care erau un loc potrivit pentru pășunat. În Aurrará, sau printre piscurile lanțului muntos Bibanasí. Cînd pe sus, prin poieni; cînd prin savanele neprimitoare din Río de la Palma [2], printre tăbăcăriile duhnind a *peralejo* [3] și a piele de catîr, unde se umflau cu miile palmierii pîntecoși, într-o lume îndepărtată și pîrjolită de soare și plină de vite prăpădite, de rasă băștinașă, care rătăceau ca umbre de cirezi, tîrîndu-și pieile, foamea și coarnele.

Copilul celui mai mare dintre Juani creștea sub ochii plini de dragoste ai celor doi vlăjgani. Mînz sălbatec cu viață aspră, cîmpenească, dîrz și îndrăzneț, certat încă de pe atunci cu liniștea, cum erau și ei. După năzdrăvăniile pe care le făcea, îi puteai urmări creșterea.

— Fiu-tău l-a încălecat pe Pica-pica...! Și-a rupt un braț dar l-a încălecat!

— A putut el una ca asta?

— A putut! Și i l-am dăruit.

— Dăruit? Calul ăsta e al meu. Și l-am făgăduit cuiva.

Unchiul încruntă sprînceana. Privea într-aiurea. Numai la frate-său de lîngă el nu.

Așa, peste umăr, aruncă ultimul cuvînt.

[1] *Sierra Morena:* localitate din provincia Las Villas.

[2] *Río de la Palma:* localitate din provincia Matanzas.

[3] *Peralejo:* arbore care crește în America de Sud și a cărui scoarță se folosește la tăbăcitul pieilor.

— Nu vreau ca nepotu-meu să mă socotească un pezevenghi ; calul o să-i rămînă lui. Şi o să ai de furcă cu mine !

Băiatul crescu între furtuni de violenţă pînă împlini treisprezece ani. Juanii, grijulii ca prostituatele şi aventurierii, nu vrură în ruptul capului să socotească potrivit pentru băiat ceea ce socoteau potrivit pentru ei. Mînzul sălbatec fu dus atunci într-un colegiu din Havana şi îndepărtat, şlefuindu-se prin învăţătura asimilată de mintea lui ageră. Apoi veni Universitatea. Şi ajunsese în preajma doctoratului, încîntîndu-i pe Juani cu lăudăroşenii copilăreşti :

— Toate astea, bătrîne, să nu te înşele. Nici pe tine, unchiule Pablo : eu am rămas un mînz de savană. Daţi-mi un *lazo*, un cal de soi şi-mi schimb bucuros bisturiul şi titlul pe ei !

Dar cu nasul lor subţire de hoţomani, ei simţeau că singura lor asemănare era învelişul aspru ; sub el însă, erau cu totul diferiţi. Aşa cum şi-l doriseră, aşa-l aveau. Un bărbat a cărui viaţă să nu aibă de-a face cu asprimile justiţiei. Şi în sinea lor se simţiră puţin speriaţi. Dar prea tîrziu. În loc de fiu, aproape că-şi găsiseră un judecător.

Mediul de la oraş şi de la şcoală, tovărăşia colegilor şi a profesorilor, cultura şi inteligenţa pîrguiseră un fruct uman de o calitate cu totul deosebită. În adîncul lui, acolo unde se întipăresc adevărurile fiecărui om, tînărul ţinea la ei fără însă să-i respecte. Şi an de an, călăuzit doar de dragoste şi căutînd să mai închidă ochii în faţa greşelilor, venea să-şi petreacă vacanţele la Sabanas Nuevas. Atunci, printr-o înţelegere tacită se suspendau toate treburile tulburi. Cei doi fraţi trăiau ca nişte moşieri respectabili care se bucurau în linişte de ceea ce înhăţaseră pe căi necinstite. Pentru o bucată de vreme, Juanii nici măcar nu puneau sau schimbau semnul pe vreo vită străină şi nici nu primeau sarcini spinoase de la Pancho Capote.

— Ştiţi ce, Pancho : treceţi la catastif tot ce doriţi ; cînd o pleca Guillermo o să ne socotim pentru toate o dată.

Guillermo trăia într-o stare de permanent conflict sufletesc, fără să-şi ascundă şi ruşinîndu-se de faptul că studiile şi viaţa lui comodă de student se datorau încălcării codului penal. Răbdă pînă îşi luă diploma.

— Acuma să mă lăsaţi singur. Trebuie să merg înainte prin propriile mele puteri. A venit timpul s-o fac. Deocamdată am cerut un post de intern la un spital. Pe urmă om mai vedea...

Pablo Juan protestă, se revoltă, voi să se ducă la Havana ca să-i impute de la obraz nerecunoştinţa şi îngîmfarea care bănuia că se ascund sub hotărîrea tînărului.

— Am să-i spun măgarului de fiu-tău că, de voie ori de nevoie, o să facă bine să primească mai departe ceea ce-i trimit eu.

— Nici fiu-meu nu e măgar şi nici tu n-ai să te duci nicăieri. El a apucat pe altă cale pentru că noi înşine am vrut aşa. Ce-am căutat, aia am găsit !

— Vorba e că dincolo de mîndria lui eu văd dispreţul. Şi pe ăsta am să-l fac să şi-l înghită cu titlu cu tot şi cu rahatul care-şi închipuie că sîntem noi !

Dar pentru prima dată hotărîrea unuia dintre Juani nu trecu dincolo de vorbe. Zăbala odraslei zămislită de mulatră şi geambaş stăpîni firea sălbatecă a celor doi bărbaţi fără frică de Dumnezeu şi de legi.

2

— DACĂ O PRINZI DE LA PRIMA ARUNCĂTURĂ, O MĂNÎNC vie!

— Nu fi prost, Pablo: nu e el în stare de una ca asta!

Doctorul le răspunse în timp ce slobozea frîul calului bine dresat:

— O s-o mîncaţi cu coarne cu tot!

În goana calului, trecu stîrnind de prin ierburile înalte zborul speriat al porumbeilor de savană. Cu *lazo*-ul gata pregătit, învîrtindu-l pe sus, în cercuri mai largi, tot mai largi... Iar junca, înaintea lui, a şi început să fugă izbind cu copitele. Adierea vîntului aducea pînă la vînător strigătele privitorilor:

— Acum!... Acum!...

La ţanc, *lazo*-ul ţîşni într-o demonstraţie îndrăzneaţă şi sigură de serpentină, cuprinzînd coarnele ascuţite într-un ochi zdravăn. Braţul arămiu, mîna arămie şi tot trupul omului strînseră frînghia în jurul oblîncului, iar calul îşi înfipse picioarele în pămînt, înţepenindu-se. Şi pe dată, veni smucitura violentă a grumazului puternic şi a tendoanelor, în zvîcnetul de împotrivire al juncăi cu coadă albă.

Stăpînii de la Sabanas Nuevas îl priviră cum se apropia, plin de mîndrie. Cu trupul lui vînjos, cu cămaşa desfăcută, lăsînd să se vadă pieptul păros. Acuma, că-i făcuse de ruşine cu glumele lor, glumi şi el:

— Haide, bătrîne, poţi să-ţi începi ospăţul. Iar tu, unchiule Pablo, dă-te bătut. Nici trei ca tine nu mă întrec.

El îi răspunse luîndu-l peste picior:

— Nu te mai fuduli aşa, că mulţi iau norocul drept pricepere. La tăiat coarnele se vede care-i bărbat sau cîrpă.

— Atunci, hai la tăiat coarnele!

Iar tatăl spuse, alăturîndu-se zîmbetului de optsprezece carate al fratelui:

— Ai să vezi că la încercarea asta o să-ţi piară fudulia...

Poarta cedase însă în faţa calului dresat care o împingea cu pieptul pentru a face loc să treacă vitei prinsă în *lazo*. Călăuzită şi amăgită, intră. Dintr-o săritură, pintenul zăngăni pe pămîntul tare al ţarcului cu butuc în mijloc; omul desfăcu *lazo*-ul de pe oblînc înaintînd către juncă şi scurtînd treptat lungimea frînghiei cu amîndouă mîinile. Juanii, ca unii care se pregăteau să asiste la o joacă amăgitoare, se aşezară pe bîrnele ţarcului, să vadă ce se întîmplă.

Bănuitoare şi gata de luptă, vita aştepta cu grumazul plecat şi copita neliniştită; cu ochiul înväpăiat.

Dinspre bîrnele ţarcului veneau vorbe de îndemn şi batjocură:

— Bagă de seamă, te aşteaptă!

— Asta e focoasă, nu-i plac molîii!

Junca se smuci, năpustindu-se. Bărbatul îşi feri trupul din calea ei şi trecu *lazo*-ul pe după butuc. Apoi, înfigîndu-şi tocurile cizmelor în glod, o trase cu putere şi îndemînare. Frînghia se lăsă tot mai jos, pînă ajunse aproape de pămînt. Iar capul îndărătnic şi înfrînt se propti în cele din urmă cu fruntea în butuc, cu coarnele întinse de-o parte şi de alta, biruite.

Cu un zîmbet triumfător, doctorul îi căută din ochi pe cei doi jupîni şi văzu că privesc nepăsători, legănîndu-şi picioarele; cu pălăriile date pe ceafă.

— Să vină ferăstrăul !

I-l dădură. Îl potrivi pe coarnele ascuţite şi viclene. Începu să taie, hîrşt, hîrşt... Junca înfrîntă sforăia, întorcînd cu deznădejde ochiul rotund, izbind din copite... La fiecare hîrşîit ţîşnea din cornul mutilat un fir de sînge, care se avînta în sus ca un spic subţire şi roşu. În glodul moale al ţarcului rămaseră moarte, scoase din uz, cele două vîrfuri ale coarnelor.

Lazo-ul se desfăcu, slobozind-o. Ea se răsuci, sălbatecă. Dar trupul sprinten trecu dintr-un salt îngrăditura, zornăind din pinteni ; tînărul îşi şterse mîinile pe pantalonii jupînilor făloşi.

Se grozăvi iar, ştiind că le făcea plăcere :

— Cuvîntu-i cuvînt ; nici trei cît dumneavoastră nu mă întrec pe mine !

3

BÎRLOGUL DE LA SABANAS NUEVAS TRĂIA ZILE DE ipocrită legalitate. Vizuină de caimani bătrîni — care ştiau să lăcrămeze ca să-şi ascundă colţii — de unde întîmpinau furtunile întîrziate ale cîte unei încercări de urmărire din partea autorităţilor.

Înainte de a fi stabilit alianţa cu Pancho Capote, cînd se aciuaseră prin mlaştina de la Majaguillal, începuseră prin a-şi pregăti mijloacele iscusite care aveau să le asigure liniştea... Cunoşteau puterea aurului : îl împărţiră cu amîndouă mîinile şi, totodată, arătară o fire deschisă şi glumeaţă. Ospeţe şi daruri : de la cocoşii de luptă pînă la caii de rasă. Şi purcei fripţi şi cîntece şi bere din belşug.

Generoşi şi veseli, gazde cu înaltă şcoală, care ştiau să-şi ascundă puştile, ţinta ochită şi sălbăticia sub zîmbetul aurit, pofteau şi primeau cu porţile deschise pe vulpoii autorităţilor publice. Ofereau mîncare, bani, cocoşi de luptă, cai şi puşti, punînd la dispoziţie locuri bogate în vînat, pentru a obţine în schimb îngăduinţa celor dispuşi să închidă ochii sau măcar să nu se uite prea de aproape unde nu trebuia.

De aceea, cînd ajunseră la Sabanas Nuevas cu cireada lor adunată de unde apucaseră, şi-şi stabiliră bîrlogul acolo, Pancho mîrîi, ameninţînd ; dar de data asta, musafirii n-aveau de gînd să se urnească. Juanii rămaseră pe loc. Celălalt, care avea nas bun, mirosi cam ce fel de oameni erau şi îşi ascunse ghearele, întinzîndu-le o labă dezarmată şi complice.

Acuma, vacanţele mînzului celor doi geambaşi făceau să fluture drapelul nevinovăţiei prin toate colţurile uriaşei moşii, pierdută în depărtări cu multele ei poveşti murdare. Fierul pentru însemnatul vitelor abia dacă se mai folosea prin cîte un cotlon ascuns. Iar dacă se ivea vreo afacere bună, se făcea numai departe de casă. Astfel ca doctorul să nu poată intra la bănuieli.

Iritat şi recunoscător în acelaşi timp, Guillermo se constrîngea la aceste vizite care-l supărau tocmai prin falsa moralitate ce părea să învăluie totul ; dar nu era în stare să-i lipsească de mult aşteptata lui vizită din fiecare an, pe care Juanii, pe măsură ce îmbătrîneau, o doreau tot mai mult.

De mic, nu fusese ataşat decît de o singură femeie, după ce aflase din gura necruţătoare a celor doi bărbaţi despre moartea şi pricina morţii mamei lui ; această femeie era Micaela, „a Juanilor". „Bătrîna" Juanilor.

întocmai ca armele, cocoșii, jocul de cărți și fărădelegile, era și ea a lor, pe viață.

— Bătrîna asta — ziceau vecinii — e dracul gol. Pe jumătate vrăjitoare și croită ca un bărbat. Dacă poate sta cu Juanii !...

— Bătrîna asta — ziceau în schimb cei doi frați — e singura femeie cumsecade de pe tot pămîntul !

Adevărul, așa cum era, li-l spunea ea singură în rarele clipe cînd își prăpădea timpul în filozofări, arătîndu-și în cîteva cuvinte părerea despre cei cu care-și împărtășea viața :

— Or fi ăștia răi; dar sînt alții și mai răi. Dacă în Pancho Capote a intrat necuratul, pe Juani poate să-i ia preotul din Recreo să-i pună la altar, ca să li se închine credincioasele.

Povestea ei era simplă, croită de foarfecele mizeriei. Viață ștearsă, foame și văduvie ; moartea mulatrei lui Juan Pablo o făcuse pe ea să învieze : căpătă casă, mîncare, adăpost și un copil de doi ani pe care crima îl arunca în brațele ei harnice și uscate.

O aleseseră pentru că nu vorbea mai mult decît trebuia, pentru că era ca o furcă de lemn tare, cu nasul ei ascuțit. Cu coc cărunt pe ceafă și cu mers de om care știe încotro merge. Hotărîtă, mai degrabă ca un bărbat decît ca o femeie. Dacă se apuca de o treabă, o făcea. Făcea orice. Fără să crîcnească ori să se plîngă. De aceea îi urmă în viața lor aventuroasă începută în Camagüey și purtată apoi prin mai toată insula.

La început, cînd pricepu, din ceea ce vedea cu ochii, ce învîrteau și din ce trăiau stăpînii ei, își făcu gînduri. Dar Guillermo îi era drag și nu se îndură să-l părăsească. Cu timpul se obișnui, fără să mai cerceteze, mulțumindu-se numai să-și îndeplinească

îndatoririle : să vadă de casă, să fie cinstită și credincioasă. Și să aibă grijă de orfan. Micaela îndurase atîta mizerie în viață, încît devenise aspră și amară, dușmănoasă în sinea ei față de tot ce ar fi reprezentat legea. Pentru că nu credea în legi.

În amintire, își deschidea pentru prima oară ochii de copil undeva, pe înălțimile din Sierra de Siguanea. Se născuse de fapt la cîmpie, pe un petec de pămînt unde tată-său, țăran, muncea din zori pînă noaptea, dar fură aruncați pe drumuri de o hotărîre judecătorească a legii celor puternici.

Oropsiții paria străbătură drumul greu de bejenie, al tuturor țăranilor care aveau parte de aceeași soartă. Mai întîi în sat, la Manicaragua, plîngînd de rușine, cu mîna întinsă după pomană. Acolo muri fratele mai mic. Și încă unul. Atunci tatăl își îndreptă privirile spre depărtări, unde colinele verzi se profilau în zare. Cu nevasta și cu copiii care-i mai rămăseseră ajunse la pădurea virgină, sfîrșindu-se cu toții de foame. Dar pădurea avea un stăpîn : era senator. Senator al republicii ; stăpîn peste mai toate colinele. Îi primi administratorul.

— Uite ce e, omule : pune mîna și despădurește cît ți-o fi de trebuință. Ridică-ți casă și o să ne apucăm să plantăm cafea. Costișa asta e foarte prielnică pentru cafea și pe aici avem foarte puțină.

Bietului om i se păru că i-a pus Dumnezeu mîna în cap.

— Atunci... cînd pot să mă apuc ?

— Și mîine chiar. Asta depinde de dumneata. Trebuie numai să iscălești contractul. O să-ți spun eu care sînt condițiile.

Contractul stabilea cam următoarele : că orice lucru făcut de mîna celor ce luau pămînt în parte

— casă, şură, semănături — rămînea în stăpînirea proprietarului, o dată trecut termenul subscris de avocatul Companiei, fără drept de despăgubiri. Că la încheierea socotelilor nu se va ţine cont de munca de despăgubire, de pregătire şi îmbunătăţire a pămînturilor virgine transformate în ogoare, şi Compania nu va suporta cheltuielile pentru procurarea puieţilor de cafea şi nici pentru întreţinerea familiei în timpul celor cinci ani care aveau să treacă pînă la prima recoltă a noii plantaţii. Că fiecare puiete procurat pentru plantare se taxa cu circa 15 *centavos*[1]. Că, pe terenul cedat, era interzisă orice altă semănătură în afară de cafea. Că aceste contracte se încheiau pe o durată de zece ani.

Tatăl Micaelei înghiţi în sec şi fu gata să dea înapoi. Dar nevastă-sa îl tot îndemna, şi atunci îşi oţeliră foamea şi puterile. La umbra pădurii, cultura de cafea crescu an de an verde, proaspătă şi înfloritoare. Foamea şi nădejdea îi purtau de grijă cu străduinţă şi înfrigurare. Dacă deocamdată, concret, nu exista nimic în afară de truda crescută în rădăcini, avea să vină odată şi zăpada florilor pe verdele viu ca smaragdul.

— Ai să vezi, José, ai să vezi cînd or începe să rodească ramurile, ca o mană cerească...

Şi acolo sus, pe creasta dealului — despărţiţi prin multe leghe, rîuri umflate şi prăpăstii, de cel mai apropiat sat, de medic şi de civilizaţie — aşteptau plini de curaj. După şase ani, cînd o sevă bogată se închegă în milioane de boabe coapte, domnul senator şi părinte al patriei trimise o somaţie cerînd alungarea lor şi desfacerea contractului.

Micaela îşi văzu tatăl plîngînd şi mama înfuriată, tunînd şi fulgerînd :

— Dar-ar Dumnezeu să-l mănînce lepra cu banii lui cu tot ! şi totodată îl scutura şi pe el, pe tovarăşul ei mai fricos : José, doar nu sîntem cîini să plecăm aşa, lăsîndu-i tot ce e al nostru !... Mai bine să ne omoare, José ! Să ne omoare mai întîi !

Nu-i omorîră, dar a doua noapte, cu genunchiul în pămînt, garda personală a senatorului ciurui cu gloanţe acoperişul colibei din pădure, drept orice înştiinţare. Tîrîndu-se pe brînci, familia ieşi afară cu cîinii şi cu lacrimile ei. Lăsa în urmă copăceii plini de rod, sacrificiul zadarnic şi dreptatea ciuruită de gloanţe.

Micaela îmbătrîni înainte de a-şi fi trăit tinereţea. Slabă, ciolănoasă, tăcută dar plină de amintiri şi de revolte rumegate în tot lungul vieţii ei meschine. La patruzeci de ani rămase văduvă, fără copii, gătind pentru un crescător de vite şi slugile lui, în schimbul unui blid de mîncare şi al unui acoperiş prin care, de la prima ploaie de iunie, apa trecea ca prin ciur. Toată averea-i era o oală de noapte. Şi o somieră de fier. Şi o pătură prin care-i treceau oasele întocmai ca ploaia prin acoperiş. Juanii n-au trebuit s-o roage cine ştie cît ca s-o ia cu ei, după ce i-au pus în faţa ochilor lacrimile nevinovate ale lui Guillermo şi, în mîinile deschise de uimire, pline de răni, o sumă generoasă de bani.

De atunci, femeia se ţinu după ei ca un cîine sălbatec, dar îmblînzit. Curînd începu să se contopească pe de-a-ntregul cu vieţile lor. Şi vechile ei revolte îşi găsiră alinare în mulţumirea pe care o

[1] *Centavo :* monedă subdivizionară, valorînd a suta parte dintr-un *peso*.

simțea ori de cîte ori Juanii, bizuindu-se pe forță și îndrăzneală, își făceau mendrele cu ajutorul gloanțelor. Erau mai tari chiar și decît odioasele uniforme galbene care-i aminteau de izgonirea de pe ogorul pentru care sîngerase inima ei de țărancă.

Dacă se întreceau cu gluma pe socoteala curajului și a dîrzeniei dovedite în multe împrejurări, se scutura de păcate prin zicale cu tîlc:

— Cînd femeia îmbătrînește, Dumnezeu îi ia ce e al Lui și dracul îi dă trei perechi din ceea ce au bărbații.

Învîrtindu-se printre uriașele ceaune, înecată de fum de cărbune, gătea pentru Juani și pentru argații lor de la vite. Și uneori, în lipsa stăpînilor, veghea la „strămutarea" semnelor de cireadă, fără o umbră de remușcare și cu aceeași pricepere ca și Juanii. Ieșea în soare cu șorțul dinainte, cu vigoarea ei însuflețită, cu privirea ageră, ca să trimită la tîrg vitele luate cu japca și îngrămădite în țarcuri.

Apărea grăbită, ștergîndu-și mîinile ciolănoase și puternice, ca să vadă cum vine, mînată din urmă de argați sau de stăpîni, desimea tălăzuită a bivolilor cu cocoașe rotunde de grăsime [1], care făceau să duduie pămîntul savanelor smălțate cu garofițe de cîmp. Îi număra cînd treceau spre alte locuri îndepărtate, pe unde mîlurile înșelătoare ale mlaștinii Majaguillal tăiau calea celor ce nu cunoșteau bine înguștele drumuri practicabile.

Îi plăcea să privească operația „înfieratului" la butuci, care stîrnea mugete și sfîrîiala urît mirositoare a părului ars. Cînd vitele porneau mînate de trăpașii

[1] *Cebú*: vezi nota 1 de la pag. 134.

blînzi și dresați, rămîneau atîrnate printre fîșii de tăcere strigătele argaților care se mistuiau în zare: Ohohooo, ceaaaa!... Joian! Joian!

Dar în timpul multașteptatelor vacanțe ale doctorului toate astea rămîneau ascunse. În schimb, Juanii pofteau oaspeți pe care-i anunțau cu surle și trîmbițe, căutînd să dea un aer de nevinovăție combinațiilor murdare:

— Micaela, vezi ce o să-ți trebuiască pentru duminică. O să vină Pancho Capote cu primarul, secretarul tribunalului și sergentul de la post, să-și încerce dinții pe un purceluș rumenit... Ai grijă să fie totul în regulă — și cu prefăcută limbuție, către tînărul tăcut: Ai să vezi, Guillermo, ce oameni simpatici sînt. Le-am spus că ești aici. Vor să te cunoască.

În ziua pomenită, se întindea masa pe veranda cu coloane umbrită de *jagüey*, unde oaspeții, gustînd din băuturi renumite și fumînd țigări de foi scumpe, își făceau siesta.

În grajduri se înfrățeau de asemenea, într-o frăție de iesle bogată, făpturile sprintene ale căluților băștinași, martori ai multor nelegiuiri, cu trupurile greoaie ale cailor americani ai jandarmilor băștinași.

CAPITOLUL VII

1

IN ZIUA URMĂTOARE, CURIND DUPĂ CE SE IVIRĂ ZORILE, cu toată osteneala pe care şi-o dădu doctorul să nu facă zgomot, uşa ghintuită scîrţîi deschizîndu-se şi, pe loc, Micaela răsări lîngă el.

— Bună dimineaţa, băiatule.

Îl iscodea temătoare, ştiind încotro o pornea flăcăul pe care-l crescuse.

— Unde te duci ? Sigur că la raţe, pe Canal...

— Şi acolo şi să dau ziua bună Mallorcanului şi Ceciliei.

— Au nişte oaspeţi pe acolo. Nu ţi-a spus tată-tău ?

— Nu.

— Nici unchiu-tău ?

— Nici el — şi mirîndu-se — : Ce oaspeţi să aibă bieţii oameni cu sărăcia lor ?

— Zice că adăpostesc pe un om rănit şi pe o femeie care a venit cu el şi-l îngrijeşte.

În scurtul răstimp de tăcere, se înălţă cîntatul unui cocoş. Băiatul Juanilor simţea o nelinişte supărătoare care-i da de gîndit. Spuse printre dinţi :

— O fi vreo treabă din alea care se-nvîrtesc pe aici... Apoi : cine sînt ?

— Nu ştiu... ocolea răspunsul ca să taie vorba. Dar treaba ta, cred eu, este doar să-ţi vezi prietenii de la Tres Bocas. Lasă încolo certurile.

Oarba simţi cea dintîi paşii înăbuşiţi ai unui cal pe drumeagul îngust, de nisip şi ţînţărime. Cîinii lătrară doar după aceea. Din uşa colibei, care se deschidea o dată cu zorile, făptura ei subţirică dădu de veste bărbatului care scotea apa din barcă pe malul Canalului.

— Se aude venind un cal. Pe drumul dinspre Sabans...

Cărbunarul se duse către *mangles*. Şi răspunse vesel :

— E Guillermo, Cecilia. Vine să ne vadă !

Femeia ieşi în grabă să-l întîmpine pe noul venit, întinzînd mîna în aerul proaspăt al dimineţii alături de tovarăşul ei. Cînd băiatul Juanilor ajunse lîngă ei, descălecă şi-o îmbrăţişă, glasul tînăr care ştia să prevestească taine şi minuni îi spuse cu încredinţare :

— Ştiam că ai să vii zilele astea. Aseară, cînd strîngeam frînghiile, ţi-am auzit rîsul adus de ape.

O îmbrăţişă din nou, făcînd haz de vorbele ei : visătoare ca întotdeauna şi aşa de gingaşă cu coadele ei : „ca o prinţesă italiană“ !

Rîdea şi Mallorcanul : el nu ştia dacă era prinţesă ori ba...

— Dar tu te-ai făcut cît un munte cu umerii ăştia zdraveni. Cred şi eu ; mănînci bine, dormi bine şi te uiţi cît e ziulica de lungă la muieri în pielea goală care-ţi întind momeala... !

Glumeau, bucuroşi de întîlnire ; Cecilia se duse apoi în casă ca să pună de cafea. Şi tînărul doctor, în timp ce-şi lega calul de un copăcel de pe mal, pomeni de noutatea aflată şi care începuse să-l roadă, deşi nu ştia încă bine despre ce era vorba :

— Am aflat că ai oaspeţi pe-aici, Mallorcane.

— Așa și este.

Povesti întîmplarea fără s-o înflorească. Încheie în timp ce doctorul asculta în tăcere :

— Sînt aici. Și o să trebuiască să mai stea pînă ce s-or limpezi lucrurile cu ajutorul lui Pancho Capote. Bătrînul a și făgăduit la Sabanas Nuevas că sergentul n-o să treacă la fapte...

— Zevzecul ăla nerușinat tot mai e mare și tare prin partea locului ? Ar trebui băgat la balamuc ! E vremea să se isprăvească o dată cu povestea asta !

Experiența matură a cunoștințelor căpătate de-a lungul anilor se rezumă în cîteva cuvinte :

— Pancho, cu banii și cu pilele lui ar continua să hotărască mandatele la alegeri. Ar da mandate numai nebunilor.

— Atunci să-l trimită cu mandat la ocnă, că acolo e locul lui !

Cărbunarul nu-i răspunse iar el se simți jignit, părîndu-i-se că tăcerea asta ascundea aluzii ironice. Întotdeauna i se părea că pășește pe un teren nesigur. Simțise lucrul acesta foarte de timpuriu, cu același sentiment amar și reținut.

Se depărtă cu pași mari de cărbunar luînd-o către casă. Și în ușă dădu peste Ernestina. Zîmbetul ei deschis era ca o întîmpinare de bun venit. Tulburat, își scoase pălăria cu boruri largi, cu un gest prin care, fără să-și dea seama, îi imita pe Juani. Intră după ea negăsind de spus nimic care să-l scape de apăsarea acelui sentiment neplăcut.

Sprijinit de perne într-un jeț, Carmelo fu a doua lui întîlnire sub acoperișul cărbunarului.

2

ÎN ACEEAȘI SEARĂ, LA LUMINA LĂMPII CU CARBID, Micaela ascuțea o pereche de „pinteni“ [1], cu iscusința unui specialist în lupte de cocoși. Țăcănitul pieselor de domino zbura prin cameră ca o muscă, izbindu-se de gratiile ferestrelor ; apoi ieșea să se scalde în lumina lunii, afară în cîmp, în savana adormită sub trupurile vitelor culcate.

Cu vîrful degetului umezit în gură, bătrîna pipăia ascuțișul și-l netezea. Și cu prudența unui vechi aruncător de *lazo*, începu să dea tîrcoale destăinuirii :

— Ia spune-mi despre plimbarea ta, cum a fost ? Ce mai povestesc cărbunarii ?

— Mai nimic. Mereu aceeași poveste, sărmanii. Dar am stat de vorbă cu ceilalți.

Bătrîna părea să nu fi luat seama la cuvintele lui și nici să fi priceput ceea ce de fapt pricepuse foarte bine. Vorbea cu unul dintre Juani :

— Ia vezi, cum ți se pare pintenul ăsta.

Pablo Juan întinse mîna de la masa unde piesele se mutau cu zgomot și cu ocări. După ce se uită la el pe-ndelete, învîrtindu-l, încercîndu-i vîrful și pipăindu-i netezimea, i-l dădu înapoi mulțumit și șugubăț :

— Ăsta zic și eu că e bun, Micaela ! Drept răsplată, am să-ți dăruiesc o pușcă de vînătoare.

— Poate ca să vînez țapii lui bunicu-tău !

După ce se liniști larma iscată de răspunsul ei, bătrîna porni iar la atac, văzîndu-și de treabă, cu ochii plecați :

[1] *Pinten* care se leagă cocoșilor de luptă la picioare.

— Cum îi merge rănitului, Guillermito? Tu care eşti doctor poţi să-ţi dai seama dacă e vorba de un glonţ rătăcit la învălmăşeală sau de unul bine ochit.

— Rana nu e prea gravă, dar poate fi periculoasă. Ernestina îl îngrijeşte cît poate, dar părerea mea este că medicul care-l tratează ori nu ţine prea mult să-l vindece, ori nu ştie despre ce e vorba.

— Ei, treaba lor. Lîngă pomul pe care cade trăsnetul nu e bine să stai.

El se împotrivi : aşa de fricos îl credea ea? Un medic trebuie să se afle acolo unde e nevoie de el.

Răspunsul care-i sta pe buze îl ascunse în sinea ei, şireată, zgîrcită, umplîndu-şi punga largă a vicleniilor. Şi îl luă cu vorba pe tînăr, îndepărtîndu-l de subiect, aşa cum ai mîna o cireadă sau ai momi o sălbăticiune. Adormi cu gîndul la ceea ce îi spusese un argat despre femeiuşca tînără care se învîrtea pe la cărbunăriile de la canal :

— Straşnică fată! Dacă aş fi în locul Juanilor m-aş culca cu ea chiar şi pe mărăcini.

3

CINEVA TUŞI ; O TUSE SEACĂ, DE FUMĂTOR.

Apoi paşi pe caldarîm, care se depărtau. Un dangăt de clopot : bang... ! Şi nimic altceva decît zăpuşeala lipicioasă şi mirosul îmbîcsit, de închis. Ploşniţa ieşea pe nesimţite, flămînd, din prici sau din zdreanţa de pătură împuţită. Se lipea cu nădejde de pielea asudată şi înţepa usturător. Mîna, unghiile lungi şi murdare ale omului scărpinau. O dată şi încă o dată.

În întunericul fremătînd de dangătul clopotului şi de tuse, arestatul, tîrîndu-şi picioarele pe podeaua nevăzută, se aşezase pe prici. Capul îi cădea în piept, ca la caii bolnavi, cu ochii stinşi, urduroşi, opaci, înecaţi de umbre, de beznă. Ochi goi, cu adevărat. Dacă te-ai fi uitat bine în adîncul lor, poate că ai fi izbutit să zăreşti ceva şters şi cu totul neînsemnat. O săpăligă. Brazde, şi rîme pe care soarele le făcea să se zvîrcolească sub cuţitul tăios al plugului. Andrea şi Chacha se năluceau şi ele, departe, în adînc, fără să se închege limpede. Şi, cine ştie de ce, nătîngul era mai aproape, aşa cum fusese şi în viaţă, cînd speria orătăniile şi împrăştia apa din găleată. Cînd se tîra în patru labe, cu capul lui pocit şi gura copilăroasă, pînă la picioarele lui goale şi pline de noroi, aşteptînd să-l ia în braţe.

Pînă şi în ceasul ăsta de trăire lăuntrică nu izbutea să-i înţeleagă moartea sub roţile automobilului. Îl durea şi acum că-l pierduse. Îşi zicea că ar fi fost o nimica toată pentru conducător să cîrmească puţin... Cei care fuseseră de faţă, aşa ziceau, că ar fi avut vreme, şi bietul Catano ar mai fi speriat şi acuma orătăniile şi l-ar fi înveselit...

Cu un gest maşinal căută în buzunarul cămăşii rupte pachetul de ţigări. N-avea ; dar era convins că pe jos trebuia să găsească vreun muc. Scutură cutia cu chibrituri care sunară ca nişte grăunţe în învelişul lor de carton. Se aplecă în beznă, căutînd pe pipăite cu mîna pe podea, mestecînd un scuipat rece. Nu era nici un muc, şi el simţea nevoia să fumeze.

Asta a fost începutul : dorinţa aceea care-l făcea să jinduiască tot mai mult după contactul călduţ şi uscat

al foiței cu buzele lui arse. Se învîrti de-a bușilea prin toată celula, căutînd.

Gîfîind zgomotos, se ridică, ostenit. Loviturile de pe spinare îl ardeau ca niște mușcături de scorpion ; ca și cum i-ar fi plesnit pielea pe dungile învinețite, lungi, ca frunza de trestie. Soldatul se pricepea să bată cu sabia. Și doar era fiu de țăran. Și nepot de țăran. Dar cînd își puneau uniforma, cizmele noi, pistolul, jandarmii parcă uitau de ogor. Se înrăiau, își făceau de cap... De ce o fi oare așa ? Pe ăsta, pe Mayito, îl cunoștea. Dar Mayito umbla călare pe calul Gărzii rurale. Și de acolo, de sus, scotea sabia din teacă ; repezea mîna care poate mai mirosea încă pe la încheieturi a iarbă jilavă, și harșt !

Venancio își scărpină pișcătura de ploșniță și usturimea loviturilor. Și-ar fi vrut o țigară. Și-i era sete și frică. Ce frică îi era în întunericul acela, în miez de noapte ! N-avea tutun și sudoarea îi șiroia pe la subsuorile cu vițe rare de peri albi ; pe sub cureaua de piele jerpelită care-i strîngea adîncitura pîntecului fleșcăit și zbîrcit. Atunci, din toate amintirile : ogorul, munca, viața, copilul idiot — mai întîi viu, apoi un terci de carne, benzină și moarte — isprava făcută, loviturile primite și viața lui stearpă acum zăvorîtă, din toate astea se stîrni un vîrtej de disperare și neputință. Fără clocot de viață, fără nădejde, fără gînduri. Un gol care-l chema.

Dibui pătura caldă și subțire. O trase cu ploșnița ascunsă printre cutele ei păroase. O răsuci puțin de parcă ar fi stors-o.

Totul pe întuneric. Împotriva întunericului.

Gratiile erau zdravene. De fier. Îl ținură pe spînzurat.

4

TREMURA DE FRIG, DUCÎND DORUL CĂLDURII JILAVE, întunecoase, vii, a mamei. A pîntecului unde sîngele glăsuia prin pereții vinelor și prin mușchii adormiți, prin oscioarele ca învelișul migdalei și prin inimioara ca un ceasornic mititel, cîntînd tainica viață : tic-tac, tic-tac, tic...

Îl copleșea acum larma grozavă a cocoșilor și țiuitul vîntului și povara de speriat a scutecelor mirosind a urină caldă. Și scăpărarea crudă a luminii care-i sfredelea sufletul prin ochișorii lipsiți de apărare și încrețindu-se de zor.

Plîngea. Plîngea tot mai tare. Se zbătea speriat de tot ce era nou și absurd în jurul lui, aruncîndu-l în viața singuratică, pe un drum de țară, același ca al tuturora din spița lui. Un drum de spaimă. Un drum pe care răsăreau năluci de jale și părăsire. Pe care numai foamea străjuia, în picioare, mută, nelipsită din toate clipele care numărau ceasurile țăranilor.

Plîngea copilul Chachei, nepotul de soră al idiotului, nepotul lui Venancio Vera, bețiv, murdar de pămînt, spînzurat ; care nu învățase carte, care nu știa decît să trudească ziua și să moară de foame noaptea. Venancio, cel necioplit și amărît, cu rachiul lui, cu ficatul lui plin de fiere, cu înjurăturile lui și cu sudoarea pe care nu i-o lua nimeni în seamă.

Plîngea pentru bunicul lui, pentru străbunicul lui, pentru stră-străbunicul lui, și de asemenea pentru tot șirul neamurilor lui, pentru mama mamei bunicii lui Andrea, cea care cu frunze de salvie la tîmplele gălbejite, era cînd lîngă plită, cînd lîngă albie, ea care

n-avea ce găti copiilor ei şi nici destule straie cu care să-şi acopere oasele...

Toţi strămoşii adunaţi într-o mînă de nuieluşe subţirele, cenuşii. Toţi ajunşi la capătul nesfîrşitului drum de ţară pe care pornea el acum... Ţipa fiindcă nu voia... nu !

Dar Chacha era acolo. Şi întocmai ca Andrea, ca mama tatălui lui, ca toate ţărancele mame de-acum şi de totdeauna, îi adormi teama de soarta lui îndoielnică cu sfîrcul cafeniu, înflorit de picurarea stropilor albi...

5

DE FIECARE DATĂ CÎND BRAŢELE NEOBOSITE ŞI RĂBDĂTOARE ale lui Fermín îl purtau spre fosta lui iubită, vîslind în susul apei, în spaima şi larma broaştelor, Enrique Méndez se aştepta la o victorie care întîrzia să vină. Dar acum, de cîteva zile, ce se întîmplase oare cu ea, ce se schimbase oare în glasul, în înfăţişarea şi în ochii ei ?...

Continua să păstreze secretul asupra îngrijirilor pe care i le dădea lui Carmelo Muñoz, fără ştirea celor de la post. Secretul acesta era pecetluit de sînii pietroşi ai verişoarei bolnavului faţă de care arăta o lealitate prefăcută, nădăjduind că avea să-şi sature mîinile lacome pe rotunjimile sînului încă neatins. Şi pe ale trupului. Cine i-ar fi putut opri ? Cine... ?

Multe au fost vizitele sale nocturne, stîrnind roiurile de ţînţari care-i umflau pielea delicată de om de la oraş. Cel mai chinuitor era *jején*-ul, în zori,

cînd fîlfîiau porumbeii plăpînzi ai luminii proaspete care-l înapoia acasă pe acelaşi drum de apă şi tăcere.

Cu reticenţa lui de om fricos privise cu neplăcere încurcătura de la Tres Bocas. Pe el să-l lase în pace, acolo la Club, sub lampa electrică împresurată de nenumărate insecte care zumzăiau năuce, ca nişte avioane minuscule ; se prăbuşeau brusc cînd se loveau de sticla globului presărînd duşumeaua cu miile lor de trupuri zămislite de cîmpia şi valea Guanei.

Partidele de pocher omorau în parte plictiseala inerentă numirii lui ca medic comunal în satul acela pierdut. Îşi petrecea nopţile şi multe dimineţi la masa în jurul căreia încă trei chipuri îşi aţinteau privirile ahtiate asupra cărţilor de joc. Omul de serviciu aducea băuturi din care sorbea la răstimpuri, cînd era rîndul celorlalţi să împartă cărţile, ascultînd clinchetul gheţei în paharul aburit. La dispensar, instrumentele se prăfuiau în vitrina spartă. Nu era perioadă electorală. Dar salariul şi-l încasa regulat de la Consiliul comunal, iar pe rarii pacienţi ai cabinetului său particular îi storcea fără milă.

Totuşi, reticenţa cu care pornea la început spre mlaştină începu să se transforme în nerăbdare, pe măsură ce-şi înmulţi vizitele la cocioaba Mallorcanului şi i se înteţi dorinţa pentru Ernestina. Îi descoperea farmece, în parte reale, în parte izvorîte din speranţa lui reîntinerită. De cîteva nopţi, mai ales, o găsea cu totul schimbată şi atrăgătoare, ca şi cum liniştea, pustietatea şi mizeria i-ar fi împlinit, prin contrast, frumuseţea. La ultima lor despărţire, cînd ea, îndatoritoare, ţinea în uşă felinarul ridicat ca să-i lumineze calea, într-o pornire de ambiţie, se hotărî :

— Îţi jur că sînt nebun după tine. Şi că te iubesc. Ca niciodată ! Spune-mi că ai să te hotărăşti să ţii iarăşi la mine.

Dar răspunsul veni pe loc. Era tăios ca un cuţit. Şi cu totul neaşteptat pentru un înfumurat ca el.

— Nu e vorba de hotărîri, Enrique ; ci dacă e dragoste sau părere. Ţi-am mai spus-o. Nu simt nimic pentru tine. Şi te rog să nu mai cauţi să-mi vorbeşti despre asta. Va fi mai bine pentru amîndoi.

Intră în casă grăbită şi enervată, cu inima zvîcnindu-i puternic din pricina agitaţiei. Puse felinarul pe masa şchioapă, sub cuşca ciudată în care puiul de vultur ciugulea de zor. Şi acolo, Fermín îi făcu şi el o destăinuire :

— Venancio s-a spînzurat azi-noapte în arestul postului. Cu o pătură — şi comenta mînat de închipuire — o fi arătat ca un strigoi bietul Venancio, slab cum era... Strigoi din ăia apucaţi, care nu-şi găsesc odihna, aşa zic eu. Mîine o să înceapă să bată drumurile...

Ea se sperie.

— Carmelo ştie ? Nu trebuie să afle.

— Nu. Nici Chacha. Cum a născut de curînd, e primejdios să-i pomeneşti de mort şi de pătura lui.

— Ce zice unchiul Clemente ?

Dar răspunsul era neschimbat la întrebarea asta pe care ea i-o pusese de mai multe ori. Fermín clătina din cap. Bătrînul nu zicea nimic. Se mulţumea să trimită tot ce le putea uşura greutăţile pe care le înfruntau acolo şi să scrie mesaje laconice : la Arboleda, toţi erau bine. Să i se trimită cîteva cuvinte despre starea lui Carmelo. Nimic mai mult. Şi fata se speria, bănuind greutăţi serioase dincolo de acest laconism.

încerca să afle adevărul de la negrul devotat şi îndatoritor : jandarmii nu-l supărau cumva pe unchiul Clemente, ori pe biata Chacha ?

El îi spunea că nu. *Don* Clemente se dusese odată la Garda rurală, chiar în ziua cînd i se născuse nepotul ; dar nu ştia ea cum se închidea în el fără să povestească ori să spună ce are pe suflet ? Jandarmii nu veniseră pe la ei, acasă, unde Faustina legăna pruncul la sînul ei mare şi revărsat, de parcă ea l-ar fi născut.

Fermín povestea mai departe, născocind cu ţicneala lui de poet :

— Acuma, pe unde nu gîndeşti, se leagănă cîte un jilţ şi dai peste scutece ude. Micuţul a şi învăţat să rîdă. Caney îl priveşte blînd şi puii se adună pe lîngă el... Lepe, care stropeşte acum cu furtunul, pare o pasăre de apă burzuluită cînd se uită la el cum doarme.

În vremea asta, la marginea Canalului, printre roiurile lipicioase de ţînţari şi cu inima zgîndărită de tăunul refuzului primit, Enrique Méndez arunca o ţigară care-şi închisese ochiul de foc cînd căzu în apă. Chiar atunci începură să se audă paşii calului celuilalt doctor care străbătea potecile nisipoase în drum spre colibă şi spre femeie. Nedumerit, îl văzu descălecînd cu trupul lui zvelt şi ager, priponind calul abia zărit. Se întrebă numaidecît cine o fi. Privi după el pînă ce-l văzu umplînd uşiţa strîmbă cu trupul voinic care acoperi toată lumina. Apoi ieşi Fermín, îndreptîndu-se către luntre. Îl întrebă pe el.

— E Guillermo, feciorul Juanilor, venit în plimbare pe la Sabanas Nuevas. Adulmecă în aer o bănuială : ce căuta noaptea pe aici ? A venit să stea de vorbă, se vede treaba. Şi, hotărît să nu spună mai

multe : intraţi în luntre, e timpul să plecăm. Ia priviţi cum luminează luceafărul în apă. E ochiul lui Dumnezeu cel Atotputernic. O să ne poarte noroc.

În urma lor rămîneau glasuri de taifas, înălţîndu-se ca un fum din flacăra cuvintelor prieteneşti. Şi lemnul care ardea cel mai bine, era acela al cărbunarului mereu gata să desfăteze cu poveşti ; în timp ce la adăpostul vocii lui puternice, o iubire nouă se strecura pe furiş...

Mallorcanul spunea că cei săraci se îndeletnicesc cu treburi la care nu se pricepe nimeni în afară de ei. Din nimic, se aleg cu puţin. Din mizerie, cu opintelile. De avere nu vorbea, căci de aşa ceva au parte numai bogătanii şi cei mari şi tari, şi ei nu vor să audă de împărţeală.

— Chiar şi aici, în cotlonul ăsta unde nici dracul nu scapă de acul ţînţarilor, pînă şi pentru pescuit, cel sărac născoceşte şi trage foloase. Nu poate vedea *lisa*[1] ziua ? O luminează noaptea cu facla, şi asta au născocit-o cei care n-au ce mînca.

Fiul lui Juan Pablo dădea amănunte, făcînd primele încercări de tutuire :

— „*Lisa* orbită" îi zice pe aici, pe Canal. Într-o noapte să-i cerem Mallorcanului să ne ia la pescuit, ca să vezi şi tu cum se face.

Cărbunarul încuviinţa din cap : chiar aşa o să facă. Bucuros. Tocmai bine ; erau nopţi fără lună. Căci era nevoie de întunecime adîncă.

Apoi le povestea despre multele lui strădanii de emigrant fără parale, nevoit să încerce sumedenie de

[1] *Lisa* : peşte mic de rîu, cu carnea insipidă.

meserii. Despre plecarea lui din Ibiza[1] natală, stîlp al apelor şi al vremurilor, la poala şesurilor Spaniei. Povestea era la fel ca a mai tuturor emigranţilor spanioli care plecau spre America în nădejdea că vor scăpa de mizerie. Cei pe care-i ajutase norocul, dîrzenia sau cine ştie ce împrejurare care să-i îndrumeze şi să-i salte, ajungeau cu toţii nişte parveniţi : îşi îndopau nepoţii cu tot ce era mai bun, lăudînd însă, de bună seamă, numai bucătăria spaniolă.

Dar cei mai mulţi se înăbuşeau întreaga viaţă în aşteptarea zadarnică a unor zile mai bune. Umili şi hotărîţi îşi dădeau sufletul trudind şi munceau ca vitele la cele mai grele corvezi. Povestea Mallorcanul că prima lui îndeletnicire fusese aceea de lemnar, tăind traverse pentru o societate de căi ferate. Echipele erau formate mai ales din spanioli. Trăiau claie peste grămadă în nişte corturi păcătoase de campanie, prin locuri groaznice, cum era bunăoară golful Carapachivey, din Insula Pinilor[2] unde, afară de caimani şi porci mistreţi, n-aveau altă bucurie decît ţînţarii şi pustiul, sau pîlniile care te pîndeau dacă nu-i cunoşteai terenul. Călcai fără grijă socotind că păşeşti pe pămînt, şi deodată se căsca sub tine gura pîlniei, deschisă în adîncime ca un crater de piatră. Şi te înghiţea.

— Cu sudoarea spaniolilor s-ar putea umfla toate rîurile Cubei, ascultaţi-mă pe mine.

Vorbea apoi de adolescenţa lui de emigrant, sfios la început, faţă de voioşia şi firea deschisă a localnici-

[1] *Ibiza* : insulă din arhipelagul Balearelor ; se află lîngă coasta de vest a Spaniei.

[2] *Isla de Pinos* : insulă din grupul Antilelor, situată în partea de sud-vest a Cubei.

lor. Exploatat de arendaşii şi vătafii lipsiţi de scrupule, băştinaşi sau peninsulari [1], şi chiar de neamurile lui; un „unchi" de vreo şaizeci de ani, cîrciumar, care „importa" nepoţi pentru a-şi rotunji prin munca lor averea destul de frumuşică. Şi apoi, cînd a început să deschidă ochii, greutăţile întîmpinate pe pămînt străin. De la tăierea traverselor a trecut la repararea drumurilor de fier. Sub arşiţa verii şi sub ploile ei necontenite, truda istovitoare a aşezării traverselor, aplecîndu-se şi ridicîndu-se ca nişte păsări care şi-ar ciuguli propriile măruntaie, risipindu-le de-a lungul nesfîrşitelor drumuri de oţel şi zări.

— Pe-atunci l-am cunoscut pe Fermín Carol. De treabă om e negrul ăsta smintit. El tuciuriu, eu alb, dar ne-am înfrăţit de parcă ne-am fi născut gemeni, din aceeaşi mamă nenorocită. Am nimerit apoi pe la nişte plantaţii, tăind trestie patru luni pe an, iar în sezonul mort, abia ducînd-o cu chiu cu vai... Pe Cecilia am cunoscut-o într-un cătun plin de spumă de melasă, care duhnea a scîrnă.

— Pe vremea aceea vedeam şi eu, îţi aminteşti, Manuel, întrebă femeia?

Da, îşi amintea. Cum să nu-şi amintească? În cele din urmă, soarta l-a purtat către insulele mărunte dinspre miazănoapte [2]. Prin canalele din Cince Leguas, a învăţat meşteşugul pescuitului.

— Nu mă temeam nici de furtună, nici de bancuri de nisip, nici de ghinion la peşte. Mă duceam cu lotca mea tocmai la insula Galindo şi puneam semn unde dădeam peste ochiuri cu peşte bun. Pe atunci,

[1] *Peninsular :* nume dat în America de Sud emigranţilor spanioli.

[2] În arhipelagul Antilelor sînt numeroase insule mărunte şi apropiate, despărţite prin strîmtori ca nişte canale.

în fiecare canal, între Mono Chico şi Mono Grande şi Galindite şi chiar în Canalul Manuí, puiau peştii de pescuiam ca-n poveşti.

Uneori — povestea el mai departe, strivind ţînţari cu palma care plesnea ca o coadă de peşte — doar ca să arate cît era de dibaci, se dădea la fund printre stînci, pe unde se ascunde peştele *pargo,* şi, cu mîna goală, îl înhăţa de urechile mari, apoi ieşea afară cu apa şiroind pe trupul bronzat şi muşchiulos, cu prada zbătîndu-se în pumnul lui zdravăn.

— Pe acolo m-am întîlnit mai întîi cu taică-tău şi cu unchiu-tău. Se duceau să petreacă la pescuit, cu prieteni de-ai lor; şi crezînd că-l măguleşte pe tînărul ruşinat — se mai vorbeşte şi acuma de larma pe care o stîrneau Juanii Montero cînd se arătau pe insula Galindo, instalîndu-se în casa doctorului Medina, pentru că aşa li se năzărise, şi trăind pe socoteala lui; o duceau tot într-o furie de împuşcături vînînd popîndăi şi pelicani — şi rîzînd cu poftă se plesnea cu palma peste genunchiul ca de lemn bătrîn. Nu se găsea unul pe care să-l ţină cureaua să-i dea afară din casă!

Negura care învăluise chipul tînărului nu putea fi văzută de ochiul simplu al povestitorului entuziasmat. Înşelat de tăcerea lui, povestea mai departe despre stînca abruptă, despre insuliţa îndepărtată, cu talazurile ei sinilii, care se spărgeau de stanele recifului, sau pe plajele mărunte, irizate de sclipirea scoicilor în nisipul alb şi fin ca zahărul-pudră. Şi tot pe acolo, se vedea fulgerarea verde a *iguan* [1]-ei, cu botul ei agre-

[1] *Iguana :* specie de şopîrlă foarte mare care trăieşte în Antile şi Brazilia, cu colorit strălucitor, foarte căutată pentru carnea şi ouăle sale.

siv de balaur, tot numai ascuţişuri de gheare, săltată pe labele lungi, cu ochiul verde, strălucitor.

Întinzîndu-se cu un căscat zgomotos, Mallorcanul se ridică terminîndu-şi povestirea :

— Într-o bună zi m-am hotărît să mă aşez la Tres Bocas şi să-mi încerc norocul cu cărbunele din mlaştină. Ai tăi m-au primit ca pe un prieten şi am rămas aici. Acum am îmbătrînit — încheie el — şi cred că aici o să-mi putrezească oasele.

Cecilia oftă din adîncul pieptului şi spuse ca de obicei : Dac-aşa o fi voia lui Dumnezeu cel Atotputernic...

6

PLECÎND DE LA TRES BOCAS, FIUL JUANILOR SE ÎNTORCEA la Sabanas Nuevas bîjbîind printr-un hăţiş de şovăieli. În tăcerea lui lăuntrică izbucneau diferite strigăte care-l mustrau, tulburîndu-l, chinuindu-l în toate chipurile prin complexele care-i înlănţuiau viaţa tînără şi trupul viguros, titlul proaspăt dobîndit, cultura serioasă.

Paşii calului marcau şi ei un ritm obsedant : fiul-lui-Juan-Montero ! fiul-lui-Juan-Montero ! fiul-lui-Juan-Montero ! Iar cînd îşi grăbea mersul sprinten spunea limpede : mulatru-mulatru !... mulatru-mulatru !!...

Mulatru, fiu al Juanilor ! Gura îi era amară, inima-i zvîcnea. Şi-şi pleca fără voie capul. De cînd începuse să cunoască şi să înţeleagă cele din jur, crescuse treptat în el o teamă ascunsă care pînă la urmă deveni un complex legat chiar de miezul vieţii lui lipsite de apărare. Deşi nu ştia prea bine, ghicea ceea ce erau, ceea ce fuseseră Juanii. Şi-i rămăseseră pentru totdeauna în minte cele şase detunături care o băgaseră în pămînt pe maică-sa, în Sierra Morena. Nu se încumeta să judece ca ei necredinţa mulatrei căreia îi datora viaţa. Cumpănea ceea ce era bărbatul ei. Nu se îndura să-i dea dreptate unchiului Pablo Juan pentru acel omor.

N-avea nici zece ani cînd taică-său, cu inconştienţa lui brutală, îl scuturase — nu-şi mai amintea cu ce prilej — aruncîndu-i furios în obraz :

— Ori scot din tine ce-ai moştenit de la tîrfa de mă-ta, ori te stîrpesc dracului !

În clipa aceea, mintea lui nu pătrunsese cele auzite. Dar fusese ca o sămînţă pe o brazdă de pămînt proaspăt : nu putea să piară. Şi nu pieri. După doi ani veni rîndul unchiului.

Treceau împreună, Guillermo şi Pablo Juan, pe la crescătoriile de cocoşi. De obicei, băiatul căuta să nu se gîndească la ceea ce i se spusese cu doi ani în urmă. Dar tocmai de-aceea gîndul îi umbla prin cap în toate chipurile. Micaela, de cîte ori o întrebase despre mama lui, îi răspunsese prudent, cu agerimea ei obişnuită, că n-o cunoscuse. Asta curma discuţia. De aceea, atunci, la crescătorii, întrebarea căzu ca un fruct prea copt, în auzul bănuitor al ucigaşului mulatrei.

— Unchiule Pablo, n-ai vrea să-mi vorbeşti despre mama ?

Îl văzu rămînînd o clipă ca ţintuit în loc, cu picioarele înţepenite parcă în pămînt. Dar şovăiala, dacă o fi fost, n-a ţinut mult. Se năpusti ca un taur în pînza

roșie a întrebării, fără să țină seama de cruzimea și lipsa lui de măsură:

— Eu nu! Nu-mi arde să pomenesc de mulatre-curve!

Și acolo, printre încăierările cocoșilor cu gîtul golaș, alături de chipul întunecat al bărbatului, cuvîntul evocator redeșteptă imaginea îndepărtată din Sierra Morena: zgomotul armei descărcate, trupul frumos al metisei necredincioase, Susana, care murea scăldată în sînge, ciuruită de gloanțe.

— Spune-ți că te-a născut o iapă sireapă, Guillermo. Mai bine așa. Ți-o spun pentru că ești bărbat și ai să știi să rabzi și să pricepi. Să isprăvim cu povestea asta!

Rămase înfricoșat și umilit pentru totdeauna. De-a lungul întregii lui adolescențe a fost prada pornirii bolnăvicioase de a se privi în toate oglinzile, cercetînd dacă are sau nu trăsături de metis. El care pătimea din vina rasiștilor, era și el rasist fără să-și dea seama. În lumea închisă de la Sabanas Nuevas, glumele albilor săraci pe socoteala tovarășilor negri, de asemenea săraci, erau lipsite de răutate. În cercul de la internat și universitate, glumele erau tăioase și pătrundeau mai adînc. Fiecare din ele îl făcea să tresară, ca o împunsătură la adresa lui. Atunci zîmbea și trecea de partea celor care atacau, a discriminatorilor, înspăimîntat la gîndul că s-ar putea să fie confundat cu ceilalți sau să i se descopere vina îngrozitoare de a avea sînge amestecat. Dar, totodată, cu pornirea firească a celui asuprit, îi ura pe cei de partea cărora se dădea. În mod fatal ajunse singuratic, ursuz și cu unii și cu alții.

Faptul că mamă-sa fusese asasinată sporea povara complexului rasial. Se știa nu numai rodul unei femei

ușoare, dar și fiu de mulatră și geambaș; sînge din sîngele unchiului ucigaș. Și judecător al acestor lucruri înfricoșate, pe care grosolănia Juanilor le prăvălise asupra vieții lui.

Ce era mai rău, era gîndul că trebuia neapărat să ia atitudine împotriva lor sau împotriva mamei asasinate. Și asta pe tăcute, fără să-și poată revărsa zbuciumul lăuntric în cuvinte și destăinuiri care să-l scape de sentimentul că e mereu hărțuit. Uneori s-a gîndit să încerce; ar fi dorit-o atît de mult, încît își închipuia chiar și cuvintele pe care le-ar fi folosit, felul în care și-ar fi făcut destăinuirea, și răspunsul și sfatul pe care le-ar fi primit — nu le cunoștea, dar le aștepta cu înfrigurare; însă zidul gros al complexelor îi închidea drumul. Era cu totul lipsit de apărare față de zbuciumul care-l mistuia. Ani de zile s-a frămîntat — întreaga adolescență. Cînd a ajuns la douăzeci de ani, n-a mai putut răbda și a cedat dintr-o dată sub apăsarea sentimentului atît de omenesc al nevoii de afecțiune.

Întocmai ca cel care, cu inima zvîcnind, ar comite un delict, își stăpîni pe furiș, fără să și-o mărturisească, o parte din sentimente, întorcîndu-se către singurul lucru pe care-l avea și-l cunoștea pe lume pentru a-și potoli setea de afecțiune: legăturile de familie. Geambașii de la Sabanas Nuevas ieșiră biruitori în crîncena lui luptă lăuntrică. Fără s-o învinovățească peste măsură pe mama lui, simți oarecum dorința, nevoia de a înțelege pornirea ucigașă a lui Pablo Juan Montero și solidaritatea tatălui său cu făptașul. Avea însă mereu sentimentul că pășește pe un teren nesigur. Dar cu o dureroasă lașitate a sufletului său bolnav, își adormi lupta lăuntrică în acest culcuș incomod și nestatornic.

Dacă izbutea să-şi ţină adormite frămîntările în privinţa singurelor lui rude, rămînea însă o fisură — vînă de sare, limbă de foc — care-l străbătea cu meandre de aprigă înfrînare. Era nevoia de a iubi o femeie. Guillermo era mereu ahtiat după femei. Cu o patimă chinuitoare trecea de la una la alta. O dragoste după alta. Şi cum moştenise trupul sănătos şi bine făcut al Juanilor şi ochii noptoşi şi catifelaţi ai mulatrei, o dată cu senzualitatea ei tulburătoare, cum punga nu-i era niciodată goală, găsea cu duiumul iubite şi amante dornice de aventuri uşoare. Dar nici uneia nu i-a spus vreodată : „sînt mulatru". Şi nici : „tatăl meu e geambaş. Eu m-am născut din moarte, din crimă, din trădare." Asta nu. Tăcea, săruta, poseda. Însă nu-şi deschidea sufletul, trăind în schimb cu un sentiment hipertrofiat nevoia tot mai aprigă de a avea femeia lui, lîngă care să se poată destinde, uşura, dăruindu-se cu tot ce era în el. Cu naiva şi dureroasa povară a cugetului său.

Acuma, neputînd ţine piept acestei dorinţe neîmplinite, era din nou însetat de dragoste. Întîlnirea neaşteptată şi tulburătoare cu nepoata lui Clemente Muñoz îl umplea de o plăcută nelinişte. De fapt, pentru prima oară se simţea în faţa unei femei năpădit de farmecul dulce al unui dor străin de poftele trupului. Nu-şi putea da încă seama că această înclinaţie pornea tocmai din complexul care-i înlănţuia viaţa. Se gîndea poate, vag, că şi ea avea pe cineva din familie certat cu justiţia ? Că o păştea aceeaşi năpastă ? În oarecare măsură, se asemănau.

Deasupra lui, cerul nopţii era numai luceferi. Iar sub el, calul mistuia la început întinderi de nisip, apoi de savană. Cîte o potîrniche fugea speriată auzind cum se apropie tropotul copitelor şi cîte un pui de porumbel rămînea încremenit sub şfichiul violent al ierburilor. Acolo, în vale, departe, casa turtită ca o uriaşă broască ţestoasă cu carapace alburie, luminată de cornul lunii. Dar nici somnul greu ca de plumb al gemenilor, nici acela uşor ca un văl, ca o boare, al Micaelei nu ştiau de grijile lui. Şi dacă ar fi ştiut :

„Mulatru, mulatru... ce mare lucru ? Asta se şterge cu banii şi cu titlul. Dacă ai bani, nimeni nu crîcneşte, şi chiar unul pestriţ, ba, dacă vrei să ştii, pînă şi negrul cel mai negru trece drept alb. Mulatri sînt numai cei care n-au ce mînca, Guillermito. Să-ţi intre asta bine în cap şi să nu-ţi mai faci sînge rău pe degeaba. Mulatru-galben, mulatru-negru şi mulatru-alb ori din flori, n-are a face. Pune-te în frunte şi s-a isprăvit cu culoarea ! Cît despre fată, oricare o fi ea, dacă te iubeşte, nu e pe lume barieră oricît de înaltă peste care să nu se poată trece. Cînd vine ceasul destăinuirilor nu mai există deosebire de culoare între bărbat şi femeie. S-o afla ori s-o tăinui, ce-a fost a trecut !"

Tatăl şi unchiul l-ar acuza de laşitate, iar Micaela, cu mintea ei simplă, ar recurge la arma ieftină a ticăloaselor convenienţe sociale, care aranjează lucrurile în mod uşuratic, tolerînd ca ruşinosul sentiment al discriminării să rămînă acoperit cu un văl murdar şi transparent.

„Nu te mai zbate şi nu te mai ruşina atît — şi aici ieşea la iveală otrava păcătoasă a altui complex : acela al vanităţii masculine jignite. Nici o femeie nu preţuieşte cît un bărbat, fie el negru ca tăciunele ori cocoşat ca un taur *cebú*. Şi dacă mamă-ta a fost curvă, ori taică-tău ocnaş, pagubă-n ciuperci ! Pe lu-

mea asta, ăi care ajung mai sus, ăi care conduc, sînt întotdeauna ăi care au furat mai mult"...

Calul nechează cu nările fremătînde, cu simţurile zgîndărite, adulmecînd miros de iapă în vîntul încărcat de rouă. În depărtare, cocoşii vesteau trecerea timpului. Guillermo Montero oftă descumpănit.

7

CECILIA TRASE CU URECHEA PRIN INTUNERIC. CINEVA păşea desculţ pe pardoseală, cu băgare de seamă. Înainte, patul scîrţîise uşor...

— Ce este, draga mea ?...

Ernestina o linişti. Nimic. Nu putea să doarmă. Îi era cald. Nu-şi găsea locul în pat.

— Cred şi eu — înţelese femeia, zîmbind în noaptea de două ori neagră pentru ea — cred şi eu...

Fata, ghicindu-i parcă zîmbetul, se linişti oprindu-se lîngă golul ferestrei care dădea spre întunecimea arborilor *mangles* şi a apei. Afară, nimic. Un hău de beznă semănat cu stropi de stele. Foială de raci scormonind întunericul cu cleştii desfăcuţi ; săltîndu-se pe labe grăbiţi, cu ochii ageri. Cînd şi cînd, o săritură de peşte în apă.

Dar ea îl vedea pe băiatul Juanilor. Cum venea, căutînd-o, chemînd-o cu ochii lui mîngîioşi de mulatru. Cum pleca, voinic, înfipt semeţ în şa.

Printr-un paradox ironic, era atrasă tocmai de ceea ce pe el îl umilea. Fără să-şi dea seama, în sentimentul pe care începea să-l nutrească pentru noul ei prieten, era un fel de atracţie morbidă, generată de faptul că ştia cine este, că ştia că se născuse din aventură şi sfidare. De faptul că era odrasla Juanilor Montero.

Simţea nedesluşit, nevrînd să scormonească mai adînc acest sentiment ciudat, că dacă el ar fi fost doar un bărbat ca toţi ceilalţi, oricît de curtenitor, de plăcut şi de cult, ea l-ar fi privit cu bănuială sau rezervă, neîncrezătoare din cauza primei sale dezamăgiri. Dar Guillermo aducea cu el un iz de luptă, de risc, de bărbăţie care-şi avea izvorul în rubedenia de sînge cu gemenii vestiţi şi prădalnici. Şi tocmai de-aceea îl privea cu un interes deosebit. S-ar fi întrebat zadarnic de ce. Poate că răspunsul sălăşluia în ştearsa şi uitata înfăţişare a tatălui ei, slab, fluşturatic, vulgar ; un nenorocit de fapt, jucat pe degete de femei şi de tovarăşi de băutură şi biliard. În anii copilăriei şi adolescenţei, lipsiţi de prezenţa unui bărbat, de un sprijin patern. Cu veşnicele suspine ale mamei care trudea din greu la maşina de cusut, visînd un viitor mai bun de care însă n-a avut parte niciodată.

Încă din timpul visărilor exaltate, prilejuite de trezirea instinctelor în trecerea de la copilă la femeie, Ernestina îşi făurea în minte iubiri cu bărbaţi cutezători, cu eroi înzestraţi cu puteri miraculoase, în stare s-o ia în braţe şi s-o smulgă pe loc din realitatea dezgustătoare. Ori capabili de sacrificii de necrezut pentru a-i dovedi o iubire statornică, devotament şi ocrotire veşnică. Atît de puternică îi era nevoia de a fi apărată, încît o făcea să se cufunde în adevărate obsesii delirante.

Cuibărită în cămăruţa din pasajul unde locuiau, fetişcana petrecea ore întregi întinsă pe pat ori stînd liniştită într-un colţ, legănată de ţăcănitul maşinii de

cusut care le hrănea, închisă în năluciri fantastice, trăindu-și propriile închipuiri. Erau clipe cînd o îneca plînsul din pricina încercărilor și suferințelor pe care le înfrunta pentru ea iubitul din vis. Alteori, scria pe ascuns prin caietele de școală lungi scrisori înflăcărate, în care era gata să renunțe la toate pentru a da ascultare dorinței imperioase a bărbatului viteaz care o chema lîngă el pentru vecie, visînd s-o păstreze pentru el. Numai și numai pentru el.

Cînd ieși din adolescență, îl cunoscu pe Enrique Méndez. Se îndrăgosti de el, atribuindu-i toate cîte le visase. Imaginația ei aprinsă îi împodobi vulgaritatea de bărbat tînăr și îngîmfat, de crai cu succese ușoare : eleve de curs superior, fetișcane sprințare de familie sau de bordel, slujnicuțe simple care se lăsau seduse de rangul lui de mic-burghez, cu automobil cumpărat în rate, halat alb cu titlul brodat pe buzunarul de la piept și elocvență ieftină, caracteristică celor care frecventează cafenelele.

Apoi, în urma fireștii ei dezamăgiri, pe măsură ce timpul își așternea balsamul peste rănile amorului și ale inimii, se repetă fenomenul care o împingea cu și mai multă putere către bărbatul ideal, visat în copilăria ei necăjită. Iar acesta, la celălalt capăt al balanței, venea copleșit, prin sîngele neamului său, de isprăvi adevărate. De pornirea de a domina. Cu încrederea în sine zugrăvită pe față. Pentru toate acestea, și pentru că venea în asemenea împrejurări de roman parcă, într-un mediu de forțe nebănuite, începu să se îndrăgostească de fiul Juanilor.

În fața golului întunecat al ferestrei, cu luna care înscria trecerea ceasurilor pe un cer de cărbune, se întorcea către ceea ce fusese nu demult. Tăcută, ne-

mișcată, concentrată, cu ochii pierduți în noaptea plină de urme ciudate de raci, de stele și pești, se întorcea din nou către dulcea nebunie a visurilor și a iluziilor.

8

PATRU NOPȚI MAI TÎRZIU, DRUMUL CURGĂTOR SE LUMINĂ dintr-o dată. Flacăra se răsfrîngea în apă. Nenumărate limbi șerpuiau fantastic printre unde.

Luntrea înainta încet și fiecare cotitură a țărmului, mîlul, văgăunile lighioanelor nevăzute, erau atinse de lumina care pătrundea pînă la rădăcinile de *mangles,* ca o gheară sau un dinte înfipt în adînc. Întreaga întindere a apei se frîngea în reflexe șerpuitoare.

De veghe, la proră, cu pumnul încleștat pe harpon, cu ochiul ager în așteptare, Mallorcanul scruta tremurul luminat al apei din jur. Grumaz puternic, braț vînjos, torace ca un bloc. În picioare, pe grătarul de scînduri, cărbunarul se contura pe fondul întunecat. Sub talpa lui e înțepenită tulpina de trestie de baltă, îndesată cu cîlți, care depășește prora ca un vîrf de suliță și arde cu lumină scînteietoare.

Guillermo, la rame, vîslește și se supune glasului care se înalță puternic :

— Ține malul fără să dai de fund. Uite solzul cum strălucește... Peștele *lisa* e gata orbit...

Și altă poruncă :

— Aruncă *greutatea*[1] !

[1] *Greutate* (de obicei un pietroi) folosită pentru a ține loc de ancoră la ambarcațiunile mici.

Pietroiul şi cablul gros pornesc spre adîncul întunecos : pleosc... !

Argintul spălăcit al peştelui străluceşte subţiratic prin canalul îngust care se strecoară — firicel liniştit — de-a lungul malului apropiat. Încet-încet, braţul înarmat se ridică. Se retrage. Se întinde. Şi despică o scînteie străpungînd *lisa* scăldată în lumină. Zbaterile puternice ale cozii împroaşcă bobiţe strălucitoare pe haine şi scînduri. Saltă în aer, luptîndu-se disperată cu ţepuşa bine înfiptă, care o atrage. Se prăvăleşte în pîntecul luntrii zvîcnind şi chircindu-se. Branhiile se închid, ca un capac. Ca o valvă. Zvîcnet şi moarte.

— Acum e rîndul meu !

Cărbunarul schimbă locul, trecînd la vîsle. Iar tînărul se ridică fudul, ca s-o mai vadă o dată înfiorată de admiraţie pe femeia care-i însoţeşte. Acum, al lui e braţul care se întinde încet. Aerul, încremenit în aşteptare, vîjîie la săgetarea ţepuşei. Altă zbatere de coadă şfichiuieşte apa liniştită, punînd pe goană şerpii luminoşi care se îndepărtează buluc pînă sub rădăcinile negre ale arborilor *mangles* speriaţi parcă, unde se sting cu o ultimă sclipire.

Lumea Canalului susura în graiul ei viguros tainele apei şi ale făpturilor de apă. O tărie mereu prezentă de beznă, de umezeală, de fum din cuptoarele cărbunelui, de linişte, de lacrimi roşiatice picurate din felinare. Pe-alocuri, foşnete mărunte, mistere ale crengilor scufundate, ale pietrelor scufundate, ale mîlului în care se încleştează şi sorb rădăcinile în adînc ; şi ale ţiparilor cu lunecări precaute.

Luntrea înainta ca o nălucă pe drumul unduitor. Îi ieşeau în întîmpinare alte năluci, zămislite de întuneric ; insuliţe vegetale purtate de curent, care tîrau, agăţată de rădăcinile nenumăratelor plante şi ierburi acuatice, o lume stranie de antene, scoici, bale, mîl, cozi şi cleşti. Cînd răsărea soarele, cufundarii dădeau tîrcole lăstărişului, înhăţînd vieţi parazite ca momeala de undiţă şi de vîrşe : creveţi, melci cu corniţe, rîme, şerpi neveninoşi şi tot soiul de ţipari care se-ncolăcesc alunecoşi.

Printre cocioabele nevoiaşe, risipite în bezna de pe margini unde domneau frigurile, foamea şi funinginea, picura plînsul luminilor istovite. Cîinii hămesiţi, mîncaţi de scrofule, numai piele şi os, lătrau la trecerea luntrii, adulmecînd prin moina întunecată din văzduh şi de pe ţărm.

În ritmul vîslelor, glasul sfătos şi naiv al cărbunarului închina cruci superstiţioase înspre fiecare ungher din acea lume ascunsă, necunoscută.

— Cînd se lasă noaptea, oamenilor de rînd li se închid ochii. Atunci vine ceasul celor nevăzute.

Îl luară în rîs.

— Omul ăsta, Ernestina, aşa zdravăn cum îl vezi, cu gogeamite umeri şi braţe, se teme de stafii.

Rîsul fetei picura ca stropi de apă limpede pe obrazul cărbunarului. Dar el nu se dădea bătut :

— Te-oi fi pricepînd tu la medicină, dar la de-alde astea... !

Coborî glasul, încetînd să vîslească şi lăsînd luntrea să se legene în voie, pentru a-i încredinţa că vîna apei cîntă, ca să-ţi ia minţile cu cîntecul ei adormitor în preajma vîrtejurilor. Cum adică, să fie minciună că cei înecaţi îşi încolăceau dinadins, pe după grumazul celor vii, afundaţi în apă, pletele verzi care le creşteau după moarte ? Şi că, dacă pui o lumînare aprinsă pe o scîndură, cînd înecatul nu iese la suprafaţă, ea se duce singurică pe apă, pînă se opreşte

şi se învîrte cu ocoluri de lumină pe locul unde la fund zace mortul buhăit, de-a valma cu peştii ? Minciună era că luminile ce se aprind pe mare sînt sufletele marinarilor care au murit pe apă şi care rătăcesc fără să aibă parte de liniştea de veci ?

— Minciuni, Mallorcane, minciuni. Toate astea sînt născocite de închipuire. De frică, de înapoiere.

Cărbunarul superstiţios, jignit în credinţa lui, veni cu o nouă întrebare, apucînd vîslele cu o smucitură de nerăbdare care zgîlţîi brusc barca :

— Atunci, cînd vine noaptea, nu se petrece nimic pe aici, prin apele astea şi prin toate apele cîte le-a făcut Dumnezeu şi Maica Precistă ?

Un glas amar muşcă pe loc răspunsul, dîndu-i o întorsătură neaşteptată :

— Ba da, cum să nu ; se pot petrece multe lucruri pe aici, pe Canal, prin mlaştină, înspre Sabanas Nuevas, dar nu prea sînt tocmai minuni... Tu trebuie s-o ştii mai bine decît mine.

Ernestina îi surprinse intenţia şi amărăciunea. Cărbunarul lăsă vîslele libere în furcheţii uzaţi ; înainte de a-i răspunde îşi căută prin buzunare pachetul de ţigări, aprinse chibritul închizînd un ochi şi luminînd în scăpărarea fosforului sprîncenele dese şi împreunate, cu sete de fumător înveterat. Cînd păli stropul de foc pe care-l înteţea în beznă pufăind, slobozi fumul şi răspunse aşezat, înţelept :

— Nimeni nu e mai bun sau mai rău. Fiecare merge pe drumul lui, iar dacă unii se împiedică sau nimeresc în mocirlă, înseamnă că or fi dat peste mai multe hîrtoape decît tine sau mine.

Băiatul Juanilor tresări atins, îndurerat, luîndu-se pe el drept exemplu :

— Ba eu cred că e altfel. Fiecare om îşi alege drumul care-i place sau pe care-i convine să meargă. Soarta ne-o hotărîm noi înşine. Şi bineînţeles că e mai uşor să te apuci să iei de la alţii decît să agoniseşti prin propria ta muncă.

Ea se sperie observînd deodată spărtura, prăpastia care ar putea să-i despartă. I-o dezvăluia chiar glasul lui tulburat. Pentru prima oară, văzu, înţelese că Juanii erau fiinţe reale, pe cale să îmbrace haina de ocnaş. I se năruiau dintr-o dată închipuirile care luau drept curaj ceea ce nu era decît inconştienţă, drept vitejie ceea ce era abuz nutrit şi tolerat de mediul putred al politicii, al justiţiei, al tuturor organelor autorităţilor publice bolnave pînă la rădăcină. Se puse în locul tînărului şi înţelese protestul, ruşinea ascunsă, jugul pe care-l îndura şi lupta lui chinuită şi dureroasă.

Şi femeia din ea se aprinse într-un simţămînt de milă, de compătimire înţelegătoare, de instinct matern de a iubi şi a alina. Simţea nevoia să dăruiască tot ce-i clocotea în suflet şi o împingea cu tot dinadinsul către el. Ştia că dacă ar rezista pornirii, pornirea ar fi şi mai aprigă. Şi apoi, nici nu voia, nu putea.

Împresurată de întunecimea cerului, a apei, a tăcerii, în noapte, căută mîna bărbatului şi i-o dărui pe a ei, fără sfială, fără să roşească. Fericită.

CAPITOLUL VIII

1

SUB CRUSTA LUI DE CINISM ŞI ŢICNEALĂ, PANCHO CAPOTE nutrea o nestăpînită credinţă în superstiţii. În fiecare necaz pe care-l avea, căuta semnul unor puteri oculte şi duşmănoase pornite împotriva lui. Şi pentru a se păzi de atacurile la care nu fără temei se aştepta, recurgea la practicile idolatre ale negrilor africani: la *babalaos* [1] *lucumí* [2] din Regla [3], la vraci şi la *iyalochas*, mame ale zeităţilor negre, desfăcînd baierile strînse ale pungii lui de zgîrcit, ca să scape de vrăjmaşii ascunşi care-l pîndeau.

Înclinarea lui către tainele religiei africane s-a înfiripat încă din zilele îndepărtate ale tinereţii. Se învîrtise mult prin regiunile din Regla, Mariano şi Matanzas, pe unde adepţii fervenţi ai religiilor primitive de origină neagră îşi practicau cultul în răpăitul tobelor *batá*, înălţînd în limba lor maternă nenumărate şi ciudate coruri şi altare încărcate cu ofrande.

Politica îşi împletea şi ea iţele în povestea asta. Erau în ţară destui traficanţi de sinecure şi voturi, senatori şi chiar cîte un preşedinte care, în timp ce-şi îndeplineau cu sfinţenie obligaţiile sociale faţă de religia creştină cerîndu-i binecuvîntarea pentru pietre

[1] *Babalao*: vrăjitor, în cultul religiei negrilor africani din Cuba.
[2] *Lucumí*: unul dintre triburile de negri aduşi din Africa în America de Sud, pentru a munci ca sclavi pe plantaţiile de trestie-de-zahăr.
[3] *Regla*: localitate din apropierea Havanei.

fundamentale, edificii publice şi odrasle de-ale familiei preşedintelui, în particular frecventau ceremoniile cultului african, ascultau îndemnul vracilor idolatri şi aduceau jertfe lui *Changó* [1], cinstindu-l cu făină de papură, pentru a continua să se menţină la putere şi a capta rarele simpatii ale mulţimii exploatate.

De fiecare dată cînd aveau loc ceremoniile acelor rituri, stăpînul de la Capotera lua parte la ele punctual şi respectuos, aducînd totodată şi sprijinul lui material. Venea urmat de mulţi dintre fiii lui, sateliţii lui mărunţi. Rîdea zgomotos, îl saluta pe căpetenia vracilor care-l primea întotdeauna zîmbitor, în clinchetul şiragului său de mărgele colorate şi în strălucirea basmalelor. Umil, serios, Pancho se arunca la pămînt, făcînd salutul ritual al iniţiaţilor, în faţa privirilor neclintite ale idolilor de piatră, os şi fildeş şi a talgerelor de lut încărcate cu daruri care acopereau altarele.

Adunarea tuciurie, sporită în fiecare an cu numeroasele pete deschise — noii adepţi de rasă albă — îl primea pe Pancho cu familiaritatea pe care o dă obişnuinţa. Aşa cum primea — cu bunăvoinţă dar fără să lege prietenii — orice oficialităţi localnice care se adunau în jurul mesei mari ca să se înfrupte din bucatele gustoase, pregătite de mîna vracilor — *babalochas* — cu basmalele lor pe cap, glumeţi la vorbă sau respectuoşi — din carnea iedului sacrificat, din porumbei, cocoşi, miei, care aveau cinstea de a fi mîncaţi în numele sfinţilor.

Îmbelşugate şi pline de voie bună, ospeţele se prelungeau în faţa străchinilor umplute cu vîrf. Din

[1] *Changó*: divinitate a unui cult religios al negrilor din Africa.

mașini luxoase, de multe ori oficiale și venite de departe, coborau uniforme — numai grade superioare, după cum arătau tresele — însoțite de femei scăldate în bijuterii și mătăsuri și parfumuri scumpe, cu cărnuri nu mai puțin scumpe decît ceea ce le împodobea. Li se făcea loc să treacă. Intrau. Și, cînd dădeau cu ochii de împestrițarea de culori, de penele și de picioarele goale ale slujitorului zeilor, se purtau întocmai ca omulețul de la Capotera.

Mulți dintre conducătorii fruntași care veneau la ceremonii o porniseră la început numai cu gîndul de a-și spori popularitatea și a-și cîștiga simpatia alegătorilor idolatri ; dar pînă la urmă, destui rămîneau prinși de ispititoarea și binevenita superstiție a descîntecelor ocrotitoare ; de ritmurile complicate ale tobelor rituale ; de moaștele care alungau primejdii și boli. Și, mai cu seamă, de prinosul generos, menit să le cîștige bunăvoința zeităților care ocroteau corupția. Acești politicieni de toate categoriile — atît militari cît și magistrați — foști ori actuali, lăsau la o parte gluma de la început și luau în serios dansul *bembé* [1], mugetul ulcioarelor și clămpănitul furios al castanietelor *güiros* [2].

Uneori chiar, mărturiseau că în toiul cîte unei ceremonii ajunseseră să simtă suflul revelator al prezenței vreunei tainice divinități primitive și care — prin mijlocirea trupului fiului ei alb, distribuitor de

[1] *Bembé* : străvechi dans african pe care negrii îl dansează la anumite sărbători.

[2] *Güiro* : fructul arborelui cu același nume cultivat în America de Sud și din care se face un fel de farfurii, tăvi etc. și un instrument muzical asemănător castanietei.

audiențe și concesiuni — venea să bea rachiu și să fumeze, asudînd și dansînd ca orice muritor.

Pancho, în schimb, nu pornise niciodată cu intenții viclene către altarele păgîne. Credea sincer în toate acele lucruri de care, în sinea lui, se temea. Care-l impresionau cu coloritul, cu melodia și cu ritmul lor năvalnic și bogat. Se făcea mic. Se tîra. Era altul. Un Pancho fricos care făcea ochii mari urmărind complicatele ceremonii de inițiere, libațiunile ciudate, măștile unse cu miere, contorsiunile, loviturile, plînsetele, rîsetele, răsuceala șoldurilor împodobite cu pene ale femeilor care dansau, ale invertiților sexuali care păreau și ei femei și care veneau în număr mare, atrași de muzica frenetică, prielnică manifestărilor de isterie colectivă. Și uneori se întîmpla ca, pe înserat, cînd luna și cocoșii vesteau apropierea nopții, mult temutul omuleț, strîns în haina lui roșie ca focul, să-și desfacă lavaliera la vîjîitul tobelor și să intre în joc dansînd în cinstea lui Changó. Invocînd zeitățile, juca de-i sălta și părul alb de pe cap. Le invoca gîfîind, cu ochii, cu nările dilatate, fremătînde ca la tauri, cu fiecare mușchi, cu fiecare fibră. Și marcînd ritmul cu piciorul și cu întreaga lui ființă : catapum-catapan... catapan, catapan, catapan !...

Se prăbușea dintr-o dată, izbucnind într-un chiot, zvîrcolindu-se, înăbușindu-se, cu spume la gură și cu haina sfîșiată. Atunci Babalao, cu pasele lui de inițiere, se apleca peste chipul galben și asudat al bătrînului de la Capotera, sub a cărui piele groasă se încuibase delirul zeului războinic.

Cîteva zile după ultima lui vizită la Sabanas Nuevas, după ce cugetase îndelung la felul cum Juanii îi nesocotiseră porunca de a-l da pe Carmelo Muñoz pe

mîna răzbunătoare a şefului de post, trimise după vraciul negru, ca să-i ceară un descîntec. Să nimicească fără urmă răul ascuns, farmecele pe care le făcuse cineva împotriva puterii lui. Cînd sosi negrul, slab şi deşirat ca o plămadă pocită de tutun uscat, numai chică încîlcită şi oase, purtînd pe pieptul scheletic, printre cîrlionţii părului, însemnele religiei şi demnităţii lui, îi spuse răspicat :

— Naşule, am nevoie de ajutorul dumitale. Nu-mi merge bine ; vreun ticălos m-a ponegrit pesemne la un sfînt hain.

Dezbrăcat, primi descîntecul alinător al porumbelului alb şi al buruienilor. Cu ochii închişi, ca să ajute făcătura.

Se lungi în hamac, liniştit. Privi pe fereastră înspre curtea imensă a casei lui vechi de lemn şi ţiglă, în care trăia de mai bine de treizeci de ani. În fund, împrejmuirea de uluci ; mai aproape, umbra amăruie a portocalilor *cagel*[1], a *mamey*-ului galben şi ciorchinii sîngerii ai unui *flamboyán*[2] înflorit. Dinspre cişmea venea scîrţîitul unei pompe de mînă care sugea şi scuipa apa ; un flăcăiandru de vreo paisprezece ani, mulatru în toată splendoarea luciului său arămiu, frumos, cu strălucirea tipică a ochilor pătrunzători, pompa de zor într-o găleată din care apa se revărsa în spume limpezi.

Desculţ, cu cămaşa ruptă, fără pălărie care să-i umbrească chipul drăgălaş, Cocolo, unul dintre numeroşii lui bastarzi, îşi îndeplinea corvoada fără nici

[1] Portocal *zajarí* sau *cagel :* varietate de portocal cu fructul ceva mai acru.

[2] *Flamboyán :* arbore cultivat în regiunile tropicale, îndeosebi pentru florile sale roşii extrem de frumoase.

o tragere de inimă sau bunăvoinţă. Pompa în neştire. Apa curgea din gura de fier în găleată, din găleată pe cimentul soclului, şerpuind ca o şopîrlă pînă era absorbită de pămîntul lacom.

Pancho se gîndi să-l trezească, strigînd la el. Dar n-avea poftă. Îşi zise că şi după asta Cocolo avea să facă la fel, obligîndu-l să se smulgă din moleşeala plăcută în care îl cufundase vraciul ; făcîndu-l să se scoale, să-l înşface, să caute ocări şi lovituri speciale pentru pielea lui elastică şi obişnuită cu asemenea tratament. Aşa că pompa scîrţîi mai departe, molcomindu-i cu încetul pofta de chelfăneală. Prin crăpătura vicleană a ochilor întredeschişi se strecura somnul ; îi lipea cu momeala unui vis plăcut : Pancho vedea cum din pompă curgeau şiroaie de bănuţi de aur. *Uncias*[1] coloniale făurite din moarte de robi ; *centenes* republicani[2] de care acum aproape nimeni nu-şi mai aducea aminte.

La ceasul acela, cu soarele în crucea amiezii, îngrămădirea de case peste care domnea satrapul cu puteri de monarh şi de sultan, se încingea ca focul. Să fi fost cam douăzeci de case ; lemn şi ţigle ; lemn şi frunze de *guano ;* chirpici, scoarţă de palmier şi nuiele ; pămînt bătătorit ; lespezi de piatră de pe coasta insulei. Ciment. Scînduri. După gradul de valoare, supunere, deşteptăciune şi serviciu pe care stăpînii şi

[1] *Uncia :* veche monedă romană cu o valoare extrem de variabilă după ţările şi epocile în care a circulat. În timpul colonizării Americii de Sud de către spanioli (sfîrşitul sec. al XV-lea şi sec. al XVI-lea), *uncia* a avut o valoare foarte mare (cca 320 reali).

[2] *Centén :* veche monedă spaniolă de aur care a circulat mai cu seamă în sec. al XIX-lea şi deci şi în scurta perioadă în care Spania a fost proclamată Republică (1873—1874).

locuitorii respectivi le puneau în slujba satrapului ticălos, politician şi idolatru. Cu toţii, fii ai lui Pancho Capote. Aproape toţi bastarzi, din mame diferite dar aventuri identice. Nu-şi prea făcea el scrupule cînd îl apuca pofta de iubit. Singura grijă îi era să pună băierile strînse ale pungii mai presus de pofta inimii sau a trupului.

Se folosise de tot felul de mijloace pentru a-şi atinge ţinta spre care-l mîna trupul puţintel şi năbădăios. De pildă, cu mulţi ani în urmă, pe cînd era proaspăt sosit în regiune iar recoltarea trestiei-de-zahăr continua încă să aducă braţe de femei pe plantaţii, Pancho, pe atunci vătaf peste o colonie, se plimba fudul pe lîngă bietele nenorocite care trudeau, iar la ceasul cînd o porneau spre cătunul lor îndepărtat, se oferea curtenitor să ia cîte una pe crupa rotundă şi îmbietoare a calului. Multe primeau. Iar restul era simplu : o zmucitură de hăţ, împotrivirea zîmbitoare sau pasivă sau speriată a tovarăşei întîmplătoare, biruită pînă la urmă de teama de a-şi pierde simbria necesară alor ei. Ierburile înalte de la marginea drumului înlesneau actul scurt şi ieftin, cîntat apoi de greieri.

După aceea se întîmpla ca, trecînd prin locuri care nu-i mai trezeau nici o amintire, să-i iasă înainte cîte o femeie cu burta mare, care să-i pomenească de partea ce-i revenea la aducerea pe lume a pruncului şi să-i ceară, flămîndă şi părăsită, cîţiva gologani. Dar el refuza şi se apăra, zîmbind, fără să se tulbure :

— Nu, fato, nu. Cine ştie dacă e al meu. Tu, adu-mi-l la Capotera cînd s-o naşte, să vedem dacă-mi seamănă. Pînă atunci, plînge-te calului meu.

Ocările şi blestemele nu-l impresionau. Cu răbdare şi indiferenţă rămînea neîncrezător. Dar cînd i se părea că-şi recunoaşte pecetea pe vreunul din pruncii care-i erau aduşi la Capotera — mostre nenorocite — mai întotdeauna roşi de rîie şi de lipsuri, îi poruncea mamei care aştepta :

— Înscrie-l pe numele meu. Cînd o avea zece ani, să mi-l aduci la Capotera.

Şi oricît ar părea de necrezut, destui Capote se adunaseră pe această cale ciudată în casele din curte, unde se aciuau ca să muncească şi să crească sub autoritatea paternă şi absolută a lui Pancho. În chipul acesta, el beneficia de respectul lor faţă de tatăl care-i recunoscuse, de avantajul că simbria pe care le-o plătea era o nimica toată şi de garanţia că aveau să-l fure mai cu milă, sperînd astăzi să-i cîştige bunăvoinţa, iar mîine să-l moştenească.

Fusese căsătorit o singură dată şi se învăţase minte. Soarta îi hărăzise cea mai mare pacoste pentru el : o soţie risipitoare, mereu dornică de toalete şi pantofi noi, o adevărată mînă spartă, irosind puţinii bani pe care-i cîştiga bărbatul ei. Frumoasa Márgara cunoştea pe degete numerele şi combinaţiile de la loto ; urmărea prosteşte norocul destul de neînsemnat cu care „bancherii“ escroci înşelau lumea săracă şi dornică de cîştig.

Pancho o răbdă pînă în ziua cînd trupul ei nu-i mai trezi nici o poftă ; atunci o alungă. Márgara plînse destul după cei cinci băieţi pe care-i făcuse cu el şi pe care cămătarul îi păstră drept despăgubire. Se lăsă însă păgubaşă, sătulă de ocările lui şi de a trăi sub acelaşi acoperiş cu rivalele de adunătură care veneau să se culce în propriul ei pat, la cea mai mică slăbire a vigilenţei ei agresive.

După această lecţie usturătoare pentru zgîrcenia lui, omul nu se mai gîndi la neveste legitime. Trăia singur

într-o hardughie de casă, izolată de grupul locuințelor bastarzilor, care se mări treptat, cu anii, cu aventurile și cu fiii recunoscuți. Mîncarea îi venea de la ei. Scutea spălătoreasa și servitorii. Lua tot ce-i trebuia de la odraslele lui, dăruindu-le în schimb numele, ca o făgăduială la viitoare drepturi asupra averii lui. Și toată Capotera muncea, ducînd o viață ordonată în sînul dezordinei care pornea nu numai din acel amestec imoral al fraților, dar și din întreaga organizare pitorească și despotică a neobișnuitului sălaș.

Pancho nu era apropiat de nici unul din fiii lui. N-avea nimic de-a face cu ei în afara poruncilor privitoare la muncă. Și cînd trecea pe lîngă locuințele unde nepoții lui se zbenguiau printre roiuri de muște, sau erau încă purtați în brațe de mame tinere și curățele, dădea bună ziua fără un zîmbet, căutînd o asemănare pe chipurile copiilor care se apropiau în silă, temători. Împinși de cei mari. Nurorile îl priveau ca pe o ființă atotputernică și primejdioasă, care trebuia lingușită. Îl pîndeau pe furiș, pe după uși, cînd trecea călare prin curtea prăfuită, încorsetat în hainele lui trăsnite, cu mîna la cingătoare, sumețindu-și gîtul subțire, ca un războinic antic care-și trece oastea în revistă.

Uneori, între frați și soții, surori și soți, izbucneau certuri aprige, provocate fie de ambiții ascunse, născute în sînul comunității, fie din ura de rasă. Ori se certau pentru vreun bacșiș, vreun zîmbet de-al bătrînului, sau cîte o treabă la care era rost de cîștigat ceva ; sau, pur și simplu, din invidie : cei mai pîrliți bănuindu-i și pîrîndu-i pe cei cu locuință mai bună, dobîndită fie prin muncă sau merite personale, fie printr-o împrejurare norocoasă care-i ajutase.

Om chibzuit, capul familiei nici nu se gîndea să se amestece sau să se arate părtinitor ; dar pentru rarele lui vizite, pentru puținele mîngîieri dăruite copiilor care mișunau pe pămîntul Capoterei, se alegea cu surplusuri de muncă și supunere. Nu făgăduia nimic nimănui dar aștepta să-i vadă pe toți în fața lui, fără excepție, cu pălăria în mînă. Erau și ei o parte din capitalul lui de cămătar, mînuit cu pricepere și folos.

Pancho Capote era tare priceput cînd voia să fie răutăcios. Se povestea că, odată, poate în preajma Săptămînii patimilor, preotul — în dorința de a-și rotunji turma de oi rîioase călăuzite spre țarcul Domnului care, în nesfîrșita-i bunătate, avea să le spele de toate păcatele — se abătuse și pe la bătrîn sfătuindu-l să se pocăiască, înșirîndu-i păcatele cu o voce mlădiată de liturghii și cîntări :

— Pancho, fiule, mare iad e Capotera asta a ta ! Mîntuiește-te. Risipește acest cuib al păcatului. Însoară-te și trăiește în pace și cu frica lui Dumnezeu.

Dar cum, întîmplător, agerul satrap aflase de oarecare apariții ale sutanei în jurul meselor de joc de la Club și de mirosul fumului aromat al țigărilor de lux pe care le fuma preotul, precum și de faima bucatelor pe care le pregătea Candelaria, curățica văduvioară care îngrijea de casa popii, își zise dar, că fiecare cu poftele și cu plăcerile lui.

— Uite ce e, părinte : despre căsătorie aș putea și eu să-ți vorbesc. Și cu atît mai vîrtos cu cît m-am ars o dată. Dacă ai fi încercat, ți-ar fi pierit și dumitale cheful. Cît despre Dumnezeu, dacă nu m-ar vedea cu ochi buni, de mult s-ar fi ales praful de Capotera mea. Dar de vreme ce se mai ține !...

În încăperea unde doarme bătrînul, cu haina descheiată peste cămașa de jerseu pe care se leagănă o medalie de aur cu chipul sfintei Bárbara, pătrunde pe fereastră o rază de soare scoțînd la iveală tot praful care plutește deasupra lui.

În curte, Cocolo pleacă cu găleata în mînă, lăsîndu-și urma tălpilor pe pămîntul mocirlos al Capoterei.

2

N-AVEA NOROC LA CĂRȚI IN SEARA ACEEA. ȘI CÎND lucrurile ajunseră prea departe, își dădu seama că se lăsase înșelat de înfățișarea simplă, modestă, cumsecade, a noului partener. În fiecare zi, Enrique Méndez, ascunzîndu-și un zîmbet, se ducea la Club unde petrecea multe ceasuri în sala de joc, plină de fum de tutun și de miros de sudoare. La încheierea socotelilor, se alegea totdeauna cu un anumit cîștig. Printre obișnuiții localului nu întîlnise nici unul care să se poată măsura cu el în priceperea și iscusința de a tăia cartea celorlalți. În schimb, avea mereu de-a face cu tipul binecunoscut al colonului parvenit, care se încăpățîna să-și afirme priceperea la pocher dintr-o naivă pretenție de mondenitate și care sosea punctual, salutînd cu o vanitoasă încredere de chiabur :

— Să trăiești, doctore ! Cum o mai duci ? Te fac un pocher ?

Purtau haine bune, jambiere strălucitoare, ceasuri scumpe de aur la încheietura păroasă și zdravănă a mîinii care trăda originea de țăran. Se lepădau însă într-un chip ridicol și plictisitor de obîrșia lor, în dorința de a ajunge, datorită banilor, pămîntului moștenit sau luat în arendă de la Trustul zahărului, la ceea ce li se părea lor a fi mai de preț : să fie obișnuitul micului Club, pe picior de egalitate cu medici, primari, judecători și șefi de post ; cu lumea aleasă din localitate. Pe lîngă asta, neapărat bun cunoscător al băuturilor scumpe și vizitator obișnuit al jalnicului și unicului bordel, unde, printre roiuri de muște, Nina, o mulatră pipernicită de vreo cincizeci de ani, încă în stare de funcționare și patroană a trei muieruște jerpelite și boite ca niște paiațe de bîlci, ispășea păcatul cărnii obligîndu-și pupilele să-l săvîrșească.

Enrique Méndez trăgea mari foloase de pe urma acestor coloni ahtiați după societatea aleasă a localității. Îi aștepta sigur de rodul pe care avea să-l culeagă. Cînd îi vedea intrînd greoi și zîmbitori, grozăvindu-se cu țigări din cele mai scumpe pe care le împărțeau în dreapta și-n stînga, darnici din politețe dar și din vanitate, știa că o să aibă pe cine jumuli. Condescendent, afabil, primea să joace. La sfîrșit, se alegea cu o sumă frumușică, iar cel care pierduse se și apuca să facă noi datorii împrumutînd sume mai mari pentru partida următoare.

Numai că în seara aceea fusese el gîsca jumulită. Și asta îl durea nu numai din amor propriu, dar și din pricina unei pierderi considerabile. Jucătorul celălalt, cel nou, păcălea pe oricine cu calmul lui, cu tăcerea care părea izvorîtă din prostie, cu înfățișarea lui de om naiv. Era un tip înalt, bine legat, roșcovan și amabil. Părea gata să accepte orice, fără discuții, ca și cum s-ar fi ferit de complicații. Veni tîrziu. Intră în sala de joc, apoi ieși. Pînă la urmă se așeză în fața doctorului. Cărțile își sticleau carourile, picile,

cupele şi treflele cu un foşnet uşor care aducea a fîlfîit de potîrnichi speriate. Apoi plesnetul sec cînd erau împărţite...

Enrique Méndez îl socoti pe noul-venit de-o seamă cu ceilalţi. Făcu o cacealma, cerînd tot mai mult, sigur de tactica lui şi de nepriceperea presupusă a adversarului. Celălalt acceptă relansările de cîte ori pofti doctoraşul. Simplu, cu glas liniştit:

— Merg!

Nu se tulbura, fumînd în tăcere — cu trabucul în colţul gurii, morfolindu-l agale între dinţi — fără să-şi ridice privirile de pe evantaiul cărţilor. Nepăsător. Şi celălalt căzu în cursă. Cînd ajunse să bage de seamă, pierduse zdravăn.

Aprins la faţă, auzi rîsetele şi comentariile prin fumul care plutea în aerul închis, amestecat cu mirosul de sudoare emanat necontenit de subsuorile ude şi agitate ale tuturor.

— Ce să-i faci, doctore!... Cu ăsta nu merge! Roberto e dat dracului...

Află pe urmă că roşcovanul, cu aspectul lui de ţăran, flegmatic şi zîmbitor totodată, era unul dintre aşii cluburilor din regiune.

Plecă de-acolo mahmur. Cu gîndul limpede că trebuia să facă rost de bani ca să-şi şteargă datoria de la cărţi. Ca de obicei în asemenea cazuri, se gîndi la cămătar şi la felul cum putea să-i liniştească temerile pentru a-i scoate banii de care avea nevoie.

Umbla pe drumurile desfundate, pe uliţele pline de gropi şi de bolovani pe care rătăceau cîinii. La biserica cea veche băteau clopotele în dungă, a mort. O înmormîntare cu cortegiul ei de oameni călări şi pe jos, cu tropot de copite ţinute în frîu şi oameni cu capul descoperit care purtau coşciugul, trecu pe la

intersecţie făcîndu-l să se oprească. Clipa aceea îi hotărî drumul. Pe lîngă el trecu un mulatru slab, mohorît, care căuta să se alăture convoiului funebru. Îl strigă, luîndu-se după el:

— Ei, Tirso, Tirso..., şi ajungînd lîngă călăreţ îl întrebă: Tatăl tău e acasă acum, ori e plecat la cîmp?

— Nu ştiu, domnule doctor; de ce nu vă repeziţi pînă acolo să vedeţi?

— Chiar aşa o să fac. Mulţumesc.

Dădu colţul pe lîngă o cafenea unde muştele şi clienţii se îngrămădeau în jurul tejghelei acoperite cu o pînză udă leoarcă, pe podeaua presărată cu scuipaţi. Apoi o frizerie, sclipirile foarfecilor semnalau în aerul înserării mîinile agere ale bărbierului care, probabil, îi spunea vreun banc celui pe care-l ciuntea. Pe undeva, motorul unei maşini în reparaţie duduia de zor sub piciorul şoferului, apăsat pe accelerator. Fetele începeau să înflorească în praguri, prin parc, la cinematograful de seară, cu culorile vii ale rochiilor, cu mirosul lor de trandafir proaspăt, cu decolteuri ispititoare.

Enrique Méndez străbătu aproape tot satul. Ajunse la linia ferată şi o trecu. De aici începea domeniul năstruşnic al lui Pancho Capote. Aspectul unic şi binecunoscut al Capoterei, care părea că îl aşteaptă.

3

COCOLO, CEL CU GĂLEATA ŞI CU APA DE LA CIŞMEAUA din curte intrase în casa părintească, pregătindu-se în silă să improvizeze nişte treburi gospodăreşti de loc potrivite cu vigoarea celor paisprezece ani ai lui,

13–2269

obişnuiţi cu cățăratul după fructe și cu galopul calului. Cu o lovitură de umăr deschise uşa strîmbă și lăsată, risipind o parte din apă pe podelele aşternute cu un praf gros, de săptămîni. Casa bătrînului politician era o găoace uriaşă şi părăginită. Totuşi, avea acelaşi aspect neobişnuit, extravagant şi personal ca şi stăpînul ei.

Prin odăi se îngrămădeau de-a valma taburete şi şei aşezate pe capre de lemn, tîrîndu-şi pe jos intestinele chingilor desfăcute. Mese, scaune, dulapuri prăfuite în care zăceau cine ştie ce lucruri uitate. Pe pereţi te izbeau şiruri de afişe de reclamă electorală cu lozinci ţipătoare, pretenţioase şi neînfăptuite, încadrînd chipuri de politicieni dintre aceia prăsiţi cu duiumul în mocirla de farsă şi minciună a lumii politice. La loc de onoare, un portret al Preşedintelui republicii [1].

Asta, pe de o parte ; dar pe lîngă această adunătură pestriţă mai erau şi tot felul de instrumente muzicale. Corzi şi alămuri, lemn şi piele, risipite la întîmplare sau agăţate de cuie ruginite, acoperindu-se cu pînze de păianjen.

Pancho Capote era meloman. Un meloman zbanghiu, incapabil să împace gîndirea cu arta. Ciudăţenia asta de om se amuza cumpărînd prin bîlciuri toate

[1] Este vorba de Fulgencio Batista (n. 1901), om politic şi general cuban, dictatorul insulei între anii 1940—1944 şi 1954—1959. În 1948 a fost senator al provinciei Las Villas ; în 1952, printr-o lovitură de stat, Batista izbuteşte să răstoarne guvernul Socarrás (Prío Socarrás Carlos, preşedinte al Cubei între anii 1948—1952), devenind comandantul suprem al armatei cubane şi conducătorul statului. Datorită mistificărilor alegerilor din 1954, Fulgencio Batista devine preşedinte al Cubei, instaurînd o dictatură militaro-fascistă făţişă. În 1959, forţele patriotice din Cuba l-au alungat de la putere.

instrumentele pe care le găsea ; apoi, cînd n-avea ce face, le lua la rînd, după cum i se năzărea, şi cînta cu pretenţii de artist. Dacă cineva încerca să-i arate nepriceperea, el ridica din umeri, ignorînd orice sfat:

— Ce ştiţi voi despre muzica mea ? Eu o înţeleg. Fiecare trebuie să cînte ce-i place.

Trecîndu-şi degetele peste clape sau coarde, afirma:

— Şi asta e muzică ! Şi asta...

Şi scotea vaiere din acordeon, sau trecea cu arcuşul peste mijlocul subţire al viorii tînguitoare. Dar exaltarea lui atingea hotarul nebuniei cînd făcea să vibreze coardele pianului de concert care ocupa jumătate din odaia în care dormea. Îl dobîndise printr-o mîrşăvie cămătărească şi în fiecare seară, înainte de a se culca, se aşeza pe taburet lăsîndu-şi degetele neîndemînatice să rătăcească pe claviatura inertă şi ostilă. Uneori, dacă nimerea două-trei note care-i sunau plăcut în urechea avidă, le repeta de sute de ori, înnebunindu-l pe Cocolo care dormea lîngă uşa lui, într-o rablă de pat.

În astfel de ocazii, bocănelile băiatului în peretele subţire de scînduri, ca protest împotriva concertului, îl făceau pe muzicantul ofensat să se scoale şi să-i care nepoftitului la ghionţi şi buşeli cu nemiluita.

— Dobitoc necioplit, ce ştii tu ce e muzica ? Lepădătură de negresă, bădăranule ! Şi începea să alerge după băiat, care gonea prin casă de o făcea să se cutremure.

Cocolo îşi ducea găleata plină ţinînd-o strîns şi lăsînd să sară apa din ea pe duşumele, cînd se auziră bătăi în uşă. Nici nu apucă să zică ceva, că doctorul şi intrase în sală întrebîndu-l :

— Ia ascultă, Pancho e acasă ?

Puiul de mulatru se scobi cu nerușinare în nas pînă și-l curăță bine. Și nu-i răspunse din gură, ci făcu semn din cap că da, scobindu-se de zor...

— Bine, atunci spune-i că vreau să-l văd. Haide, mișcă...

Din pricina asta, bătrînul fu trezit brusc din somn. Cocolo îi zgîlțîia hamacul cu violență, după ce-l privise cum doarme cu gura căscată căreia îi da tîrcoale o muscă cu aripa îngreuiată de saliva care se scurgea pe la colțuri.

— Pancho, te caută cineva. Zice că să te chem.

— Cine e?

— Doctorul cel nou. Ăla care vine mereu.

— Poftește-l să ia loc. Spune-i că vin îndată.

Se sculă încheindu-se la pantaloni, la haina pe care odihnea Sfînta Bárbara cea de aur. Își trase pantofii fără să ia în seamă șireturile care atîrnau. Intră în sală tușind ca să-și limpezească gîtlejul, cu neîncrederea zugrăvită pe față.

Bani, desigur, voia doctorașul. Cheltuitor și petrecăreț cum era, îi mai datora o mulțime. Dar astăzi n-o să se lase înduplecat. Să se mai ducă și la alții să-l scoată din încurcătură.

Enrique îi zîmbi cînd îl văzu intrînd. Pancho zîmbi și el. Îi întinse mîna.

— Salutare, doctore. Ce vînt te aduce? Ia loc. Cocolo, ce aștepți de nu aduci un scaun?

Doctorul ocoli micile amabilități, căci bănuia că sînt spuse pentru a-l îndepărta de motivul care-l adusese la bătrîn.

— Mulțumesc, nu te deranja, Pancho. Nu pot să stau mult. Am un caz grav și, după o scurtă pauză și o tuse prefăcută, spuse direct: Venisem să văd

dacă dumneata ai fi dispus să mă mai ajuți o dată pentru că...

— Cocolo, ori ești orb, ticălosule, de nu te uiți pe unde umbli cu labele tale murdare? Uite, calci pe chinga de la șaua cea nouă!

— ...întîmplarea a făcut să intru într-o încurcătură și sînt la strîmtoare. În curînd o să ne încheiem toate socotelile. Și afară de asta, cînd or veni alegerile, sînt dispus să vă stau la dispoziție, în circumscripție, cu serviciile mele. Așa că...

Bătrînul porni agale către o ghitară agățată pe perete ca să curețe o pînză de păianjen țesută printre coarde. Suflă, ciupind ușor o coardă care scoase un sunet dulce și stins. Apoi, cu o mînă la spate, se opri să ridice chinga de pe jos, petrecînd-o în jurul oblîncului. În sfîrșit, păru să-și amintească de cererea doctorului.

— Spuneai parcă ceva de un împrumut. De un împrumut. Da; dar vezi că ai picat prost. Nu am de loc bani lichizi. Afaceri, cereri urgente... înțelegi dumneata! Eu nu sînt bogat, asta nici vorbă. Dac-aș putea, crede-mă că...

Îi tăie vorba:

— Acum aș avea și un chezaș.

— Ah, așa!... Un chezaș, zici...

— Da, chezaș! Pe sergentul de la post. Sper că așa...

Cămătarului i se încreți fața ca noroiul sub soarele de vară. Se strîmba cu vădită neplăcere.

— Așadar, e vorba de sergent...

— Chiar de el. El garantează pentru mine. I-am împrumutat ceva bani pe care trebuie să mi-i înapoieze zilele astea, azi, mîine.

Pancho se contractă ca un melc care se apără. Căuta să cîştige timp, să amîne împrumutul riscat.

— O să văd mîine. Astăzi, îmi pare rău, dar pe cuvîntul meu că nu pot.

Celălalt, furios, nu se mai gîndi să răspundă ori să stăruie. Îi întoarse spatele îndreptîndu-se spre uşă ; dar bătrînul era prea prudent ca să-l lase să plece aşa. Cu un salt de pisică îl apucă de braţ întorcîndu-l înapoi.

— Stai, şefule ; stai, omule !... O să ne înţelegem noi cumva. Să nu se spună vreodată că bătrînul Pancho nu şi-a servit prietenii. Cît îţi trebuie, doctore ?

Răspunse sec, jignit, precizînd doar suma :

— Două sute de *pesos.*

Satrapul Capoterei stabili condiţiile dobîndei sîngeroase pe care o pretindea la orice împrumut. Celălalt acceptă totul, iscălindu-i poliţa formulată cu iscusinţă, de care bătrînul ar fi ştiut cum să se folosească dacă venea momentul. Dar înainte de a-i da banii, Pancho dorea să mai sondeze apele, acum mai liniştite, după ce-i acordase împrumutul ; să cerceteze cum mergea treaba pe la post şi dacă sergentul se supunea într-adevăr poruncii Juanilor de a nu mişca în privinţa lui Carmelo Muñoz.

— Ia spune, omule, dumneata care ai timp să stai de vorbă cu unii şi cu alţii despre cele ce se petrec pe-aici... Ştii cumva dacă l-au înhăţat pe geambaşul ăla tinerel din mlaştină ? Nu strică să mai afle omul cîte ceva...

Îl privi o clipă bănuitor. Ştia oare Pancho de vizitele lui tainice la Tres Bocas ? Iar dacă ştia... de la cine ? Căută, dar nu izbuti să dea de miezul între-

bării. Răspunse cam într-o doară, însă nu putu opri otrava ciudei să-i vină pe limbă.

— Se pare că încă nu ; dar tot o să-l bage odată la puşcărie. Asta cu toate că băiatul Juanilor s-a dedicat vizitelor nepoatei lui Clemente Muñoz. Şi din pricina asta, ar fi greu ca ei să nu-l ocrotească pe rănit.

Veninul bătrînului începea să se trezească, să urce înspre ascuţişul limbii de viperă care se şi arăta... De aceea, cu bună ştire, zgîndări şi mai mult ciuda mofluzului :

— Aşa ? Va să zică aşa stau lucrurile... Se prea poate, da. Femeile sînt toate nişte poame bune şi am auzit că flăcăul ăsta e făcut ca pe măsură pentru a place muierilor.

Şi din nou se revărsă fierea în doctorul Méndez :

— Treaba lor dacă le place un mulatru, fecior de geambaş. Dar te asigur că omul o să aibă de furcă cu nepoata. Eu am cunoscut-o mai îndeaproape la Havana...

Fraza cu două înţelesuri rămase încolăcită în mocirlă. Lipitoare nesăţioasă, care avea să se îngraşe mai apoi în colţul hamacului, în vreme ce bătrînul îşi legăna Sfînta de aur pe cămaşa de jerseu. Undeva, departe, dincolo de întinderi de savană, de cirezi, de cocoşi de luptă, puşti şi joc de cărţi, Pancho Capote vedea mîna vraciului *lucumí* spulberînd piedicile pe care i le puneau Juanii. Aceiaşi Juani veseli, înţelegători, oameni de încredere. Gata să zică da.

Pentru că pe el, la urma urmelor, nu-l interesa rîca de familie a sergentului. Nici măcar sergentul în persoană nu-l interesa prea mult ; în schimb, refuzul categoric al celor de la Sabanas Nuevas îi ştirbea autoritatea. Şi acesta era un punct la care politicianul

nu voia să cedeze. Era primejdios să cedeze şi să-i învețe cu nărav. Pentru asta, pentru înlăturarea răzvrătirilor care i s-ar pune în cale, era gata să folosească puterea tuturor porumbeilor din toate porumbarele [1]. A tuturor colierelor africane şi a ceremoniilor rituale ale negrilor despuiaţi.

Pancho Capote îl şi vedea pe Carmelo Muñoz pe drum de întoarcere, într-o învălmăşeală de aripi, de mărgele colorate, de buruieni şi de descîntece. Era dus de la spate. Printre ultimii, aproape ascunsă de mulţime, uniforma şefului de post care executa ordinele. Ordinul îl da Babalao care venea în urmă, comandînd.

Stăpînul Capoterei cugeta.

[1] În descîntecele făcute de vracii negri se folosesc porumbeii pentru a alunga farmecele rele.

CAPITOLUL IX

1

— COCOŞAŢII !

— 33 !

— Cocoşaţii ! Au ieşit cocoşaţii !

Oamenii adunaţi ciorchine se împrăştiară părăsind localul. Lăsînd o dîră de sudoare acră şi de cuvinte, călcînd în băltoaca de pe uliţa desfundată, păşind zgomotos.

Caporalul Fundora, ca o furnică rătăcită, venea în sens invers decît cei care mergeau pe drum. Dar ştia el de ce. Ajungînd la localul de joc intră bocănind din tocuri şi umflîndu-şi pieptul. Strigă :

— Măi Orestes... pe unde-i Juan ?

— Poftiţi dom' Caporal, poftiţi. Doar ştiţi drumul. Aici sînteţi la dumneavoastră acasă.

Pentru că era la el acasă, intră îndată în cameră. Bancherul [1] îi zîmbea peste gulerul răsfrînt al cămăşii. Asuda făcînd socoteli la o masă.

— Ce veste, caporale ? Ai venit pentru partea sergentului ?

— Am venit. Cum a mers azi ?

— Ca de obicei. M-au uscat. N-a fost rost de luat mai multe piei după oaie.

[1] *Bancher :* aici în sensul de cel care ţine banca la jocurile de noroc.

— Ia lasă, nu te mai plînge ! Parcă nu știu eu cum e cu jocul... Dă-i încolo de porci că-și joacă și ultimul ban.

— Nu-i așa, caporale, nu-i așa... Oamenii s-au învățat minte.

— Cei care sînt aici, poate. Dar țăranoii de la cîmp își pun singuri ștreangul de gît.

Celălalt îl privea, zîmbea, viclean, cu un aer de om priceput care spune parcă : „A, sigur. Cu ăia mergea mai ușor". Cădeau în cursa jocului mînați de speranța copilăroasă că o să le iasă combinațiile de numere pe care le visau noaptea în somnul lor de oameni flămînzi. De aceea agenții plasatori plecau pînă-n ziuă, cu pas întins și cutreierau cocioabele pentru a le stoarce banii — picături din sîngele anemic al fiecărei familii. Femeile ieșeau întotdeauna nepieptănate, hămesite, cu ochii aprinși de dorința cîștigului și se grăbeau să umple buzunarele încasatorului. Bărbații de asemenea. Își lăsau plugul, sapa, *machete*-le. Agenții se înapoiau numai pe înserat, pentru ultima tragere a loteriei. Cel din urmă venea caporalul, punctual, ca să ia prima cuvenită jandarmilor.

— Treaba asta era bună pe vremea cînd a deschis Pancho Capote prima loterie, acum cîțiva ani. Dar acum nu mai face două parale. Așa se întîmplă întotdeauna. Cu o singură loterie, mai e de trăit ; dar pe urmă se lăcomesc și alții, și fiecare își face jocul lui. Așa nu mai cîștigă nimeni. Înțelegi cum stau lucrurile, caporale ?

Înțelegea, dar de rîndul ăsta nu-i răspunse nimic. Cu cît erau mai multe loterii, cu atît erau și cîștiguri mai mari pentru cei care le tolerau ; chiar și pentru el care, deși era un simplu caporal, se și alesese cu

libret la casa de economii și cu frigider, fără să aibă altă ocupație decît aceea de a-și roade unghiile. Încasă dividendele pentru post și bacșișul de doi *pesos* pentru buzunarul uniformei lui. Pe lîngă asta și un trabuc.

Călcă în băltoaca din drum. Tropăia cu cizmele. Se duse. După o oră se afla în clădirea galbenă, plină de arme. În fața șefului. La poruncă.

— Ce e, caporale ? Ai lichidat pe ziua de azi ?

— Chiar acum, să trăiți.

Luă banii fără să-i numere.

— Și cu bordelul ce se aude ? Nina și-a achitat ori nu cota pe săptămîna asta ?

Caporalul zîmbea, mijindu-și ochii.

— Nina ? Pe-acolo e belea, dom'sergent... Stîrpitura de mulatră zice că i se duce salonul de rîpă. Două femei i-au intrat în spital, putrede pînă în măduva oaselor. Alta a rămas grea și varsă într-una, și aia pe care o mai are e așa de slută că n-o mai vrea nimeni.

— Care e ?

— „Patru-vînturi".

— Drace ! Cu asta nu scoți nici banii de tutun !

— Chiar așa !...

Rîdeau, amintindu-și de înfățișarea femeii, cu șoldurile ei ascuțite, caraghioase. Fața ca o lamă de brici și plină de boieli ; picioarele strîmbe și păroase, iar în gura urît mirositoare, doi-trei dinți răzleți care se clătinau. Dar Nina se lăuda că în curînd o să aibă fete noi.

Caporalul începu să se încălzească :

— Știți de care mi-a spus sigur că o să intre să lucreze la ea ? De slujnicuța judecătorului. Știți că

fiu-său i-a făcut safteaua. Nina zice că pe jumătate a convins-o.

— Tot nu s-a săturat de țărănci? Doar a pățit-o odată cu tatăl uneia, care a tăiat-o cu cuțitul fiindcă a făcut-o curvă pe fii-sa care fusese și ea slujnică la cineva de pe-aici.

— Mulatra asta nu se încrede în nimeni. Iar țărăncile, după cum se aude, lucrează pe cont propriu. Cum trăiesc în sat fără cîini, Nina pune gheara pe ele numaidecît. Pentru asta are un ochi dat dracului. Și apoi, după lecția pe care a primit-o atunci bruta aia de țăran, n-o să se mai încumete nimeni să crîcnească. A stat trei ani la răcoare. Sau mai puțin? Nu mai știu bine.

— Trei ani. Pancho Capote a făcut presiuni la tribunal. Stabilimentul Ninei îi aduce o chirie așa de bună încît nu vrea să-i scape din mînă.

— E hrăpăreț foc bătrînul !...

Sergentul rămase singur, fără nici o treabă. Se juca cu creionul pe lemnul curat al mesei din birou. Desena un cap din profil, care întotdeauna semăna cu *doña* Gloria, bunica răposată: cocul pe ceafă, semnul din frunte: un punct negru. Șiragul de mărgean la gît. Rămăsese legat de ea, căci fusese răsfățatul ei. Bătrîna ar fi fost tare fericită să-l vadă ajuns o autoritate acolo, în localitatea unde ea spălase și călcase atîta amar de ani ca să poată ține un trîntor de bărbat și un bleg de copil. Din pricina asta, de îndată ce nepotul începu să arate o fire bătăioasă și pornirea de a obține ceea ce voia, ea îndrăgise acea tărie aidoma cu a ei. Din sîngele ei.

În timp ce desena, își amintea de anii care trecuseră. Trăgînd liniuțele subțiri ale zbîrciturilor de pe fruntea bombată, îi veneau în minte sfaturile amare și

aspre pe care le auzise de sute de ori în timp ce ea, călcînd, încerca mereu fierul cu degetul muiat în gură: viața trebuie apucată zdravăn de coarne, fără teamă de ce s-ar putea întîmpla. Răul fără leac era să nu poți scăpa de sărăcie. De foame. Banul poruncește.

Și vedea brațul uscat, de femeie bătrînă, ridicîndu-se și ștergîndu-și fruntea asudată de dogoarea plitei învecinate. Se vedea și pe el pe-acolo, aplecat peste cîte un creion cu care încă de pe atunci încerca să-i prindă profilul. Bunica lăsa din cînd în cînd călcatul și dădea fuga la bucătărioara curată, ca să-i aducă băiatului ceva bun, pregătit de mîna ei. O nimica toată, ceva făcut din sărăcie și pe furate, în timpul lucrului.

— Ține, sufletelul meu, mănîncă. Bunica vrea să te îngrași, să te faci mare și să fii bogat și să mergi călare pe un cal bun... — rîdea, făcîndu-și visuri: atunci o să-mi cumperi o casă cu dușumele! Vai, vai, sufletele...! Ce-o să mai crape unii...!

Și se întorcea înseninată la munca ei zilnică și istovitoare de spălătoreasă. Avea încredere în viitorul nepotului. O încredere pe care i-o trecu și lui; îl făcu s-o soarbă și s-o înghită ca pe o băutură tare, pe care băiatul începu apoi să și-o fabrice singur, într-un alambic de ambiție ascunsă și stăruitoare.

Creionul sergentului desena acum nasul acvilin, puternic, hotărît, ascuțit ca un cioc de pasăre răpitoare. Gura strînsă, ca de fier. Întocmai ca a lui. Așa și-o ținea și el cînd i se ivise primul prilej de a se oferi pentru o treabă prin care să se evidențieze în ochii celor ce-l puteau ajuta să se ridice, să se apropie de calul pe care îl visase pentru el bătrîna sa bunică. De casa cu dușumele pe care și-o dorise atîta

în viața ei de femeie lipsită de un adăpost sigur. Atunci a fost înaintat caporal, după ce îndurase slujba grea de ordonanță de cazarmă... Caporalul Torres începea să se salute cu mulți dintre aceia care înainte nici nu se uitau la el, deși îl știau de cînd se născuse și-l văzuseră mereu hoinărind prin același sat sau prin împrejurimi. Dar nu era încă un salut prietenos, sau, cum îl dorea el, în sinea lui, de respect față de rangul lui. Trebuia să-l dobîndească. Și l-a dobîndit, mulțumită politicii corupte și corupătoare, la primele alegeri venite cu discursuri înșelătoare, cu vînzoleală de afișe electorale și de bani pe care candidații îi dădeau propagandiștilor lor eleganți, cu pălării de rafie și pantofi — ultimul răcnet.

Pancho Capote începuse încă de pe atunci să tragă sforile stăpînirii în ținut. Se pomeni cu un candidat potrivnic și tare la primăria din Término. Alegătorii se agitau în favoarea unuia pe care-l știau mai bun decît cel pe care-l sprijinea satrapul prin afișele lui. Pancho văzu limpede cum stau lucrurile și știa ce arme să folosească în fiecare împrejurare.

Cu o lună înainte de începerea alegerilor, însoțit de un senator din partidul guvernamental, avu o întrevedere cu șefii militari ai provinciei. Le vorbi fără înconjur fiind sprijinit de senatorul care venise cu o mașină oficială și șofer în uniformă, pe cheltuiala statului.

— Aici la mine, în Término, cîștigă ceilalți bătălia dacă nu-i strîngem puțin cu jandarmii. Prietenul meu, senatorul, aici de față, vă poate spune cine sînt, domnule colonel.

În urma acelei vizite porni ordinul pentru garda rurală. Șeful de post trebuia să vegheze să nu fie primejduită alegerea candidatului guvernului.

Pancho avea de asemeni mînă liberă pentru planurile lui de victorie. Cu două săptămîni înainte de alegeri, însoțit de doi jandarmi, colindă cătunele umblînd cu amenințări și constrîngîndu-i pe țăranii speriați să-i dea declarații scrise. Iar cînd sosi ziua alegerilor, caporalul Torres făcu saltul mult dorit și dobîndi dreptul categoric ca pe viitor să fie salutat cu respect.

Cu sabia scoasă din teacă, făcu ordine în rîndurile alegătorilor. Cu sabia conduse votarea. Iar cînd veni ceasul scrutinului, cele două trese ale gradatului aleseră din urnă ceea ce trebuia și numărară voturile așa cum era nevoie, cu toată indignarea sau teama și complicitatea președintelui comisiei. Apoi, în consiliul electoral, secretarul — și el din aceeași gașcă „oficială“ — desăvîrși jocul ilegal, și înfrîngerea adversarilor se încheie cu focuri de artificii și manifestații gălăgioase, cu băutură și cu un cîntec cadențat care răsuna pe toate ulițele :

Ce-mi stai împotrivă ?
Cară-te din drum...
Că de nu Capote
Face totul scrum...

Trîmbița scotea chiote de veselie ațîțătoare. Corespondenții stenografiau depeșele de rigoare anunțînd că alegerile se desfășuraseră în perfectă ordine, încheindu-se cu triumful candidatului partidului guvernamental. În fruntea alaiului și a gălăgiei frenetice a participanților, Pancho Capote, pe jos, cu o haină verde, cu părul într-o veselă neorînduială, trecea pe ulițe între candidatul impus și cîțiva dintre partizanii lui notorii — printre care și Juanii — zîmbitor și plin de însuflețire, urmat de mulțime și de indignarea

celor înşelaţi care, trîntind uşile, se închideau în casă privind neputincioşi la atîta neruşinare...

Prin meritele astfel dovedite, caporalul Torres ajunse protejatul satrapului politic, care ştiu să-i aprecieze serviciile. E drept că Juanii trăgeau uneori ceasuri de-a rîndul focuri de armă prin cîte un colegiu[1] ca să-i pună pe fugă pe alegători şi pe membrii comisiei de scrutin şi, cu oarecare vărsări de sînge — să fure urnele ; sau dădeau foc localului de votare care ardea o dată cu triumful candidatului opoziţiei. Dar caporalul ştiu şi el să fie de folos, gata să sară ori de cîte ori trebuiau croiţi cu latul săbiei ţăranii adunaţi laolaltă, sau trebuiau mînaţi spre închisoare adversarii politici ai lui Pancho, învinuiţi de insulte aduse autorităţilor. Pe unii îi pîndea cu răbdare pînă la timpul recoltei şi atunci îi acuza că sînt comunişti şi incendiatori ai plantaţiilor de trestie trimiţîndu-i la tribunal, unde judecătorii îşi cloceau sentinţele nedrepte la adăpostul funcţiei şi al celor prin care o dobîndiseră, mulţumită ploconelilor şi totalei lor lipse de conştiinţă.

Chipul *doñei* Gloria se termina cu o bărbie dublă care aproape că atingea şiragul de mărgean ; acum nepotul ofta în faţa portretului, dus pe gînduri. Dacă ar fi putut să vadă realizat acel ideal la care visase atîta pentru nepotul ei, pe cînd acesta era încă un copil ! Dar nu. Murise cu mult înainte, gemînd de mizerie, încleştîndu-şi mîinile pe pîntecele umflat de hidropizie, ca un butoi, şi întorcîndu-şi privirile stinse către nepotul care sta la picioarele patului, zgribulit, speriat şi plin de jale.

[1] *Colegiu* : aici în sens de local unde se întrunesc alegătorii pentru a vota.

La fiecare pas înainte pe care-l făcea, ambiţiosul Bernardo Torres, credincios bătrînei, se ducea la cimitir şi îi căina lipsa. I-ar fi plăcut să-i poată oferi bucuria cea mare : casa cu duşumele pe jos. De aceea o desena necontenit. Îi răsărea de sub degete, din tainiţa amintirilor...

Pancho Capote îl ajutase să urce, să tot urce, asigurîndu-i amiciţii de mîna întîi. De cînd ajunsese şef de post era pe picior de egalitate cu toate autorităţile din localitate. Stătea la masă cu primarul şi cu guvernatorul, cînd acesta venea în trecere pe la ei şi se dădeau banchete în cinstea lui. La judecătorie şi la prefectura poliţiei, ordinul lui era ordin. Se executa.

Iar mîna ticăloasă a bătrînului vulpoi îi făcea pe toţi să joace după cum trăgea el sforile pe care le ţinea zdravăn : ţopăiau uniformele şi robele ; intrau în horă banditţii notorii, cum erau cei doi fraţi de la Sabanas Nuevas, ariergardă cu mari privilegii. Privilegii deosebite.

Acuma, Juanii îl supărau pe şeful de post. Trupurile lor uriaşe umbreau ura răposatei, care era şi a lui. Pentru prima oară un Muñoz s-ar fi lăsat prins nu printr-un abuz făţiş, ci pentru un delict penal pedepsit de legea aplicată de agenţii care mîncau pîinea statului ; şi tocmai acum se amestecau gemenii. Se amesteca Pancho.

— Dac-aş putea, bunico... Dac-aş putea... dar cu porcii ăştia de Juani, vezi şi tu... !

Îi scuipă pe toţi, de acolo din biroul lui. Luă o foaie de hîrtie apucînd din nou creionul : acelaşi desen : fruntea, zbîrciturile mărunte, nasul, bărbia, guşa. Boabele de mărgean...

— Ce faci, şefule ?

— Pancho !

Se ridică fără să se despartă de bătrînă, care rămase fără coc și ureche, cu creionul alături, mut și galben, părăsit ca un canar mort. Șeful politic era o autoritate absolută. Se înclină în fața lui, întinzîndu-i palma desfăcută pe care se citea îndeletnicirea sa de bătăuș. Celălalt i-o strînse, zîmbind. Se așeză picior peste picior, cu pălăria lăsată spre ceafa scurtă și plină de gînduri rele.

— Am venit să te văd, sergent, și fără să-l slăbească din ochi continuă : e vorba de feciorul rudelor tale care stă ascuns la Majaguillal.

Doña Gloria și nepotul — hîrtie și creion — ascultau. Chiar așa fără ureche, răposata asculta. Iar sergentul își ascundea speranța ; se îndoia, luîndu-l cu gluma :

— Cînd mi-l aduceți la post, *don* Pancho ?

— Așteaptă, ai răbdare. Lucrurile nu merg niciodată de la sine : trebuie să le ajuți.

— Păi o să trebuiască să dăm zor pentru că i-am implicat pe cei de la Arboleda. Dacă pînă în cîteva zile pungașul ăla de Carmelo nu vine de bunăvoie, o să-i mîn încoace și pe tată-său și pe frate-său și pe muierea aia care a născut, și pe Maica Precista... !

Pancho își lărgi zîmbetul simțind bine că amenințarea asta lăudăroasă mirosea a minciună. Și nu-i lăsă timp să răsufle în voie.

— Bine, dar cînd o fi s-o faci, sper că o să mă înștiințezi și pe mine. Își plecă ochii, privindu-și pantofii murdari — ori n-o să mă înștiințezi, șefule ?

— Vezi că omul își mai pierde răbdarea, *don* Pancho...

Cînd îl văzu că dă înapoi și că se retrage iar în poziție respectuoasă de drepți, bătrînul continuă viclean și prietenos, cu acea înmlădiere de sticlă topită pe care oricine o simțea.

— Dacă te apuci să faci pe nărăvașul și pe viteazul, tot n-o s-o scoți la capăt. Lasă-l pe seama mea, ca de obicei. Cine știe, poate că pînă într-o săptămînă ai să te poți duce chiar tu să-l iei din mlaștină...

Fotoliul scîrțîi, împins cu putere.

— Păi... și Juanii... ? Nu vă gîndiți ? și căută să oprească rîsul care se și aprinsese în ochii satrapului. Eu n-aș vrea să-i supăr. Doar ne cunoaștem. Și sîntem prietenii dumneavoastră, și ei și eu.

Netulburat, bătrînul îl ierta și de data asta, continuîndu-și jocul. Era firesc. El știa că numai asta îl împiedica să se ducă să-l ridice pe Carmelo Muñoz. Dar să nu se neliniștească. De rîndul ăsta, chiar cei de la Sabanas Nuevas îl vor pofti să vină la Tres Bocas în calitate de autoritate care-și îndeplinește cu sfințenie datoria. Și cum simțea întrebările îngrămădindu-se pe buzele sergentului nerăbdător, se feri printr-o întorsătură dibace.

— Dar să lăsăm asta, că începe să mă plictisească. Nu face să cercetezi de ce și pentru ce. Ești prietenul meu. Ne înțelegem noi. O să am eu grijă de toate așa încît să te simți la largul tău cu neamurile tale.

Trase un chibrit, aprinse un trabuc. Scuipă pe jos.

— Știi că prietenul tău, doctorul, mi-a făcut o vizită ? Se vede treaba că omul joacă din gros și că de rîndul ăsta s-a ars.

— Mi-a povestit. I-ați putut fi de folos ?

— Am putut. Și am mai stat nițel de vorbă. Pare să o cunoască pe nepoata lui Clemente Muñoz... Cea care-l îngrijește pe văru-tău la Tres Bocas...

— Dacă o cunoaște ? Ba bine că nu !

Îl desfătau presupunerile libidinoase ale bătrînului pe care le privea cu cinismul omului obişnuit cu bordeluri şi cu femei uşoare. Afară de asta, şi pentru că ea era din tabăra cealaltă a familiei. Pentru că *doña* Gloria îl asigurase că orice ar fi făcut împotriva lui Clemente Muñoz era bine făcut. Iar bătrînul îi cerea amănunte pe care el i le da zîmbind şi fumînd : fuseseră logodiţi la Havana ; doctorul se scuturase de obligaţii, după ce „profitase" de ea. Acum că se reîntîlniseră, legătura părea că reîncepuse.

Pancho încuviinţă cu lavaliera şi cu gîtul subţirel :

— Aşa, aşa, aşa... Înţeleg. Asta vine de la sine, fără multă bătaie de cap. Sînt curios dacă banii pe care-i cere i-i mănîncă havaneza.

— Tot ce se poate, nu ştiu... Dar nu mă îndoiesc că e iarăşi ceva între ei. Méndez mi-a destăinuit că a trebuit să se ducă de vreo două ori pînă acolo, în mlaştină, chemat de ea, ca să-l îngrijească pe Carmelo Muñoz. Mi-a spus-o ca să prevină bîrfelile care ar putea să ne învrăjbească. Şi eu, care ca un om care înţelege slăbiciunile pentru femei, nu v-am spus-o.

— Ai făcut bine, şefule ! se ridică cu ochii scînteietori şi arătîndu-şi dinţii care muşcau din trabucul stins. Simţea că lipitoarea îngrăşată de cu seară creştea întinzîndu-şi pielea strălucitoare, ghiftuită de sînge, dormitînd. Numai bună de folosit.

Condus de sergent, se despărţi de el în culmea bucuriei. Cu grabă.

Se aprindeau luminile cu voltaj sărăcăcios, furat de compania monopolistă nord-americană. Pancho străbătu ţinutul ca unul care umblă pe moşia lui. Se distra atingîndu-şi cu vîrful limbii caria unei măsele,

iar şi iar, în ritmul bocănitului pingelelor pe caldarîm, trăgînd cu ochiul la femeile care treceau pe lîngă el. Ajunse la linia ferată tocmai cînd trecea un tren. O dată cu lumina felinarelor care încheiau convoiul, trecu pe domeniul lui de la Capotera, care răsuna de zgomotele cinei din fiecare casă. Puţinii fii sau nepoţi cu care se întîlni în drum îl ocoliră fără să bage de seamă că chipul lui prevestea lucruri plăcute. Bătrînul ajunse la hardughia lui de casă, unde îl aşteptau praful şi Cocolo, şi strigă poruncitor :

— Adu-mi de mîncare, mulatrule, că mi-e foame.

— Da, *señor*.

Se aşeză la pian, unde i se aduse o farfurie plină cu mîncare proastă. Cu un deget unsuros, zdrăngănea o gamă fistichie bine cunoscută de Cocolo. Zgomotul acela destăinuia că tatăl lui era mulţumit.

Se duse la culcare în aceeaşi stare de spirit. A doua zi, foarte devreme, călărea pe poteci înveselite de lumina zorilor. Purta pe el o haină albastră, o lavalieră albă, şi pălăria lăsată pe o ureche. Înfipt la şold, pumnalul cu mîner de corn i se lipea strîns de trup.

Se ducea la Sabanas Nuevas.

2

MÎNA CUTEZĂTOARE A ERNESTINEI, CĂLĂUZITĂ DE instinctul fără greş al celor îndrăgostiţi, rostogolise piatra apăsătoare a secretului acelei vieţi ascunse, chinuită de lupte nemărturisite, scoţînd la lumină o realitate eliberată de temeri.

Cînd cu vocea scăzută, sugrumată parcă de ruşine şi durere, bărbatul îi depănă la ureche povestea lui,

împrejurarea care-l lăsase orfan de mamă, amestecul de sînge din vinele lui și viața cu tristă faimă a rudelor lui celor mai apropiate, ea îl privise cu o mare uimire zugrăvită în ochi. Neștiind ce să-i spună. Uluită, înțelegînd amărăciunea lui și iscodindu-și propriile temeri. Căzuse vălul strălucitor și îndepărtat al legendei din jurul celor doi frați. Despuiați de cuvintele băiatului lor, își arătau acuma scheletul cu rînjete și trosnete, venind către ea și întinzînd brațele între care se zbătea în agonie mulatra din Sierra Morena.

— Guillermo, nu... !

Nu, ce ? Poate : nu spune, sau nu vreau să știu ? Poate, nu pot : eu nu pot ? Bărbatul se opri înfricoșat, căindu-se că-i încredințase ceea ce tăinuise atîta amar de ani. Rămase palid, înciudat, îndepărtîndu-se și desprinzîndu-și mîna pe care ea i-o ținea într-a ei.

Atunci, într-o clipă, în sufletul fetei învinse porunca unei necesități arzătoare de a se dărui iubirii. O iubire care venea pe căi de neliniști, spre satisfacția firii ei emotive și romantice. Nu, n-avea să dea înapoi și nici nu admitea o altă realitate. Era o mîndrie nouă, hotărîtă, înveșmîntată într-o mantie pe care și-o dorea aproape eroică și extraordinară, care o măgulea. Și pentru că simțea nevoia să iubească, pentru că luna își oglindea cornul în apa întunecată ; pentru că plutea miros de noapte înstelată, iar vîsla despica o apă tainică, plină de semne noi, își acceptă destinul și începu chiar să-i dea unele explicații lui Guillermo, vrînd să-i aducă o alinare.

— Ce importanță au toate astea ? Nimeni nu-și poate alege originea și nici nu putem fi răspunzători de greșelile altora. Viața ta e curată pentru că tu

ți-ai făcut-o astfel. Nimeni în afară de tine n-o poate înjosi. Tatăl tău își are viața lui. Unchiul tău, de asemenea. Cu mama ta nu ai nimic de împărțit. A murit.

Iar el nu știa dacă i se oferă o portiță de scăpare din lupta sau din lașitatea lui, ori dacă ceea ce i se spunea, în cuvinte făcute parcă anume pentru frămîntarea lui bolnăvicioasă, era adevărat. O crezu. Voia s-o creadă. Cu un ultim efort, dădu la iveală obstacolul ascuns al prejudecăților sale. Cum va suporta ea incriminările rasiale care aveau s-o împresoare într-o societate orbită de tradiții ? Ernestina îl învălui cu privirile ei, cuprinzîndu-l întreg, cu o nobilă sinceritate :

— Drept vorbind, pînă astăzi și eu am gîndit așa. Dar acuma nu. Cu tine, nu, pentru că te iubesc. Și dacă asta nu e o justificare suficientă, alta nu am. Dar cred că ea ne poate folosi ca să ne ajute să rămînem împreună. Dacă asta ți-e de ajuns, înțelege-mă și iubește-mă. Restul o să rezolve timpul.

Cînd traseră la mal și Mallorcanul ieși din barcă pornind înainte pe nisipul întunecos, încovoiat sub greutatea vîslelor și legănînd în mîna lui puternică argintul fără viață al peștilor, își împreunară pe tăcute buzele în primul lor sărut.

3

SCOȚÎNDU-ȘI BRUSC DIN GURĂ TRABUCUL PE CARE ÎL FUMA liniștit, Juan Pablo se ridică de pe taburetul de piele și ieși în prag. Pe fereastra pe care pătrundea aerul și priveliștea, zărise silueta lui Pancho Capote care se apropia de grajduri, venind călare.

Cînd îi ieşi în întîmpinare, geambaşul îşi arătă dinţii de aur care ascundeau un simţămînt nelămurit pe care i-l trezea această vizită neanunţată.

— Bătrîne Pancho, ce vînt te aduce ? şi îi întinse mîna cafenie, mare cît un baros.

Celălalt zîmbea ridicînd din umeri şi descălecă.

— Am dat o raită ca să număr leghele. Aşa, în plimbare, Juan Pablo.

Îşi încreţea pleoapele ca o pisică la soare. Şi geambaşul mirosi un vicleşug ascuns. Îl pofti în camera de oaspeţi, împodobită cu piei de caimani ţintuite pe pereţi, cu scaune masive de lemn de *caoba* şi împletitură de rafie, făcute anume pentru a suporta povara zdravănă a gemenilor şi în care bătrînul se pierdea ca o stîrpitură veninoasă. Îşi puse pălăriuţa cu panglică neagră pe masa de domino, apoi aceeaşi mînă se întinse să ia trabucul pe care Juan Pablo i-l oferea fără să-l scape din ochi şi fără să aprindă scînteierea de aur vechi a zîmbetului. Rupînd cu o muşcătură scurtă capătul trabucului, privi împrejur şi apoi întrebă :

— Şi Pablo Juan ?

— Pe la păşuni, cu fiu-meu.

La zgomotul vocilor, Micaela se arătă în uşă. Recunoscînd musafirul dădu să plece, dar era prea tîrziu. Înghiţi neplăcerea salutului cu aceeaşi chibzuită pricepere ca şi stăpînul ei.

— Micaelota... ce mai faci, voinicoaso ?... Sănătoasă, zdravănă ? Mă bucur că te văd.

— Şi eu de asemeni, *don* Pancho, şi faţa i se încreţi într-un zîmbet, dar în gînd îşi zicea iar că umbra stăpînului Capoterei e ca umbra copacului de mlaştină : cu ţînţari, mîncărime şi putreziciune.

Se strecură afară strîngîndu-şi şorţul plin de mătasea roşcată a ştiuleţilor fragezi pe care-i curăţa la bucătărie.

Apoi încăperea începu să răsune de tot felul de vorbe, altele decît cele aşteptate. Zburau, se încrucişau şi se ciocneau de tencuiala pătată a zidurilor groase ; ricoşau înşelătoare, prefăcute, în atmosfera încordată. Pancho era ca o pisică sălbatică la pîndă după o pradă sigură, la cheremul intenţiei la care se gîndise îndelung, ascuţindu-şi ghearele. Şi cum celălalt cunoştea şiretlicurile prudente ale musafirului său, îi aruncă vorba potrivită.

— Şi cum a rămas cu povestea flăcăului rănit ? Cred că s-o fi aranjat. Aseară chiar îi spuneam lui Pablo Juan : cea mai bună dovadă că lucrurile merg bine este că nimeni nu spune nimic.

— Dacă ai şti — *don* Pancho îşi coborî piciorul pus peste celălalt şi bătu o darabană de voioasă nerăbdare pe braţul lat al jilţului — treaba e mai afurisită decît ţi se pare. Sergentul aproape că a refuzat să mă servească. Face pe nebunul, şi asta după ce am strîns şurubul.

Juan Pablo i-o reteză scurt :

— N-o fi chiar aşa.

— Cum să nu fie ? Gîndeşte-te că...

Dar cei de la Sabanas Nuevas ştiau cum să ia lucrurile. Juan Pablo Montero se aplecă puţin, cu picioarele depărtate pe pardoseala pătată şi plină de noroi uscat, străbătut de cărările pintenilor. Trunchiul lui puternic îşi aşternu umbra asupra omuleţului ghemuit în jilţul de *caoba :*

— Acum ce mai vrea ? Tot îl mai bate gîndul să se arate pe-aici fără să ceară voie ? Dacă e aşa, fă-i

cheful, omule ! Să vezi ce mai ospăţ o să întindă viermii !

Partea proastă era că nu părea înfuriat. Vorbea cu glas potolit, arătîndu-şi mereu dantura aurită, care ar fi dat de gîndit chiar şi celui mai curajos om. Dar, de rîndul ăsta, Pancho Capote venise doldora de venin şi hotărît să dea o lovitură de maestru chiar şi la Sabanas Nuevas. De aceea nu şovăi să-şi scoată la iveală toată îndrăzneala de care era în stare. Pe ea îşi sprijinise planurile hotărîte, şi nu pe obişnuitele lui manevre. Fără să se tulbure, continuă, fără să ia în seamă cuvintele lui Juan Pablo.

— O să vorbim mai tîrziu despre ceea ce ai să faci. Mai întîi lasă-mă să-ţi spun că Bernardo m-a asigurat că o să vină după Carmelo Muñoz într-una din zilele astea. Se pare că e o chestiune personală, cum spuneaţi şi voi ; omul s-a încăpăţînat. Eu ţi-o spun limpede : mă spăl pe mîini de această treabă pentru că nu pot să fac nimic şi nu vreau să nimerească în capul meu oalele sparte de alţii. Şi apoi...

Gazda pufăia din ţigară ca să-i aţîţe fumul şi jarul şi zîmbea. Cînd văzu că bătrînul tace lăsîndu-şi fraza neterminată, vorbi el, aşezat, fără pornire, mînie sau enervare. Apăsat, asta da.

— Bine, atunci nu-i mai spune nimic. Ştim noi cum să-l primim. Dar n-ar strica să-l previi că nici rănitul nici fata n-au să iasă din mlaştină pînă nu se isprăveşte cu porcăria asta, pentru că noi nu ne lăsăm călcaţi pe bătătură.

— Stai puţin : vezi că tu nu ştii încă ce e mai frumos în toată povestea... Lasă-mă să termin.

Felul cum vorbise anunţa atacul şi era aşteptat. Tatăl lui Guillermo îşi miji ochii şi aruncă o privire pe chipul bătrînului.

— Isprăveşte-o atunci...

— Trebuie să ştii că băiatul tău e amestecat în povestea asta.

Numai ochiul lui de linx putu să observe zvîcnirea unei vine la tîmpla geambaşului.

— Ce dracu vii să-mi îndrugi aici ? El nu e un zurbagiu, şi adăugă mîndru, umflîndu-şi pieptul : dar dacă are cineva poftă, să încerce. Are cocoaşa la fel de zdravănă ca oricare ar vrea să-l provoace.

Pancho zîmbea făcînd din cap semn că nu, pe jumătate compătimitor şi îndurerat, pe jumătate batjocoritor.

— Vezi că nu-l paşte o încăierare cu un bărbat, ci vicleşug de muiere. Se pare că vrea să-l ia de fazan pe fiu-tău.

Amintirile urîte se îmbulziră în mintea bărbatului Susanei, mulatra necredincioasă. Un sînge năvalnic, fierbinte şi violent, clocoti căutînd o ieşire şi se risipi într-o culoare aprinsă de mînie.

— Cine spune asta, Pancho Capote ? Tu ?...

— Eu şi toată lumea : sergentul, prietenii tăi, femeile de viaţă din casa Ninei... Se pare că Guillermo s-a încurcat rău cu femeiuşca aia, dar ea are un trecut. Iar medicul cel nou i-l cunoaşte foarte bine dacă e vorba să-l povestească oricui vrea să-l asculte. Ea făcea o şcoală de infirmiere sau aşa ceva pe la Havana şi se pare că a fost ceva între ei. Acuma, îmbrobodindu-l pe fiu-tău, ca s-o apăraţi voi, se ţine iar cu Méndez care nu se codeşte să vină în mlaştină s-o vadă şi să se culce cu ea, sub pretextul că-l îngrijeşte pe feciorul lui Clemente Muñoz. Cum eu îţi sînt prieten, îţi spun toate astea ca să nu te pomeneşti încornorat a doua oară.

O mînă de fier se abătu pe umărul lui şi bătrînul se pipăi iute la cingătoare ca să-şi scoată pumnalul.

— Lasă cuţitul în pace! Şi ascultă bine: dacă se dovedeşte că tot ce mi-ai spus e minciună, aşa cum e ziuă acum, aşa am să-ţi vîr pe gît înapoi vorbele astea.

— Şi dacă e adevărat?

— Atunci eu însumi o să-i predau jandarmilor. Şi acum ajunge cu atîta vorbă.

Se priveau în faţă. Amîndoi în picioare. Şi paşii mărunţi ai intrigantului porniră spre uşă urmaţi de vigoarea celuilalt. Cînd să se ridice în scări, întorcînd capul înspre chipul tăcut care, lîngă el, îi urmărea mişcările, îi mai trînti în faţă o ultimă lovitură:

— O să vezi, Juan Pablo. Uneori încălzeşti la sîn o viperă crezînd că e un porumbel blînd. Dar îmi eşti ca un frate şi eu nu pot să tac într-o treabă aşa de urîtă. Acuma poartă-te cum crezi — încălecă, strînse hăţul, privindu-l fix: Pe curînd, şefule! Eu ştiu că Juanii se pricep să-şi scuture coarnele.

Se îndepărtă lăsînd în urmă umbra aceea uriaşă care-l urmărea din ochi, în adîncul cărora, într-un hău de mocirlă răscolită, începea să se vînzolească amintirea tulbure şi sălbatică a faptelor care făcuseră un orfan din Guillermo. Pancho ştia că punctul lui vulnerabil era acea amintire neştearsă şi arsura ascunsă şi mereu vie pe care i-o provoca necredinţa mulatrei. De aceea înfigea ţepuşe de fier cu fosfor în grumazul puternic şi îndărătnic al lui Juan Pablo. Îi ştia oarba pornire şi era sigur că, deşi avea un curaj încercat şi sînge rece la orice pe lumea asta, îşi ieşea din fire doar cînd îi pomeneai de înşelăciune de femeie. Acolo durea întotdeauna. Acolo

sîngera şi se zvîrcolea ca un *cebú* întărîtat. Acolo era vulnerabil. Acolo putea fi atins.

Geambaşul nu-şi putea găsi pacea şi liniştea pînă ce n-avea să afle şi să verifice în felul lui obişnuit, direct şi brutal, acea poveste în care i se prăbuşea băiatul. Poveste care se repeta în neamul lui şi pe care acum el ar putea-o osîndi fără să i-o mai ia frate-său înainte.

O dată ce bănuiala prinsese şi se înrădăcinase, brutalitatea lui n-ar mai fi admis posibilitatea unei lămuriri ulterioare şi nici măcar o aluzie la toată povestea aceea. Şi cum calomnia se întemeia pe oarecare adevăruri deformate şi nu pe simple născociri, asta părea de la început o garanţie pentru pornirea pătimaşă a tatălui lui Guillermo.

Peste savanele care se chirceau de soare şi de uscăciunea pămîntului, Pancho Capote îşi înfipse pintenii într-un galop turbat, lovind capul calului cu pălăria, dînd drumul entuziasmului faţă de propria-i îndemînare la intrigi. Şi din fundul pieptului, scoase un strigăt care desfăşura drapele în vîntul puternic:

— Trăiască Pancho Capote!

4

ÎN URMA LUI, DAR APUCÎND-O PE POTECILE CARE DUCEAU la Tres Bocas, porni şi Juan Pablo. Cu dinţii strînşi, înfigea în burta calului pintenii care începeau să se umezească de sînge. Era o furie oarbă; o furie care aştepta surdă, năvalnică, distrugătoare. Nu pornea din jignirea fiului; era a lui, care nu se stinsese

niciodată. A' lui, care zvîcnea ; zvîcnea a batjocură, a înfruntare, a orgoliu de mascul primitiv şi violent : Susana reînvia ca să se răzbune. Susana îşi bătea joc de încrederea lui, îmbrăcînd cămăşuţa de mătase a altei femei care era de-o teapă cu ea... Susana, cu inima încă întreagă, iar el, cu gloanţe de rezervă în revolver...

De la moartea ei, omul rămăsese cu o teamă de tot ce nu auzea cînd alţii vorbeau privindu-l. Simţea ca o dîră de batjocură pe oriunde ar fi trecut, ca şi cum toată acea poveste cu trădarea femeii nu s-ar fi petrecut departe şi neştiută de nimeni, afară de frate-său. I se părea că poartă o reclamă luminoasă în văzul celor care rîdeau de bărbaţii înşelaţi.

Cînd, în jurul balustradei la luptele de cocoşi, grosolănia născocea bîrfeli care făceau aluzie la desfătări cu nevestele altora, omul se simţea umilit în semeţia lui şi atunci miza sute de *pesos* pe cocoşii împintenaţi din arenă, grozăvindu-se, cu o furie înşelătoare pe care ceilalţi o atribuiau apucăturilor lui de aventurier risipitor.

Şi acelaşi fier roşu al trădării care-i ardea pielea groasă cu însemnul încornoraţilor — cea mai păcătoasă dintre batjocurile obişnuite — aproape că-i anihila şi virilitatea prin scîrba, neîncrederea şi duşmănia pe care le păstrase faţă de femei. Împreună cu fratele lui, Pablo Juan, care i se alătură, îşi căutară satisfacţii în jocul de cărţi, luptele de cocoşi şi viaţa retrasă şi activă pe care o duceau. Micaela era o excepţie. Bătrîneţea ei uscată dar încă viguroasă se putea împăca cu antipatia gemenilor faţă de tot ce privea fustele şi plăcerile trupeşti. Bărbaţii aceia

zdraveni, trăiţi prin savane, cu puşca în mînă, erau aproape călugări cînd era vorba de femei.

De aceea, primele aluzii ale bătrînei cu privire la interesul născînd al lui Guillermo pentru fata refugiată în mlaştină, îi făcură să încrunte sprînceana. Apoi dădură din umeri, socotind cu toată liniştea că repulsia lor faţă de femei, neîncrederea faţă de oricare din ele, vorbele lor dispreţuitoare şi sfaturile de totdeauna îşi găsiseră ecoul în aventura aceea trecătoare de care se bucura mînzul lor cel chipeş. Îl lăsau să zburde în voie şi schimbau priviri şirete şi glumeţe cînd doctoraşul, fluierînd şi cuprins de un entuziasm viril, sărea pe calul bine îngrijit, seară de seară, ca să se ducă la întîlnirile lui de dragoste.

Iar acum Pancho Capote îi spune cu totul altceva. Juan Pablo Montero, stăpînit de mînie şi de amintiri urîte, zboară peste savanele năpădite de soare şi de garofiţe de cîmp. Val-vîrtej străbate drumul, într-o pornire de clocot lăuntric, pînă ce dă cu ochii de cocioaba înfiptă în nisip ; smucind zăbala cu pumnul, ţintuieşte calul în loc, într-un vîrtej de praf. Sărind jos, cercetă prin perdeaua de un verde străveziu a copacilor pînă ce dădu cu ochii de Mallorcan, care se învîrtea în jurul unui cuptor de cărbuni. Fluieră, cu două degete în gură. O poruncă. O goarnă. O chemare pe care celălalt o recunoscu rămînînd locului, apoi întorcînd privirile pînă ce dădu cu ochii de pălăria rotată care-i făcea semn. Se apropie îndată, cu grabă.

— S-a întîmplat ceva ?

— Deocamdată nu. Vreau să te întreb cîte ceva despre oamenii pe care îi ţii aici.

— Cam ce?

— Cam asta: cine-l îngrijea pe feciorul lui Clemente Muñoz înainte de a pica fiu-meu aici?

— Doctorul comunal.

— Care din ei?

— Al de-i zice Méndez.

— Şi de ce Méndez şi nu celălalt?

Cam bănuia Mallorcanul de ce: înţelesese din vorbe răzleţe şi din lucruri auzite în timpul vizitelor lui, că el şi fata erau prieteni vechi, încă de la Havana. Aşa de buni prieteni — rîdea cu şiretenie naivă — încît, după părerea lui, era ceva la mijloc, pentru că se vedea bine că doctorul o plăcea...

— ...dar de cînd a apărut fiu-tău pe aici, aşa falnic cum e, celălalt s-a cam ars şi n-a mai venit decît în vreo trei-patru nopţi. Pînă astăzi.

Se aştepta la vreo glumă pipărată şi un zîmbet al tatălui, dar Juan Pablo nu-şi arătă dantura de aur. Iar cînd vorbi, avea glasul răguşit de negura mlaştinii.

— Aşadar, fiu-meu a rămas cu ea şi se iubeşte cu ea?

— Se-nţelege. Astea-s de-ale tinereţii. Şi mi se pare că după asta, o să umble să-ţi aducă noră.

O privire lungă — „de mort care vrea lumină" îşi zise superstiţiosul cărbunar — stărui învăluind casa cuibărită în nisipul cenuşiu.

Pablo Juan se îndreptă spre cal. Îşi luă rămas bun.

— Am să vin altădată s-o văd pe Cecilia şi sublinie intenţia: nu e nevoie să se afle că am fost azi pe aici.

— Dacă aşa ţi-e porunca, e-n regulă. Cu bine.

Cărbunarul îşi văzu mai departe de treabă. Celălalt întoarse calul şi-i dădu pinteni. Cuta dintre sprîncene era ca o crestătură de cuţit. O cută care arăta că soarta fusese hotărîtă.

La răspîntia drumurilor, trase de hăţuri înspre acela care avea să-l ducă dincolo de Sabanas, dincolo chiar de sat. Drumul care ducea spre capcana iscusit pregătită a lui Pancho Capote.

CAPITOLUL X

1

A DOUA ZI MALLORCANUL PRIMI INŞTIINŢARE ŞI PORUNCĂ de la Sabanas Nuevas. Să plece la Cinco Leguas şi să aştepte acolo veste de întoarcere. Spuse că e-n regulă. Că în noaptea aceea avea să doarmă la vreuna din cărbunăriile insuliţelor dinspre miazănoapte.

Plecă de la Tres Bocas în lotcă, lăsînd în urmă mîna oarbei ridicată în chip de salut la despărţire, înaintea căsuţei. Cu o răbdătoare supunere faţă de tot ce hotăra bărbatul ei. Zîmbind la gîndul minunăţiilor de care avea să se bucure apoi prin gura lui, prin glasul lui sfătos care aducea lumină ochilor ei stinşi, făcînd-o să vadă apele albastre de lîngă verdele sidefiu al coastelor. Povestindu-i despre vii şi morţi, în timp ce închipuirea ei îşi va lua zborul, înflorind fiecare amănunt oricît de simplu. Vorbindu-i de strălucirea orbitoare, ca un munte de nestemate, pe care o răspîndeau cupolele de sare la Punta de Tejas. Salinele „Francezului" tăuiau apa care-şi depunea sufletul ei de cristale într-o sinteză de nemişcare pe prundişul întretăiat de şanţuri şi ecluze.

Cînd coborî mîna cu care-l saluta, oarba se apropie pe pipăite de frînghiile întinse de-a lungul Canalului. Aplecată asupra apei, părea să asculte ceva înţeles numai de ea; apoi, braţul ei descărnat şi negricios se cufundă cu degetele răsfirate, pieptănînd undele care fugeau printre ele mîngîioase, repezi.

Simţind paşii Ernestinei, o lămuri:

— Canalul spune multe lucruri. Astăzi, apa lui e mai repede decît ieri — şi înainte de a fi contrazisă, adăugă: apa ştie şi ea să iubească. Asta de aici a început să mă cunoască. Aşa lipsită cum sînt de luminile ochilor, eu pătrund în vîrtejurile ei, în şerpuirile ei, pentru că mă urmăreşte în gînd... Să-ţi spună şi Manuel.

Iubita lui Guillermo crede acum orice pentru că e fericită. Dintr-un singur salt, dragostea a despărţit-o de realitate. Îi ajung întîlnirile, privirile, căldura cuvintelor care ard mistuind trunchiurile unor speranţe noi. Cu uşurinţa celor care iubesc, noapte de noapte, alături de băiatul Juanilor a plăsmuit un viitor. Se vor căsători, vor trăi la Havana, îl va ajuta să-şi cîştige existenţa cu mîinile şi cu sărutările ei. Studiind şi ea ceva, ca să-l stimuleze mai mult. Iar dacă nunta va întîrzia din pricina situaţiei lui Carmelo, o să aştepte în mlaştină, bucuroasă, îndurînd orice.

Tînărul o asculta lăsîndu-se furat de visuri pentru întîia oară. Fericit în destinderea noii situaţii care-l îndepărta de lupta ascunsă a complexelor lui. Dorind, în egoismul lui, să se prelungească acea stare de lucruri tulbure.

Şi în vecinătatea lor, temător, tăcut, năruit într-un jilţ, Carmelo îşi croia o lume de spaime, spaima însingurării din închisoare. Vorbea cu vară-sa, cutremurat, cu ochii larg deschişi şi plini de temeri, descoperind acum că-i era un scut neaşteptat şi povestindu-i despre îngrijorările lui. Privise cum se închegase iubirea dintre ea şi fiul celor de la Sabanas Nuevas, ca o punte de salvare. Uitîndu-şi pre-

judecățile rasiale care, în condiții normale, i s-ar fi părut desigur de netrecut; atunci ar fi întors spatele femeii din neamul lui care ar fi pătat îndoielnica lor puritate de rasă, proslăvită în mod paradoxal tocmai în acele trăsături fizice care trădau amestecul: părul ondulat, pielea arămie și pofta de rîs — rîsul sănătos, care nu înșală.

Frica de închisoare îi umaniza sentimentul discriminator. Acum Guillermo nu mai era un mulatru: era una din fețele monedei care-i va hotărî soarta: fiul aliaților lui Pancho Capote care puteau să-l apere, să-l scape, să-l pună pe picioare, să-i deschidă drumul.

Și ca atare, nici ei nu mai erau doar niște simpli cuțitari, niște geambași, doi zurbagii puși pe jaf și omor.

— Vorbește-i de mine, Ernestina. Dacă el, băiatul lor, o să le-o ceară, Juanii o să se învoiască să-mi aranjeze lucrurile cu Pancho Capote. Tata n-o să poată niciodată ajunge la o înțelegere cu Bernardo.

Ea promitea mereu, dar apoi, cînd era singură cu iubitul ei, n-avea curaj să-l roage, cunoscînd lupta dintre el și ai lui. Voia să se încreadă fără temei, închizînd ochii cu bună știință. Cîte o scrisoare anevoioasă de-a Faustinei vorbea pentru Chacha care nu știa să scrie, povestind despre noul-născut și vădind și ea încredere în puterea celor doi uriași, pe care acum îi prețuia și îi respecta mai mult, văzîndu-i parcă alături de bărbatul ei ca două umbre atotputernice care-l apărau de gratiile și ticăloșia sergentului de la post. Ernestina se înduioșa, hotărîndu-se să încerce rugămintea; dar după ce trecea impresia produsă de scrisori, lăsa pe nesimțite să i se destrame imboldul în desfătarea sărutărilor împrăștiate, în teama de a nu umbri cumva întîlnirile lor zilnice.

În seara aceea, lipsa Mallorcanului aduse tăcere în casă. Cecilia, cu un ac de lemn în mînă, căuta rupturile plaselor și urzea noduri, depănînd amintiri. Puzderie de gîze, numai aripi și ac, se năpusteau pe piele, înălțate pe picioarele lor lungi. Stăteau o clipă, pipăind cu lanțeta care apoi se înfigea pe îndelete... Și se umflau ca niște monștri pipernicíți, iar trupul lor străveziu căpăta culoarea sîngelui supt. Striviți de palma care se abătea, lăsau o pată pe umflătura pișcăturii.

— Țînțarii sînt teribili astă seară! Mă duc să-i așez lui Carmelo *mosquitero* [1]-ul.

— I l-am pus eu, dragă, oftă oarba. Pe unde o fi Manuel acum?... Și, sărind cu gîndul la temeri închipuite: se zice că rechinii au șase rînduri de dinți și că omul care cade în apă... Dumnezeu să-l păzească! Era un pescar, Coquito. Ce om de treabă era Coquito!... Rîdea de diavolii ăștia de pești. Rîdea de ei dar l-au mîncat. Zice că de acolo, din adînc, ieșea un clocot de bășici pline cu sîngele lui Coquito.. A văzut și Manuel.

— Nu te mai gîndi la asta, Cecilia.

Afară, vîntul domol aducea la răstimpuri lătrături îndepărtate, dinspre casele pierdute în noapte și în nisipuri.

— Guillermo întîrzie astăzi.

— O să vină el.

— Nu e lună

[1] *Mosquitero*: pînză subțire, un fel de tifon, cu care se acoperă tot patul, ferindu-i pe cei care dorm de înțepăturile insectelor.

— Pentru că o să plouă şi, făcîndu-i semn din pleoape şi cu mîna să tacă, urmă : Vine. Aud paşii calului. Nu e pinten mai bun decît dragostea şi nici oglindă mai bună decît ochii. Guillermo vine să se oglindească în ai tăi.

Ca să i-i dăruiască mai curînd, ea ieşi afară în roua şi zvonul vietăţilor nopţii. Ca o nălucă sălta călăreţul, ivindu-se printre norii de ţînţari. Apropiindu-se. O strînse la piept şi borul mare al pălăriei le ascunse sărutul. Urmară altele, grăbite, înflăcărate, uşoare, cu buzele întredeschise şi umede. Printre ele, vorbele fetei se înăbuşeau...

— De ce ai întîrziat ? Muream de nerăbdare. Ajunsesem să-mi zic că s-o fi întîmplat ceva.

O liniştea cu sărutări.

— Tata a fost de vină. Mai întîi m-a poftit la o partidă de domino. Pe urmă, alt necaz : n-aveam cal. „Îmi pare rău, băiete, dar am nevoie de toţi caii, mi-a spus el. Stai azi acasă că şi mîine e o zi".

Micaela îi văzuse gestul contrariat şi îi adusese calul pe furiş pînă la poartă, în vreme ce Juan Pablo se apucase iar să joace cărţi cu frate-său, închizînd în el adevărul şi cursa pregătită, hotărît să-şi oprească băiatul acasă cu orice preţ.

Dar Micaela se dusese la ţarcuri şi trecuse pîrleazul păşunii adormite, plesnind crupe şi dînd vitele la o parte, cu un *lazo* în mînă.

Şi rîdea, povestindu-i isprava.

— Am să-i spun lui taică-tău că te-ai culcat. Aşa o să-l dezbărăm de toanele astea de om bătrîn. Azi parcă nu te prea avea la inimă.

Dar acum toate astea nu mai aveau nici o importanţă. Era aici.

2

Hăţişul de *mangles* cu raci, cu broaşte, peşti şi raţe sălbatice îl văzu apărînd cu uniforma şi cu pintenii lui care zornăiau încetişor. Revolverul îşi arăta ţeava strălucitoare ca surîsul Juanilor. Venea sergentul Bernardo, lăsînd înapoia lui uniforme galbene la pîndă. Venea dansînd de bucurie, în vîrful picioarelor şi cu privirea voioasă. *Doña* Gloria era lîngă el, plutind ca un duh al răzbunării şi al satisfacţiei. Bătrîna îl bătea pe spate ; îi oferea totul pe tavă, cu mîinile ei de bunică. Ba chiar cînta laolaltă cu pintenii : clinc-clinc, clicliclinc...

— Le-arăt eu lor, le-arăt eu lor ! era alt cîntec, cel pe care şi-l cînta Bernardo Torres.

Plecase de la post pe înserat. La căderea nopţii ajunsese la mlaştină. Apoi la Tres Bocas. Şi acolo era Carmelo, lipsit de apărare. Carmelo fără Juani. Carmelo la cheremul său ca să-şi poată împăca bunica răposată şi autoritatea lui de şef de post. Umbrele temute ale celor doi fraţi îşi scoteau pălăriile de rafie salutîndu-l cu o plecăciune şi-i deschideau porţile pentru ca el să treacă în trapul calului să-şi îndeplinească răzbunarea. În ureche simţea răsuflarea celei veşnic vii :

— Muşcă-l, Bernardo ! Înhaţă-l, Bernardo !

Înainta, dînd tîrcoale casei : clinc-clinc-clicliclinc...

Ernestina auzi cu groază cîntecul acela de pinteni în bezna apei, a nisipului, a arborilor *mangles*. Se năpustiră şi cîinii.

— Uite — se înăbuşea. Uite... Guillermo, jandarmii !

3

TRABUCUL IŞI APRINDEA OCHIUL ÎN ÎNTUNERICUL ÎNCĂPERII. La fiecare pufăit îşi aprindea ochiul. Pe afară, cocoşii ; cîte un taur în călduri, mugind. Sau un păun cu ţipătul lui batjocoritor.

Stînd pe marginea patului, îşi scoase cizmele care cădeau, grămezi de piele şi noroi, izbindu-se cu zgomot de podea. Pablo Juan, în patul din faţa lui, avea chef de vorbă :

— Ce s-a întîmplat de n-ai vrut să-i dai calul lui Guillermo ?

— Nimic. Aşa mi-a venit.

— Bine, omule, dar... mai are şi el poftă să-şi facă de cap !

— Aşa o să doarmă mai bine la noapte.

Se lăsă pe pernă, cu braţul vîrtos sub ceafă. Gustîndu-şi de unul singur taina ; dornic să fie el acela care să deschidă la timp capcana murdară în care voiau să-i prindă băiatul, aşa cum îl prinsese pe el în anii neştiutori ai tinereţii.

Nici nu se gîndea măcar la durerea care l-ar fi putut lovi pe fiu-său, uitînd prăpastia de sentimente şi purtări care-i despărţea. De aceea îl preda pe Carmelo, deschizînd jandarmilor drumul oprit. Chiar în noaptea asta. Chiar la ora asta. În vreme ce mînzul lui dormea, bine păzit, sub acoperişul trainic al casei bătrînilor caimani. Iar ceilalţi n-aveau nici o putere să poată ţine piept duşmăniei sergentului care venea cu sabia şi pistolul, crezîndu-se viteaz pentru că i-o îngăduia el.

N-o să rămînă bulgăre de pămînt sau piatră sau groapă în care ea să nu se împiedice în noaptea asta, cînd or ridica-o şi-or duce-o o dată cu văru-său ; tîrîş-grăpiş în faţa cailor. Juan Pablo parcă o şi vedea. O vedea istovită, văitîndu-se înspăimîntată. Strigînd într-una numele celui care n-o putea nici auzi nici ajuta. Băiatul lui dormea acum cu totul străin de ceea ce face tatăl lui ca să-l scape de batjocură. Rîde de unul singur. Şi frate-său nu zicea nimic, pentru că şi începuse să sforăie, cufundat într-un somn de plumb.

În ajun cînd, smucind hăţurile, îl lăsase pe Mallorcan nelămurit, se dusese să-l caute pe bătrînul de la Capotera. Îl găsise prin locurile cu faimă proastă din ulicioara Chico-Chico.

— Spune-i din partea mea sergentului că mîine seară, între nouă şi zece, se poate duce să-l ia pe Carmelo Muñoz.

Pancho iscodea :

— Bun, şefule, dar... te-ai gîndit la Mallorcan ? Ăla nu e un mototol. Şi nici fiu-tău.

— N-o să fie nici unul dintre ei acolo. Numai cele două femei şi Carmelo, singuri-singurei, şi, cu o cruzime muşcătoare, adăugă : Afară doar dacă sergentul n-o fi atît de fricos încît să se teamă şi de ăştia. Dar dac-o fi aşa, mai bine să-şi taie fuduliile şi să le dea la cîini.

Pancho rîse, înveselit de vorba crudă. Iar Juan Pablo îl lămurea amănunţit :

— Spune-i să se ducă singur. Nici un tămbălău în treaba asta. Să nu se lege de oarbă ; să-i ia pe ceilalţi doi. Pînă în trei zile vreau s-o văd pe stricata aia la poliţie, acuzată de complicitate cu văru-său şi rozînd

gratiile. Dar toate astea să se petreacă fără alai şi cotcodăceli. E limpede ?

— Ca lumina zilei şi, viclean, te-ai convins că bătrînul Pancho joacă pe faţă cu Juanii ? Chiar acum mă duc să-l caut la post, ca nu cumva pînă atunci să ne bage omul în vreun bucluc.

Cînd se gîndea la fiu-său şi la ceea ce avea să-i spună mai apoi, Juan Pablo se bizuia pe spusele lui Pancho Capote ca s-o acuze pe Ernestina şi să i-o dezvăluie în adevărata ei lumină. Şi pe doctorul Méndez, care avea să-i spună de-a fir-a-păr cum domnişoara aia era trecută prin ciur şi prin sită.

Încetul cu încetul adormi, pătrunzînd în apele blînde ale somnului, călduţe şi dense ca sucul gogoşilor de ristic. La hotarele visului, nălucirea unui chip care se făcea că e al Ernestinei îi împinse mîna sub pernă, unde dormea revolverul. Pentru că prin ceaţa închipuirii, ea avea acelaşi chip senzual, ca mulatra din Sierra Morena.

Juanii se treziră amîndoi deodată. Afară bubuiau lovituri în poarta casei. Poarta rezista şi trimitea ecoul bătăilor într-o zarvă de zgomote care năvăleau nebune în sală, în cameră, în sufragerie, în bucătărie...

Se înţeleseră fără vorbă. Fiecare-şi luă puşca. Se pregăteau de luptă. Juan Pablo porni primul, pe jumătate îmbrăcat, cu pantalonii strîmb încheiaţi, cu cămaşa desfăcută, desculţ, cu părul răvăşit, presimţind că în noaptea asta se încurcau lucrurile la Sabanas Nuevas.

— Cine-i acolo... ?

— Eu sînt. Deschide. Deschide repede.

Rămase năucit ca de o lumină care l-ar fi izbit în ochi, orbindu-l. Dar viclenia lui de geambaş bătrîn îl ajuta să primească cu sînge rece întorsătura

neplăcută pe care începea s-o presimtă. Ceva neaşteptat îi sărise parcă în spate înfigîndu-şi ghearele, fără să se fi făcut simţit în vreun fel. Deschise poarta.

Era Guillermo. Şi Cecilia. Şi Carmelo. Şi ea, femeia aceea, cu ochi mari şi înspăimîntaţi.

Lumînarea pe care o aducea Micaela, ieşind din odaia ei şi îndreptîndu-se spre grupul lor, părea un suflet chinuit ; lumînare de mort care tremura şi se zbătea în bezna adîncă a intrării, a încăperii.

Soarta potrivnică, de neînţeles, întărîta curiozitatea brutală a stăpînului de la Sabanas Nuevas. Juan Pablo punea întrebări la care răspundea Guillermo, povestind despre venirea sergentului.

— El nu se aştepta să mă găsească acolo pentru că atunci cînd i-am ieşit hotărît înainte spunîndu-i că nu-i îngădui să-l ridice pe Carmelo, n-a mai ştiut nici ce să spună, nici ce să facă. Părea uluit, nehotărît... Şi venise singur. Asta mi s-a părut foarte ciudat. De aceea am hotărît să-i aduc aici pe toţi. N-am să îngădui să-i ucidă.

— Şi ce-a spus sergentul ? A făcut pe grozavul ?

— Nimic. N-a făcut nimic !

— E cu putinţă ca feciorul ăsta de căţea să aibă o asemenea îndrăzneală ? Şi, întorcîndu-se spre frate-său, Pablo Juan hotăra după capul lui : Chiar acum mă duc să-l caut pe fricosul ăsta care se strecoară ca năpîrcile şi pe urmă se poartă ca un rahat !

— Stai, frate. Mai e vreme. Lasă-mă să limpezesc eu treaba asta care e mai afurisită decît ţi se pare...

Se îndreptă spre Ernestina, folosind o tutuială ordinară, de bordel şi batjocură :

— Tu mi-eşti aia care-l îngrijeşte pe ăsta ? întrebă el arătînd spre Carmelo. Nepoata bătrînului Muñoz ?

Sfioasă, fata încuviință.

— Și la Havana, înainte de a pica aici, ai făcut o școală de infirmiere. Și încă de-atunci erai bună prietenă cu doctorul Méndez, care venea să te vadă în mlaștină.

Femeia din ea se trezi din teamă și din instinct, dar Guillermo îi tăie vorba lui taică-său, jignit și neînțelegînd :

— Enrique Méndez i-a fost logodnic. La moartea maică-si, Ernestina a venit să locuiască la unchiul ei și doctorul a uitat-o, însurîndu-se cu alta. Acum, ea l-a chemat să-l îngrijească pe vărul ei, pentru că a preferat să-și calce pe mîndrie decît să-l vadă arestat. Avea credința că Enrique n-o să-l dea de gol.

Sătul de vorbăria asta fără rost care întîrzia răzbunarea, Pablo Juan sări cu gura :

— Ce-ți pasă ție cine-l îngrijea sau dacă erau prieteni ? Ia-ți calul și hai să lămurim de unde a pornit uneltirea asta mîrșavă... Ori ai de gînd să-l lași pe bicisnicul ăsta de sergent să ne intre în casă?

Tatăl lui Guillermo se clătina așa cum poate să se clatine pămîntul : cu primejdie, cu moarte. Se clătina, rătăcit, simțind că totul era ceață și înșelătorie și încrucișări de drumuri potrivnice, care-l buimăceau. Micaela însă mergea la sigur și cunoștea terenul. Spuse un nume care căzu ca o piatră, rostogolindu-se prin încăpere pînă la picioarele lui.

— Pancho Capote, Juan Pablo. Gîndește-te la Pancho Capote... Cine știe dacă el...

— Crezi, Micaela ?... se înțeleseră din ochi, într-o clipă.

— Eu așa cred ; dar cercetează !

4

CAII NERĂBDĂTORI ÎȘI SCUTURAU ZĂBALA, ÎN BEZNA nopții brăzdată de stele răzlețe, de greieri și de sulițele sonore aruncate de cocoși de la o crescătorie la alta. Juan Pablo, după o jumătate de ceas de trăiri și încercări, își încheia povestea spunînd hotărît :

— Toate astea mă privesc. Dacă eu l-am făcut pe Guillermo cu o femeie păcătoasă, acum tot eu se cuvine să veghez să nu aibă aceeași soartă ca mine. Dar dacă fata e cinstită, o să-l caut pe sergent și o să-i pun în vedere că n-are decît trei căi : ori să îngroape povestea cu fiul lui Clemente Muñoz, ori să-și ceară mutarea din părțile astea, ori să primească un glonte în cap.

— Așa zic și eu.

— Pe doctorul Méndez o să-l silesc să vorbească acuma limpede. Dacă ea e o stricată, cum mă încredințează Pancho, mă întorc și o spînzur chiar de-o fi să mă las omorît de Guillermo. Dar dacă e la mijloc mîna bătrînului care a vrut să mă joace urît, o să mă duc la Capotera să i-o plătesc. Să mă aștepți la marginea satului.

Înșeuară caii, făcînd să scîrțîie ușor pielea oblîncului. Gemeni, cu umbrele turnate. Din bronz. Din fier. Din moarte.

Cu o zmucitură de hățuri ocoliră casa. Pe loc răsări bătrîna dintr-un ungher, întinzîndu-le cizmele, pălăriile, pintenii...

— Micaela, mi-ai adus o lumină. Să vedem dacă o ști să mă călăuzească.

Plesnindu-l peste genunchi, îl încredință :

— Eu nu mă prea înșel. Știi tu bine. Fii cu băgare de seamă și struneşte-ți mîna. Pancho e vulpe bătrînă,

și, înainte de a se întoarce înăuntru, adăugă : Dacă scapi cu bine, întoarce-te repede. Eu aștept.

Cei doi cai țîșniră deodată. Alături. Trup lîngă trup. Fremătînd de la nări pînă la crupă. Poarta își deschise brațele și Juanii ieșiră. Apoi ajunseră la gîrlă, care se sparse în mirări de cristale întunecoase.

După aceea, rîul ; îi căutară vadul într-un vîrtej gălăgios de ape răscolite.

Presărară malul cu semilune de potcoave.

5

ENRIQUE MÉNDEZ ÎNTOARSE CAPUL BRUSC CÎND UMBRA cuiva care se oprise în spatele lui îi acoperi evantaiul cărților. Îngălbeni cînd îl recunoscu ; salută din cap încercînd să zîmbească, deși nu-i venea. Uriașul de la Sabanas Nuevas vorbi încet, blînd, liniștit. Cîteva cuvinte. Era o invitație căreia medicul i se supuse, sculîndu-se, împingînd scaunul, în uimirea curioasă și ascunsă a celorlalți. Trecură printre obișnuiții casei, care numaidecît făcură pariuri cu privire la cauza acelei vizite neașteptate la club.

Enrique Méndez umbla de parcă ar fi călcat pe cioburi de sticlă sau pe dîre de praf de pușcă. Alături de el, tăcut, Juan Pablo. La fiecare stîlp electric pe care-l depășeau, doctorului i se strîngea inima. Becul următor îl făcea să-și vină iarăși în fire. Apoi veniră ulicioarele întortocheate ale mahalelor, frunzișul boltit care arunca și mai multă umbră, pietrele răzlețe care scrîșneau sub cizmele geambașului.

În sfîrșit îl opri lîngă gropile unei împrejmuiri de lemn. Atunci, fața i se acoperi cu o sudoare abundentă, de groază. Juan Pablo îi puse o mînă pe umăr, îi căută privirea și cu glasul lui neschimbat care dădea fiori, declară :

— Amice, ai să-mi spui cîteva lucruri pe care trebuie să le știu. La bine, cu binele...

Încercînd să-și adune vreo urmă din bărbăția lui spulberată, doctorul se prefăcu sigur de el și glumeț :

— Nici nu trebuie să mi-o cereți, domnule Montero. Tot ce vreți de la mine, puteți lua...

Dar întrebarea întîrzia. Juan Pablo îl privea în ochi, țintuindu-l locului. Enrique înghiți în sec, cu un zîmbet încremenit pe buze.

— Ia spune-mi... e adevărat că ai cunoscut-o la Havana pe nepoata proprietarului Clemente Muñoz?

Înfricoșat, bîlbîindu-se, spuse că da. Că o cunoștea.

Căută o țigară și chibriturile, care dîrdîiră în agitația mîinii tremurătoare.

— A fost cumva infirmieră ? Sau se pregătea pentru asta ?

— Infirmieră... ? Nu. Ernestina n-a fost niciodată infirmieră. Cînd ne-am cunoscut la universitate, ea voia să facă pedagogia.

— Dar tu așa i-ai spus sergentului. Iar lui Pancho, că a fost iubita ta.

Țîșni un protest furios, sincer și speriat :

— Asta e o minciună de-a bătrînului ! Ultima oară cînd am fost pe la el, vineri după-masă, am pomenit de Ernestina, spunîndu-i că acum părea să o intereseze fiul dumneavoastră ; dar nimic mai mult. Vă dau cuvîntul meu că nimic mai mult.

— Ce soi de legături au fost între voi ?

— Era logodnica mea. Am fost logodiți cîteva luni.

— Nu te-ai culcat niciodată cu ea ?

Aruncă țigara :

— Vă jur că nu ! Eu nu sînt vinovat de ceea ce poate spune cămătarul ăla bătrîn ! Cercetați-l pentru ce mă întreba în ziua aceea cu atîta insistență despre povestea asta, ca să mă facă să vorbesc — și, plin de venin la gîndul că era acuzat și la cheremul temutului închizitor, urmă fără să mai răsufle : nu că aș vrea să mă amestec în lucruri care nu mă privesc, dar cercetați, întrebați și pe alții. E cineva care vrea să vă joace, rămîne de aflat cu ce scopuri ! N-am spus nici că era infirmieră, nici nu puteam să afirm că a fost amanta mea. Mărturisesc că-mi plăcea și că m-am dus în mlaștină cu speranța unei împăcări ; dar ea n-a vrut, știind că sînt însurat și fiind și foarte mîndră din fire.

— Atunci de ce ai venit în localitatea asta ?

— Din întîmplare. O întîmplare blestemată. Un politician m-a recomandat lui Pancho. Și e lucru știut că bătrînul hotărăște aproape totul în regiunea asta.

Își scoase batista, ștergîndu-și fruntea scăldată în sudoare. Și atunci, după fiorul pe care i-l dădu privirea pătrunzătoare, ațintită asupra lui, auzi o poruncă :

— Acuma pleacă. Dar despre tot ce am vorbit să nu sufli un cuvînt dacă nu vrei să te legeni cu picioarele în aer.

Bîlbîi că niciodată ; că nu. Se îndepărtă grăbit, fără să privească înapoi. Rușinat peste măsură, în piept cu zvîcniri puternice care-l înăbușeau.

Iar Juan Pablo rămase o clipă cu capul plecat, zgîndărind niște pietre cu vîrful cizmei... Apoi, deodată, sări pe calul din apropiere și porni în galop trezind larma cîinilor.

Se convinsese acum de perfidia stăpînului Caporterei. Știa că dacă intra spaima în cineva, așa cum o văzuse intrînd în Enrique Méndez, constrîngerea ei spirituală e mai tare decît dorința de a minți. Îți dai și viața, dar minciuna ți se usucă în gîtlej, se topește. Dispare.

În bătaia întunecată a vîntului începu să vadă zeci de chipuri ale lui Pancho Capote, care rîdeau și se strîmbau a bătaie de joc, închipuind cu degetele coarne la frunte. Își dădea seama că bătrînul se bucura și petrecea pe socoteala lui. Își dădea seama de capcana și de viclenia lui. Mîță blîndă. Dulău castrat. Așadar, se lăsase dus de rîndul ăsta... Pancho îl dusese.

„Eu știu că Juanii se pricep să-și scuture coarnele".

Un icnet al calului care se pomeni străpuns de steaua rece a pintenului se pierdu în galopul care înghițea întinderile mai repede, tot mai repede.

Cu un singur salt, moartea se urcase pe crupă, lîngă el.

6

COȘCIUGUL LUI PANCHO ERA CĂPTUȘIT CU O PÎNZĂ cenușie, catifelată, mătăsoasă. Patru mînere din imitație de argint. Patru sfeșnice mari, îndoliate, lăcrimînd ceară. Înăuntru, bătrînul cu haina lui cea mai bună, cu soarta lui, cu moartea lui.

Lumea venea și rămînea împrăștiată, în grupuri, prin verandă, prin toată casa satrapului, pipăind

luciul pianului elegant, mişcînd hamacul care acum legăna văzduh.

Toţi porunceau. Iar Pancho, tăcut, fără nici o putere. Nurorile, fiii, nepoţii umblau de colo pînă colo în clinchetul ceşcuţelor de cafea, prin fumul trabucurilor şi rîsetele înăbuşite. Veneau ţărani, pe jos sau călare, legîndu-şi animalele de barele balustradei spălăcite. Se alăturau durerii inexistente a marii familii de la Capotera, care, ca un nor, veghea asupra răposatului.

Veneau şi preoţi de-ai negrilor, tăcuţi, gravi ; depuneau cîte ceva printre florile mortului. Ieşiseră şi nenumăratele văduve ale lui Pancho Capote de prin bordeiele lor mizere şi uitate, aduse de nădejdea unei pomeni.

În clopotniţa bisericii, clopotele băteau în dungă pentru sufletul de la Capotera care se despărţea de pămînt. Iar preotul pregătea aspersoarul ca să stropească cu apă sfinţită, printre bolboroseli latineşti, haina albă, pătată la piept. Sîngele trecuse prin bandaje. Prin vată. Prin cămaşa scrobită.

Moartea îl lovise peste noapte şi lumea vorbea că acesta ar avea şi nume şi pronume ; dar de spus sigur, cine ar fi putut să spună ? Cocolo, ursuz, povestea doar despre un vis urît cu răposata maică-sa, mulatra María Cardidá.

Visase că era culcat în coridor, la uşa lui tătăsău. Şi că duhul răposatei venise cu larmă şi cu ţipete. Se suise pe pian, plimbîndu-se pe dinţii albi ai claviaturii. Şi căzuse : cu trei bufnituri care îl treziseră. În cameră, bătrînul Pancho zăcea mort cu trei gloanţe — un trei de treflă, în inima împăcată.

Umbra care-l ochise prin fereastră avea mînă sigură şi ţintise de sus. Poate de pe spinarea unui cal, cu arma sprijinită pe oblînc. Cîinii urlau prin Capotera. Cineva vorbea de un galop care străbătuse ograda. Călăreţ şi galop care se mistuiseră în beznă. Pe şoptite se pomenea numele Juanilor. Sau al unuia dintre ei. Judecătorul, avînd îndoieli, îşi mărgini zelul la a-l aştepta pe şeful politic. Căci Pancho era Pancho şi Juanii erau Juani... Şeful de post hotărî, de la el din birou, că era treaba poliţiei. Locotenentul, cînd află, fu de aceeaşi părere cu judecătorul : că era mai bine să aştepte. Pentru simple investigaţii nu făcea să bată drumul pînă la Sabanas Nuevas...

Aşezat în apropierea cadavrului, primarul, cu o figură serioasă, dar foarte plictisită, vorbea despre femei cu secretarul administraţiei municipale. Muşte lipicioase se plimbau pe-ndelete peste ochii întredeschişi ai mortului, pe gura suptă şi încreţită, apoi se-nălţau dînd tîrcoale şi aşezîndu-se pe oamenii din jur. Cîinii care intrau şi ieşeau încercau să le prindă din zbor.

O dată cu zorile sosi şi senatorul, iar cei care luaseră parte la veghe deschiseră ochii grei de un somn nepăsător. Grav, cu un aer de circumstanţă, dădu mîna cu toţi, prezentînd condoleanţe tuturor femeiuştilor şi feciorilor. Regreta aşa de mult !... În spatele lui, maimuţărindu-l, doi-trei însoţitori cu revolver, ţigări de lux şi inel la degetul mic. Reprezentantul Patriei ajunse lîngă sicriu, atingînd cu umărul scursoarea albă şi moale a sfeşnicelor. Privi la nepăsătorul Pancho. Pancho care nici nu deschidea ochii, nici nu întindea mîna, nici nu umbla după vreo căpătuială. Un Pancho Capote cu puterea pierdută pentru totdeauna.

De pe pereţi, Preşedintele republicii şi foştii candidaţi alcătuiau garda de onoare pentru tovarăşul căzut.

Luînd parcă model după aspectul înţepenit al sicriului, senatorul şi şeful partidului guvernamental al provinciei veni să se aşeze ţeapăn lîngă primar, care începu imediat să comenteze acel omor cu un trei de treflă tatuat cu plumb pe trupul prietenului. Ba încercă chiar un joc de cuvinte, ca să se arate spiritual şi învăţat cu întorsăturile vieţii.

— Pancho, care a ţinut piept la orice pe lume, n-a putut să-l ţină şi gloanţelor.

Priviră spre locul unde zăcea. Sub sicriu, o pată ştearsă de curînd atrăgea limba cîinilor care intrau neîncetat, nesupăraţi de nimeni.

Cîte un sforăit risipea somnolenţa nopţii chinuite a puţinelor rude rămase în încăpere. Se auzea de afară taifasul liniştit al celor din suita senatorului adunaţi pe veranda încă întunecată.

O femeiuşcă în zdrenţe cernite venea suspinînd de la bucătărie. Se apropia îndatoritoare, cu faţa ei pistruiată şi cu părul despletit, aducînd cafea.

Oaspetele mulţumi, foarte amabil, foarte politicos. Apoi, printre sorbituri, continuă discuţia, cerînd informaţii despre omor. Fusese prins ucigaşul ?

Celălalt clătină din cap : încă nu.

— Păi vinovatul trebuie pedepsit ! înălţă el glasul, folosind drept tribună sicriul tovarăşului răposat. Vom depune toate străduinţele pentru a-l descoperi ! Noi toţi avem datoria să răzbunăm acest asasinat ticălos !

Oamenii treziţi şuşoteau, oftau zgomotos, se mişcau pe scaune, schimbau priviri... Primarul, înecîndu-se pe loc, slobozi un şuvoi de cafea, tuşind nervos.

— Domnule Senator — o tuse. — Ascultaţi-mă, domnule Senator...

— Uciderea prietenului nostru, a tovarăşului nostru de luptă şi idealuri, a unui părinte şi apărător al poporului, nu poate să rămînă nepedepsită. Vom găsi vinovatul şi va da socoteală pentru această pierdere ireparabilă !

Se uita la toţi, cu o înfăţişare măreaţă, învăţat cu obiceiul de a ţine discursuri şi a juca teatru. Atunci însă, primarul îşi apropie gura de urechea lui cu intenţia hotărîtă de a-i şopti ceva.

Glasul lui era ca un fir subţire de mătase ; un abur de cuvinte şi şoapte, dar celuilalt i se păru cît o parîmă de corabie. Om de lume şi cu bun-simţ, răspunse printr-o tăcere calculată care părea contrarietate. Se sculă cu un gest vag :

— Să ieşim afară...

Rămaşi între ei, află amănuntele ; mai toată lumea vorbea despre asta. Cineva îl văzuse, pare-se, pe unul dintre Juani intrînd la Capotera cam pe la ora cînd fusese omorît Pancho.

Senatorul se ciupea de bărbie întunecat şi preocupat. Făcea presupuneri personale şi-şi exprima neîncrederea în această bănuială.

— Juanii or fi ei violenţi, dar nu sînt în stare de asemenea samavolnicie. Îi cunosc bine. Apoi, nu există dovezi. Trăncănelile oamenilor de pe aici nu pot fi luate drept o acuzare întemeiată. Localitatea Término este un bastion al partidului guvernamental, pe care eu îl conduc mulţumită, în mare parte, dezinteresului şi entuziasmului cu care ei ne-au ajutat. Afară de asta, ne stă în faţă reorganizarea şi acum,

cînd lipseşte Pancho Capote, va trebui să-i înlocuim pierderea cu oameni devotaţi şi hotărîţi.

Primarul îşi scoase batista ştergîndu-şi palmele asudate. Dădea din cap încuviinţînd, aprobînd :

— Desigur, desigur !... Înţeleg, desigur...

Pe scurt, tăios, senatorul trecu la lucruri mai importante decît sîngele pe care-l linseseră cîinii.

— Judecătorul, şeful de post şi poliţia ce măsuri au luat în privinţa celor petrecute şi a zvonurilor ?

— Nici una. Aşteptam să veniţi dumneavoastră... Să ne spuneţi...

Mai liniştit, muşcă vîrful unui trabuc, pregătindu-se să-l aprindă.

— Trebuie pusă la punct treaba asta !

7

CORTEGIUL FUNEBRU PORNI CU UN CEAS ÎNTÎRZIERE. Pe la vremea cînd stolurile de păsări veneau să se culce prin mestecenii din grădina bisericii, într-o larmă nebună de aripi şi ciripeli, fără să le pese de dangătul rar şi întristat al clopotului din apropiere : ding, dang !

Clopotarul şchiop, pe nume Juan, trăgea de frînghie peste umăr, aplecîndu-se ; aproape adormit : ding... dang !

Pancho ieşea de la Capotera cu toate onorurile, onorat de senat, de armată şi de justiţie.

Descoperiţi, cu paşi rari, străbătură localitatea. Pietoni, maşini, cei călări la urmă.

La marginea satului aşteptau Juanii. Săriră jos de pe cai, apropiindu-se. Juan Pablo, scoţîndu-şi pălăria, ceru cinstea de a purta spre cimitir rămăşiţele neînsufleţite ale şefului şi prietenului său. Judecătorul, amabil, înţelegător, îi cedă locul în faţa zîmbetului aprobator al şefului partidului guvernamental. Mînă în mînă, senatorul şi geambaşul purtară povara mortului.

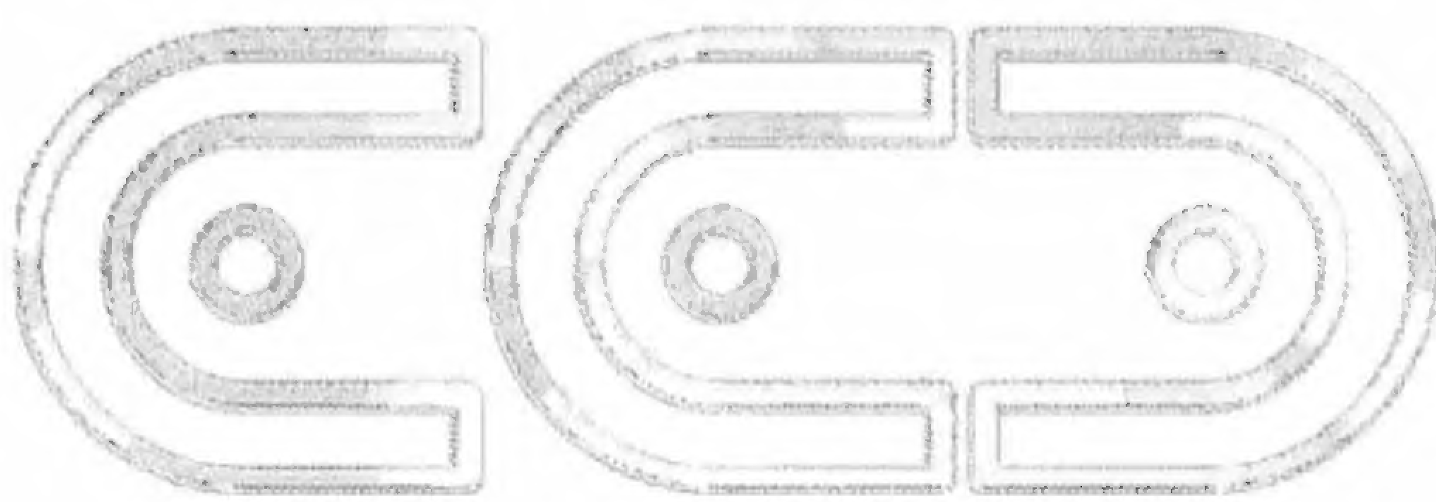
Redactor responsabil : BENGUŞ N.
Tehnoredactor : MALCAŞ SORINA

Dat la cules 20.09.1962. Bun de tipar 31.10.1962 Apărut 1962. Tiraj 15.180 ex. broşate. Hîrtie tipar înalt tip B sat. de 65 g/m². Ft. 700×920/32. Coli ed. 10,15 Coli tipar 7,75 A. nr. 0180 C.Z. pentru bibliotecile mari 8A. C.Z. pentru bibliotecile mici 8A–31=R.

Întreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918"
str. Grigore Alexandrescu nr. 93–95
Bucureşti – R.P.R. (comanda nr. 2269)

15

Scanare și prelucrare digitală

de

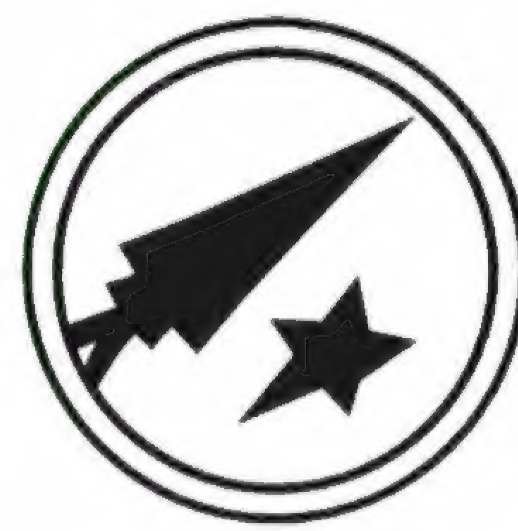

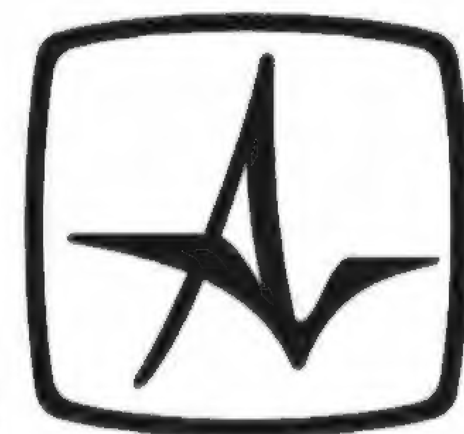

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2023

